00042092

JAC
294.1
ved/vai
42092

BOMBAY BRANCH

OF THE

Royal Asiatic Society.

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 18 July, 2018

SANSKRIT TEXT SOCIETY

VAITÂNA SÛTRA

THE RITUAL OF THE ATHARVAVEDA

EDITED WITH CRITICAL NOTES AND INDICES

42092

DR. RICHARD GARBE,

DOCENT OF THE SANSKRIT LANGUAGE AT THE UNIVERSITY OF KÖNIGSBERG.

LONDON

TRÜBNER & CO. 57 & 59 LUDGATE HILL

1878.

00042092

DEDICATED TO

PROFESSOR R. ROTH

BY HIS GRATEFUL PUPIL

THE EDITOR.

PREFACE.

For this edition of the Vaitâna Sûtra I have used the following manuscripts:

A. A Bharûch-MS. belonging to the Deccan College at Poona. 48 leaves, on the last of which there are some blanks. Not dated, about 300 years old. Devanâgarî character. Transcript of Prof. Roth's.

B. 32 leaves, in the possession of the Mahârâja of Bicanere. Devanâgarî character. The second leaf has been changed for one of a Gopatha Brâhmaṇa-MS., containing the passage: *saṃvatsaraḥ saṃvatsaram eva to tan mâ mâ hiṃsît parame vyomanni°* 2. 1. 1. (end) to 3 (beginning), instead of: *paurṇamâsyâyâm* Vait. 1. 15. to *(upâṃ)śuyâjam agnîshomîyam* excl. 3. 4. — At the end of the whole MS., which contains besides several other works belonging to the Atharvaveda, stands: *saṃvat bâṇâgnisaptendu*, viz. (5371) 1735 or 1679 A. D.

C. From the royal library at Munich, no. 62 in the catalogue of Prof. Haug's MSS. Devanâgarî character. Since the Prâyaśchittasûtras are not separated as a special work from the Śrauta Sûtra, comprising 8 adhyâyas in 43 chapters, a Vaitâna Śrauta Sûtra in 14 adhyâyas, written on 69 leaves, is given here. The real Śrauta Sûtra ends on page 37, and is followed by: *om || namo brahmavedâya || athâ 'to yâjñe karmaṇi prâyaśchittâni vyâkhyâsyâmaḥ.* The following adhyâyas are subscribed: *ity atharvavede vaitânasûtre prâyaśchittaprasaṅge ... 'dhyâyaḥ samâptaḥ.* The MS. is, especially in its second part, very incorrect, and a great number of worthless readings, careless mistakes of the copyist, have not been registered therefore in the critical notes. *Śake* 1735 or A. D. 1863.

D. From the royal library in Berlin, ms. or. fol. 895, acc. 10530, on 29 leaves, undated. Devanâgarî character.

E. On 34 leaves, undated, kindly presented to me by Dr. Bühler. Devanâgarî character. Both of these manuscripts, though very late, are nevertheless correct and denote the vowels partially in the old way, viz. *e, ai, o, au* by means of a perpendicular stroke before the consonant, and the initial *i* by the sign ꣓. Both of them were copied from the manuscript *A*, and have therefore of course only been of service to me as enabling me to control my own transcript.

How much, in separating the single sentences, the want of a vernacular commentary to this Sûtra made itself felt, everyone will perceive, to whom the difficulties of the *Kalpa*-literature are even superficially

known. In most cases my only safe guide consisted in the corresponding passages in the other ritual works, particularly in the agreement of the Kâtîya Sûtras, which is striking, especially for the first half of the Vaitâna Sûtra. The commentary of Kâtyâyana also takes notice of our Sûtra, which is quoted there partly by the name of Vaitâna Sûtra, partly as Átharvaṇam (comm. to Kâty. Śr. 2. 2. 19; 3. 2. 6; 3. 4. 24; 3. 7. 19; 4. 11. 1; Paddhati page 488. 2). Directions as to the recitation and chanting however are only touched upon here and there by Kâtyâyana, since he is a Yajus-teacher; and for these I had recourse to the Áśvalâyana and Lâtyâyana Sûtras, which copiously treat this part of the ritual. — In the second place I could also make use of the Gopatha Brâhmaṇa, for the relation of which to the Vaitâna Sûtra I may refer to what Prof. Haug remarks about the connexion between the Aitareya Brâhmaṇa and the Áśvalâyana Śrauta Sûtras: 'In many passages the Aitareya Brâhmaṇa and the Áśvalâyana Sûtras even literally agree' (Ait. Br. Introd. page 8; see also Weber, Indische Literaturgeschichte, 2nd edition, page 57)[1]). Many times, nevertheless, I lacked all exterior helps, and was compelled to understand the text from itself. If, therefore, I should have failed here and there in rightly separating the paragraphs, I may claim, I hope, the indulgence of Sanskrit scholars.

In a Śrauta Sûtra of the Atharvaveda we should expect to meet with the practical adoption of all kinds of magical hymns and conjurations, but this character the work does not bear at all. For besides two occasional sentences: *abhichâreshv ábhichârikân* 2. 12, *śaunakayajño 'bhichârakâmasya* 43. 24, and the demand that the Brahman-priest must be a connoisseur of the Brahmaveda (1. 1, which is repeated in the passage directing the election of the Soma-priests 11. 2)[2]), the connexion with the Atharvaveda is be-

[1]) In those passages which occur in the Gopatha Brâhmaṇa and in the Vaitâna Sûtra, there are also mistakes to be found common to both:

samṛksham Gop. Br. 2. 1. 7. Vait. 3. 20.

sruchaṃ trir udañcham Gop. Br. 1. 3. 12. Vait. 7. 13.

utsnam Gop. Br. 2. 1. 16. Vait. 11. 1. (in the MSS. BC).

[2]) Prof. Max Müller nevertheless is quite right in saying in his note to the 19th Sûtra of the Ápastamba Yajña Paribhâshâ Sûtrâṇi (Journ. of the Germ. Or. S. 9. XLVII): *'Es wäre falsch, dem Brahmanpriester den sogenannten vierten Veda, das Á·harvaṇam, zuzuschreiben, da das Opfer als solches mit den drei Veden abgeschlossen ist'.* In the Vaitâna Sûtra a secondary conception is represented, but what could be more natural for the author of an Atharva Śrauta Sûtra, than to put this very demand?

trayed only by the verses taken from it to be employed during the several ceremonial acts. Unfortunately it was impossible for me to examine particularly into the relation of the Vaitâna Sûtra to the Paippalâda Śâkhâ of the Atharvan, a relation which is nevertheless confirmed by the hymns taken from this Śâkhâ, Vait. 10. 17; 14. 1; 24. 1 (cf. Roth, Der Atharvaveda in Kaschmir, page 23). On the other hand, the numerous presciptions of Yajus-verses and formulas, as well as the above-mentioned affinity to Kâtyâyana, make it plain how much the author of the Vaitâna Sûtra stood under the influence of the Yajurveda.

Although the Sûtra contains many interesting matters not found in other ritual works, it cannot claim a great antiquity. The whole Atharva-literature bears the stamp of a later period than that of the corresponding works of other Vedas, and the Vaitâna Sûtra especially presupposes the existence of the Atharva Gṛhya, the so-called Kauśika Sûtra, which I found referred to in the Vaitâna Sûtra (1. 19 — Kauś. 3; 11. 14 — Kauś. 24; 24. 3 — Kauś. 7; 24. 7 — Kauś. 6), though not quoted by name. — As regards the name 'Vaitâna', it has no particular reference to the contents of the work, — the appellation *vaitânika* may be claimed by every Śrauta Sûtra — but it has been given to it, for want of a tradition, simply from the word with which it begins.

A few words remain to be said about the verses cited in the Vaitâna Sûtra and registered in the 'Index of Quotations'. Max Müller gives a note to the 46th Sûtra of the Yajña-Par. S. page LII: *Die Hymnen werden durch die Anfangsworte bezeichnet. Dies ist in den Áśvalâyana Sûtras weit genauer bestimmt als in Ápastamba und Kâtyâyana, I, 3, 8. Dort heisst es: „Wenn ein Pâda angeführt wird, so ist damit ein ganzer Vers gemeint." „Wird der Pâda nicht vollständig angeführt, so ist der ganze Hymnus gemeint". „Wird etwas mehr als ein Pâda angeführt, so sind drei Verse damit gemeint".*[1]) *Diese Regeln sind genau zu beobachten, wenn man die Sûtras richtig verstehen will.* Expressed in this form, the remark does not seem to be quite exact; for if the same rule held good in the Yajus-Sûtras as in the Sûtras based upon the Rigveda, we should expect to find it also among the Paribhâshâs of the former. At any rate, that the validity of this rule does not extend to the Vaitâna Sûtra, is proved very easily. Here, when only part of a verse is quoted — verses borrowed from another Saṃhitâ are mostly cited entire —, no quotation exceeds one pâda. If three verses are intended, as in the case of the Stotriyas and Anurûpas, the first pâda, almost without exception, is given complete. But the

[1]) Áśv. Śr. 1. 1. 17—19.

same mode of quoting is also followed in order to indicate a single verse: cf. the verses AV. 3. 11. 8; 19. 8; 6. 125. 3; 20. 28. 4, which are final verses; not to mention other cases equally clear. The same holds good in the Vaitâna Sûtra, whenever mantras are quoted by less than a pâda: now the whole hymn is to be used, now one verse only. This is clear for the reason just mentioned, since final verses are thus quoted in numerous cases (AV: 1. 10. 4; 30. 4; 3. 4. 7; 13. 7; 4. 27. 7; 6. 53. 3; 55. 3; 61. 3; 63. 4; 80. 3; 106. 3; 115. 3; 124. 3 etc.); while, on the other hand, an initial verse, if quoted by less than a pâda, often evidently refers to the whole hymn. — From what I have stated regarding this inconsistent manner of quoting, it will be seen that, unless the number of verses is exactly specified, there must often be some difficulty in determining the correct extent of a mantra. The internal reasons and the context are by no means always sufficient to make this clear. In the 'Index of Quotations' I therefore give only the verse the beginning of which is quoted, without indicating the extent of the mantra, which in many cases could only be done conjecturally. It may be asked whether this index will be of any use whatever. Many verses, to be sure, are applied in the sacrificial rites merely on account of their sound; nevertheless there seem to be many others, which, I will not exactly say, 'are explained by their place in the ritual', but to the understanding of which something is contributed by the sense which the Sûtrakâras seem to attach to them. Some of the Atharva-verses, evidently of a later date, quoted in this manual of the sacrificial art, presuppose the ceremonies described in it, although it is, as I have mentioned before, a secondary and comparatively late Śrauta Sûtra. In this way the twentieth khâṇḍa of the Atharva Saṃhitâ has been compiled entirely for use at the Śastras and Stotras of the Soma sacrifices, as a mere glance at the successive quotations will show (Cf. Roth, Der Atharvaveda in Kaschmir, page 23). The 'Index of Words', comprehending as it does every expression in this Sûtra, no doubt includes a good many words which can scarcely be of much use to anybody; but it is difficult to draw the proper line in a work of this kind, where the most abbreviated mode of expression is employed, and an *iti*, *ca* or *vâ* is of absolute importance for the correct understanding of a passage. After all, some one will perhaps thank me for the little trouble I have taken in making the index complete.

A German translation of this Sûtra, accompanied with references to the corresponding passages in the other Śrauta Sûtras, will shortly be published by Mr. Trübner of Strassburg.

May 1878. Richard Garbe.

ओं ॥

अथ वितानस्य ब्रह्मा कर्मणि ब्रह्मवेदविद्दक्षिणतो विधिवदुपविशति वाग्यतः । १ । होमानादिष्टाननुमन्त्रयते । २ । मन्त्रानाट्रेशे लिङ्गवतेति भागलिः । प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इति युवा कौशिकः । यथादेवतमिति माठरः । ओं भूर्भुवः स्वर्जनदो३मित्याचार्यः । ३ । प्रधानहोममन्त्रान्पुरस्ताद्धोमसंस्थितहोमेष्वावपन्त्येके । ४ । वाचयति यजमानं भृग्वङ्गिरोविदा संस्कृतम् । ५ । अग्निराहवनीयः । ६ । संचरवाग्यमौ ब्रह्मवद्यजमानस्य । ७ । देवता हविर्दक्षिणा यजुर्वेदात् । ८ । आग्नीध्रस्योत्तरत उपाचारः स्रुचसंमार्गपाणेस्तिष्ठतो दक्षिणामुखस्य । ९ । यथास्वरमस्तु श्रौ३षडिति प्रत्याश्रावणम् । १० । यजमानो ऽमावास्यायां पूर्वेद्युरुपवत्यङ्गक्तमश्नात्यपराह्णे । ११ । आहवनीयगार्हपत्यदक्षिणाग्निषु ममाग्ने वर्च इति समिधो ऽन्वादधाति विभागम् । १२ । व्रतमुपैति व्रतेन त्वं व्रतपत इति । अनशनमित्यादि । १३ । ममाग्ने वर्च इति चतसृभिर्देवताः परिगृह्णाति । सिनीवालि पृथुष्टुक इति मन्त्रोक्ताम् । १४ । अन्वद्य न इति पौर्णमास्याम् । १५ । प्रातर्हु-

त्वाग्निहोत्रं कुह्वां देवीं यत्ते देवा इत्यमावास्यायाम् । राकामहं पूर्णा पश्चादिति पौर्णमास्याम् । १६। अथ ब्रह्माणं वृणीते भूपते भुवनपते भुवां पते महतो भूतस्य पते ब्रह्माणं त्वा वृणीमह इति । १७। वृतो जपत्यहं भूपतिरहं भुवनपतिरहं भुवां पतिरहं महतो भूतस्य पतिस्तदहं मन्मसे प्रब्रवीमि मनो वाचे वग्गायत्र्यै गायत्र्युष्णिह उष्णिगनुष्टुभे ऽनुष्टुब्बृहत्यै बृहती पङ्क्त्ये पङ्क्तिस्त्रिष्टुभे त्रिष्टुब्जगत्यै जगती प्रजापतये प्रजापतिर्विश्वेभ्यो देवेभ्य ओं भूर्भुवः स्वर्जनदो३मिति । अप्रतिरथं च । १८। जीवाभिराचम्येत्यादि प्रपदनान्तम् । १९। उत्तरतो ऽग्नेर्दक्षिणतो ऽपराग्निभ्यां प्रपद्यासादं वीक्ष्याहे दीधष्व इत्याद्या द्यावापृथिव्योः समीक्षणात् । २०। ॥ १ ॥

यत्र विजानाति ब्रह्मन्नपः प्रणेष्यामीति तत्र प्रणय यज्ञम्। देवता वर्धय त्वम्। नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानो अस्तु। सप्तऋषीणां सुकृतां यत्र लोकस्तत्रेमं यज्ञं यजमानं च धेह्यों भूर्भुवः स्वर्जनदो३ प्रणयेति यथास्वरमनुजानाति । एवं सर्वत्रानुज्ञापदमाद्यन्तयोः । १। प्रणीतासु प्रणीयमानासु वाचं यच्छत्या हविष्कृत उद्वादनात् । २। यदि वदेद्वैष्णवीं जपेत् । ३। आग्नीध्रो ऽन्वाहार्याधिश्रयणाङ्गेदिं परिसमुह्योत्करदेशे निदधाति । स्रुवयजुषो द्वितीयपुरीषे प्रहृते ऽवस्रुभ्राति चारारो दिवं मा पप्त इति । ४। बृहस्पते परिगृहाणेति वेदिं परिगृह्यमाणामनुमन्त्रयते । ५। आशासाना सौमनसमिति पत्नीं संनह्यमानाम् । ६। घृतं त अग्न इत्याज्ये निरूप्यमाने

ऽग्निं परिस्तृणीहीति वेदिं परिस्तृणन्तम् ।७। यस्यां वृक्षा इति परिधीन्निधीयमानान् । ८। ऋषीनां प्रस्तरो ऽसीति प्रस्तरम् । ९। आसादितेषु हविःषूक्तान्पुरस्ताद्धोमाञ्जुहोति । अभिचारेष्वाभिचारिकान् । संस्थितहोमांश्च । १०। अग्नेर्मन्व इति सामिधेनीरनुमन्त्रयते।११। प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इति प्राजापत्यमाघारम् । १२। अग्नीत्परिधींश्चाग्निं च त्रिस्त्रिः संमृड्ढीति प्रेषित आग्नीध्रः स्पचमग्निं च संमार्गमन्तरा कृत्वा परिधीन्मध्यमदक्षिणोत्तरान्त्रिस्त्रिः संमार्ज्यग्ने वाजजिद्वाजं त्वा सरिष्यन्तं वाजजितं संमार्ज्मीति संमार्गेणावाञ्चमग्निमुपवाजयति वाजं त्वाग्ने जेष्यन्तं सनिष्यन्तं संमार्ज्मि वाजं जयेति । १३। इन्द्रेममित्यैन्द्रमाघारम् । १४। प्रवरे प्रक्रियमाणे वाचयेद्देवाः पितर इति तिस्रः । १५। ग्रीष्मो हेमन्त इति प्रयाजान् । १६। अहं जजानेत्याज्यभागौ । १७। ॥ २॥

येनेन्द्रायेत्याग्नेयम् । १। मा वनिं मा वाचमित्यैन्द्राग्नम् । २। सांनाय्यस्यैन्द्रं माहेन्द्रं वेन्द्रेमं त्वमिन्द्रस्त्वं महेन्द्र इति । ३। पौर्णमास्यामाग्नेयाग्नीषोमीयावन्तरोपांशुयाजमग्नीषोमीयमस्य स्रुचमिति। नामावास्यायामविधानात्।४। आ देवानामिति सौविष्टकृतम् । ५। इष्टे स्विष्टकृति वाचं यच्छत्यानुयाजानां प्रसवात् । ६। प्राशित्रं यवमाचमधस्तादुपरिष्टाद्घृताभिघारितमग्नेणाध्वर्युः परिहरति । ७। तत्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा प्रतीक्ष इति प्रतीक्षते । ८। देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रसूतः प्रशिषा प्रतिगृह्णामीति प्रतिगृह्णाति

। ९। तद्धुत्वा तृणानि प्राग्दण्डं स्थण्डिले निदधाति पृथिव्यास्त्वा नाभौ सादयामीति ।१०। अग्नेष्ट्वास्येनात्मास्यात्मन्नात्मानं मे मा हिंसीः स्वाहेत्यनामिकाङ्गुष्ठाभ्यां दन्तैरनुपस्पृशन्प्राश्नाति । ११ । प्राशितमनुमन्त्रयते यो ऽग्निर्नृमणा नाम ब्राह्मणेषु प्रविष्टस्तस्मिन्म एतत्सुहुतमस्तु प्राशित्रं तन्मा मा हिंसीत्परमे व्योमन्निति । १२ । पात्राण्यद्भिर्मार्जयित्वा प्राणान्संस्पृशते । १३ । वाङ्म आसन्नसोः प्राणश्चक्षुरक्ष्णोः श्रोत्रं कर्णयोर्बाह्वोर्बलमूर्वोरोजो जङ्घयोर्जवः पादयोः प्रतिष्ठा । अरिष्टानि मे सर्वाङ्गानि सन्तु तनूस्तन्वा मे सहेति नाभिम् । १४ । इडैवास्मानितीडामुपहूयमानामनुमन्त्रयते । १५ । आग्नीध्रः षडवत्तं प्राश्नाति पृथिव्यास्त्वा दात्रा प्राश्नाम्यन्तरिक्षस्य त्वा दिवस्त्वेति । १६ । उप त्वा देव इतीडाभागं प्रतिगृह्येन्द्रगीर्भिरिति प्राश्नन्ति । १७ । अपो दिव्या इति तिसृभिः पवित्रवति मार्जयन्ते । १८ । यजमानो ऽन्वाहार्यमन्तर्वेद्याम् । १९ । प्रजापतेर्भागो ऽस्यूर्जस्वान्पयस्वानक्षितो ऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्टा अमुचामुष्मिंल्लोक इह च प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानरूपे मे पाह्यूर्गस्यूर्जं मे धेहि कुर्वतो मे मा क्षेष्टा ददतो मे मोपदसः प्रजापतिमहं त्वया समक्षमध्यासमित्यभिमन्त्यर्त्विग्भ्यो ददाति दक्षिणाम् । २० । प्रतिगृह्य क इदमित्युक्तम् । २१ । संप्रेषित आग्नीध्रः । २२ । ॥ ३ ॥

एधो ऽसीति समिद्वत्या समिधमाधाय सकृत्सकृत्परिधीन्संमार्ष्ट्यग्ने वाजजिद्वाजं त्वा सरृवांसं वाजजितं संमार्ज्मीति ।१।

अग्निं च प्राञ्चं वाजं त्वाग्ने जिगीवांसं ससन्वांसं संमार्ज्मि वाजमजैरिति । २ । मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यमरिष्टं यज्ञं समिमं तनोतु बृहस्पतिः प्रतिगृह्णातु नो । विश्वे देवास इह मादयन्तामित्यनुयाजान् । ३ । ये देवा दिवि ष्ठेत्यनुवषट्कारम् । ४ । नुदस्व कामेति स्रुचौ विप्रणुद्यमाने अनुमन्त्रयते । ५ । सं बर्हिरक्तमिति प्रस्तरं प्रहियमाणम् । ६ । संस्रावभागा इति संस्रावम् । ७ । न घ्रंस्तताप सं वर्चसा देवानां पत्नीः सुगार्हपत्य इति पत्नीसंयाजान् । ८ । दक्षिणाग्निहोमान् । तृतीय उलूखले मुसल इति । ९ । आग्नीध्रः संमार्गमग्नौ प्रहरति यो अग्नाविति । १० । वि ते मुञ्चाम्यहं वि ष्यामि प्र त्वा मुञ्चामीति पत्नीं योक्त्रेण विमुच्यमानामनुमन्त्रयते । ११ । वेदः स्वस्तिरिति वेदं विचृतति । १२ । यानावह इति षड्भिः संस्थितहोमाञ्जुहोति [मनसस्पत इत्यासामुत्तमा] । १३ । प्रणीता विमुच्यमानाः ससुषीरित्यनुमन्त्रयते । १४ । येषां प्रयाजा इति यजमानमाशास्ते । १५ । यदन्नमिति भागं प्राश्य देव सवितरेतत्ते प्राह तत्र च सुव प्र च यज बृहस्पतिर्ब्रह्मा स यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाहि स मां कर्मण्यं पाहीत्याह यजमानः । १६ । उदपात्रे ऽञ्जलावासिक्ते सं वर्चसेति मुखं विमार्ष्टि । १७ । अन्तरेणापराग्नी दक्षिणेनाग्निं विष्णुक्रमादीक्षणान्तम् । १८ । अग्ने गृहपत इति गार्हपत्यमुपतिष्ठते । १९ । यस्योरुष्वित्याहवनीयमभिव्रज्य प्राणापानावोजो ऽसीत्युक्तम् । २० । अयं नो अग्निरिति द्वाभ्यामुपस्थाय स यज्ञपतिराशिषेति भागं प्राश्नाति । २१ । व्रतानि व्रतपतय इति व्रतविस-

जैनीमाद्धाति । २२ । एतस्माद्याजमानाहते ऽपि सिद्धिः । तदपि श्लोकौ वदतः

प्रवर्ग्यो याजमानीन पत्नीमन्त्राश्च तत्त्रयम् ।
अङ्गं च यज्ञे भवत्यृते चैभ्यो ऽपि सिध्यति ॥
प्रवर्ग्याच्छौर्यमाप्नोति याजमानेन चाशिषः ।
पत्नीमन्त्रैः प्रजामायुस्तस्मात्तेनैव सिध्यतीति ॥ २३ ।

दर्शपूर्णमासौ त्रिंशतं वर्षाणि। पञ्चदश दाक्षायणयज्ञः । २४। पौर्णमास्यां पौर्णमासमपरेद्युश्च। एवममावास्यायाम् । २५ । संवत्सरं वा । २६ । साकंप्रस्थाय्यादीनि चैताभ्यामिष्टयो व्याख्याताः । २७ । ॥ ४ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे वैतानसूत्रे प्रथमो ऽध्यायः समाप्तः ।

अथाग्न्याधेयम् । १ । वसन्ते ब्राह्मणस्य । ग्रीष्मे राजन्यस्य । वर्षासु वैश्यस्य । त्रीणि पर्वाणीत्युक्तम् । २ । यदैव कदाचिदादध्याच्छ्रद्धा न्वेवैनं नातीयात् । ३ । उक्तो ब्रह्मौदनः । ४ । ऋत्विज उपसादयति । ५ । अभिमन्त्रितं वादध्यात् । ६ ।

यो अश्वत्थः शमीगर्भ आरुरोह त्वे सचा ।
तं ते हरामि ब्रह्मणा यज्ञियैः केतुभिः सह ॥

जातवेदो भुवनस्य यद्रेत इह सिञ्च तपसो यज्जनिष्यते ।

अग्निमश्वत्थादधि हव्यवाहं शमीगर्भाज्जनयन्यो मयोभूरिति मन्त्रोक्ते अरणी गृह्णन्तमाधास्यमानं वाचयति । ७ । वाग्यता जाग्रतो रात्रिमासते ऽपरात्रं वा । ८ । बृहस्पते सवितरिति स्वपतो बोधयेत् । ९ । उषसि शान्त्युदकं करोति चित्यादिभिराथर्वणीभिः कपुर्विपर्वारोदाकावृक्षावतीनाडानिर्दहन्तीभिराङ्गिरसीभिश्च । चातनैर्मातृनामभिर्वास्तोष्पत्यैरनुयोजितैः । १० । तेनाग्निपदमश्वं स्नापयन्नभ्युक्षञ्छमयत्यनुदित उदिते वाधास्यमानः । ११ । आकृतिलोष्टेत्याद्युपस्थानान्तम् । १२ । यत्त्वा क्रुद्धा इत्युपोद्धरन्त्याचार्य आहवनीयदक्षिणाग्न्योर्लक्षणान्तम् । १३ ।

पुरीष्यो ऽसि विश्वभरा अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने ।
त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥
तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ईधे अथर्वणः । वृत्रहणं पुरंदरम् ॥
तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम् । धनंजयं रणेरणं इति

मथ्यमानमनुमन्त्रयते । १४ । जातं सुजातं जातवेदसमिति । १५ । जातरूपेणान्तर्धाय । नासिक्येनोष्मणास्येन वा । मथ्यग्र इत्येतयापानति । १६ । अश्वपादं लक्षणे निधाप्यमानं समध्वरायेत्यनुमन्त्रयते । १७ । रथेनाग्नौ प्रणीयमाने ऽश्वे ऽन्वारब्धं वाचयति । १८ । ॥ १ ॥ ५ ॥

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात् ।
श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन् ॥
यदक्रन्दः सलिले जातो अर्वन्त्सहस्वान्वाजिन्बलवान्बलेन ।
तं त्वादधुर्ब्रह्मणे भागमग्ने अथर्वाणः सामवेदो यजूंषि ॥
ऋग्भिः पूतं प्रजापतिरथर्वणे ऽश्वं प्रथमं निनाय ।
तस्य पदे प्रथमं ज्योतिरादद्दे स मा वहाति सुकृतां यत्र लोकः ॥
अभितिष्ठ पृतन्यतो मह्यं प्रजामायुश्च वाजिन्येहि ।

त्वया वधेयं द्विषतः सपत्नान्स्वर्गे मे लोकं यजमानाय धेहि॥
अभितिष्ठ पृतन्यतः सहस्व पृतनायतः ।
यथाहमभिभूः सर्वाणि तानि धूर्वतो जनानिति ॥ १ ।
आहवनीयदक्षिणाग्नी गार्हपत्यात्सह प्रणीयमाणौ व्याकरोमीत्यनुमन्त्रयते । २ । आहितमाहवनीयमायं गौरित्युपतिष्ठते । ३ । दक्षिणाग्निर्निर्मथ्य आहार्यो वा । ४ । सभ्यावसथ्ययोरांहवनीयाद्विहारः । सभ्याद्वावसथ्यस्य । सभ्यः सभायै। आवसथ्य आवसथाय । ५ । अग्निपदमश्वं रथं चातुष्प्राश्यां हिरण्यं च ब्रह्मणे ददाति । ६ ।
अग्निं त्वाहुर्वैश्वानरं स दहन्नदहन्वगाः ।
स नो देवचाधि ब्रूहि मा रिषामा वयं तवेत्यश्वं शमयित्वा यदक्रन्द इत्युपाकुरुते । ७ । इन्द्रस्यौजो मरुतामनीकमिति रथमभिहुत्वा वनस्पते वीड्वङ्ग इत्यातिष्ठति । ८ । उपविश्य पूर्णहोममुप त्वा नमसेति । ९ । इदमुग्रायेत्यन्वक्तानक्षान्विदेवन्नयाध्वर्यवे प्रयच्छति । १० । आग्न्याधेयिकीष्विष्टिष्वग्नेः पवमानस्य पावकस्य शुचेरदितेरिति पवमानः पुनातु त्वेषस्ते ऽग्नी रक्षांस्यदितिद्यौरिति । ११ । यजमानो द्वादशराचमुपवस्यन्नक्तमित्युक्तम् । १२ । ब्रह्मचारी व्रत्यधो ऽग्नीनुपशेते । १३ ।
॥ २ ॥ ६ ॥

सायं प्रातरग्निहोत्रम् । १ । गवीडां दोहयित्वाग्निहोत्रमधिश्रयति । २ । अभिज्वाल्य समुद्वान्तमद्भिः प्रत्यानीयोदगुद्वासयति । ३ । अग्निपरिस्तरणं पर्युक्षणमृतं त्वेति । ४ । गार्हपत्या-

दाहवनीयमुदकधारां निनयत्यमृतमस्यमृतममृतेन संधेहीति । ५ । स्रुक्स्रुवं प्रक्षालितं प्रतपति निष्टप्तमिति । ६ । स्रुवेण स्रुचि ग्रहानुन्नयति । ७ । समिदुत्तरां स्रुचं मुखसंमितामुद्गृह्याहवनीयमभिप्रक्रामतीदमहं यजमानं स्वर्गं लोकमुन्नयामीति । ८ । बर्हिषि निधाय समिधमादधात्यग्निर्ज्योतिषा त्वा वायुमतीं प्राणवतीं स्वग्र्यां स्वर्गायोपदधामि भास्वतीमिति । ९ । सूर्यो ज्योतिषमिति प्रातः प्रदीप्तामभिजुहोति । १० । सजूर्देवेन सविचा सजू राज्येन्द्रवत्या । जुषाणो अग्निर्वेतु स्वाहेति । सजूरुषसेति जुषाणः सूर्य इति प्रातः । ११ । अयं मा लोको ऽनुसंतनुतामिति गार्हपत्यमवेक्ष्य प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इति मनसैव पूर्णतरामुत्तरां जुहोति । १२ । स्रुवं चिरुदञ्चमुन्नयति रुद्रान्प्रीणामीति । १३ । बर्हिषि निधायोन्मृज्योत्तरतः पाणी निमार्ष्ट्योषधिवनस्पतीन्प्रीणामीति । १४ । द्वितीयमुन्मृज्य पित्र्युपवीतं कृत्वा दक्षिणतः पितृभ्यः स्वधां करोमीत्यपराग्न्योः काम्यम् । १५ । अग्निहोत्रं नित्यमित्याचार्याः । १६ । गार्हपत्ये समिधमाधाय स्थाल्याः स्रुवेण जुहोतीह पुष्टिं पुष्टिपतिर्दधात्विह प्रजां रमयतु प्रजापतिः । अग्नये गृहपतये रयिमते पुष्टिपतये स्वाहेति । १७ । उक्तोत्तरा । १८ । दक्षिणाग्नावग्नये ऽन्नादायान्नपतये स्वाहेति पूर्वा । १९ । सत्यं त्वर्तेनेति पर्युक्ष्य स्रुवं स्रुचं बर्हिश्चोत्तरेणाग्निं निदधाति । २० । स्रुक्शेषं प्राश्नाति । २१ । प्राणान्प्रीणामीत्युपस्पृश्य । गर्भानिति द्वितीयम् । विश्वान्देवानित्यन्ततः सर्वम् । अप्रक्षालितयोदक्रं स्रुचा निनयति सर्पेतरजनानिति । बर्हिषि प्रक्षाल्य सर्पपुण्य-

जनानिति द्वितीयम् । गन्धर्वाप्सरस इत्यपरेण तृतीयम् । २२। सप्तर्षीनिति सुवं सुचं च प्रतितपति । २३। दक्षिणान्नयामीति सुग्दण्डमवमार्ष्टि । प्रातरुन्मार्ष्टि । २४ । ब्राह्मणोक्तमग्न्युपस्थानम् । २५। अथ गवीडादिभ्रेषे तस्यै तस्यै देवतायै जुहुयात् । २६ । ॥ ३ ॥ ७ ॥

चंयोदश्यामाग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेद्दर्शपूर्णमासावारिप्समानो ऽग्नाविष्णू इति । १ । पूर्वं पौर्णमासमारभमाणः सरस्वत्यै च चरुं सरस्वते द्वादशकपालं सरस्वति व्रतेषु यस्य व्रतमिति । २ । आधानाद्यूर्ध्वश्चेदर्वाक्संवत्सराद्रोहिण्यामुत्सृज्याग्निहोत्रं पुनर्वस्वोः पुनरादधीतों भूर्भुवः स्वर्जनदोमिति । ३१ ओषधीषु पक्वास्वाग्रयणेष्टिः । ४ । इदावत्सरायेति पुरस्ताद्धोमसंस्थितहोमेष्वावपेत । ५ । अग्न इन्द्र इत्याग्नेन्द्रम् । ऐन्द्राग्नं चेदिन्द्राग्नी अस्मानिति । ६। यद्विद्वांसो द्यावापृथिवी उमश्नुत्या सोमो वीरुधामिति वैश्वदेवद्यावापृथिवीयसौम्यान् । ७ । फाल्गुन्यां पौर्णमास्यां चातुर्मास्यानि प्रयुञ्जीत । ८ । पूर्वेद्युर्वैश्वानरपार्जन्येष्टिवाग्ने वैश्वानराभि क्रन्द स्तनयेति । ९। वैश्वदेवे निर्मथ्यं प्रहृतं भवतं नः समनसावित्यनुमन्त्रयते ।१०। अग्नावग्निरिति होमम् । ११ । एवं निर्मन्थनम् । १२ । आग्नेयं सौम्यं साविचं सारस्वतं पौष्णं मारुतं वैश्वदेवं द्यावापृथिवीयमग्निर्वनस्पतीनां सोमो विरुधां सविता प्रसवानां सरस्वति व्रतेषु प्रपथे पथां मरुतः पर्वतानां विश्वे देवा मम द्यावापृथिवी दात्राणामिति । १३ । वाजिनस्यावाचीनं वसु-

विदमिति । १४ । तस्य प्राणभक्षान्भक्षयन्ति होत्रध्वर्युब्रह्माग्नीध्राः । प्रत्यक्षं यजमानः । मिथः समुपहूय । १५ ।

यन्मे रेतः प्रसिध्यति यद्वा मे अपगच्छति ।
यद्वा जायते पुनस्तेन मा शिवमाविश ॥
तेन मा वाजिनं कृणु तेन सुप्रजसं कृणु ।

तस्य ते वाजिपीतस्योपहूतो भक्षयामीति प्रकृतिः । १६ । आषाढ्यां वरुणप्रघासेष्वग्न्योः प्रणीयमानयोरग्ने प्रेहीति जपन्नेति । १७ । दक्षिणमग्निमुपविशति । १८ । पुरस्तादतिव्रज्योत्तरे ऽग्नौ हुत्वा दक्षिणे जुहोति । १९ । अतिचारं पृष्टां पत्नीमिदमापः प्र वहतेति मार्जयन्ति । २० । पौष्णान्त्यञ्च । २१ । ऐन्द्राग्नं वारुणं मारुतं कायं वरुणो ऽपां य आत्मदा इति । २२ । अवभृथसोमादन्तरेण वेदी विष्णुक्रमाः । २३ । ॥ ४ ॥ ८ ॥

कार्त्तिक्यां साकमेधाः । १ । पूर्वेद्युरिष्ट्यामग्नेरनीकवतो ऽचिक्रददिति । मध्यंदिने सांतपनानां मरुतां सांतपना इदमिति । सायं गृहमेधिनां तिग्ममनीकमिति । २ । आज्यभागादीडान्ता । ३ । श्वो भूते पूर्णदर्वे पूर्णा दर्व इति । ४ । क्रीडिनां मरुतां कृष्णं नियानमिति । ५ । माहेन्द्र्यां षडैन्द्राग्नान्तान् । ६ । माहेन्द्रं वैश्वकर्मणं ये भक्षयन्त इति । ७ । पित्र्यायामाज्यभागान्तं दैवावृत्सोमाय पितृमते पितृभ्यः सोमवद्भो वा बर्हिषदः पितर उपहूता नः पितरो ऽग्निष्वात्ताः पितरो ऽग्नये कव्यवाहनायेति । ८ । पुरस्ताद्सोमान्दक्षिणाग्नेरतिप्रणीते जुहो-

ति ।.९। दक्षिणेनाग्निमतिक्रम्य प्रत्यङुपविशति। उत्तरेण यजमान आग्नीध्रश्च। १०। अस्तु स्वधेति प्रत्याश्रावयति ।११। तदपि श्लोकौ वदतः

पित्र्यायां प्राङ्मुखो ब्रह्मा हुत्वा होमान्पुरोगमान् ।
गत्वा तु दक्षिणेनाग्नेः प्रत्यङासीद् कर्मणि ॥
आग्नीध्रो यजमानश्चोत्तरेण तु तावुभौ।
अस्तु स्वधेति वक्तव्यं प्रत्याश्रावणमत्र त्विति ॥ १२।

इडामवजिघ्रति। १३। परिषिक्ते दैवावृच्छंस्यन्ता। १४। विमितान्निष्क्रामन्तो जपन्त्यया विष्टेति । १५। प्राञ्चो ऽभ्युत्क्रम्योदस्य केतव इत्यादित्यमुपतिष्ठन्ते । १६। दक्षिणाञ्चो दिवं पृथिवीमित्यग्नीन् । १७। अथोदञ्चश्चतुष्पथे त्र्यम्बकं यो अग्नाविति यजमानार्यजनात् । १८। सव्यहस्तपुरोडाशा दक्षिणानूरुनाम्नानांस्त्रिः प्रसव्यमग्निमनुपरियन्ति

त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम् ।
उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतादिति ॥ १९।

दक्षिणहस्तपुरोडाशाः प्रदक्षिणम् । २०। मूतयोः प्रमुक्तयोर्यो नः स्व इति जपति। २१। दक्षिणावृत आव्रजन्ति। २२। अथादित्येष्टिः। २३। फाल्गुन्यां शुनासीर्यम् । २४। पुनःप्रयोगे पूर्वेद्युः। २५। पौष्णान्तान्यञ्च। २६। वायव्यं शुनासीर्यं सौर्यमेकया च शुनासीरेह सूर्यश्चक्षुषामिति ।२७। ॥५॥९॥

अथ पशौ वैष्णवं पूर्णहोममुरु विष्णो इति। १। अरातीयोरिति यूपं वृश्च्यमानमनुमन्त्रयते। २। यत्त्वा शिक्व इति प्र-

क्षाल्यमानम्*। ३। अञ्जते व्यञ्जत इत्यभ्यज्यमानम् । ४। स्वाक्तं म इत्याज्यमानम् [गन्धप्रवादाभिरनुलिप्यमानम्] ।५। यत्ते वास इति परिधाप्यमानम् । ६। वनस्पते स्तीर्णमिति बर्हिष्यासाद्यमानम् । ७। वनस्पतिः सह यस्यां सद इत्युच्छ्री-यमाणम् ।८। धर्ता ध्रियस्वेति पादेनावटे निधीयमानम् ।९। विष्णोः कर्माणीति द्वाभ्यामुच्छ्रितम् । १०। समिद्धो अद्येति प्रयाजान् । ११। नाराशंसिनां देवो देवेष्विति द्वितीयम् । १२। ऊर्ध्वा अस्येतीष्टकाः । १३। पशावानयैतमित्याद्याज्ञ-नान्तम् । १४। इन्द्राय भागमिति यथादेवतम् । १५। य ईश इति प्रमुच्यमानमनुमन्त्रयते । १६। नीयमाने प्रमुच्यमानहो-माञ्जुहुयात्

प्रमुच्यमानो भुवनस्य गोप पशुर्नो अत्र प्रति भागमेतु।
अग्नियेंऽजं त्रिवृतं सप्ततन्तुं देवो देवेभ्यो हव्यं वहतु प्र-
जानन् ॥
यौ ते दंष्ट्रौ रोपयिष्णू जिह्मायेते दक्षिणा सं च ब-
श्यतः ।
अनाष्ट्रं नः पितरस्तत्कृणोत यूपे बद्धं मुमुचिम यदन्नम् ॥
अहरस्तस्वमभि जुष्टः परेहीन्द्रस्य गोष्ठमपि धाव वि-
द्वान् ।
धीरासस्त्वा कवयः संमृजन्त्विषमूर्जे यजमानाय दत्त्वे-
ति ॥ १७।

शाम्यमाने प्रदक्षिणमावर्तन्ते । १८। वपाया जातवेदो वप-येति शंभुमयोभुभ्यां चात्वाले मर्जयन्ति । १९। ऐन्द्राग्नं पुरो-

दाशमावदानिकं च । २० । संप्रेषित आग्नीध्रः शामित्रादीप-
यजानङ्गारान्होतुः ध्रुवस्तान्निवपति । २१ । हृदयशूल उपमि-
ते ऽप्सु ते राजन्निति जपन्ति । २२ । ऐन्द्राग्नेनेष्ट्वा काम्यः
पशुः । २३ । ॥ ६ ॥ १० ॥

॥ इत्यथर्ववेदे वैतानसूत्रे द्वितीयो ऽध्यायः समाप्तः ॥

सोमेन यक्ष्यमाण ऐन्द्राग्नमुस्रमालभेत यस्य पिता पितामहः सोमं न पिबेत् । १ । ऋत्विजो वृणीते । अथर्वाङ्गिरोविदं ब्रह्माणम् । सामविदमुद्गातारम् । ऋग्विदं होतारम् । यजुर्विदमध्वर्युम् । २ । ब्राह्मणाच्छंसी पोतागीध्र इति ब्रह्मणोऽनुचराः । सदस्यश्च । प्रस्तोता प्रतिहर्ता सुब्रह्मण्य इत्युद्गातुः । मैत्रावरुणोऽच्छावाको ग्रावस्तुदिति होतुः । प्रतिप्रस्थाता नेष्टोन्नेतेत्यध्वर्योः । ३ । वसन्तादिषु यथावर्षं देवयजनमित्युक्तम् । ४ । यस्य स्वभ्र ऊषो वृक्षः पर्वतो नदी पन्था वा पुरस्तात्स्यान्न देवयजनमाचं पुरस्तात्पर्यवशिष्येत् । ५ । सोमरूपाण्यनुध्यायेत् । ६ । दीक्षणीयायामाग्नावैष्णवम् । ७ । प्रत्नीसंयाजान्ता । ८ । दीक्षितोऽभ्यञ्जनमित्यभ्यज्यमानो जपति । ९ । पुनन्तु मेति पाव्यमानः । १० । सुचामाणमिति कृष्णाजिनमुपवेशितः । ११ । दीक्षितावेदनात्कामं चरन्ति । १२ । अस्तमिते वाग्विसर्जनादस्तंयते नम इति नमस्कृत्य नक्षत्राणां मा संकाशश्च प्रतीकाशश्चावतामिति नक्षत्राण्युपतिष्ठते । १३ । दक्षिणेनाग्निं कशिप्वेत्यादि वीक्षणान्तम् । १४ । पुनः प्राण इति मन्त्रोक्तान्यभिमन्त्रयते । १५ । आदित्यस्य मा संकाश उद्यते नम इत्यादित्यमुपतिष्ठते । १६ । व्रतानि । १७ ।

अप्रत्युत्थायिको ऽनभिवादुकः । १८ । न नाम गृह्णाति विचक्षणोत्तरं ब्राह्मणस्य चनसितोत्तरं प्राजापत्यस्य । १९ । न दानहोमपाकाध्ययनानि । न वसूनि । २० । कृष्णाजिनं वसीत । २१ । कुरीरं धारयेत् । २२ । मुष्टी कुर्यात् । २३ । अङ्गुष्ठप्रभृतयंस्तिस्र उच्छ्रयेत् । २४ । मृगशृङ्गं गृह्णीयात्तेन कषेत । २५ । यस्य वाग्वायता स्यान्मुष्टी वा विसृष्टौ स एतानि जपेत् । २६ । ॥ १ ॥ ११ ॥

अग्निहोत्रं च मा पौर्णमासश्च यज्ञः पुरस्तात्प्रत्यञ्चमुभौ कामप्रौ भूत्वा क्षित्या सहाविशताम् । वसतिश्च मामावास्यश्च यज्ञः पश्चात्प्राञ्चम् । मनश्च मा पितृयज्ञश्च यज्ञो दक्षिणत उदञ्चम् । वाक्च मेष्टिश्चोत्तरतो दक्षिणाञ्चम् । रेतश्च मानं चेत ऊर्ध्वम् । चक्षुश्च मा पशुबन्धश्च यज्ञो ऽमुतो ऽवाञ्चमिति । १ । दीक्षान्ते च वसुसंपत्तये । २ । नैनं बहिर्वेद्यभ्युदियान्नाभ्यस्तमियात् । नाधिष्ण्ये प्रतपेत् । ३ । सत्यं वदेत् । ४ । व्रतलोपे यदस्मृतीत्यग्निमुपतिष्ठते । ५ । सत्यं बृहदिति लोष्टमादाय प्लुङा न आप इति मूत्रपुरीषे क्षारयति । पवित्रेण पृथिवीति लोष्टेनात्मानमुत्पुनाति । ६ । य ऋते चिदिति शीर्णे दण्डाद्यभिमन्त्रयते । स्वप्नेषूक्तं दिवो नु मामिति च । ७ ।

यदत्रापि मधोरहं निरष्टविषमस्मृतम् ।

अग्निश्च तत्सविता च पुनर्मे जठरे धत्तामिति जाबीलस्कन्दन आत्मानमनुमन्त्रयते । ८ ।

यदत्रापि रसस्य मे परा पपातास्मृतम् ।

तदिहोपह्वयामहे तन्मा आप्यायतां पुनरिति रेतसः ।९। परो ऽपेहीत्यशस्त्रशंसने । १० । अग्मन्वतीत्यपां तरणे । ११ । अपः समुद्रादित्यनाच्छादिताभिवर्षणे । १२ । अव ज्यामिवेति क्रोधे । १३ । ऋतुमतीं जायां सारूपवत्सं श्रपयित्वाभिघार्योंडास्योडृत्याभिहिङ्कृत्य गर्भवेदनपुंसवनैः संपातवन्तं परामेव प्राश्येत् । १४ । ॥ २ ॥ १२ ॥

तिस्रो दीक्षा अपरिमिता वा । द्वादशाहीनस्य । १ । दीक्षान्ते प्रायणीयायां पथ्यायाः स्वस्तेरग्नेः सोमस्य सवितुरदितेः पथ्या रेवतीर्वेदः स्वस्तिरिति । २ । शंग्वन्ता । ३ । ध्रौवस्य पूर्णाहुतिम् । ४ । यस्योरुष्विति निष्क्रम्य सोमक्रयणीं प्रपाद्यमानां दिवं च रोहेत्यनुमन्त्रयते । ५ । पदाभिहोममिडाया-स्पदमिति । ६ । उपरवदेशे चर्मणि सोममभि त्यमिति हिरण्यपाणिर्विचिनोति । ७ । अयं सहस्रमिहत्यनुमन्त्रयते । ८ । क्रीते कुरीरं निर्मुष्णाति । ९ । उदायुषेत्युत्तिष्ठति । १० । प्रोह्यमाणे ऽप्रतिरथं जपति । ११ । ध्रुवं ध्रुवेणेति राजानं राजवहनादासन्द्यां नीयमानमनुमन्त्रयते । १२ । दक्षिणेनाग्निमास्थापित आतिथ्यायां हविरभिमृशन्ति यज्ञेन यज्ञमिति । १३ । वैष्णवं विष्णोर्नु कमिति । १४ । इडान्ता । १५ । तानूनप्त्रपात्रे पञ्चकृत्वो ऽवद्यत्याज्यमापतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा तनूनप्त्रे त्वा शाक्राय त्वा शक्मन ओजिष्ठाय त्वेति । १६ । तदभिमृशन्ति । १७ । अनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजो ऽभिशस्तिपा अनभिशस्तिः । अनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु

तपस्तपस्पतिः । अञ्जसा सत्यमुपगेषं स्विते मा धा इति दीक्षालिङ्गं दीक्षितो । १८ । अध्वर्युराग्नीध्रमाहाग्नीन्मदन्त्यापाऽ इति । १९ । आग्नीध्रो मदन्ति देवीरमृता ऋतावृत इति ।२०। अध्वर्युस्ताभिरुदेहीति । २१ । आग्नीध्रस्ताः कुशैरुदानयति । २२ । ता उपस्पृश्य सोममाप्याययन्ति

अंशुरंशुष्टे देव सोमाप्यायतामिन्द्रायैकधनविदे ।
आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्व ॥
आप्याययास्मान्त्सखीन्त्सन्या मेधया प्रजया धनेन ।
स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामुहचमशीयेति ॥ २३ ।

पुनरुपस्पृश्योत्तानहस्ताः प्रस्तरे निह्नवत एष्टा राय एष्टा वामानि प्रेषे भगाय ऋतमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या इति । २४ । प्रवर्ग्याय पुरस्ताद्धोमान्हुत्वा गार्हपत्यं दक्षिणेनोपविशति । २५ । न प्रथमयज्ञे प्रवर्ग्यं कुर्वीत । काममनूचानः श्रोत्रियः । २६ । अन्तर्धायाध्वर्युराह ब्रह्मन्घर्मेण प्रचरिष्याम इति । २७ । प्रचरत घर्ममित्यनुजानाति । २८ । उच्चैः सर्वमुपांशु वा । २९ । घर्मे ताप्यमानमुपासीत । ३० । ॥ ३ ॥ १३ ॥

घर्मं तपाम्यमृतस्य धारया देवेभ्यो हव्यं परिदां सविचे ।
शुक्रं देवाः शृतमदन्तु हव्यमासञ्जुह्वानममृतस्य योनौ ॥ a
देवानामधिपा एति घर्म ऋतेन भ्राजन्नमृतं विचष्टे ।
हिरण्यवर्णो नभसो देव सूर्यो घर्मो भ्राजन्दिवो अन्तान्पर्येषि विद्युता ॥ b
वैश्वानरः समुद्रं पर्येति शुक्रो घर्मो भ्राजन्तेजसा रोचमानः ।

नुदञ्छचून्मेदहन्मे सपत्नानादित्यो द्यामध्यरुक्षद्विषश्चित् ॥ c

विद्योतते द्योतत आ च द्योतत आप्स्वन्तरमृतो घर्म उद्यन् ।

हन्ता वृत्रस्य हरितामनीकमनाधृष्टास्तन्वः सूर्यस्य ॥ d

घर्मः पश्चादुत घर्मः पुरस्तादयोदंष्ट्राय द्विषतोऽपि दध्मः ।

वैश्वानरः शीतह्रे वसानः सपत्नान्मे द्विषतो हन्तु सर्वान् ॥ e

ऋतूनृतुभिः प्रपयति ब्रह्मणैकवीरो घर्मः शुचानः समिधा समिद्धः ।

ब्रह्म त्वा तपति ब्रह्मणा तेजसा च घर्मः साहस्रः सैमिधा समिद्धः । सपत्नाः प्रदिशो मे भवन्तु ॥ f

सपत्नान्सर्वान्मे सूर्यो हन्तु वैश्वानरो हरिः ।

घर्मस्तप्तः प्रदहतु भ्रातृव्यान्द्विषतो वृषा ।

उद्यन्मे शुक्र आदित्यो विमृधो हन्तु सूर्यः ॥ g

ब्रह्म जज्ञानमियं पित्र्येति शस्त्रवदर्धर्चेश आहावप्रतिगरवर्जम् । १ । रुचिरसीति रुचितमनुमन्त्रयते । २ । घर्मदुग्धोहायोत्तिष्ठत उत्तिष्ठताव पश्यतेति । ३ । उप ह्वय इति घर्मदुघाम् । ४ । घर्मसूक्तेन घर्मं हूयमानं स्वाहाकृत इति द्वाभ्याम् । ५ । घर्मस्य वषट्कृते ऽनुवषट्कृते भक्षो वाजिनवत् । ६ । घृतं हविर्मधु हविरस्यावते । घर्मे मधुमतः पितृमतो वाजिमतो बृहस्पतिमतो विश्वदेव्यावत इति सत्रे होताध्वर्युर्गृहपतिर्ब्रह्मो-

ज्ञाता । ७ । अनुचरा गृहपतिश्चोच्छिष्टखरे ऽपविचैर्मार्जयन्ते । ८ । सूयवसादिति चिरुत्कायां संस्थितहोमान् । ९ । ॥ ४ ॥ १४ ॥

उपसद्याग्नेयसौम्यवैष्णवान् । १ । वषट्कारान्ताप्यायनान्निहूवते । २ । यत्राहाध्वर्युरग्नीद्देवपत्नीर्व्याचक्ष्वेति तदपरेण गार्हपत्यं प्राङ्मुखस्तिष्ठन्नवानन्नाग्नीध्रो देवपत्नीर्व्याचष्टे । पृथिव्यग्नेः पत्नी वाग्वातस्य पत्नी सेनेन्द्रस्य पत्नी धेना बृहस्पतेः पत्नी पथ्या पूष्णः पत्नी गायत्री वसूनां पत्नी त्रिष्टुब्रुद्राणां पत्नी जगत्यादित्यानां पत्न्यनुष्टुभ्मित्रस्य पत्नी विराड्वरुणस्य पत्नी पङ्क्तिर्विष्णोः पत्नी दीक्षा सोमस्य राज्ञः पत्नीर्ति । ३ । सुब्रह्मण्याह्वाने सर्वत्र यस्यां सद इति तिस्रो जपति । ४ । एवमपराह्णे धर्मोपसदौ । अपरेद्युः पूर्वाह्णे ऽपराह्णे चौपवसथ्ये समासे । ५ । एवं तिस्रो ऽग्निष्टोमस्य । द्वादशाहीनस्य । ६ । वि मिमीष्वेति वेदिं मिमानमनुमन्त्रयते । ७ । यस्यां वेदिमिति वेदिं परिगृह्यमाणाम् । ८ । अग्नौ प्रणीयमाने ऽग्ने प्रेहीति जपित्वा बहिर्वेद्युपविशति । ९ । दक्षिणहविर्धानस्य वर्त्माभिहोममिदं विष्णुरिति । उत्तरस्य त्रीणि पदेति । १० । हविर्धाने प्रवर्त्यमाने इतश्च मेति द्वाभ्यामनुमन्त्रयते । ११ । विष्णोर्नु कमित्युपस्तम्भनमुपस्तभ्यमानम् । १२ । मन्वे वां द्यावापृथिवी इत्यौदुम्बर्या अभिहोमम् । १३ । अग्नीषोमयोः प्रणयनायामन्वितस्तीर्थेन पत्नीशालमाव्रजति । चात्वालोत्करावन्तरेणाग्नीध्रीयलक्षणमुत्तरेण सदश्चेति तीर्थम्

। १४ । आचमनादि वीक्षणान्तम् । १५ । सोमं राजानमित्यर्धर्चेनाग्नीषोमौ प्रणीयमानावनुव्रजति । १६ । आग्नीध्रीयहोमादाग्नीध्रीयमुत्तरेणाग्निमपरेणातिव्रज्यासाद् उपविशति । १७ । अथाग्नीषोमीये पशावुक्ता धर्माः । एतेन पशवो व्याख्याताः । १८ । पत्नीसंयाजान्ताः । १९ । ॥ ५ ॥ १५ ॥

वसतीवरीः परिहियमाणाः पूर्णमध्वर्यो प्रभरेत्यनुमन्त्रयते । १ । आग्नीध्रीये स्थाप्यमाना उत्तरयामूर्या इति च । २ । दीक्षितस्तच्च वसति । ३ । अपरराच ऋत्विजः प्रबोधिताः शालाद्वार्ये ऽप उपस्पृशन्ति । ४ । हविरुपावहृत इत्यादि वैश्वानरो ऽग्निष्टोम इत्यन्ताभिर्यज्ञतनूभिः पुरा प्रचरितोराग्नीध्रीये जुहोति ।५। यजूंषि यज्ञ इति च विष्पर्धायां चतुर्भिश्चतुर्भिः पुरस्तात्प्रातरनुवाकस्य । ६ । एनं दक्षिणेनाहवनीयमपरेणातिव्रज्यासाद् उपविशति । ७ । उपविष्टे होतरि होतारं यदस्मृतीति हूत्वा पुरस्ताद्धोमाञ्जुहोति । ८ । पातं न इन्द्रापूषणेति चत्वारि सूक्तानि प्रातरनुवाकमनुजपति । ९ । अश्वयो यन्तीति चीर्णपोनप्चीयम् । १० । इन्द्र जुषस्वेति राज्ञे ऽभिषूयमाणे ऽभिषवणहोमाञ्जुहोति। उपांशुग्रहहोमम्। सूर्यो द्यामित्युदिते ऽन्तर्यामौयं च । ११ । हविर्धाने पूर्वेणातीत्य खरे चोपविश्य दिवस्पृथिव्या इति मधुसूक्तेन राजानं संग्रयति । १२। इन्द्राय सोममृत्विज इति द्रोणकलशस्थमनुमन्त्रयते । १३ । धृषत्पिबेति माध्यंदिने । १४ । यच्च विजानाति ब्रह्मन्त्सोमो ऽस्कन्निति तमेतयालभ्याभिमन्त्रयते

अभूद्देवः सविता वन्द्यो नू न इदानीमहू उपवाच्यो नृभिः ।
वि यो रत्ना भजति मानवेभ्यः श्रेष्ठं नो अच द्रविणं यथा दधदिति ॥ १५ ।
ये अग्नयो अप्स्वन्तरिति सप्तभिरभिजुहोति । १६ । अध्वर्युः प्रतिप्रस्थाता प्रस्तोतोन्नाता प्रतिहर्ता ब्रह्मा सुन्वन्समन्वारब्धा बहिष्पवमानाय विसृष्य वैघ्रुषान्होमाञ्जुह्वति द्रप्सश्चस्कन्देति ।
यस्ते द्रप्सः स्कन्दति यस्ते अंशुर्बाहुच्युतो धिषणाया उपस्थात् ।
अध्वर्योर्वा परि यः पवित्रात्तं ते जुहोमि मनसा वषट्कृतम् ॥
द्रप्सः पातीतो ऽत्यस्यवश्च यः परः सुचः ।
अयं देवो बृहस्पतिः सं तं सिञ्चतु राधसे ॥
यस्ते द्रप्सः पतितः पृथिव्यां धानासोमः परीवापः कर्म्भः ।
अयं देवो बृहस्पतिः सं तं सिञ्चतु वर्चसे ॥
यन्मे स्कन्नमिति । १७ । ॥ ६ ॥ १६ ॥

चात्वालाद्दक्षिणत उपविशन्ति । १ । दोषो गायेति जपन्नुन्नातारमीक्षते । २ । स्तोचोपाकरणात्प्रस्तोता ब्रह्माणमामन्त्रयते ब्रह्मन्स्तोष्यामः प्रशास्तरिति । ३ । तच्च रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्व । सवितृप्रसूता बृहस्पतये स्तुत । देव सवितरेतत्ते प्राह तत्र च सुव प्र च यज । आयुष्मत्या ऋचो

मापगाया तनूपात्साम्नः । सत्या व आशिषः सन्तु सत्या आकूतयः । ऋतं च सत्यं च वदत । बृहस्पते ऽनुमत्यों भूर्जनदिन्द्रवन्त इत्युक्ता स्तुतेति प्रथमया स्वरमात्रया प्रसौति । मध्यमया माध्यंदिने । उत्तमया तृतीयसवने । ४ । भुव इति माध्यंदिने । स्वरिति तृतीयसवने । ५ । उक्थ्यादिष्वहीने चों भूर्भुवः स्वर्जनद्वृधत्करद्दुहन्महत्तच्छमोमिति च । ६ । विष्पर्धमानयोः सवृतसोमयोः स्तोमभागानामुपर्युपरि स्तुतेषे स्तुतोर्जे स्तुत देवस्य सवितुः सवे । बृहस्पतिं वः प्रजापतिं वो वसून्वो देवान् रुद्रान्वो देवानादित्यान्वो देवान्साध्यान्वो देवानाप्त्यान्वो देवान्विश्वान्वो देवान्सर्वान्वो देवान्विश्वतस्परि हवामहे । जनेभ्यो ऽस्माकमस्तु केवल इतः कृणोतु वीर्यमिति जपन्परेषां ब्रह्माणमवेक्षेत । ७ । स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जस्वत्पयस्वत् । ऊर्जे मह्यं स्तुतं दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गमेत् । इन्द्रियावन्तो हवामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम् । सा मे सत्याशीर्देवेष्वस्तु । ब्रह्मवर्चसं मा गमयेदिति स्तोत्रमनुमन्त्रयते । ८ । इन्द्रस्य कुक्षिरित्यासिक्ते सोमे पूतभृतम् । ९ । स्तुते बहिष्पवमाने वाचयति श्येनो ऽसीति । वृषासीति माध्यंदिने । ऋभुरसीत्यार्भवे । १० । ब्राह्मणोक्तानित्यनुब्राह्मणिनः । ११ । अथाध्वर्युराहाग्नीदग्नीन्विहर बर्हिः स्तृणीहि परोडाशानलंकुर्विंति । १२ । ॥ ७ ॥ १७ ॥

आग्नीध्र आग्नीध्रीयादङ्गारैर्ह्वे सवने विहरति । शलाकाभिस्तृतीयसवनम् । प्रत्यङ्मुखो होतृमैत्रावरुणब्राह्मणाच्छंसिपो-

नृनेष्ट्रच्छावाकानां धिष्ण्येषु मार्जालीये । १ । तेनैव प्रत्यानयति । २ । अनु पृष्ठचामास्तीर्य पुरोडाशानलंकुरुते । ३ । ये अग्नयो विहृता धिष्ण्याः पृथिवीमनु । ते नः पान्तु ते नो ऽवन्तु तेभ्यो नमस्ते नो मा हिंसिषुरिति विहृताननुमन्त्रयते । उत्तरयोः सवनयोः पुनर्मैत्विन्द्रियमिति । आहवनीयमपरेणेत्युक्तम् । ४ । प्रवृताः प्रवृताहुतीर्जुहोति जुष्टो वाचे भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाग्यद्वाचो मधुमत्तमं तस्मिन्मा धाः स्वाहा । वाचे स्वाहा वाचस्पतये स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहेति । मनसा चतुर्थीम् । ५ । सप्ताहुतीरित्येके सरस्वते स्वाहा महोभ्यः संमहोभ्यः स्वाहा । ऋचा स्तोममिति । ६ । वपामार्जनान्त उपोत्थाय दिवस्पृष्ठ इत्यादित्यमुपतिष्ठन्ते । ७ । मा प्र गामेत्याव्रज्याहवनीयं निर्मेथ्यं यूपमादित्यमग्नयः सगरा स्थ सगरेण नाम्ना रौद्रेणानीकेन पात माग्नयः पिपृत माग्नयो गोपायत मा नमो वो ऽस्तु मा मा हिंसिष्टेति । ८ । आग्नीध्रीयमुत्तरेण सदो ऽभिव्रजन्ति । ९ । धिष्ण्यवन्तो यजमानश्च पूर्वया द्वारा प्रसर्पन्ति । अपरे ऽपरया । १० । सदः प्रसृप्स्यन्तो धिष्ण्यान्नमस्कुर्वन्ति धिष्ण्येभ्यो नमो नम इति । ११ । द्रष्ट्रे नम इति द्रष्टारं प्रसर्पन्तः । उपश्रोत्रे नम इत्युपश्रोतारम् । १२ । चात्वालोत्करशामित्रोवध्यगोहास्तावाग्नीध्रीयाच्छावाकवादं मार्जालीयं खरं धिष्ण्यानन्यांश्चोपतिष्ठन्ते ऽग्नयः सगरा स्थेति । १३ । उर्वन्तरिक्षं वीहीति सदो ऽभिमृशन्ति । देवीर्द्वारो मा मा संताप्तं लोकं मे लोककृतौ कृणुतमिति द्वार्ये । १४ । प्रसृप्यानुख्याचे नम इत्यनुख्यातारम् । उ-

त्तरेण धिष्ण्यान्परिक्रम्य स्वंस्वं धिष्ण्यमभिप्रसृप्ता उपद्रष्ट्रे नम इत्युपद्रष्टारम् । १५ । उपविश्य जपन्त्यभि त्वेन्द्रेति स्तोत्रम् । १६ । यजमानः सदस्यो ब्रह्माणं दक्षिणेन स्तोत्रानुमन्त्रणाज्जनदिति मनसा । १७ । विसंस्थिते यथाधिष्ण्यमुत्तरेण बूर्वया द्वारा निष्क्रामन्ति । मैत्रावरुणधिष्ण्यमधिष्ण्यवन्तः । १८ । ॥ ८ ॥ १८ ॥

सवनीयपुरोडाशानामैन्द्रान् । १ । द्विदेवत्यानामैन्द्रवायवस्य होमौ वायुरन्तरिक्षस्येन्द्रवायू इति । २ । मैत्रावरुणस्य मित्रावरुणौ वृष्ट्या इति । ३ । आश्विनस्याश्विना ब्रह्मणेत्यर्धर्चेन । ४ । प्रस्थितेष्वरिष्यन्नध्वर्युः संप्रेषति होतर्यज प्रशास्तर्ब्राह्मणाच्छंसिन्पोतर्नेष्टरग्नीदिति । ५ । इन्द्र त्वा वृषभं वयमिति ब्राह्मणाच्छंसी यजति । उत्तराभ्यां पोत्राग्नीध्रौ । ६ । याज्यानामन्तः प्लवते । ७ । ये३ यजामहे वौ३षडित्याद्यन्तावादिप्लुतावनवानम् । ८ । प्रातःसवने वषट्कृत्य वागोजः सह ओजो मयि प्राणापानावित्यनुमन्त्रयते । ९ । सोमस्याग्ने वीहीत्यन्तप्लुतेनानुवषट्कुर्वन्ति । १० । शुक्रमन्थिचमसहोमानैन्द्रानिन्द्रो दिव इति । ११ । अनुवषट्कारणामा देवानामित्यनुहोमांश्च मैत्रावरुणमैन्द्रं मारुतं त्वाष्ट्रमाग्नेयम् । १२ । अग्नीधेष्टे ऽध्वर्युराहायाडग्नीदिति । अयाडित्यगीत् । १३ । पूर्ववदिडाभक्षः । १४ । सदसि सोमान्भक्षयन्त्युपहूताः प्राशित्रवत् । १५ । प्रतीक्ष्य प्रतिगृह्याग्निहुतस्येन्द्रपीथस्येन्दोरिन्द्रियावतः । यो भक्षो गोसनिरश्वसनिर्धनसनिः प्रजासनिर्लोकसनिः । त-

स्य त॰ उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि गायत्रेण छंन्दसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेनेति । १६ । त्रैष्टुभेनेति माध्यंदिने । जागतेनेति तृतीयसवने । अनुष्टुप्छन्दसेति पर्यायेषु । पङ्क्तिच्छन्दसेति संधिचमसेषु । अतिच्छन्दसेत्यग्नीध्रीयाग्निं । १७ । भक्षित आत्मानं प्रत्यभिमृशन्ति

शं नो भव हृद आ पीत इन्दो पितेव सोम सूनवे सुशेवः ।
सखेव सख्य उरुशंस धीरः प्र ण आयुर्जीवसे सोम तारीः ॥
हिन्वा मे गात्रा हरिवो गणान्मे मा व्यरीरिषः ।
शिवो मे सप्तर्षीनुपतिष्ठ मामेवा ग्राभिरभिगा इति ॥ १८ ।

चमसानाप्याययन्त्या प्यायस्व सं ते पयांसीति । १९ । तत्र श्लोकः ।

पञ्चैव कृत्वश्चमसान्यज्ञ आप्याययेत्कविः ।
आज्ये मरुत्वतीये च प्रस्थिताश्चापि सर्वश इति ॥ २० ।

अच्छावाकचमसहोममैन्द्राग्नम् । २१ । यद्यन्नन्याग्नीध्रीये । २२ । सदस्युपविष्टा यथाप्रैषमृतून्यजन्ति मरुतः पोचादिति । २३ ।
॥ ९ ॥ १९ ॥

प्रथमोत्तमाभ्यां पोता । द्वितीययाग्नीध्रः । तृतीयया ब्राह्मणाच्छंसी । १ । यजमानो ऽतिप्रेष्यति होतरेतद्यजेति । २ । नानुवषट्कुर्वन्ति । ३ । तत्र श्लोकः ।

द्विदेवत्यानृतुयाजान्यश्च पात्नीवतो ग्रहः ।
आदित्यग्रहसाविचावेते नानुवषट्कृता इति ॥ ४ ।
ऋतुहोमानैन्द्रं मारुतं त्वाष्ट्रमाग्नेयमैन्द्रं मैत्रावरुणं चतुरो द्राविणोदसानाश्विनं गार्हपत्यम् । ५ । ऋतुपात्रे भक्षयन्ति लिम्पन्ति वावजिघ्रन्ति वा को ऽसि यशो ऽसि यशोदा असि यशो मयि धेहीति । ६ । नाराशंसांस्तूष्णीं प्रतिगृह्य भक्षयन्ति नराशंसपीतस्य देव सोम ते नृभिःष्टुतस्य मतिविदः । ऊमैः पितृभिर्भक्षितस्योपहूतस्योपहूतो भक्षयामीति । ७ । ऊर्वैरिति माध्यंदिने । काव्यैरिति तृतीयसवने । ८ । मनो न्वा हुवामहीति मन उपाह्वयन्ते । ९ । पञ्चकृत्वो नाराशंसान्भक्षयन्ति । १० । तत्र श्लोकः ।

पञ्चैव कृत्वश्चमसान्नाराशंसेषु भक्षयेत् ।

होतुः पूर्वेषु शस्त्रेषु यानि प्रागाग्निमारुतादिति । ११ । आज्यशस्त्रादैन्द्राग्नम् । १२ । होत्रे प्रउगस्तोत्राय प्रसौति प्रेतिरसि धर्मणे त्वा धर्मं जिन्व । मैत्रावरुणायान्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्व । ब्राह्मणाच्छंसिने संधिरस्यन्तरिक्षाय त्वान्तरिक्षं जिन्व । अच्छावाकाय प्रतिधिरसि पृथिव्यै त्वा पृथिवीं जिन्वेति । १३ । प्रउगशस्त्राद्वैश्वदेवम् । मैत्रावरुणस्य मैत्रावरुणम् । ब्राह्मणाच्छंसिन ऐन्द्रम् । अच्छावाकस्यैन्द्राग्नम् । १४ । ब्राह्मणाच्छंस्युत्तमात्प्रतीहारात्त्रिर्हिङ्कृत्य शंसावोमित्यध्वर्युमाह्वयते । १५ । हिङ्कारमनुरूपायोक्थमुखाय परिधानीयायै प्रगाथाय च । १६ । माध्यंदिने ऽयोनय एके । १७ । अध्वर्यो शंसावोमिति स्तोत्रियाय । अध्वर्यो शंशंसावोमिति नृ-

तीयसवने । १८ । आहावेषु शंसावो दैवेत्यध्वर्युः प्रतिगृणाति । १९ । ओथामो दैवेत्यवसाने । ओमोथामो दैवेति प्रणवे । ओमिति शस्त्रान्त उक्थसंपत्सु । २० । ओमुक्थशा यजोक्थशा इति साम्ना शस्त्रमुपसंतनोत्यर्धर्चेशो मन्द्रया वाचा । बलीयस्या माध्यंदिने । बलिष्ठतमया तृतीयसवने । उत्तरिण्योत्तरिण्योत्सहेदा समापनात् । २१ । ॥ १० ॥ २० ॥

आ याहि सुषुमा हि त आ नो याहि सुतावत इति स्तोत्रियानुरूपौ । १ । अयमु त्वा विचर्षण इत्युक्थमुखम् । उद्वेदभि श्रुतमघमिति पर्यासः । उत्तमा परिधानीया । २ । त्रिष्प्रथमां त्रिरुत्तमामन्वाह । ३ । अर्धर्चशस्य ऋगन्तं प्रणवेनोपसंतनोति स्वरादिमपनीय । पञ्चःशस्ये ऽर्धर्चान्तं शस्त्रान्तं मकारान्तेनैव । ४ । शस्त्रोक्थं वाचीत्याह । उक्थं वाचीन्द्रायेति माध्यंदिने । उक्थं वाचीन्द्राय देवेभ्य इति तृतीयसवने । ५ । उक्थसंपदः परिधानीयोत्तरा याज्या । ६ । अच्छावाकभक्षादग्निः प्रातःसवने श्येनो ऽसि यथा सोमः प्रातःसवन इति यथासवनमाज्यं जुहोति । ७ । संस्थितहोमान् । ८ । संस्थितेसंस्थिते सवने वाचयति मयि भगो मयि महो मयि यशो मयि सर्वमिति । ९ । प्रेषिता माध्यंदिनायौदुम्बरीमभ्यपरया द्वारा निष्क्रम्याग्नीध्रीयात्सर्पन्ति । यजमानः पूर्वया । १० । पुरस्ताद्धोमान् । ११ । उक्तमभिषवादि । १२ । पवमानाय सदः प्रसर्पन्ति । १३ । आमन्त्रितः प्रसौति विष्टम्भो ऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्वेति । १४ । विहरणे धिष्ण्यवान्बर्हिश्चे-

ङिष्णयमभ्येत्य परि त्वाग्न इति जपति । १५ । ब्रह्मा च । १६ । दीक्षितो बहिर्वेद्यभ्याश्रावणे ऽस्तमये ऽभ्युदये वाग्यत उपाहूयध्वमिति । १७ । श्रातं मन्य इति दधिघर्महोमम् । १८ । घर्मवद्भक्षः । १९ । रसप्राशन्या पशुपुरोडाशस्य । २० । एवा पाहीति प्रस्थितयाज्या । २१ । प्रस्थितहोमानैन्द्रान् । २२ । गार्हपत्ये दाक्षिणहोमावुदु त्यं चित्रं देवानामिति । २३ । हिरण्यहस्तो यजमानो बहिर्वेदि दक्षिणा आयतीरा गावं इति प्रत्युत्तिष्ठति । २४ । हिरण्यमाचेयाय ददाति । आग्नीध्रीयोपबर्हणम् । २५ । अग्रेण गार्हपत्यं जघनेन सदो ऽन्तराग्नीध्रीयं च सदश्च चात्वालं चोदीचीर्दक्षिणा उत्सृज्यमानाः सं वः सृजत्विति द्वाभ्यामनुमन्त्रयते । २६ । ॥ ११ ॥ २१ ॥

यस्यां पूर्वे भूतकृत इति भागलिः । इहेदसाथेति कौशिकः । १ । अन्ततः प्रतिहर्त्रे देयम् । २ । मरुत्वतीयहोममिन्द्रो मा मरुत्वानिति । ३ । शस्त्रयाज्याया होत्रादिभ्यः प्रसौति प्रवास्यहे त्वाहर्जिन्व । अनुवासि रात्र्यै त्वा रात्रिं जिन्व । उशिगसि वसुभ्यस्त्वा वसूञ्जिन्व । प्रकेतो ऽसि रुद्रेभ्यस्त्वा रुद्राञ्जिन्वेति । ४ । निष्केवल्यस्य माहेन्द्रम् । ५ । प्रशास्त्रादीनामैन्द्रम् । ६ । तं वो दस्ममृतीषहं तत्त्वा यामि सुवीर्यमिति स्तोत्रियानुरूपौ । ७ । द्वे तिस्रः करोति पुनरादायम् । प्रथमां शस्त्वा तस्या उत्तमं पादमभ्यस्यावसायोत्तरस्या अर्धर्चेन द्वितीयां शस्त्वा तस्या उत्तमं पादमभ्यस्योत्तरेणार्धर्चेन तृतीयां शंसति । ८ । एवं बार्हतानां स्तोत्रियानुरूपाणां प्रग्रथनम् । ९ । मध्यमोत्तरया

वाचा शंस्तव्यौ । १० । उदु त्ये मधुमत्तमा इति सामप्रगाथः स्वरवत्या । ११ । इन्द्रः पूर्भिदातिरदित्युक्थमुखं पञ्चः प्रतिवीततमया । १२ । उदु ब्रह्माण्यैरत श्रवस्येति पर्यासः । १३ । एवेदिन्द्रमिति परिदधाति । परया यजति । १४ । अच्छावाकभक्षादादित्यग्रहहोमं यद्देवा देवहेडनमिति द्वाभ्यां पवमानसर्पणान्तम् । १५ । आशिरं पूतभृत्यासिच्यमानमाशीर्ण ऊर्जमित्यनुमन्त्रयते । १६ । पवमानाय प्रसौति सुदितिरस्यादित्येभ्यस्त्वादित्याञ्जिन्वेति । १७ । अवदानहोममाग्नेयम् । १८ । ऐन्द्राग्नमुक्थ्ये । ऐन्द्रं षोडशिनि । सारस्वतमतिरात्रे । १९ । पञ्चैकादशिन्यामाग्नेयं सौम्यं वैष्णवं सारस्वतं पौष्णं बार्हस्पत्यं वैश्वदेवमैन्द्रमैन्द्राग्नं सावित्रं वारुणम् । २० । सवनीयहोमादिन्द्रश्च स्तोमं पिबतं बृहस्पत इति प्रस्थितयाज्याहोमानैन्द्रं मैत्रावरुणमैन्द्राबार्हस्पत्यं मारुतं त्वाष्ट्रमैन्द्रावैष्णवमाग्नेयम् । २१ । हविर्धाने यथाचमसं दक्षिणतः स्वेभ्य उपासनेभ्यस्त्रीस्त्रीन्पुरोडाशसंवर्तानेतत्ते प्रततामहेति निपृणन्ति । २२ । अत्र पितर इति जपित्वैतं भागमेतं सधस्थाः श्येनो नृचक्षा इत्यनुमन्त्रयते । २३ । ॥ १२ ॥ २२ ॥

आग्नीध्रीये हविरुच्छिष्टं भक्षयन्ति । १ । सावित्रग्रहहोमम् । २ । वैश्वदेवयाज्याया धिष्ण्यहोमादैभिरग्न इत्युपांशु पात्नीवतस्याग्नीध्रो यजति । ३ । तस्य होमम् । ४ । नेष्टुरुपस्थे धिष्ण्यान्ते वासीनो भक्षयति । ५ । अग्निष्टोमसाम्ने होत्रे प्रसौत्योजो ऽसि पितृभ्यस्त्वा पितॄञ्जिन्वेति । ६ । ध्रुवं ध्रुवेणेति

ध्रुवमवनीयमानमनुमन्त्रयते । ७ । आग्निमारुताय्याज्याहोमं प्रति त्यं चारुमध्वरमिति संप्रेषित आग्नीध्र इत्युक्तम् । ८ । हारियोजनहोममा मन्द्रैरिति । ९ । तेनैव निष्क्रामन्ति । १० । आग्नीध्रीये सर्वप्रायश्चित्तीयाञ्जुहोति । ११ । अग्नौ शाकलान्सर्वे देवकृतस्यैनसो ऽवयजनमसि स्वाहा । पितृकृतस्य । मनुष्यकृतस्य । आत्मकृतस्य । अनाज्ञाताज्ञातकृतस्य ।

यद्वो देवाश्चकृम जिह्वया गुरु मनसो वा प्रयुती देवहेडनम् ।

अरावा यो नो अभि दुच्छुनायते तस्मिंस्तदेनो वसवो नि धत्तनेति ॥

देवहेडनस्य सूक्ताभ्यां च । १२ । द्रोणकलशाज्ञाना हस्त आदाय भस्मान्ते निवपन्ते । १३ । चात्वालादपरेणाध्वर्य्वासादितानप्सु सोमचमसान्वैष्णव्यर्चा निनयन्ति । १४ ।

उभा कवी युवाना सत्यादा धर्मणस्परि ।

सत्यस्य धर्मणा वि सख्यानि सृजामह

इति सख्यानि विसृजन्ते । १५ । सं सख्यानीति संसृजन्ते ऽहर्गणे प्रागुत्तमात् । १६ । आग्नीध्रीये दधि भक्षयन्ति दधिक्राव्ण इति । १७ । पत्नीसंयाजेभ्यः शालामुखीयमुपविशति । १८ । दक्षिणासंचरेणाहवनीयमपरेणातिव्रज्य समिष्टयजुर्भ्यः संस्थितहोमाञ्जुहोति । १९ । अप्स्ववभृथेष्ट्यामप्सु त इति पुरस्ताद्धोमान्साविकान्संस्थितहोमान्वारुणं त्वं नो अग्ने स त्वं न इति । २० । इडान्तानुयाजान्तैके । २१ । सोमलिप्तानि दध्नाभिजुहोत्यभूद्देवो द्रप्सवत्योर्यत्ते यावेत्येतैः । २२ । ॥ १३ ॥ २३ ॥

यत्ते ग्रावा बाहुच्युतो अचुच्योन्नरो यद्वा ते हस्तयोरधुक्षन् ।
तत्त आप्यायतां तत्ते निष्ट्यायतां सोम राजन् ॥ a
यत्ते याव्णा चिच्छिदुः सोम राजन्प्रियाण्यङ्गा सुकृता पुरूणि ।
तत्संधत्स्वाज्येनोत वर्धयस्वानागसो यथा सदमित्संक्षियेम ॥ b
यां ते त्वचं बिभिदुर्यो च योनिं यद्वा स्थानात्प्रच्युतो यदि वासुतो ऽसि ।
त्वया सोम क्लृप्तमस्माकमेतदुप नो राजन्सुकृते ह्वयस्व ॥ c
सं प्राणापानाभ्यां समु चक्षुषा सं श्रोत्रेण गच्छस्व सोम राजन् ।
यत्ते विरिष्टं समु तत्त एतज्जानीतान्नः संगमने पथीनाम् ॥ d
अहाः शरीरं पयसा समेत्यन्यो अन्यो भवति वर्णो अस्य ।
तस्मै त इन्दो हविषा विधेम वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ e
अभिक्षरन्ति जुह्वो घृतेनाङ्गा पर्षि तव वर्धयन्ति ।
तस्मै ते सोम नम इद्वषट्चोप नो राजन्सुकृते ह्वयस्व ॥ f १ ।

कृष्णाजिनं निधाय संप्रोक्षति । २ । अपां सूक्तैरित्याद्युपस्पर्शनान्तम् । ३ । उद्वयमित्युत्क्रामन्ति । ४ । अपाम सोममग-

न्म स्वरित्यावर्जयन्ति । ५ । अपो दिव्या इत्याहवनीयमुपतिष्ठन्ते । ६ । विमुञ्चामीत्यादि मार्जनान्तम् । ७ । उदयनीया प्रायणीयावत् । पथ्यायाश्चतुर्थम् । ८ । अन्तः । ९ । संस्थानूबन्ध्यायामपराजितायां तिष्ठन्त्यां सपत्नहनमिति कामं नमस्करोति । १० । यूपैकादशिनी चेड्डपामार्जना त्वाष्ट्रः पशुः । ११ । पर्यग्निकृतस्योत्सर्गः । १२ । अस्याज्यावदानहोमं वशापशुपुरोडाशहेविकाहविषा । १३ । अयं ते योनिरित्यरण्योरग्निं समारोप्यमाणमनुमन्त्रयते । या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तया मे ह्यारोह तया मे ह्याविश । अयं ते योनिरित्यात्मन् । १४ । अपमित्यमप्रतीत्तमिति वेदिमुपोष्यमाणाम् । १५ । सकुहोमे विश्वलोप विश्वदावस्य त्वासञ्जुहोमीत्याह । १६ । यो अग्ताविति नमस्कृत्य तेनैव निष्क्रामन्ति । १७ । उपावरोहेति मथ्यमानमनुमन्त्रयते । १८ । इत्यग्निष्टोमः । १९ । अल्पस्व एकगुनापि यजेत । २० । ॥ १४ ॥ २४ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे वैतानसूत्रे तृतीयो ऽध्यायः समाप्तः ॥

अग्निष्टोमसाम्नो होत्रे षोडशिस्तोत्रेणात्यग्निष्टोमे। उक्थ्ये मैत्रावरुणादिभ्यः प्रसौति तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजां जिन्व। रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्व। पृतनाषाडसि पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्वेति। १। एतेषां याज्याहोमानिन्द्रावरुणा सुतपौ बृहस्पतिर्न उभा जिग्यथुरिति। २। वयमु त्वामपूर्व्य यो न इदमिदं पुरेति स्तोत्रियानुरूपौ। ३। स्तोत्रियस्य प्रथमां शस्त्वा तस्या उत्तमं पादं द्वितीयस्याः पूर्वेण संधायावसाय द्वितीयेन द्वितीयां शंसति। तस्या एवोत्तममुत्तरेण संधायावसायोत्तमेन तृतीयाम्। ४। एवं काकुभानां स्तोत्रियानुरूपाणां प्रथमम्। ५। इतः पञ्चः शंसति। ६। प्र मंहिष्ठाय बृहते बृहद्रय इत्युक्थमुखम्। ७। उदप्रुतो न वयो रक्षमाणा इति बार्हस्पत्यं सांशंसिकम्। ८। अच्छा म इन्द्रं मतयः स्वर्विद इति पर्यासः। ९। इत्यैकाहिकानाम्। १०। उत्तमया परिदधाति परया यजति। ११। षोडशिनि ग्रहमुपतिष्ठन्ते

य आबभूव भुवनानि विश्वा यस्मादन्यन्न परं किंचनास्ति।

प्रजापतिः प्रजाभिः संविदानस्त्रीणि ज्योतींषि दधते स षोडशीति। १२।

होत्रे प्रसौत्यभिजिदसि युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेति ।१३। षोडशिग्रहस्येन्द्र जुषस्वेति । इन्द्र षोडशिन्नोजः संस्थं देवेष्वसि । ओजस्वन्तं मामायुष्मन्तं मनुष्येषु कृणुहि । तस्य त उपहूतस्योपहूतो भक्षयामीति भक्षयन्ति द्वौद्वौ । चयश्छन्दोगाः । १४ । घर्मवत्सत्रे । १५ । ॥ १ ॥ २५ ॥

अतिरात्रे होत्रादिभ्यः प्रसौत्यधिपतिरसि प्राणाय त्वा प्राणं जिन्व । धरुणो ऽस्यपानाय त्वापानं जिन्व । संसर्पो ऽसि चक्षुषे त्वा चक्षुर्जिन्व । वयोधा असि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं जिन्वेति । १ । होमानैन्द्रान् । आश्विनादाश्विनम् । २ । स्तोत्रियानुरूपयोः प्रथमानि पदानि पुनरादायमर्धर्चशस्यवच्छंसति। मध्यमे पर्याये मध्यमानि । उत्तम उत्तमानि । ३ । प्रीतःसवनवदाहावोक्थसंपदावस्वरौ । ४ । वयमु त्वा तदिदर्था वयमिन्द्र त्वायव इति स्तोत्रियानुरूपौ । ५ । ऊर्ध्वे सर्वेच त्रीणि सूक्तानि । अन्त्यं पच्छः पर्यासः । ६ । य उदृचीति परिधानीया । अप्सु धूतस्येति याज्या । ७ । मध्यमे चिवृदसि चिवृते त्वा चिवृतं जिन्व । प्रवृदसि प्रवृते त्वा प्रवृतं जिन्व । स्ववृदसि स्ववृते त्वा स्ववृतं जिन्व । अनुवृदस्यनुवृते त्वानुवृतं जिन्वेति । ८ । अभि त्वा वृषभा सुते ऽभि प्र गोपतिं गिरेति स्तोत्रियानुरूपौ । ९ । बर्हिर्वो यत्स्वपत्यायेति परिधानीया । प्रोयां पीतिमिति याज्या । १० । उत्तम आरोहो ऽस्यारोहाय त्वारोहं जिन्व । प्ररोहो ऽसि प्ररोहाय त्वा प्ररोहं जिन्व । संरोहो ऽसि संरोहाय त्वा संरोहं जिन्व । अनुरोहो ऽस्यनुरोहाय

त्वानुरोहं जिन्वेति । ११ । योगेयोगे तवस्तरं युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषमिति स्तोत्रियानुरूपौ । १२ । अपाः पूर्वेषामिति परिधानीया । ऊती शचीव इति याज्या । १३ । होत्र आश्विनाय प्रसौति वसुको ऽसि वस्यष्टिरसि वेषश्रीरसि । वसुकाय त्वा वस्यष्ट्यै त्वा वेषश्रियै त्वा । वसुकं जिन्व वस्यष्टिं जिन्व वेषश्रियं जिन्वेति । १४ । एवं चतुःसंस्थो ज्योतिष्टोमो ऽत्यग्निष्टोमवर्जम् । १५ । एष सोमानां प्रकृतिः । १६ । ॥ २ ॥ २६ ॥

वाजपेयः शरदि । १ । सर्वः सप्तदशः । २ । हिरण्यस्रज ऋत्विजः । ३ । मरुत्वतीयाद्वार्हस्पत्येष्टिः । ४ । आज्यभागादीडान्ता । ५ । यूपमारोह्यमाणो यजमान आह देवस्य सवितुः सवे स्वर्गं वर्षिष्ठं नाकं रुहेयं पृष्ठात्पृथिव्या अहमिति । ६ । आरूढो यावत्त इति वीक्षते । ७ । अवरुह्य भूमे मातरिति यूपवासांसि ब्रह्मणे ददाति । ८ । तीर्थदेशे रथचक्रमारुह्यापराजितामभिमुखो ऽश्वरथानीक्षमाण आसीनो वाजसामाभिगायति चिराविर्मेया आ वाजं वाजिनो ऽग्मन् । देवस्य सवितुः सवे स्वर्गमर्वन्तो जयेमेति । ९ । तद्वो गायेति स्तोत्रियः । १० । अभिप्लवस्तोत्रियानावपते । ११ । माध्यंदिन इन्द्र क्रतुं न आ भरेति स्तोत्रियः । इन्द्र ज्येष्ठमुदु त्ये मधुमत्तमा इति वा । १२ । कन्नव्यो अतसीनामिति सामप्रगाथः । १३ । अहीनसूक्तमावपते । १४ । तृतीयसवने य एक इद्विदयते य इन्द्र सोमपातम इत्युक्थस्तोत्रियानुरूपौ । १५ । ऊर्ध्वे षोडशिनो होत्रे नाभुरसि सप्तदश प्रजापतिरसि प्रजापतिष्ट्वा प्रजापतिं जिन्वेति

। १६। बृहस्पतिसवं परियज्ञमेके। १७। अग्नेर्याग्निं गर्भकारं शंसति। १८। युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषमिति स्तोत्रियम्। अभित आ याहीति। १९। भिन्धि विश्वा अप द्विष इत्यनुरूपम्। अभित आ नो याहीति। २०। वाजपेयवदावापः। २१। माध्यंदिने यद्द्याव इन्द्र ते शतं यदिन्द्र यावतस्त्वमिति स्तोत्रियानुरूपौ। अभितःस्तोत्रियानुरूपौ सामप्रगाथात्। २२। इन्द्र चिधातु शरणमिति सामप्रगाथः। २३। सुकीर्तिर्वृषाकपी सामसूक्तमहीनसूक्तमावपते। २४। तृतीयसवने सुरूपकृत्नुमूतये पुष्मिन्तमं न ऊतय इति स्तोत्रियानुरूपौ। अभितःस्तोत्रियानुरूपौ। २५। शेषं पृष्ठ्यषष्ठवत्सातिरात्रम्। २६। अतिरिक्तोक्थेषु होत्रादिभ्यः प्रसौत्याक्रमो ऽस्याक्रमाय त्वाक्रमं जिन्व। संक्रमो ऽसि संक्रमाय त्वा संक्रमं जिन्व। उत्क्रमो ऽस्युत्क्रमाय त्वोत्क्रमं जिन्व। उत्क्रान्तिरस्युत्क्रान्त्यै त्वोत्क्रान्तिं जिन्वेति। २७। तमिन्द्रं वाजयामसि महाँ इन्द्रो य ओजसेति स्तोत्रियानुरूपौ। उत्तरौ वा। २८। आ नूनमश्विना युवं तं वां रथमिति सूक्ते। पूर्वस्य दशमीं द्वादशीमुत्तरं च पच्छः। २९। मधुमतीरोषधीरिति परिधानीया। उत्तरा याज्या। ३०। ॥३॥ २७ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे वैतानसूत्रे चतुर्थो ऽध्यायः समाप्तः ॥

काममप्रथमयज्ञे ऽग्निः । १ । स महाव्रते नित्यम् । २ । फाल्गुन्यां सत्रे पौर्णमास्याम् । ३ । तद्गुणानुरोधात्प्राजापत्ये पशौ समिध्यमानवतीमनु समास्त्वाग्न इति जपति । ४ । य आत्मदा इत्यवदानानाम् । ५ । अष्टम्यामुखासंभरणीया । ६ । अष्टगृहीतस्यर्चा स्तोममिति । ७ । परि त्वाग्न इति मृत्पिण्डं परिलिख्यमानम् । ८ । पुरीष्यो ऽसीत्यभिमृश्यमानम् । ९ । त्वामग्न इति पुष्करपर्णे निधीयमानम् । १० । आपो हि ष्ठेति पलाशपालाशेनाभिषिच्यमानम् । ११ । पृथिवीं त्वा पृथिव्यामित्युखां क्रियमाणाम् । पुनःकरण इति भगलिः । १२ । तृतीयया पच्यमानाम् । १३ । आमावास्येनेष्टे दीक्षणीयायां वैश्वानरादित्ययोश्च यदग्ने यानि कानि चिदित्युख्ये समिध आधीयमानाः । १४ । संशितं म इत्युख्यमुन्नीयमानम् । १५ । आ त्वाहार्षमित्युन्नीतम् । १६ । उदुत्तममिति पाशानुन्मुच्यमानान् । १७ । संवत्सरमुख्यं बिभर्ति सद्यो वा । १८ । आ नो भरेति वनीवाहने वाचयति । १९ । गर्भो अस्योषधीनामित्युख्यं भस्माप्स्वोप्यमानम् । २० । सह रय्या निवर्तस्वेति द्वाभ्यामुप्रमादीयमानम् । २१ । पुनस्त्वेत्युख्ये समिध आधीयमानाः

। २२ । दीक्षान्ते वि मिमीष्वेति वेद्यग्निम् । २३ । अपेत वीतेति गार्हपत्यमुदुह्यमानम् । २४ । अयं ते योनिरिति गार्हपत्येष्टका निधीयमानाः । २५ । नमो ऽस्तु ते निर्ऋत इति पिञ्युपवीती नैर्ऋतीः । २६ । यत्ते देवीति शिक्यासन्दीरुक्मपाशान्नैर्ऋत्यां प्रासने । २७ । अनपेक्षमाणा एत्य निवेशनः संगमन इत्यैन्द्रा गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते । २८ । प्रायणीयादि । २९ । सीरा युञ्जन्तीति सीरं युज्यमानम् । ३० । लाङ्गलं पवीरवदिति कर्षमाणम् । ३१ । कृते योनावित्योषधीरावपन्नम् । ३२ । ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्मं निधीयमानम् । ३३ । हिरण्यगर्भ इति हिरण्यपुरुषम् । ३४ । ॥ १ ॥ २८ ॥

मधु वाता इति कूर्ममभ्यज्यमानम् । १ । विष्णोः कर्माणीत्युलूखलमुसलं निधीयमानम् । २ । अजो ह्यग्नेरजशिरः । ३ । पूर्वाह्णिकीरुपसदो ऽनु चितीश्चिन्वन्ति । ४ । वार्त्रहत्याय शवसे वि न इन्द्र मृगो न भीमो वैश्वानरो न ऊतय इति चितिंचितिं पुरीषाच्छन्नाम् । ५ । अग्ने जातानिति द्वाभ्यां पञ्चम्यां चितावसपत्नेष्टका निधीयमानाः । ६ । एकान्नत्रिंशत्स्तोमभागैः स्तोमभागिकीः । ७ । त्वामग्ने पुष्करादधीति गायत्रीरबोध्यग्निरिति त्रैष्टुभीः सं समिदित्यानुष्टुभीरग्निं होतारं मन्य इत्यतिच्छान्दसीर्गार्हपत्य उक्थम् । ८ । अयमग्निः सत्पतिर्येना सहस्रमिति पुनश्चितौ । ९ । मा नो देवा भवाशर्वौ मृडतं यस्ते सर्प इति रौद्रान् । १० । अश्मवर्म म इति परिश्रितः । ११ । हवनप्रासनादाग्नीध्रो या आपो दिव्या इति चितिं प-

रिक्ष्वति । १२ । इदं व आपो हिमस्य त्वोप द्यामुप वेतसमपामिदमिति मण्डूकावकावेतसैर्दक्षिणादिक्प्रतिदिशं विकृष्यमाणाम् । १३ । यो विश्वचर्षणिरित्यौपवसथ्ये षोडशगृहीतार्धस्य । स नः पिता जनितेत्युत्तरार्धस्य । १४ । उदेनमुत्तरं नयेति समिध आधीयमानाः । १५ । संप्रेषितो ऽप्रतिरथं जपति । १६ । क्रमध्वमग्निनेति चतसृभिश्चितिमारोहन्ति । १७ । तां सवितरिति समिध आधीयमानाः । १८ । चत्वारि शृङ्गाभ्यर्चतेति जपति । अग्ने अच्छेति तिस्रो । अर्यमणं बृहस्पतिमिति द्वे । १९ । वाजस्य नु प्रसव इति वाजप्रसवीयहोमान् । २० । सं मा सिञ्चन्त्वित्यभिषिच्यमानं वाचयति । २१ । ये भक्षयन्त एतं सधस्था इति द्वे । २२ । येना सहस्रमिति वैश्वकर्मणहोमान् । २३ । ॥ २ ॥ २९ ॥

अग्निचित्सोमातिपूतः सोमवामी सौत्रामण्याभिषिच्यते । १ । उत्क्रान्तश्रेयसः श्रैष्ठ्यकामस्य । २ । नानिष्टसोमः । ३ । आदित्येष्टिः । ४ । ऐन्द्रः पशुः । ५ । रसप्राशन्या या बभ्रव इत्योषधीभिः सुरां संधीयमानाम् । ६ । वायोः पूत इति सोमातिपूतस्य पाच्यमानाम् । ७ । सोमवामिनः प्राङ्सोम इति विकृतेन । ८ ।

अध्वर्यो अद्रिभिः सुतं सोमं पवित्र आसृज ।
पुनीहीन्द्राय पातव

इत्यध्वर्युं पावयन्तम् । ९ । गृहीतेष्वाज्येषु कुविदङ्ग यवमन्त इति पयोग्रहान्गृह्णन्तम् । १० । वपामार्जनाद्युवं सुराममन-

श्विनेति चतसृभिः पयःसुराग्रहाणां सौराणां न भक्षणम् ।११। आश्विनस्यैके

यमश्विना नमुचेरासुरादधि सरस्वत्यसुनोदिन्द्रियाय ।
इमं तं शुक्रं मधुमन्तमिन्दुं सोमं राजानमिह भक्षयामीति । १२ ।

पुनन्तु मा गिरावरगराटेषु यन्निरिष्विति शतातृष्णामासिच्यमानाम् । १३ । उदीरतामिति द्वे बर्हिषदः पितर उपहूता नः पितरो ऽग्निष्वात्ता इति पञ्च जपति । १४ । आश्विनसारस्वतैन्द्रपशूनां वनस्पतियागादभिषिच्यमानमों भूर्भुवः स्वर्जनदोमिति वाचयति । १५ । सामगानाय प्रेषितः

बृहदिन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहन्तमम् ।

येन ज्योतिरजनयन्नृतावृधो देवं देवाय जागृवीत्यैन्द्र्यां बृहत्यां संशानानि गायति । १६ । सं त्वा हिन्वन्ति धाय्यितायिभिः सं त्वा ऋणन्ति सं त्वा शिषन्ति सं त्वा ततक्षुरिति प्रतिपदः । १७ । संश्रवसे विश्रवसे सत्यश्रवसे श्रवस इति निधनानि । १८ । संजित्यै विजित्यै सत्यजित्यै जित्या इति क्षत्रियस्य । संपुष्ट्यै विपुष्ट्यै सत्यपुष्ट्यै पुष्ट्या इति वैश्यस्य । १९ । सर्वे निधनमुपयन्ति । २० । बर्हिर्होमादवभृथः । २१ । यद्देवा इति मासरकुम्भं प्राव्यमानम् । २२ । द्रुपदादिवेति वासः । २३ । मैचावरुण्यामिष्टिः । २४ । इन्द्राय वयोधसे पशुः । २५ । आदित्येष्टिः । २६ । दूरे चित्सन्तमिति प्रणवान्तया तानेन मन्त्रोक्तमुपतिष्ठन्ते । २७ । ॥ ३ ॥ ३० ॥

॥ इत्यथर्ववेदे वैतानसूत्रे पञ्चमो ऽध्यायः समाप्तः ॥

माघ्याः पुरस्तादेकादश्यां सप्तदशावराः सत्त्रमुपयन्तो ब्राह्मणोक्तेन दीक्षेरन् । १। इष्टप्रथमयज्ञाः । गृहपतिर्वा । २। तस्याग्नौ समोप्याग्नीन्राजापत्येन यजन्ते । ३। अहां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्त्वा प्रातरेतेन कक्षमुपोषेदयं नो नभसस्पतिरिति मन्त्रोक्तदेवताभ्यां संकल्पयन् । ४। यदि दहति पुण्यसमं भवत्यथ न दहति पापसमम् । ५। अथ गवामयनम् । ६। प्रायणीयचतुर्विंशमभिप्लवाश्चत्वारः पृष्ठ्य इति प्रथमो मासः । ७। एवं चत्वारः प्रायणीयचतुर्विंशवर्जम् । ८। चयो ऽभिप्लवाः पृष्ठ्यो ऽभिजित्स्वरसामान इति षष्ठः । ९। अतिरिक्त आत्मा विषुवान् । १०। आवृत्त उत्तरः पक्षः । ११। स्वरसामानो विश्वजित्पृष्ठ्यो ऽभिप्लवाश्चत्वार इति सप्तमः । १२। एवं चत्वारः स्वरसामविश्वजिद्वर्जम् । १३। अभिप्लवौ गवायुषौ दशरात्र ऊर्ध्वस्तोमो महाव्रतमुदयनीय इति द्वादशः । १४। तदेतच्छ्लोको ऽभिवर्दति

द्वावतिरात्रौ षट्शतमग्निष्टोमा द्वे विंशतिशते उक्थ्यानाम् ।

द्वादश षोडशिनः षष्टिः षडहा वैषुवतं चेति । १५।

चतुर्विंश इन्द्रमिन्नाथिनो बृहदित्याज्यस्तोचियः । इन्द्रा याहि चित्रभानो इति वा । १६ । आभिष्टविकांस्तृतीयादीन्स्तोचियानावपते । १७ । अभि प्र वः सुराधसं प्र सु श्रुतं सुराधसमिति पृष्ठस्तोचियानुरूपौ बार्हतौ प्रगाथौ । मा चिदन्यद्वि शंसत यच्चिद्धि त्वा जना इम इति वा । १८ । अस्मा इदु प्र तवसे तुरायेत्यहीनसूक्तमावपते । १९ । अभिजिति विषुवति विश्वजिति महाव्रते च य एक इद्विदयते य इन्द्र सोमपातम इत्युक्थस्तोचियानुरूपौ । २० । अभिष्टव आ याहि सुषुमा हि त इति षडाज्यस्तोचिया आरम्भणीयापर्यासवर्जम् । २१ । वार्त्रहत्याय शवसे शुष्मिन्तमं न ऊतय आ तू न इन्द्र मद्रयुग्घुप नः सुतमागहि यदिन्द्राहं यथा त्वमपामूर्मिर्मदन्निवेति तृचानावपते । २२ । तं वो दस्ममृतीषहमिति पृष्ठस्तोचियानुरूपौ । २३ । अभि प्र वः सुराधसमिति युग्मेषु । २४ । इन्द्रः पूर्भिदातिरद्दासमर्कैर्य एक इद्व्यश्वर्षणीनां यस्मिन्महीरुरुज्रयो वृषभो न भीम इति संपातानामेकैकमहरहरावपते । पृष्ठ्ये छन्दोमेषु दशमे च । २५ । मध्यमेष्वेवा ह्यसि वीरयुरित्युक्थस्तोचियानुरूपाः । २६ । पृष्ठ्यषष्ठे वनोति हि सुन्वन्क्षयं परीणसो विश्वेषु हि त्वा सवनेषु तुञ्जत इति पारुच्छेपीरुपदधति द्वयोः सवनयोः पुरस्तात्प्रस्थितयाज्यानाम् । यज्ञैः संमिश्लाः पृषतीभिर्ऋष्टिभिरित्यृतुयाज्यानामुपरिष्टात् । २७ । ॥ १ ॥ ३१ ॥

षडहे ऽभिष्टववदाज्यस्तोचियाः । प्रथमयोरावापः पृष्ठस्तोचियानुरूपौ च । १ । तृतीये वाजेषु सासाहिर्भवेति पञ्चर्चः । २ ।

चतुर्थे पुरुष्टुतस्य धामभिरिति नव । ३ । पञ्चमे यहिन्द्राहं यथा त्वमिति पञ्चदश । ४ । षष्ठे ऽभि प्र गोपतिं गिरेत्येकविंशतिः । ५ । तृतीयादीनां वयं घ त्वा सुतावन्त इति पृष्ठस्तोत्रियानुरूपाः । ६ । चतुर्थे तुभ्येदिमा सवना शूर विश्वेति षट् पुरस्तात्संपातां । तिस्रो ऽर्धर्चेशः । ७ । पञ्चमे यच्चिद्धि सत्य सोमपा इति पाङ्क्तं सप्तर्चम् । द्वौद्वावबसाय पञ्चमं संतनोति । त्रयं वावसाय त्रयम् । ८ । षष्ठे वि त्वा ततस्रे मिथुना अवस्यव इति सप्त । पदानामेकैकमवसाय त्रयं संतनोति । त्रयमवसाय त्रयम् । ९ । वने न वा यो न्यधायि चाकन्नित्यष्टर्चं च । १० । मध्यमेष्वभिप्लववदुक्थस्तोत्रियानुरूपाः । ११ । षष्ठ इमा नु कं भुवना सीषधाम हृत्वाय देवा असुरान्यदाय-न्निति द्वैपदौ पञ्चः । १२ । अपेन्द्र प्राचो मघवन्नमित्रानिति सुकीर्तिम् । चतुर्थीमर्धर्चेशः । १३ । वि हि सोतोरसृक्षतेति वृषाकपिं पदावग्राहमनवानम् । द्वितीयेष्ववस्यति । तृतीयेषु द्वितीयान्यस्वरयोस्तदाद्योश्च न्यूङ्खनिनर्दान्कृत्वा त्रयं संतनोति । १४ । न्यूङ्खप्रतिगरेषु प्रथमचतुर्थाष्टमद्वादशेषु स्तुतिः । निनर्देष्वाद्यतृतीययोः । मध्यमः स्वरितः । १५ । निदर्शनम् । १६ । वि हि सोतोरसृक्षत नेन्द्रं देवममंसत । यत्रो३ ओ ओ३ ओ ओ ओ ओ३ ओ ओ ओ ओ३ मदवृषाकपो३ ओ ओ३ अयः पुष्टेषु मत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरोम् । परा हीन्द्रेति । १७ । प्रतिगर ओ३ ओ ओ ओ३ ओ ओ ओ ओ३ ओ ओ ओ ओ३ । निनर्दस्य मदेय मदैवो३ ओ ओ३थामो दैवेति । १८ । इदं जना उप श्रुते-

ति कुन्तापमर्धर्चेशः । चतुर्दश पदावग्राहम् । १९ । एता अश्वा आ प्लवन्त इत्यैतशप्रलापं पदावग्राहम् । तासामुत्तमेन पदेन प्रणौति । २० । विततौ किरणौ द्वाविति प्रवल्हिकाः । २१ । इहेत्थ प्रागपागुदगधरागिति प्रतिराधान् । न संतनोति । २२ । भुगित्यभिगत इत्याजिज्ञासेन्यास्तिस्रः । २३ । प्रवल्हिकादिषु पञ्चदश प्रतिगराः । २४ । दुन्दुभिमाहननाभ्यां जरितरोथामो दैव । कोशबिले । रजनि यन्थेर्दानम् । उपानहि पादम् । उत्तमाञ्जनिमाञ्जन्याम् । उत्तामाञ्जनी न्वर्मन्यात् । अलाबूनि । पृषातकानि । अश्वत्थपलाशम् । पिपीलिकावटः । चमसः । विप्रुट् । श्वा । पर्णशदः । गोश्फो जरितरिति पूर्वासु पूर्वेषु । २५ । वीमे देवा अक्रंसतेत्यतीवादम् । २६ । पत्नी यदृश्यते जरितर्होता विष्टीमेन जरितरिति प्रतिगरौ । २७ । आदित्या ह जरितरिति देवनीथमैतशप्रलापवत् ।२८। ओं ह जरितस्तथा ह जरितरिति प्रतिगरौ व्यत्यासम्।२९। त्वमिन्द्र शर्म रिणेति भूतेच्छदः ।३०। यदस्या अंहुभेद्या इत्याहनस्या वृषाकपिवत् । ३१ । प्रतिगर् ईकारः । निनर्दैस्य किमयमिदमाहो३ ओ ओ३थामो दैवेति । ३२ । दधिक्राव्णो अकारिषमित्यर्धर्चेशः । सुतासो मधुमत्तमा इति पावमानीः । अव द्रप्सो अंशुमतीमतिष्ठदिति पञ्चः । ३३ । अस्योत्तमया परिदधाति नित्यया वा । ३४ । ऐन्द्राजागतमुत्सृजन्त्येके । ऐन्द्राबार्हस्पत्यं तृचमन्त्यमैन्द्राजागतं च शस्त्वेत्यपरे । ३५ ।

॥ २ ॥ ३२ ॥

नवराचे . ऽभिजिद्विषुवान्विश्वजिच्चतुर्विंशवंदुक्थवर्जम् । आभिप्लविकांस्तु सर्वान् । १। अभि त्वा वृषभा सुत उद्वेदभि श्रुतामघं युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तमित्याज्यस्तोचियाः । २। स्वरसामस्वा याहि सुषुमा हि त इन्द्रमिन्नाथिनो बृहदिन्द्रेण सं हि दक्षस इति । ३। शेषमभिप्लवस्य द्वितीयादि ऋहवत् । पञ्चचैस्त्वावापः । ४। विषुवति सौर्यपृष्ठ उदु त्यं जातवेदसमिति षट् स्तोचियः । ५। चित्रं देवानामुदगादनीकं तत्सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वमिति पृष्ठस्तोचियानुरूपौ । बृहाँ असि सूर्य श्रायन्त इव सूर्यमिति वा । इन्द्र क्रतुं न आ भरेन्द्र ज्येष्ठं न आ भरेति वा । नित्यौ वा । ६। उत्तरे पक्षे ऽनुरूपात्रं वो दस्ममृतीषहमभि प्र वः सुराधसमिति नौधसश्यैतयोनी । ७। कामं वैश्वानरस्य प्रतिमोपरि द्यौश्चित्रश्चिकित्वान्महिषः सुपर्ण इति सूक्तशेषावावपते । ८। विश्वजिति वैराजपृष्ठे यद्द्याव इन्द्र ते शतं यदिन्द्र यावतस्त्वमिति पृष्ठस्तोचियानुरूपौ । ९। बार्हतावुक्ते योनी । इन्द्र क्रतुं न आ भरेति तृतीयाम् । १०। इन्द्र त्रिधातु शरणमिति सामप्रगाथः । ११। सुकीर्तिर्वृषाकपी यो जात एव प्रथमो मनस्वानिति सामसूक्तमहीनसूक्तमावपते । १२। दशरात्र उक्तः । १३। पृष्ठ्यषडहस्योमेष्विन्द्रा याहि चित्रभानो तमिन्द्रं वाजयामसि महाँ इन्द्रो य ओजसेत्याज्यस्तोचियाः । १४। सुरूपकृत्नुमूतय इति द्वादशर्चः । स घा नो योग आ भुवदिति द्वाविंशतम् । वीलु चिदारुजत्नुभिरिति षड्विंशतमावपते । १५। वयं घ त्वा सुतावन्त इत्यादि बृहाँ असि सूर्येत्यन्ताः पृष्ठस्तोचियानुरूपौ । १६। उत्तरयोरष्ट-

र्चमा सत्यो यातु मघवाँ ऋजीषीति चावपद्ते । १७ । अ-
न्येषु महास्तोत्रेष्वष्टर्चेषु य एक इद्विदयत षडुक्थस्तोत्रिया-
नुरूपौ । १८ । द्वितीये ऽध्वर्यवो ऽरुणं दुग्धमंशुं यस्तस्तम्भ
सहसा वि ज्मो अन्तानस्तेव सु प्रतरं लायमस्यन्नित्यैकाहि-
कानि । १९ । तृतीये ऽध्वर्यवो ऽरुणं यो अद्रिभित्प्रथमजा
ऋतावा यात्विन्द्रः स्वपतिर्मदायेति । २० । यो अद्रिभिदिमां
धियं सप्तशीर्ष्णीं पिता न इत्युभयोरेकैकं मध्यमस्यादावन्ये वा
। २१ । दशमं पृष्टचचतुर्थवदुक्थवर्जम् । २२ । उक्त्वा मन्दन्त्वि-
त्याज्यस्तोत्रियः । २३ । उदु त्ये मधुमत्तमा उदिन्वस्य रिच्यत
इति पृष्ठस्तोत्रियानुरूपौ । २४ । पत्नीसंयाजेभ्यो मानसस्तो-
त्राय कृतसंज्ञाः सदो ऽभिव्रजन्ति । २५ । मनसा सर्वमभ्रेषे
। २६ । होत्र आरोहो ऽसि मानसो मनसे त्वा मनो जिन्वेति
प्रसौति । २७ । आयं गौरिति चानुमन्त्रयते । २८ । धृतिरसि
स्वधृतिरसीत्यौदुम्बरीं मध्ये ऽन्वालभ्यासते । २९ । ॥ ३ ॥ ३३ ॥

प्रादुर्भूतेषु नक्षत्रेषु निष्क्रम्य जपन्ति

युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयोधा यो नः पृतन्यादप तंत-
मिद्धतं वज्रेण तंतमिद्धनम् ।
दूरे चत्ताय छन्त्सद्गहनं यदिनक्षत् ।

अस्माकं शत्रून्परि शूर विश्वतो दर्मा दर्षीष्ट विश्वत इति
। १ । अध्वर्युपथेन गत्वा दक्षिणपश्चाद्ग्नेरुपविश्य कामान्का-
मयित्वा यदिहोनमकर्म यदत्यरीरिचाम प्रजापतिं तत्पितरम-
योत्विति । २ । तिष्ठन्तो वाचमाह्वयन्ते वागेतु वागुपैतु वा-

गुप मैतु वागिति । ३ । सुब्रह्मण्यां च । ४ । अंनधीयानः सुब्रह्मण्योऽमिति चिः । ५ । महाव्रते सुरूपकृत्नुमूतय इत्याज्यस्तोचियः । ६ । ईङ्खयन्तीरपस्युव इत्यावपते । अभिप्लवस्तोचियांश्च माध्यंदिने । ७ । होचकाः कूर्चान्कृत्वोपविशन्ति । ८ । कुम्भिनीमाजालीयं परियान्तीरनुमन्त्रयते

गाव एव सुरभयो गावो गुग्गुलुगन्धयः ।
गावो घृतस्य मातरस्ता इह सन्तु भूयसीरिदं मधु ॥ a
न वै गावो मङ्कीरस्य गङ्गाया उदकं पपुः ।
पपुः सरस्वत्या नद्यास्ताः प्राच्यः संजिगाइर इदं मधु ॥ b
एता वयं प्लवामहे शम्याः प्रतरता इव ।
निकीर्य तुभ्यमभ्य आसं गीः कोश्वोथौर्यदा गिर इदं मधु ॥ c
यदाराघटी वरदो व्याघ्रं मङ्कीरदास गौः ।
जनः स भद्रमेधति राष्ट्रे राज्ञः परिक्षित इति ॥ d ९ ।

इदं मध्विदं मध्विति । १० । पत्नीशाले भूमिदुन्दुभिमौष्ट्रेणापिनद्धं पुच्छेनाघ्नन्युच्चैर्घोष उप श्वासयेति । ११ । तीर्थदेशे राजानमन्यं वा मर्माणि त इति । १२ । संनद्धमिन्द्रो जयातीत्यनुमन्त्रयते । १३ । संनद्धाय मधुपर्कमाहारयति । तं स ब्राह्मणेन प्रतिग्राहयति । १४ । वनस्पते वीड्वङ्ग इत्यभिमन्त्रितं रथमारोहयति । १५ । उद्वर्षन्तामित्यारूढमनुमन्त्रयते । १६ । अवसृष्टा परा पतेति चतुर्थीमिषुमवसृष्टम् । १७ । स यदा ब्राह्मणधनं गृह्णाति तद्यजमानो निष्क्रीणाति । १८ । चिकदुकेषु महिषः प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिति स्तोचियानुरूपौ । १९ ।

तीव्रस्याभिवयसो अस्य पाहीति चतुर्विंशतिमावपते । २० । अथ ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेनात्मनिष्क्रयणेन सहस्रदक्षिणेन पृष्टशमनीयेन त्वरेत । २१ । ॥ ४ ॥ ३४ ॥

यथास्तुतमनुशंसति । १ । एकया द्वाभ्यां वा स्तोमंमतिशंसेत् । न प्राग्द्वादशात् । २ । षडहस्तोचियावापे च । ३ । अपरिमिताभिरुत्तरयोः सवनयोः । ४ । छन्दोदैवतप्रतिरूपो ऽनुरूपः । ५ । अप्रज्ञाने स्तोचियं द्विरेकाहेषु । ६ । ऊर्ध्वमनुरूपादावापः । ७ । प्रगाथान्माध्यंदिने । ८ । सँवत्सर आरम्भणीयायाश्च स्तोचियानुरूपः । ९ । इन्द्रं वो विश्वतस्परीत्यारम्भणीया । १० । व्यन्तरिक्षमतिरदिति पर्यासः । ११ । माध्यंदिने कन्नव्यो अतसीनामिति कद्वान्त्सामप्रगाथः । १२ । ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा युनज्मीत्यारम्भणीया । १३ । अतिशंसनाय स्तोमान्व्याख्यास्यामः । १४ । गोराज्ये चिवृत् । पञ्चदश आयुषः । उभयोः पृष्ठे सप्तदशः । १५ । उक्थ्य एकविंशः । पृष्ठे चिवृत्पञ्चदशसप्तदशैकविंशचिरणवचयस्त्रिंशाः । १६ । अभिजिद्विश्वजितोराज्ये पञ्चदशैकविंशौ । पृष्ठे चिरणवचयस्त्रिंशौ । १७ । स्वरसामसु सप्तदशः । १८ । विषुवत्येकविंशः । १९ । छन्दोमेषु चतुर्विंशचतुश्चत्वारिंशाष्टाचत्वारिंशाः । २० । दशम आज्यपृष्ठयोरेकविंशः । २१ । महाव्रते पञ्चविंशः । २२ । सर्वेच संस्थास्तोमस्तोचियं सामवेदप्रत्ययम् । २३ । ॥ ५ ॥ ३५ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे वैतानसूत्रे षष्ठो ऽध्यायः समाप्तः ॥

अथ राजसूयः । १ । तैष्याः पुरस्तात्पवित्रः । २ । मासान्तरेषु दश संसृपः । ३ । माघ्या अभिषेचनीयः । ४ । मरुत्वतीयाङ्गार्हस्पत्येष्टिः । ५ । हविर्धानयोः पुरस्ताद्वैयाघ्रं चर्म । ६ । उपबर्हणायामासन्द्यां भूतो भूतेष्वित्यारोहयत्यभिषिञ्चति च । ७ । फाल्गुन्या दशपेयः । ८ । सांवत्सरिकाणि चातुर्मास्यानि । ९ । संस्थितेषु चैत्र्याः प्रत्यवरोहणीयः । १० । वैशाख्या व्युष्टिद्यहः । ११ । ज्यैष्ठ्याः क्षत्रधृतिः । १२ । आषाढ्याः पवित्रः संस्थित्यै । १३ । अथाश्वमेधः । १४ । फाल्गुन्या ब्रह्मौदनमुन्नातृचतुर्थेभ्यो ददाति । १५ । हुतायां प्रातराहुतौ ब्रह्मणे वरम् । १६ । आग्नेयीष्टिः पौष्णी च । १७ । वातरंहा भवेत्यश्वं नियुज्यमानमनुमन्त्रयते । १८ । अभि त्वा जरिमाहितेत्युन्मुच्यामानम् । १९ । आशापालीयेनोत्सृष्टं संवत्सरम् । २० । सावित्र्यस्तिस्र इष्टयः । २१ । पारिप्लवाख्यानाय दक्षिणेन वेदिं हिरण्मयेष्वासनेषूपविशन्ति । २२ । कशिपूपबर्हणं ब्रह्मणः । कूर्चौ यजमानस्य । २३ । आख्यानेषु यथावेदं व्याहृतीर्वाचयति । २४ । संवत्सरान्ते दीक्षणम् । एकविंशतिदीक्षाः

। २५ । अभिप्लवंप्रथमवत्प्रथममहः । पृष्ठ्यचतुर्थवद्द्वितीयम् । २६ । बहिष्पवमानादश्वं नियुज्यमानमनुमन्त्रयते

सं त्वां गन्धर्वाः समु युञ्जन्त्वापो नद्योः सांवैद्ये परिवत्सराय ।

ये त्वा रक्षन्ति सदमप्रमादं तेभ्य आयुः सविता बोधि गोपायेति ॥ २७ ।

दिव्यो गन्धर्व इत्येतया कौशिकः । २८ । संज्ञप्तं महिषीमुपवेश्याधीवाससा संप्रोर्णुवन्ति । २९ । तौ यजमानोऽभिमेथति

स्वर्गेण लोकेन संप्रोर्णुवाथामधाम सक्थ्योरव गुदं धेहि ।

अर्वाञ्चमञ्जिमाभर यत्स्त्रीणां जीवभोजनमिति । ३० । होचभिमेथनादेवं वावातां ब्रह्मा

ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्गिरौ भारं हरन्निव ।

अथास्यै मध्यमेधतु शीते वाते पनन्निवेति ॥ ३१ । ऊर्ध्वमेनमित्यनुचर्यो ब्रह्माणम् । ३२ । सदसि होचध्वर्वोश्रैस्रोद्याद्ब्रह्मोन्नातारं पृच्छति । ३३ । ॥ १ ॥ ३६ ॥

पृच्छामि त्वा चितये देवसख यदि त्वं तच्च मनसाऽजगन्थ ।

केषु विष्णुस्त्रिषु पदेषु जिष्णुः केष्विदं विश्वं भुवनमाविवेशेति । १ ।

तस्य प्रतिप्रश्नादाह

पञ्चस्वन्तः पुरुष आविवेश तान्यन्तः पुरुष आर्पितानि ।

एतच्चाच प्रतिमन्वानो अस्मि न यज्ञपा भवस्युत्तरो मत् ॥

न त्वं परो वरो मन्न पूर्वः किमङ्ग वा मतिमत्क्षम तेन।
शिक्षेण्यां वदसि वाचमेनां न मया त्वं संसमको भवासीति। २।

निष्क्रम्य सर्वे यजमानं पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्या इति। इयं वेदिरिति यजमानः। ३। तृतीये चतुर्विंशवट्टे सवने।४। प्राकृतावाज्यस्तोत्रियानुरूपौ। ५। तृतीयसवनाद्यतिराचवत्। ६। संस्थिते पञ्चपशुर्विंशाखयूपः।७। प्रत्यृतु षट् पशव आग्नेया ऐन्द्रा मारुता मैत्रावरुणा ऐन्द्रावरुणा आग्नावैष्णवा इति। ८। विशाखयूपर्तुपशवो द्विगुणाः पुरुषमेधे। चतुर्गुणाः सर्वमेधे। ९। पुरुषमेधो ऽश्वमेधवत्। १०। चैत्याः पुरस्ताद्वरदानान्तः। ११। इष्टयो ऽग्नये कामाय दात्रे पथिकृते। १२। यजमानस्य विजितं सर्वं समैत्विति जनपदमुच्चैः श्रावयति।१३। कस्मै सहस्रं शताश्वं स्वं ज्ञातिभ्यो दद्याम्। केन समाप्नुयामिति यजमानः। १४। यदि ब्राह्मणः क्षत्रियो वा प्रतिपद्येत सिद्धं कर्मेत्याचक्षते। १५। न चेत्प्रतिपद्येत नेदिष्टं सपत्नं विजित्य तेन यजेत। १६। तस्मै ज्ञातिभ्यस्तद्दद्यात्।१७। यस्य स्त्री संभाषेत तस्य सर्वस्वमादाय तामब्राह्मणीं हनिष्य इत्युच्चैः श्रावयेत्। १८। तं ह स्नातमलंकृतमुत्सृज्यमानं सहस्रबाहुः पुरुषः केन पार्ष्णी इत्यनुमन्त्रयते। १९। संवत्सरमिष्टयः पथ्यायै स्वस्तये अदित्या अनुमतये। २०। संवत्सरान्त ऐन्द्रापौष्णः पशुः। २१। महाव्रतं तृतीयम्। २२। उदीरता-

मिति तिसृभिर्यूपे बध्यमानमनुमन्त्रयते। उत्थापनीभिश्च विमुच्यमानम् । २३ । हरिणीभिः शामित्रे ह्रियमाणम् । २४ । स्योनास्मै भवेति द्वाभ्यां निपात्यमानम् । २५। सहस्रबाहुयामसारस्वतैः संज्ञप्तम् । २६ । ॥ २ ॥ ३७ ॥

अथ भैषज्याय यजमानमक्षीभ्यां ते मुञ्चामि त्वोत देवा यस्यास्ते ऽपेत एतु वात आ वात्विति मेथने ब्रह्मा । १ । सुप्रपाणा च वेशन्तेति पूर्वेणानुचर्यः । २ । उदीर्ष्व नारीत्युक्तम् । ३ । यन्न इदं पितृभिरिति सर्वे । ४ । ब्रह्मोद्यात्

गावो यवं प्रयुता अर्यो अक्षन्ता अपश्यं सहगोपाश्वरन्तीः ।

हवा इदर्यो अभितः समायन्कियदासु स्वपतिश्छन्दयात इत्युन्नातारम् । ५ । प्रतिप्रस्थे

यस्यानक्षा दुहिता जात्वास कस्तां विद्वाँ अभि मन्यातेऽन्धाम् ।

कतरो मेनिं प्रति तं मुञ्चाते य ईं वहाते य ईं वा वरेयादिति । ६ ।

पृष्ठ्यचतुर्थे चतुर्थम् । अतिरात्रः पञ्चमम् । ७ । मध्यमं चेदुक्थ्याग्निष्टोमौ । ८ । उत्तमे साश्वमेध ऋत्विक्पत्नीप्रैषकृतो द्वयाः । ९ । द्वाहो ऽश्वमेधस्य त्र्यहः पुरुषमेधस्य सर्वमेधः पुरुषमेधवत् ।१०। अहान्यग्निष्टुदिन्द्रस्तुत्सुर्यस्तुद्वैश्वदेवस्तुत्पौरुषमेधिकं तृतीयं पञ्चमं वाजपेयो ऽप्तोर्यामा । ११ । एतस्मि-

न्सर्वान्मेधान्नालभन्ते । १२ । पृष्ठ्योत्तमे विश्वजिदतिरात्रो दशमम् । १३ । संवत्सरान्ते गार्हपत्येऽधरारणिं प्रहृत्याहवनीय उत्तरारणिमयं ते योनिरित्यात्मन्नग्निं संस्पृश्यारण्याय प्रव्रजेत् । १४ । इति मेधाः क्षत्रियस्य । १५ । ॥ ३ ॥ ३८ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे वैतानसूत्रे सप्तमोऽध्यायः समाप्तः ॥

अथ स्तोत्रियविकाराः । १ । एकाहेषु तं ते मदं गृणीमसीति । २ । बृहस्पतिसवे तद्वो गाय सुते सचा वयमेनमिदा ह्व इति सवनयोरुक्थमुखीयतृचपर्यासौ । माध्यंदिने पर्यासाद्यतृचवर्जम् । ३ । गोसवाभिषेचनीययोर्युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषमिति । ४ । श्येनसंदंशाजिरवज्रेषु सुरूपकृत्नुमूतय उत्त्वा मन्दन्तु स्तोमास्त्वामिद्धि हवामह इति । ५ । अपूर्वे ऽभि त्वा पूर्वपीतय इति । ६ । व्रात्यस्तोमेष्वा त्वेता नि षीदताधा हीन्द्र गिर्वण इति । ७ । अग्निष्टुत्स्वीलेन्यो नमस्यो ऽग्निं दूतं वृणीमहे ऽग्निमीलिष्वावसे ऽग्न आ याह्यग्निभिरिति । ८ । तीव्रसुतुपशदोपहव्येष्वयमु तें समतसीमा उ त्वा पुरूवसो इति व्युष्टिद्यहे च । ९ । गोसवविवधवैश्यस्तोमेष्विन्द्रं वो विश्वतस्पर्याणो विश्वासु हव्य इति । १० । प्रतीचीनस्तोमे त्वमिन्द्र प्रतूर्तिष्विति । ११ । राजि यो राजा चर्षणीनामिति । १२ । उद्भिद्बलभिदोर्यज्ञ इन्द्रमवर्धयदिति । १३ । इन्द्रस्तोम इन्द्र क्रतुं न आ भर तव त्यदिन्द्रियं बृहदिति । १४ । विघने समस्य मन्यवे विशस्तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठमिति । १५ । सूर्यस्तुत्युदु त्यं जातवेदसं चित्रं देवानां केतरनीकमिति । १६ । वज्रे पुनःस्तोमे

त्वं न. इन्द्रा भरेति । १७ । सर्वजित्यृषभे मरुत्स्तोमे साहस्रान्ये तद्वो गाय सुते सचा वयमेनमिदा ह्य इति । १८ । साहस्राद्ययोः स्वादोरित्था विषूवत इति । १९ । ॥ १ ॥ ३९ ॥

विराजि भूमिस्तोमे वनस्पतिसवे त्विष्यपचित्योरिन्द्राग्न्योः-स्तोमं इन्द्राग्न्योःकुलाय इन्द्राय मद्वने सुतं यत्सोममिन्द्र विष्णवीति । १ । विराजे ऽग्नेःस्तोमे ऽग्नेःकुलाये ऽग्निं दूतं वृणीमहे ऽग्निमीलिष्वावस इति । २ । विनुत्त्यभिभूत्यो राशिमरायोः श्दोपशदयोः सम्राट्स्वराजोर्यदद्य कच्च वृत्रहन्नुभयं शृणवच्च न इति । ३ । राजसूयेषु यत्सोममिन्द्र विष्णव्यधा हीन्द्र गिर्वणो ऽभ्रातृव्यो अना त्वं त्वं न इन्द्रा भरेति च । चतुरहपञ्चाहाहीनदशाहच्छन्दोमदशाहेषु च । ४ । तीव्रसुच्चतुःपर्यायोः साहस्रान्ययोर्दशपेये विभ्रंशयज्ञे श्रायन्त इव सूर्यमिति । ५ । साद्यःक्रेषु श्येनवर्जमहमिन्द्रि पितुष्परीति च । ६ । अतिरात्राणां सर्वस्तोमयोर्मा भूम निष्ट्या इव विधुं दद्राणं सलिलस्य पृष्ठ इति । ७ । चिवृत्पञ्चदशसप्तदशैकविंशत्रिणवत्रयस्त्रिंशनवसप्तदशेषूभयं शृणवच्च नो वयमेनमिदा ह्यः पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वेति । ८ । अभिजित्यभि प्र गोपतिं गिरेति च । ९ । अनतिरात्रे ऽभि त्वा वृषभा सुत इति । १० । चतुर्विंश इन्द्रा याहि चित्रभानो मा चिदन्यद्वि शंसतेति । ११ । विश्वजिति य एक इद्विदयत इति । १२ । विषुवतीन्द्र क्रतुं न आ भरेति । १३ । स्वरसामाभिप्लवगवायुषि शेषेषु पृष्ठस्यैकविं-

श इन्द्रो दधीचो अस्थभिर्विश्वाः पृतना अभिभूतरं नरमेवा ह्यसि वीरयुरिति। १४। ॥ २ ॥ ४० ॥

व्युष्ट्याङ्गिरसकापिवनचैचरथह्यहानां तं ते मदं गृणीमसीति। द्वितीयेषु विश्वाः पृतना अभिभूतरं नरमिति। १। चातुर्मास्यवैश्वदेवगर्गवैदच्छन्दोमवत्पराकान्तवैस्वश्वमेधत्र्यहाणां शग्ध्यू षु शचीपत इति। २। साकमेधस्येन्द्रमिद्देवतातय इति। ३। वैदस्वरसाम्नोस्त्वं न इन्द्रा भरेति। ४। द्वितीयेषु तमिन्द्रं वाजयामस्यस्तावि मन्म पूर्व्यं तं ते मदं गृणीमसीति। ५। अश्वमेधस्य वाचमष्टापदीमहं स्वाधोरित्था विषूवत इति। ६। पृष्ठ्यत्र्यहस्यैवा ह्यसि वीरयुरित्युक्थे। ७। तृतीयेषु महाँ इन्द्रो य ओजसाभि प्र वः सुराधसमेवा ह्यसि वीरयुरिति। ८। साकमेधस्य तमिन्द्रं वाजयामसि श्रायन्त इव सूर्यमिति। ९। चतुरहाणां श्रायन्त इव सूर्यं त्वं न इन्द्रा भरेति। १०। चतुर्थेषु महाँ इन्द्रो य ओजसा य एक इद्विदयत इति। ११। सर्वेषु मा भूम निष्ट्या इव विधुं दद्राणं सलिलस्य पृष्ठ इति। १२। संसर्पचतुर्वीरयोरयमु ते समतसीमा उ त्वा पुरूवसो इति। १३। पञ्चाहेषु त्रिवृदादिवत्। १४। अभ्यासङ्गपञ्चशारदीययोर्द्वितीये त्वं न इन्द्रा भरेति। १५। पृष्ठ्यपञ्चाहस्यैवा ह्यसि वीरयुरिति। १६। पञ्चम उत्तिष्ठन्नोजसा सहेन्द्रो मदाय वावृध इन्द्राय साम गायतेति। १७। अभिप्लवपञ्चाहस्य य एक इद्विदयत इति। १८। अभ्यासङ्गपञ्चशारदीययोः श्रायन्त इव सूर्यमिति च। १९। षडहस्य गव्यभ्रातृव्यो अना त्वमिति। आ-

युषि त्वं न इन्द्रा भरेति । २० । पञ्चम एन्द्र नो गंधि प्रिय इति । २१ । षष्ठमुक्थ्यं चेद्य एक इद्विदयते यत्सोममिन्द्र विष्णवीति । २२ । ॥ ३ ॥ ४१ ॥

पृष्ठचस्य द्वितीय एवा ह्यसि वीरयुरिति । १ । तृतीय इन्द्रेण सं हि दृक्षसे वयं घ त्वा सुतावन्तस्त्वं न इन्द्रा भरेति । २ । दशाहस्याष्टमे यदिन्द्र प्रागपागुदगिति । ३ । नवम एतो ग्विन्द्रं स्तवामेति । ४ । चिककुद्दशाहस्य नवसु शग्ध्यू षु शचीपते ऽभि प्र गोपतिं गिरा तं वो दस्ममृतीषहं वयमेनमिदा ह्य इन्द्रमिन्नाथिनो बृहच्छ्रायन्न इव सूर्यं क ईं वेद सुते सचा विश्वाः पृतना अभिभूतरं नरं यदिन्द्र प्रागपागुदगिति । ५ । अष्टमे महाँ इन्द्रो य ओजसेति । ६ । द्वादशाहस्य छन्दोमप्रथमान्ययोस्त्वं न इन्द्रा भर य एक इद्विदयत इति । ७ । स्वरसामसु सं चोदय चित्रमर्वाक् प्रणेतारं वस्यो अच्छेति पर्यायेण। अभिप्लवे च । ८ । तनूपृष्ठे ऽभि त्वा शूर नोनुमस्त्वामिद्धि हवामहे यद्दाव इन्द्र ते शतं पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा कया नश्चित्र आ भुवदूतीनेः सधमाद इति । ९ । एतेषामनन्तरो ऽनुरूपः संभवे स्तोत्रियनियमच्छन्दसा । १० । गवामयनेन सांवत्सरिकाणि व्याख्यातानि । ११ । एतस्मादेवाहीना रात्रिसत्राण्येकाहा अपि केचित् । १२ । सर्वेच कामकूम्नीः सामवेदात् । १३ । द्व्यहप्रभृतयो ऽहीना आ द्वादशाहादन्यतरतो ऽतिरात्रात् । १४ । द्वादशाहप्रभृतीनि रात्रिसत्राण्यर्वाञ्चि संवत्सरात् । १५ । दशरात्र उभयतो ऽतिरात्रः । १६ । द्वाद-

शाहः पुरस्तादग्निष्टोमो ऽहीनः । १७ । सहस्रसंवत्सरपर्यन्ता-न्ययनानि विश्वजिता सहस्रसंवत्सरप्रतिमेन यजेत । १८ । ॥ ४ ॥ ४२ ॥

अग्न्याधेयं वसन्ते ब्राह्मणस्य ब्रह्मवर्चसकामस्य । ग्रीष्मे राजन्यस्य तेजस्कामस्य । वर्षासु वैश्यस्य पुष्टिकामस्य । शरदि सर्वेषाम् । १ । गदापनुत्तये पूर्णाहुत्यन्तमित्येके । २ । अग्नि-होचायणिनामिति युवा कौशिकः । ३ । तेषामाययणे नवस्य ।४। स्थालीपाकेनाग्निहोत्रं यवाग्वा वा ।५। अभावे गवीडां नव-घासमाशयित्वा तस्याः पयसा श्रीकामस्य । ६ । नित्यमग्नीनां जागरणम् । ७ । अग्निहोत्रं स्वर्गकामस्य । ८ । पयसा सर्व-कामस्य । ९ । दध्नेन्द्रियकामस्य । १० । आज्येन तेजस्कामस्य । ११ । तैलेन श्रीकामस्य । १२ । ओदनेन प्रजाकामस्य । १३ । यवाग्वा यामकामस्य । १४ । तण्डुलैर्बलकामस्य । १५ । सो-मेन ब्रह्मवर्चसकामस्य । १६ । मांसेन पुष्टिकामस्य । १७ । उ-दकेनायुष्कामस्य । १८ । दर्शपूर्णमासौ सर्वकामस्य । १९ । दा-क्षायणयज्ञः प्रजाकामस्य । २० । साकंप्रस्थाय्ययज्ञः पशुकाम-स्य । २१ । संक्रमयज्ञः सर्वकामस्य । २२ । इडादधः पशुकामस्य । २३ । सार्वसेनयज्ञः प्रजाकामस्य । २४ । शौनकयज्ञो ऽभिचा-रकामस्य । २५ । वसिष्ठयज्ञः प्रजाकामस्य । २६ । द्यावापृथिव्यो-रयनं प्रतिष्ठाकामस्य । २७ । एतानि दर्शपूर्णमासायनानि । २८ । आययणमन्नकामस्य । २९ । चातुर्मास्यानि सर्वकामस्य । ३० । ऐन्द्राग्नः पशुरायुष्प्रजापशुकामस्य । ३१ । यामः शुकहरिः शु-

एतो वानामयकामस्य पितृलोककामस्य च ।३२। त्वाष्ट्रो वडवः प्रजाकामस्य ।३३। काम्यावेतौ ।३४। सुत्याः सर्वकामस्य ।३५। उक्थ्यः पशुकामस्य ।३६। वाजपेयः स्वाराज्यकामस्य ।३७। अतिरात्र ऋडिकामस्य ।३८। गवामयनं द्वादशाहस्य ।३९। राजसूयः स्वाराज्यकामस्य ।४०। अश्वमेधः पुरुषमेधो सर्वकामस्य ।४१। सर्वमेधः श्रैष्ठ्यकामस्य ।४२। कामानन्त्यादपरिमिता यज्ञाः ।४३। ते प्रकृतिभिर्व्याख्याताः ।४४। यज्ञक्रमो ब्राह्मणात् । विरिष्टसंधानं च ।४५। य इमौ कल्पावधीते य उ चैवं वेद तेन सर्वैः क्रतुभिरिष्टं भवति सर्वांश्च कामानाप्नोति ।४६। अथाप्युदाहरन्ति

यथा यष्टुस्तथाध्येतुरेषा ब्राह्मी प्रतिश्रुतिरिति ।४७। ॥५॥४३॥

॥ इत्यथर्ववेदे वैतानसूत्रे ऽष्टमो ऽध्यायः समाप्तः ॥

Critical Notes.

Chapter 1.

4. आवपन्त्येके thus AB. C: आवपयन्त्येके.
13. त्वं corrected according to AV. 7. 74. 4, all MSS. read त्वां.
14. मन्त्रोक्ताम् thus C. AB: °क्तम्.
18. अनुष्टुभे is missing in A.

Chapter 2.

1. प्रणय यज्ञ cor.; A(DE)C: प्रणयज्ञं. — ओं प्रणयेति thus C. A: ओमिति प्रणयति.
4. निद्धाति thus C. A(DE): निधाति. — प्रहृते cor.; A: प्रकृते C (DE): प्रहते.
8. निधीयमानान् cor.; A: °नाम् C: °नम्.
13. अर्वाञ्चम् thus CDE. A shows here a blank.

Chapter 3.

10. BC omit तद् before वृह्य.
13. पात्राण्यद्भिः conjecturally. AB: मातर्य्याद्भिः C: मार्त्तर्य्याद्भिः.
14. अक्ष्णोः thus A. BC: अक्ष्योः.
16. दात्रा thus all.
20. ऊर्जं मे धेहि thus AC. B: मयि. — समचम् cor.; all: समृक्षम्.

Chapter 4.

2. ससन्वांसं cor.; A: सिचन्वांसं B: शिचन्वांसं C(DE): सिचन्वांत्सं.
9. तृतीय उ° thus AC. B: तृतीयमु°.

13. उत्तमा thus BC. A: उत्तमाः. The passage enclosed in brackets is a gloss.
22. व्रतविसर्जनोम् thus AC. B: व्रतविसर्जनीयम्.
23. प्रवर्ग्याच्छौर्यम् cor.; all: प्रवर्ग्यात्सौर्यम्.

Chapter 5.

1. यच्चियैः / जनयन्यो } cor. after the reading of TBr. 1. 2. 1. 8, 16; all: { यच्चैः, जनयंतो.
9. स्वपतो thus A. BC: सुप्तो.
10. चित्यादिभिर्°°निर्दहन्तीभिः for this incurably corrupt passage the unanimous reading of all MSS. is given, as no explanation can be obtained from the Atharvânukramanî, out of which I have prepared an index of rshis and devatâs; कपुर्वि° thus A. B: कपुवि° C: कपूवि°.
15. विश्वभरा thus A. BC: विश्वंभरा. — अथर्वा त्वा thus A. BC: अथार्वा.— पुत्र ईधे·अथर्वणः thus AC like VS. 11. 33. B: पुत्र इति मध्यमाधे अथर्वणः.
16. अपानति thus ABC, but in A अवानिति is superscribed and also read by DE. On the margin of E अपानति is corrected back again.

Chapter 6.

1. त्वया वधेयं cor.; all: त्वया वधूमें; in A on the margin: वेंयं, which reading has been adopted by E: त्वया वधूवेंयं, but afterwards restored to मैं. The mistake is to be accounted for by the fact that later copyists were unacquainted with the potential mood वधेयं, which however is exhibited by AV. 10. 5. 15.
2. दक्षिणाग्नी thus A. BC: °ग्नि.
4. दक्षिणाग्निर्निर्मथ्य thus A. BC: °ग्नि निं°.
7. स दहन्प्रदहन्वगाः cor.; A: सदजनान्प्र° B: स दहान्प्र° C: सदनान्प्र with Gop. Br. 1. 2. 21.

Chapter 7.

9. स्वर्गो thus BC. A: स्वर्गे D: स्वर्ये.
13. स्रुवं चिरुदञ्चम् cor.; all: स्रुचं° with Gop. Br. 1. 3. 12. Of the two possible emendations, viz. स्रुवं °ञ्चम् and स्रुचं °दोचीम्, I prefer the former on account of the slighter alteration which it requires

in the text, although Kâty. S'r. 4. 14. 19. and the passage from S'âṅkh. S'r. quoted by the commentator, employ the *sruj*.

20. त्वर्तेनेति thus C. AB: त्वर्तेति.

Chapter 8.

2. च is missing in B.

3. वृद्धिश्चेत् thus all; the quotation in the commentary to Kâty. S'r. 4. 11. 1 has वृद्धिहानिश्चेत्.

10. प्रहृतं thus AB. C: प्रहृत्यं.

13. दात्राणामिति cor. according to AV. 5. 24. 3; AC: दातॄणामिति B: दात्रेणामिति.

16. प्रसिध्यति thus AB. C: प्रसिंचति, but Taitt. A'r. 1. 30. 1 and A'śv. S'r. 2. 16. 19: प्रसिच्यते. — अपगच्छति thus all. — जायते cor. after the above passages; all: जायसे. — वाजिपीतस्यो° thus AB. C: °पीथस्यो°.

22. वरुणोऽपां य cor.; AC: वरुणोपाय य B: वरुणोपा य.

Chapter 9.

4. पूर्णदर्वे thus AB. C: पूर्णदर्व्यै. — पूर्णा दर्व इति thus all.

8. कव्यवाहनाय thus AC. B: काव्य°.

14. दैवावृच्छंस्यन्ता thus A. BC: °वृत्संयुवन्ता.

15. निष्क्रामन्तो thus C. AB: निःक्रा°.

16. उपतिष्ठन्ते cor.; all: उपतिष्ठते.

19. 20. सव्यहस्तपुरोडाशा, दक्षिणहस्तपुरोडाशाः cor.; all: सव्यहस्तः पु°, दक्षिणहस्तः पु°.

27. शुनासीर्यै सौर्यमेकया च thus AB. C: शुनासीर्यमेकया च सौर्यै.

Chapter 10.

2. वृश्च्यमानम् cor.; all: वृश्चमानम्.

10. उच्छ्रितम् thus C. A: उक्तं B: उक्तं.

16. प्रमुच्यमानम् thus A. BC: विमु°.

19. The verses are taken from the Paippalâda S'âkhâ of the Atharvaveda; in the very bad copy of this work, described by Prof. Roth in his essay „*der Atharvaveda in Kaschmir*“ p. 12, the text on fol. 99[a] is as follows:

प्रमुच्यमानो भुवनस्य गोप पशुनों च प्रति भागमेतु ।
अग्निर्यज्ञं°चिवृतं सप्ततंतुं देवं देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥
यू ते दंष्ट्रा सुधयो रोपयिस्ता जिह्वायेते दक्षिणा सं च पश्यत ।
अनाष्ट्रं नः पितरस्तत्कृणोतु यूपे बद्धं विमुच्यमा यमन्नं ॥
अक्लिन्नस्तमविजुष्टः परेहि रिंद्रस्य गोष्ठमपि धाव विद्वान् ।
धीरा मस्त्वा कवयस्संयञ्चंद्विषमूर्जे यजमानाय मत्सतः ॥

गोप according to the Paipp. S'.; the MSS.: गोपः. — रोपयिष्णू thus B. A: °ष्णु C: °ष्व. — जिह्वायेते cor.; this denominative verb is attested by Nir. 1.11; the MSS.: निर्ह्वयेते. — दक्षिणा cor.; all: दक्षिणाः. — पश्यतः cor.; the MSS. omit the Visarga. — कृणोत thus A. BC: कृणोतु. — मुमुचिम cor.; all: प्रमुमूचिमा. — अहृस्तस्त्वम° cor.; all: अहृस्तत्वम°. — धाव according to the Paipp. S'. BC: धाम, A has a blank here, but E like BC and D: धान. — धीरास्त्वा cor.; all: धीरा.ग्रस्त्वा. — द्त्वेति cor.; A: मस्तेति BC: मस्त्विति.

Chapter 11.

1. उत्तम° thus A. BC: उत्तम°.
3. ऽनुचराः सदस्यश्च thus A. BC (and DE): अनुचरांत्सद°.
5. ऊषो cor.; all: ऊर्मो.
12. दीक्षितावेदनात् thus AC. B: °क्षितो वे°.
14. कश्यिपवे° thus AB. C: कश्यिपुवे°.
19. °ञ्चनसितोत्तरं cor.; all: °सिचो°.

Chapter 12.

1. C repeats, like Gop. Br. 1. 3. 22, after यज्ञो ऽसुतो ऽर्वाञ्चम्, उभौ कामप्रौ भूत्वा चित्वा सहाविशताम्.
3. नैनं cor.; all: न्नैनं.
11. °अश्मन्वतीत्य° thus AC. B: अश्मन्वतीरित्य°.

Chapter 13.

3. शृंखन्ता thus A. BC: संयुवन्ता.
16. शुक्रन thus all, and Gop. Br. 2. 2. 3 (VS. 5. 5: शुक्रन).
18. अनाधृष्यं thus A. BC again: अनाधृष्टं. — उपगेषं thus A. BC: उपगेषां.
19. अपीम्य° thus C. AB: अपीर्म°.

20. ऋतावृत thus all.
23. अंशुरंशुष्टे cor. according to VS. 5. 7; all: अंशुरंसृष्टे.
24. प्रेषे thus B. AC: प्रैषे.

Chapter 14.

1. a. परिदां cor.; A: परिदे B: परिदं C: परीद्रं. — जुह्वानम् cor.; all: जुह्वानाम्.
   d. अप्खंन्तर° thus A. B (DE): अप्खांतर° C: अप्खंऽतर°. — तन्वः thus A. BC: तन्वाः.
   e. दध्मः cor.; all: दध्नः. — शीतह्रदे thus AB. C(DE): सीतह्रदे.
   g. हरिः thus A. BC: हविः. — घर्मस्तप्नः thus B. A: °स्तपनः C: °स्तनः DE: °स्तप्नतः.
8. अनुचरा गृ° thus A. BC: अनुचरान्गृ°.

Chapter 15.

2. आप्यायनान्नि° cor.; all: आप्यायननि°.
7. वेदिं cor.; the MSS. omit the Anusvâra.
11. प्रवर्त्यमाने cor.; all: °मान B: प्रवर्त्तमान.
19. पत्नीसंयाजान्ताः thus A. BC: °न्तः.

Chapter 16.

1. परिह्रियमाणाः cor.; all: परिह्री°.
8. ह्रत्वा cor.; all: ह्रुत्वा.
11. अन्तर्यामीयं thus AC. B: अन्तर्यामं.
12. खरे thus A. BC: खरं. — संश्रयति thus AB. C: °यंति.
17. परि यः cor.; A like RV. 10. 17. 12 without a variation, but DE and B: पर्यः C: परीयः. — ऽत्यस्य° thus CDE; in A there is a blank in the place of त्य; B: व्यस्य यः परः.

Chapter 17.

3. आमन्त्रयते thus AC. B: अनु°.
4. मापगाया त° cor.; AB: °गाथा त° C: °गाथस्त°, Taitt. S. 3. 2. 7. 1:

मा मात. — सत्या व thus C. AB: ०वा. — इत्युक्ता cor.; all: इत्युक्ता, A'sv. S'r. 5. 2. 12, 14: इति जपित्वा.

7. सुतेषे सुतोर्जे thus A. B: सुतस्य सुतोषे सुतोर्जे C: सुतस्य सुतोर्जे.

8. गमेत् cor.; A: गाम BC: गमे.

Chapter 18.

1. ब्राह्मणाक्षसि० thus A. BC: ०सी०.

4. ये अग्नयो विहृता thus AB. C: ये अग्नये अग्नयो च. — विहृतान० cor.; all: विहृताम०.

5. धाः cor.; all: धा.

8. BC insert वा before गोपायत.

9. ऽभिव्रजन्ति thus BC(DE). A: निव्रजन्ति.

13. ऊवध्यगोहा० cor.; all: ०गूहा०.

14. कृणुतमिति thus A. BC: कृणुध्वमिति.

Chapter 19.

5. ब्राह्मणाकंसिन्पो० cor.; A: ०कंसि पो० BC: ०कंसी पो०.

7. ०न्तः स्रवंते thus C. AB: ०न्तस्रवते.

13. अग्नीधेष्टे thus C. AB: ०धेष्ट्रे. — अयाड० thus B in the first place, in the second: अयाज०, A both times: अयाद्०, C: अयाद् and अराडि०.

16. प्रतीच्य cor.; all: प्रतीच.

18. गृणाम्मे मा thus B. A: ०न्मा मा C: न्म मे DE: ०न्मे मा.

Chapter 20.

4. The second half-verse of the śloka is corrected; all: आदित्यग्रहसाविची च तांत्समानुवषट्कृता इति.

7. नद्वाशंसपीतस्य thus AB. C: ०पीथस्य. — नृभिःष्टुतस्य cor.; the MSS. omit the Visarga.

9. हुवामहीति cor.; all: ह्वा०.

11. यानि thus C. A: यानिः B: यानि।.

13. अग्नितिरसि cor.; all: अनिति०.

15. उत्तमात्प्रतीहारात् cor. (thus also Gop. Br. 2. 5. 3 at the end); all: उत्तमा०प्र०.

20. 21. उक्थसंपत्स्तोमु° thus C. A: °संपाक्तोमु° (DE: °संपक्तोमु°) B: °संपक्क्तोमु°.

Chapter 21.

14. वृष्यै, वृष्टिं cor. according to VS. 15. 6 f, Taitt. S. 4. 4. 1. 1a; all: विष्यै, AB: विष्यं C: विष्टं.

20. रसप्राश्नन्या thus BC. A: रसप्राश्नन्वा, but DE like BC.

25. आग्नीध्रायो° thus B. AC: आग्नीध्रीयो°.

Chapter 22.

4. प्रवास्य°, अनुवासि cor. according to TS. 4. 4. 1. 1; all (and Gop. Br. 2. 2. 13): प्रावोस्य°, अहांसि.

8. उत्तरस्या अर्धर्चेन thus only D; all others: उत्तरस्यार्धर्चेन.

15. 16. सर्पणान्तमाशिर cor.; A: °न्तमासोशिरं B: °न्तशिरं C: °न्तमासोरं.

Chapter 23.

5. भक्षयति thus A. BC: °यंति.

12. आत्मकृतस्य is missing in BC. — अनाज्ञाताज्ञा° thus C. AB: °ज्ञातां ज्ञा°. — प्रयुतो thus AC. B: प्रयूवती. — धत्तनेति thus AB. C: धेतनेति.

15. कवी corrected according to A'śv. S'r. 6. 12. 12 and A'past. S'r. 14. 18.; all: गवी. — धर्मणस्परि cor.; all: धर्मणः परि.

20. साविकान् thus A. B: साविकोन् C: शाविका.

22. द्रप्सवत्योर्यन्ते cor.; all: द्रप्सवत्यो यन्ते.

Chapter 24.

1. a. अचुच्योन्नरो (instead of अचुच्यवोत्?) conjecturally cor.; all: अचुक्रोनरो.

b. ग्राव्णा thus A. B: ग्राव्णी C: ग्रावा. — चिक्रिदुः cor.; all: चिच्चदुः. — संज्ञियेम thus all. TBr. 3. 7. 13. 1: संक्षयेम.

f. वर्धयन्ति thus BC. A: °न्ती.

4. उत्क्रामन्ति cor.; all: उत्क्रामति.

14. अग्निं thus A. BC: अग्नी.

Chapter 25.

1. अग्निष्टोमसाम्नो thus AB. C: °साम्ने.

12. दधते thus AC. B: दधाति.

Chapter 26.

4. °संपदावस्वरौ cor.; AB: °सपदावत्स्वरौ C: सपदावत्सरौ.

Chapter 27.

6. सवे cor.; AC and Gop. Br. 2. 5. 8: सवं, B: सवां. — रुहेयं thus AC. B and Gop. Br. 2. 5. 8: रोहेयं. — अहमि° thus AC. B: आहमि°. — वाजसामा° thus AB. C and Gop. Br. 2. 5. 8: वाजिसामा°.

9. ऽरमन् cor. according to A'śv. S'r. 9. 9. 8. AB: रमं C: यां. — सवे cor. all: सवं.

16. नाभुरसि thus all and Gop. Br. 2. 2. 13; perhaps नाभिरसि?

22. 25. अभितःस्तो° cor.; the MSS. omit the Visarga.

Chapter 28.

1. काममप्रथ° thus BC. A: कामं प्रथ°.

12. क्रियमाणाम् thus C. AB: क्रीय°.

14. आमावास्येनेष्टे thus B(D). A: °नेष्टिर्दी° C(E): °नेष्टि.

21. °दीयमानम् thus A. BC: °दीयमानां.

24. उद्ह्यमानम् cor.; all: °नां.

25. निधीयमानाः cor.; all: °नां.

27. प्रासने cor.; AC: प्राश्ने B: प्रश्नोन.

28. इत्यैन्द्र्या cor.; A: °न्द्र् B: °न्द्रा C: इतिंद्रा.

32. कृते thus AC. B: कृतो.

Chapter 29.

4. °रूप° is missing in B.

7. एकान्नचिंशत्स्तो° thus B. AC: °चिंश स्तो°.

12. °प्रासनाद° / 13. °वकावे° } cor.; all: { °प्राश्नाद° / °वकवे°.

22. एतं सधस्था thus AC. B: एतमागमेतं सधस्था.

Chapter 30.

2. उत्क्रान्तश्रेयसः cor.; A: °यसा B: °न्तःश्रीयशाः C: °त्यश्रेयसा. — श्रैष्ठ्यकामस्य thus AC. B: °कामेस्य.

11. पयःसुराग्रहाणां thus AC. B: पयःतिसुनोत्तुराग्रहाणां.
16. संज्ञानानि cor.; AB: सज्ञानानि (thus also Gop. Br. 2. 5. 7) C: सस्थानानि.
17. धा३यितायिभिः thus A. B omits ३, C: धाइतायिभिः.
27. प्रणवान्तया तानेन thus AC. B: प्रणवांतं पात्वंनेते.

Chapter 31.

4. °देवताभ्यां thus C. AB: °देवताभ्यः.
20. विश्वजिति is wanting in B.
22. °वेति तृचान° conjecturally; all: °वेत्यृचान°.

Chapter 32.

14. °निनर्दान्कृत्वा द्व° thus AC. B: निनर्दाहं कृत्वाव द्व°.
17. 18. The number of the o's differs somewhat in C.
22. प्रतिराधान् । न सं° cor.; all: °धान सं°.
25. It would have been uncritical to admit into this Sûtra the emendations undertaken with these passages in the edition of the Atharvaveda. No matter whether the tradition is false or correct, it evidently lay before the author of the Vaitâna Sûtra in this form and it was not my duty to correct his work. Real mistakes of the copyists, as I judge from the want of various readings in the edition of the Atharvaveda, are: श्वसो, विद्युत्, पर्णश्फो instead of चमसो, विप्रुट्, °श्फदो.
31. The MSS. insert त् between आहनस्या and वृषार्कापवत्
32. ईकारः thus B. AC: इ°.

Chapter 33.

2. चरन्तम् is missing in B.
6. वा । इन्द्र cor.; all: चेन्द्र.
7. अनुरूपात्तं thus AC. B: अनुरूपास्तं. — °श्रीतयोनी cor.; all: °ह्रीत°.
18. अष्टर्चेषु thus AC. B: अष्टर्चम्. — °नुरूपौ thus B. A: °नुरूपा C: °नुरूप.
20. ऋतावौ is missing in B.
21. अन्ये thus AB. C: अन्ते.
25. °स्तोचाय thus BC. A: °स्तोचिय.

Chapter 34.

2. अध्वर्युपथेन thus AC. B: अध्वर्युः प°. — यदिहोनम°, यदत्वरी°, °मप्येत्विति cor.; all: यदिहोमन°, यदित्वरी°, °मप्येष्विति.

4. सुब्रह्मण्यां thus BC. A: °ण्यों.
5. सुब्रह्मण्योऽमिति thus AB. C: °ण्याया३मिति.
7. °स्तोचियांश्च cor.; all: °स्तोचियंश्च.
9b. सरस्वत्या thus C. AB: °त्यां. — संजिगाद्र thus all.
c. स्रवामहे cor.; all: प्रवा°. — For the following, which is not to be made out by comparison with Kâty. S'r. 13. 3. 21, I give the reading of the MSS. (B: कोश्वोर्यदा C: कोश्वोयदा B: सुभद्रं C: मेधयति).
11. °श्नौष्ट्रेण cor.; all: °मौश्रेण.
18. स यदा cor.; A: मयद् B: सयदं C: सदय.

Chapter 35.

9. आरभ्रणीयायाश्च thus C. A: °याया:श्च B: °यायश्च.
13. आरभ्रणीया thus AC. B: °णीयाया.
16. त्रिवृत्, त्रिण्व generally written तृवृत्, तृण्व.
17. आज्ये thus B. A: आज्यं C: आज्य.
20. चतुर्विंशीचतुश्चत्वारिंशा° thus A. B: द्विचतुश्चत्वारिंशा° C: चतुर्विंशचतुर्विंशचतुश्चत्वारिंशा°.

Chapter 36.

8. 15. फाल्गुन्या thus AC. B: °न्यां.
12. °चचधृतिः thus C. A: चचभृधृतिः B: चचभृतिः.
26. अभिस्रवप्र° cor.; all: अभिस्रवत्र°.
30. गुदं, अर्वाञ्चमञ्जिम° cor.; all: दृणुवं, अर्वाञ्चिमञ्चिम°.
31. ऊर्ध्वामे° cor.; all: ऊर्ध्वमे° — पुनन्निवेति cor.; all: पुनर्निवेति.
33. °ध्वर्व्यौर्त्र° cor.; A: °ध्वर्योर्त्र° BC: °ध्वर्युत्र°.

Chapter 37.

1. त्वं cor.; all: त्वां.
2. अस्मि न य°, भवस्युत्तरो, मतिमत्त्व°, भवासोति cor.; all: अस्मिन्य°, भवास्युत्तमो, मतिमति च°, भवानीति.
14. द्व्याम् cor.; all: द्व्यात्.
19. ह is missing in A.

24. ह्रियमाणम् } cor.; all: { ह्री°.
26. °बाहुया° } { °बाहुर्या°.

Chapter 38.

7. चतुर्थम् is missing in B.

14. अग्निं thus AC. B: अग्नी.

Chapter 39.

9. तीव्रसुद्° cor.; all: तीव्रस्तुद्°, and alike 40. 5. — उपशदो° cor.; all: उपसदो°.

16. सूर्यस्तुत्यु° cor.; all: सूर्यस्तुद्°. — देवानां केतुरनी° thus AB. C: देवानामुदगादनी°.

18. साहस्रान्ते thus AC. B: °न्ते.

Chapter 40.

1. त्विष्य° } cor.; all: { तिष्य°.
3. विनुत्त्य° } { विनोत्य°. — राशिमरायथोः शदोपशदयोः cor.; all: °रायोः सदोपसदयोः.

4. The former च is missing in C.

5. विभ्रंशु° } cor.; all: { विभ्रंस°.
6. साद्यःक्रेषु } { साद्यक्रेषु.

14. गवायुषि thus AC. B: °षी. — नरम् is missing in B.

Chapter 41.

1. कापिवन thus AC. B: गा°.

2. वैदच्छन्दोमवत्प° cor.; AC: वैदतक्° B: वैदक्तसंदोमवतप°.

4. वैदस्व° cor.; all: वैदत्स्व°.

8. अभि प्र वः up to 11. य एक excl. is wanting in B.

15. 19. अभ्यासङ्घ cor.; all: अभ्याशंग्य.

22. उक्थ्यं cor.; all: उक्थं.

Chapter 42.

15. अर्वाञ्चि सं° cor.; all: अर्वांचित्सं°.

Chapter 43.

3. °होचायणिनामिति cor.; all: °होचायणीनामिति.

4. नवस्यं cor.; all: नवस्युः.

13. ओदनेन } thus AC. B: { उदकेन.
15. तण्डुलैर्व° } { तण्डुलेन व°.

31. पम्पु is missing in B.

32. थामः शुकेहरिः शुण्ठो cor.; all: थामश्शुकेहरिः शुंठो.

34. काय्यावेती } thus BC. A: { कायोवेती.
47. अथ } { अध.

Index of Quotations.[1])

A. From the Atharva Saṁhitâ.

Khâṇḍa 1.

4. 1. Vait. 16. 10.
2. 16. 2.
5. 1. 28. 11.
9. 3. 3. 1.
10. 4. 38. 1.
19. 3. 9. 21.
21. 2. 29. 5.
30. 3. 4. 4.
4. 4. 15.

Khâṇḍa 2.

1. 3. 29. 14.
2. 1. 36. 28.
5. 1. 16. 11.
25. 14.
6. 1. 28. 4.
3. 28. 10.
16. 1. 4. 20.
2. Vait. 8. 7.
4. 8. 9.
17. 1. 4. 20.
29. 3. 22. 16.
33. 1. 38. 1.
34. 1. 10. 16.
35. 1. 9. 7. 29. 22.

Khâṇḍa 3.

3. 1. 9. 2.
2. 30. 27.
4. 7. 13. 2.
8. 4. 22. 1.
10. 6. 13. 6.
11. 8. 36. 19.
13. 7. 29. 13.
14. 2. 21. 26.
15. 7. 6. 9.
16. 6. Vait. 5. 17.
cd only 8. 14.
17. 1. 28. 30.
3. 28. 31.
7. 9. 27.
19. 1. 28. 15.
6. 34. 16.
8. 34. 17.
20. 1. 24. 14. 28.
25. 38. 14.
2. 29. 19.
4. 15. 16.
5. 23. 20.
6. 19. 2.
7. 29. 19.
21. 1. 16. 18.
7. 9. 17.
29. 7. 3. 21.
31. 10. 13. 10.

1) Verses or formulas taken from an other than the Atharva Saṁhitâ, are supplied with a †, if they are quoted in an abridged form, with a *, if the Vaitâna Sûtra exhibits one or more variations.

Khâṇḍa 4.

1. 1. Vait. 14. 1. 28. 33.
2. 14. 1.
2. 1. 8. 22. 28. 5.
7. 28. 34.
8. 1. 36. 7.
5. 29. 12.
13. 1. 38. 1.
14. 1. 28. 3.
2. 29. 17.
5. 8. 17. 15. 9.
15. 6. 8. 9.
21. 1. 21. 24.
23. 1. 2. 11.
4. 5. 15.
26. 1. 15. 13.
27. 4. 12. 12.
7. 9. 2.
39. 9. 8. 11.

Khâṇḍa 5.

3. 1. 1. 12. 14.
7. 1. 28. 19.
6. 3. 2.
7. 12. 10.
10. 1. 29. 11.
12. 1. 10. 11.
20. 1. 34. 11.
24. 1—3. 8. 13.
4. 8. 22.
5. 19. 3.
6. 8. 13.
7. Vait. 8. 7. 13.
8. 19. 2.
9. 9. 27.
11. 19. 11.
25. 7. 28. 20.
26. 1. 16. 6.
12 ab. 19. 4.
27. 1. 10. 13.
2. 10. 12.

Khâṇḍa 6.

1. 1. 17. 2.
2. 1. 16. 13.
3. 1. 16. 9.
5. 1. 29. 15.
2. 2. 14. 3. 3.
19. 1. 11. 10. 30. 13.
2. 6. 11.
22. 1. 9. 5.
23. 1. 4. 14.
31. 1. 6. 3. 33. 28.
35. 1. 29. 5.
42. 1. 12. 13.
47. 1. 21. 7.
48. 1. 21. 7.
1—3. 17. 10.
51. 1. 30. 7.
53. 2. 11. 15.
3. 4. 8. 17.
54. 2. 3. 4.
55. 2. 2. 16.
3. 8. 5.
56. 1. Vait. 29. 10.
61. 3. 2. 17.
63. 1. 28. 27.
2. 28. 26.
4. 29. 8.
69. 1. 30. 13.
71. 1. 4. 16.
79. 1. 31. 4.
80. 3. 23. 20.
84. 1. 38. 1.
87. 1. 28. 16.
92. 1. 36. 18.
98. 1. 34. 13.
99. 1. 18. 16.
106. 2, 3. 29. 13.
114. 1. 22. 15. 30. 22.
115. 1. 8. 7.
3. 30. 23.
117. 1. 24. 15.
122. 1. } 22. 23.
123. 1. }
3. 2. 15.
124. 1. 12. 7.
3. 11. 9.
125. 1. 6. 8. 34. 15.
3. 6. 8.
126. 1. 34. 11.

Khâṇḍa 7.

3. 1. 9. 15.
5. 1. 13. 13.

6. 1. Vait. 6. 11.
3. 11. 11.
4. 29. 20.
9. 1. 8. 13.
14. 1. 13. 7.
15. 1. 29. 18.
16. 1. 5. 9.
18. 2. 4. 8.
20. 1. 1. 15.
22. 1. 13. 8.
26. 1. 13. 14.
15. 12.
3. 4.20.13.5.
4. } 15. 10.
5. }
6. 10. 10.
29. 2.
27. 1. 3. 15.
28. 1. 4.12.13.2.
29. 1. 8. 1.
30. 1. 10. 5.
33. 1. 29. 21.
34. 1. 29. 6.
40. 1. 8. 2.
41. 2. 22. 23.
44. 1. 25. 2.
46. 1. 1. 14.
47. 1. } 1. 16.
48. 1. }
51. 1. 25. 2.
53. 7. 24. 4.
58. 1. 25. 2.

62. 1. Vait. 29. 9.
67. 1. 18. 4.
68. 1. 8. 2. 13.
71. 1. 21. 15.
28. 8.
72. 1. 14. 3.
3. 21. 19.
73. 3. 14. 5.
7. 14. 4.
11. 14. 9.
74. 4. 1. 13.
76. 6. 16. 14.
77. 1. 9. 2.
78. 1. 4. 11.
79. 1. } 1. 16.
80. 1. }
3. 1. 3. 2.
12. 7. 12.
82. 1. 29. 19.
2. 5. 16.
6. 2. 7.
83. 1. 10. 22.
3. 28. 17.
84. 3. 29. 5.
87. 1. 10.4.9.18.
24. 17.
89. 1. 3.18.24.6.
3. 8. 20.
4. 4. 1.
94. 1. 13.12.23.7.
97. 3. } 4. 13.
8. }

98. 1. Vait. 4. 6.
106. 1. 12.5.16.8.
109. 1. 6. 10.
110. 1. 8. 6.
3. 3. 17.
111. 1. 17. 9.
117. 1. 23. 9.
118. 1. 34. 12.

Khâṇḍa 8.

2. 16. 10. 6.
3. 26. 6. 11.
7. 1. 30. 6.
9. 6. 33. 8.

Khâṇḍa 9.

1. 1. 16. 12.
11. 21. 7.
18. 30. 13.
2. 1. 24. 10.
4. 4. 5.
5. 1. 10. 14.
2. 10. 15.
17. 29. 9. 23
10. 9. 40.7. 41.1

Khâṇḍa 10.

2. 1. 37. 19.
6. 1. 10. 2.
3. 10. 3.
8. 42. 28. 28.
9. 26. 4. 9.

Khâṇḍa 11.

2. 1. Vait. 29. 10.

Khâṇḍa 12.

1. 1. 12. 6.
13. 15. 8.
27. 2. 8.
30ab, c. 12. 6.
33. 27. 7.
38. 10. 8. 15. 4.
39. 22. 1.
46. 29. 10.
63. 27. 8.
2. 5. 5. 13.
6. 28. 22.
26. 12. 11.
32. 6. 2.
45cd. 4. 8.
3. 15. 10. 8.
22. 28. 12.
33. 10. 7.
35. 10. 9.

Khâṇḍa 13.

1. 27. 15. 7. 28. 23.
34. 13. 5.
45. 16. 11.
59. 18. 8.
2. 1. 9. 16.
16. 21. 23. 33.
5. 39. 16.
26. 29. 14.
32. 33. 8.
34. Vait. 21. 23. 39. 16.
35. 33. 6.
37. 18. 7.
46. 29. 8.

Khâṇḍa 14.

1. 19. 4. 11.
42. 2. 6.
57. 4. 11.
2. 47. 12. 7.

Khâṇḍa 16.

2. 6. 2. 9.
9. 3. 24. 5.

Khâṇḍa 17.

1. 18. 3. 3.
21. 14. 2.
22. 11. 16.
23. 11. 13.

Khâṇḍa 18.

1. 44. 30. 14. 37. 23.
51. 9. 8. 30. 14.
55. 28. 24.
2. 19. 37. 25.
3. 2. 38. 3.
5. 29. 13.
18. 10. 4.
25. 22. 3.
38. Vait. 15. 11.
44. } 9. 8.
45. } 30. 14.
4. 28. 16. 17.
59. 6. 11.
71. 9. 8.
75. 22. 22.

Khâṇḍa 19.

6. 1. 37. 19.
51. 2. 3. 9.
59. 3. 3. 5 19. 12.
64. 3. 28. 14.

Khâṇḍa 20.

1. 1. 19. 6.
2. 1. 19. 23.
3. 1. 21. 1. 27. 19. 31. 21. 33. 3.
4. 1. 21. 1. 27. 20.
5. 1. 21. 2.
7. 1. 21. 2. 33. 2.
8. 1. 21. 21.
9. 1. 22. 7. 31. 22. 33. 7. 42. 5.
3. 22. 7.
10. 1. 22. 11. 27. 12.
11. 1. 22. 12. 31. 25.
12. 1. 22. 13.
22. 14.

13. 1. Vait. 22. 21.
4. 23. 3.
14. 1, 3. 25. 3.
15. 1. 25. 7.
16. 1. 25. 8.
17. 1. 25. 9.
18. 1, 4. 26. 5.
19. 1. 29. 5. 31. 22.
4. 32. 3.
6. 32. 2.
20. 1. 31. 22.
21. 11. 26. 7.
22. 1. 26. 9. 33. 2. 40. 10.
4. 26. 9. 32. 5. 40. 9. 42. 5.
23. 1. 31. 22.
24. 1. 31. 22.
25. 6, 7. 26. 10.
26. 1. 26. 12.
4. 26. 12. 27. 19. 33. 2. 39. 4.
27. 1. 31. 22. 32. 4.
5. 39. 13.
28. 4. 31. 22.
32. 3. 26. 13.
33. 1. 26. 7.
3. 26. 13.
34. 1. 33. 12.
35. 1. 31. 19.
36. 1. } Vait. 31. 25.
37. 1. }
38. 4. 31. 16. 33. 3. 42. 5.
39. 1. 35. 10. 39. 10.
2. 35. 11.
40. 1. 33. 3. 42. 2.
41. 1. 40. 14.
42. 1. 41. 6.
3. 41. 17.
43. 1. 27. 20.
45. 1. 39. 9. 41. 13.
46. 1. 42. 8.
3. 23. 20.
47. 1. 27. 28. 33. 14. 41. 5, 9.
50. 1. 27. 13. 35. 12.
51. 1. 31. 18. 24. 33. 7. 41. 8.
3. 31. 18.
52. 1. 32. 6. 33. 16. 42. 2.
53. 1. 42. 5.
54. 1. 40. 14. 41. 1. 42. 5.
56. 1. 41. 17.
57. 1. 27. 25. 34. 6. 39. 5.
4. 27. 25.
58. 1. 33. 6. 40. 5. 41. 9. 10. 19. 42. 5.
58. 3. Vait. 33. 6. 16.
59. 1, 3. 33. 24.
60. 1. 31. 26. 40. 14. 41. 7. 8. 16. 42. 1.
61. 1. 39. 2. 41. 1. 5.
62. 5. 41. 17.
63. 1ab. } 32. 12.
2cd. }
4. 27. 15. 31. 20. 33. 18.
40. 12. 41. 11. 18. 22. 42. 7.
7. 27. 15. 31. 20.
64. 1. 41. 21.
67. 1. 31. 27.
3. 29. 8.
4. 31. 27.
68. 1. 33. 15.
11. 39.
69. 1. } 33. 15.
70. 1. }
71. 11. 42. 8.
72. 1. 31. 27.
73. 1. 32. 7.
74. 1. 32. 8.
75. 1. 32. 9.
76. 1. 32. 10.
77. 1. 33. 17.

78. 1. Vait. 27. 10. 39.
3. 18.
79. 1. 27. 12. 33.
6. 10. 39.
14. 40. 13.
80. 1. 27. 12. 33. 6.
81. 1. 27. 22. 33.
9. 42. 9.
82. 1. 27. 22. 33. 9.
83. 1. 27. 23. 33. 11.
84. 1. 31. 16. 33.
14. 40. 11.
85. 1. 31. 18.
40. 11.
3. 31. 18.
86. 1. 35. 13.
87. 1. 33. 19. 20.
88. 1. } 33. 19.
89. 1. }
90. 1. 33. 20. 21.
91. 1. 33. 22.
92. 1. 32. 5.
93. 1. 33. 23.
39. 5.
4. 34. 7.
94. 1. 33. 20.
95. 1, 2. 34. 19.
96. 1. 34. 20.
97. 1. 39. 3. 18.
40. 8. 42. 5.
98. 1. 39. 5. 42. 9.
99. 1. 39. 6.

100. 1. Vait. 39. 7. 40. 4.
101. 1. 39. 8. 40. 2.
102. 1. 39. 8.
103. 1. 39. 8. 40. 2.
2. 39. 8.
104. 1. 39. 9. 41. 13.
105. 1. 39. 11.
4. 39. 12.
106. 1. 39. 14.
107. 1, 4. 39. 15.
108. 1. 39. 17. 40.
4. 41. 4. 10.
15. 20. 42.
2. 7.
109. 1. 39. 19.
41. 6.
110. 1. 40. 1.
111. 1. 40. 1. 4.
41. 22.
112. 1. 40. 3.
113. 1. 40. 3. 8.
114. 1. 40. 4. 41. 20.
115. 1. 40. 6.
116. 1. 40. 7. 41. 12.
117. 1. 40. 8. 42. 9.
118. 1. 41. 2. 42. 5.
3. 41. 3.
119. 1. 41. 5.
120. 1. 42. 3. 5.
121. 1. } 42. 9.
122. 1. }
123. 1. 33. 6.

124. 1. Vait. 42. 9.
125. 1. 32. 13.
2. 30. 10.
4. 30. 11.
126. 1. 32. 14. 17.
2. 32. 17.
127. 1. 32. 19.
128. 9. 38. 2.
129. 1. 32. 20.
133. 1. 32. 21.
134. 1. 32. 22.
135. 1. 32. 23.
The answers from 133. 1. to 135. 3. } 32. 25.
135. 4. 32. 26.
6. 32. 28.
11. 32. 30.
136. 1. 32. 31.
137. 3. 23. 17.
32. 33.
4. } 32. 33.
7. }
138. 1. 27. 28. 33.
14. 41. 8.
11. 42. 6.
139. 1. 27. 29.
143. 1. 27. 29.
8. 27. 30.

B. From the Ṛk Saṁhitâ.

†1. 19. 1. Vait. 23. 8.
†1. 91. 17, 18. 19. 19.
1. 132. 6. 34. 1.
1. 163. 1. 6. 1.
†the same 6. 7.
4. 54. 1. 16. 15.
† the same 23. 22.
†4. 58. 3. Vait. 29. 19.
†6. 16. 13. 29. 8.
†6. 52. 14. 8. 13.
7. 59. 12. 9. 19.
†8. 48. 3. 24. 5.
4. 19. 18.
† 70. 4. 42. 4.
8. 78. 1. Vait. 30. 16.
*10. 17. 12, 13. 16. 17.
27. 8. 38. 5.
11. 38. 6.
*37. 12 23. 12.
186. 1. 38. 1.

C. From the Vâjasaneyi Saṁhitâ.

†1. 7b. Vait. 7. 6.
26e. 2. 4.
2. 7a. 2. 13.
† 11d. 3. 11.
* 13. 4. 3.
14b. 4. 1.
† 27a. 4. 19.
*3. 10a, †b. 7. 11.
†* 49. 9. 4.
†5. 3. 8. 10.
* 5a. 13. 16.
* b. 13. 18.
*5. 7a. Vait. 13. 23.
* b. 13. 24.
* 33e. 18. 14.
* 34b. 18. 8.
† the same 18. 13.
† 37. 4. 21.
† 38. 10. 1.
*8. 13. 23. 12.
* 36. 25. 12.
11. 32—34. 5. 14.
† 32. 28. 9.
†12. 10. Vait. 28. 21.
†13. 27. 29. 1.
*15. 9e—h. 27. 27.
19. 34. 30. 12.
*20. 31. 30. 9.
*23. 20, 21. 36. 30.
* 26. 36. 31.
† 27. 36. 32.
* 49. 37. 1.
* 52. 37. 2.
† 61, 62. 37. 3.

D. From the Taittirîya Saṁhitâ.

†1. 1. 13. 2o. Vait. 4. 7.
†* 8. 5. 2g. 20. 9.
†3. 1. 4. 4n. 10. 19.
* 10. 1a. 18. 5.
† b. 18. 6. 28. 7.
* d, 2. 16. 17.
*3. 2. 5. 3l. Vait. 19. 18.
2. 7. 1ab. 4. 16.
* a—e. 17. 4.
* f. 17. 7.
* g, 2i —l 17. 8.
3. 8. 2c. 24. 16.

*4. 4. 1. { Vait. 17. 4.
20. 13.
21. 14.
22. 4. 17.
23. 6.
25. 1. 13.

E. From the Taittirîya Brâhmaṇa.

*1. 2. 1. 8, 9, 15, 16. Vait. 5. 7.
†2. 1. 11. 1. { 7. 4.
7. 20.

*25. 8. 8. } Vait. 24. 14.
24. 18.
†*3. 7. 13. 1. 23. 22.
* 1—3. 24. 1.

F. From the Taittirîya A'raṇyaka.

*1. 30. 1. Vait. 8. 16.

G. Quotations

which I was not able to verify, but which certainly proceed from the Mantra-period, and are perhaps to be found in the Paippalâda S'âkhâ of the Atharvaveda.

अमय उपाङ्ग्यध्वम् Vait. 21. 17.

अपेत एतु 38. 1. and Kauś. 97 complete.

इन्द्र गीर्भिः 3. 17.

इन्द्राग्नी अस्मान् 8. 6 and Kauś. 5 complete.

कृते योनौ 28. 32.

पत्वे यद्दृश्यते जरितर्होता विष्टीमेन जरितः (AV. 20. 135. 5?) 32. 27.

पूर्णमध्वर्यो प्रभर 16. 1.

बृहस्पते परिगृहाण 2. 5. and complete Kâty. S'r. 2. 2. 13 and Kauś. 137.

यत्र इदं पितृभिः 38. 4 and Kauś. 88 complete.

यन्मे स्कन्नम् 16. 17 and Kauś. 6 complete.

विमुञ्चामि 24. 7 and Kauś. 6 complete.

व्रतानि व्रतपतये 4. 22 and Kauś. 42 complete; 6 abridged.

Index of Words.[1])

अच 'die' 6. 10.

अचन् 3. 14.

अचित 3. 20.

अचिति 3. 20.

अग्नि 1. 6. 20. 2. 7. 13. 3. 12. 4. 2. 10. 18. 5. 18. 6. 7. 11. 13. 7. 17. 19. 20. 8. 17. 18. 19. 9. 2. 10. 12. 17. 19. 10. 17. 11. 14. 12. 5. 8. 13. 2. 13. 15. 3. 9. 17. 17. 12. 18. 4. 19. 10. 23. 12. 14. 28. 1. 31. 3. 34. 2. 37. 12. 38. 14. 43. 7. अग्नेःकुलाय, °स्तोम 'names of two *ekâhas*' 40. 2. cf. दक्षिणा°, अपरा°, वेद्य°. — °चित् 30. 1. °ज्योतिस् 7. 9. °पद् 5. 11. 6. 6. °परिस्तरण 7. 4. °ष्टुत् 38. 11. 39. 8.

अग्निष्टोम 15. 6. 16. 5. 24. 19. 31. 15. 34. 21. 38. 8. cf. पुरस्ताद्°. — °सामन् 23. 6. 25. 1.

अग्निहुत 19. 16.

अग्निहोत्र 1. 16. 7. 1. 2. 16. 8. 3. 12. 1. 43. 5. 8. °यणिन् 43. 3.

अग्नीध् 2. 13. 13. 19. 15. 3. 17. 12. 19. 5. 13. This old form, instead of the modern आग्नीध्र, is used only in adresses from the part of another priest, except 19. 13.

अग्नीषोम du. 15. 14. 16.

अग्नीषोमीय 3. 4. 15. 18.

अग्न्याधेय 5. 1. 43. 1.

अग्न्युपस्थान 7. 25.

अग्र, अग्रेण 3. 7. 21. 26. अग्रे 6. 1.

अङ्ग 3. 14. 'an unessential part of a ceremony' 4. 23.

1) Except those words contained in a quotation, every word of the Vaitâna Sûtra is to be found in this index, with the citation of every passage in which it occurs, if the contrary is not expressly denoted by an etc. or otherwise.

अङ्ग adv. 37. 2.
अङ्गार 10. 21. 18. 1.
अङ्गिष्ठ 3. 11. 11. 24.
अच्छावाक 11. 3. 18. 1. 19. 21. 20. 13. 14. 21. 7. 22. 15. °वाद् 18. 13.
अज 29. 3.
अजिर 'name of an *ekâha*' 39. 5.
अञ्ज्
अनु- 6. 10.
अभि- 10. 4. 11. 9. 29. 1.
आ- 10. 5.
अञ्जन 10. 14.
अञ्जलि 4. 17.
अतिचार 8. 20.
अतिच्छन्दस् 19. 17.
अतिच्छान्दस 29. 8.
अतिरात्र 22. 19. 26. 1. 31. 15. 38. 7. 13. 40. 7. 43. 38. cf. अन°, अन्यतरतोऽ°, उभयतोऽ°, साति°. — °वत् 37. 6.
अतिरिक्तोक्थ 27. 27.
अतिशंसन 35. 14.
अतीवाद् 32. 26.
अत्यग्निष्टोम 25. 1. 26. 15.
अत्र 9. 12. 10. 17. 12. 8. 9.
अथ 1. 1. 17. 5. 1. 7. 26. 9. 18. 23. 10. 1. 15. 18. 17. 12. 31. 5. 6. 34. 21. 36. 1. 14. 38. 1. 39. 1. 43. 47.
अथर्वन् 6. 1.
अथर्वाङ्गिरोविद् 11. 2.
अद् 14. 1a.
अदस् 3. 20.
अदिति 6. 11. 13. 2. 37. 20.
अधर 38. 14.
अधस् 6. 13.
अधस्तात् 3. 7.
अधिपा 14. 1b.
अधिश्रयण 2. 4.
अधिष्ण 12. 3.
अधिष्णवन्त् 18. 18.
अधीवासस् neutr. 36. 29.
अध्ययन 11. 20.
अध्येतर् 43. 47.
अध्वर्यु 3. 7. 6. 10. 8. 15. 11. 2. 3. 13. 19. 21. 27. 14. 7. 15. 3. 16. 1. 17. 17. 12. 19. 5. 13. 20. 15. 19. 23. 14. 30. 9. 36. 33. cf. under शंस्. — °पथ 34. 2.
अन्
अप- 5. 16.
अनतिरात्र 40. 10.
अनधीयान 34. 5.
अनन्तर 42. 10.
अनपेक्षमाण 28. 28.
अनभिवादुक 11. 18.
अनवानन्त् 15. 3.
अनवानम् 19. 8. 32. 14.
अनश्न 1. 13.
अनाक्कादित 12. 12.
अनाज्ञाताज्ञातकृत 23. 12.
अनादेश 1. 3.
अनाधृष्ट 14. 1d.

अनामय 43. 31.
अनामिका 3. 11.
अनाष्ट्र 10. 17.
अनिष्टसोम 30. 3.
अनीक 14. 1d. °वन्त् 9. 2.
अनु 18. 3. 4. 28. 4. 29. 4.
अनुख्यातर् 18. 15.
अनुचर 11. 3. 14. 8. fem. °री 36. 32. 38. 2.
अनुज्ञा fem. 2. 1.
अनुदित 5. 11.
अनुपस्पृशन्त् 3. 11.
अनुब्राह्मणिन् 17. 11.
अनुमति 17. 4. 37. 20.
अनुमन्त्रण 18. 17.
अनुयाज 3. 6. 4. 3. 23. 21.
अनुरूप 20. 16. 21. 1. 22. 7. 9. 25. 3. 5. 26. 3. 5. 9. 12. 27. 20. 22. 25. 28. 33. 7. 34. 19. 35. 5. 7. 9. 42. 10. cf. उक्थस्तोचिया°, पृष्ठस्तोचिया° and स्तोचिय.
अनुरोध 28. 4.
अनुवषट्कर् see under वषट्.
अनुवषट्कार 4. 4. 19. 12.
अनुष्टुभ् 1. 18. 15. 3. 19. 17.
अनुहोम 19. 12.
अनूचान 13. 26.
अनूबन्ध्या 24. 10.
अन्त 1. 19. 2. 1. 4. 18. 5. 12. 13. 8. 21. 9. 3. 6. 8. 14. 26. 10. 14. 11. 8. 14. 12. 2. 13. 2. 3. 15. 14. 1b. 15. 2. 15. 19. 16. 5. 18. 7. 19. 7. 8. 20. 20. 21. 4. 22. 15. 23. 5. 13. 24. 24. 3. 7. 9. 27. 5. 28. 23. 30. 27. 33. 16. 36. 25. 37. 11. 21. 38. 14. 43. 2.
अन्ततस् 7. 22. 22. 2.
अन्तश्चुत 19. 10.
अन्तर् 3. 19. 14. 1d.
अन्तर 36. 3. अन्तरेण 4. 18. 8. 23. 15. 14.
अन्तरा 2. 13. 3. 4. 21. 26.
अन्तरिक्ष 3. 16. 18. 14.
अन्तर्यामोथ 16. 11.
अन्तर्वसु 41. 2.
अन्त्य 26. 6. 32. 14. 35. 33. 21. 42. 7. cf. साहस्रा°.
अन्न 10. 17. 12. 1. 43. 29. °पति 7. 19. °द 7. 19.
अन्य 18. 13. 33. 18. 34. 12.
अन्यतरतोऽतिरात्र 42. 14.
अन्वाहार्य 2. 4. 3. 18.
अप् 2. 1. 3. 13. 4. 23. 7. 3. 12. 11. 14. 1d. 16. 4. 23. 14. 20. 24. 3. 28. 20. 36. 27. मद्न्त्यापश् see under मद्.
अपचिति 'name of an *ekâha*' 40. 1.
अपनुत्ति 43. 2.
अपर 18. 10. 21. 10. 32. 35. अपरेण 7. 22. 15. 3. 17. 16. 7. 18. 4. 23. 14. 19. — °रात्र 5. 8. 16. 4. °त्री du. 1. 20. 4. 18. 7. 15.

अपराजिता 24. 10. 27. 9.
अपराह्ण 1. 11. 15. 5.
अपरिमित 13. 1. 35. 4. 43. 43.
अपरेद्युस् 4. 25. 15. 5.
अपान 3. 20. 19. 9.
अपि 4. 23. 9. 12. 12. 8. 9. 19. 20. 24. 20. 42. 12. 43. 47.
अपूप 31. 4.
अपूर्व 'name of an *ekâha*' 39. 6.
अपोनप्त्रीय 16. 10.
अप्तोर्यामन् 19. 17. 27. 18. 38. 11.
अप्रचालित 7. 22.
अप्रज्ञान 35. 6.
अप्रतिरथ 1. 18. 13. 11. 29. 16.
अप्रत्युत्थायिक 11. 18.
अप्रथमयज्ञ 28. 1.
अप्रमादम् 36. 27.
अब्राह्मणो 37. 18.
अभाव 43. 6.
अभि 21. 10.
अभिचार 2. 10. 43. 25.
अभिजित् 31. 9. 20. 33. 1. 35. 17. 40. 9.
अभितस् 27. 19. 20.
अभितःस्तोचियानुरूप cor. 27. 23. 25.
अभिप्लव 31. 7. 9. 12. 14. 21. 33. 4. 40. 14. 42. 8. °पञ्चाह 41. 18. — °प्रथमवत् 36. 26. °वत् 32. 1. 11. °स्तोचिय 27. 11. 34. 7.
अभिभू 6. 1.
अभिभूति 'name of an *ekâha*' 40. 3.
अभिमुख 27. 9.
अभिमेथन 36. 31.
अभिवर्षण 12. 12.
अभिषव 21. 12.
अभिषवणहोम 16. 11.
अभिषेचनीय 36. 4. 39. 4.
अभिहोम 13. 6. 15. 10. 13.
अभ्याश्रावण 21. 17.
अभ्यासङ्ग cor. 'name of a *pañcâha*' 41. 15. 19.
अभ्युदय 21. 17.
अभ्रेष 33. 26.
अमावास्या 1. 11. 16. 2. 4. 4. 25.
अमुतस् 12. 1.
अमुत्र 3. 20.
अमृत 7. 5. 13. 20. 14. 1a,b,d.
अयत 11. 26.
अयन 42. 18. cf. गवाम°, दर्शपूर्णमासा°, द्यावापृथिव्योर्°.
अयोदंष्ट्र 14. 1e.
अयोनि 20. 17.
अर्, ऋणाति सम्- 30. 17.
अरणि 5. 7. 24. 14. 38. 14.
अरण्य 38. 14.
अरिष्ट 3. 14.
अर्ध् 3. 20.
अर्ध 29. 14.
अर्धर्च 15. 16. 19. 4. 21. 4. 22. 8.
अर्धर्चशस् 14. 1. 20. 21. 32. 7. 13. 19. 33.
अर्धर्चशस्य 21. 4. °वत् 26. 4.

अर्वन् 6. 1.
अर्वन्त् 27. 9.
अर्वाञ्च् 2. 13. 12. 1. 42. 15. अर्वाक् prepos. 8. 3.
अल्पस्व 24. 20.
अव् 11. 13. 18. 4.
अवका 29. 13.
अवट 10. 9.
अवदान 28. 5. °होम 22. 18. cf. आज्या°होम.
अवभृथ 30. 21. °सोम 8. 23. °येष्टि 23. 20.
अवर 31. 1.
अवसान 20. 20.
अविधान 3. 4.
अश्, अश्नाति 1. 11. 19. 22. caus. 43. 6.
प्र- 3. 11. 12. 16. 17. 4. 16. 21. caus. 12. 14.
अश्वखशंसन 12. 10.
अश्व 5. 11. 18. 6. 1. 6. 7. 27. 9. 36. 18. 27. °पाद् 5. 17. °मेध 36. 14. 38. 10. 41. 2. 6. 43. 41. °°वत् 37. 10. cf. सा°. — °सनि 19. 16.
अश्वावन्त् 14. 7.
अष्टका see एका°.
अष्टगृहीत 28. 7.
अष्टम 20. 6. 32. 15. 42. 3. 6.
अष्टर्च 32. 10. 33. 17. 18.
अष्टाचत्वारिंश 35. 20.
अस्, अस्ति 2. 1. 3. 11. 12. 14. 20 etc.
अस्, अस्यति.
अभि- 22. 8.
असपत्नेष्टका 29. 6.
अस्तमय 21. 17.
अस्मद् 6. 7. 10. 17. 17. 7. 18. 4. etc.
अस्मृत 12. 8. 9.
अस्वर 26. 4. (cor.)
अह्, आह 4. 16. 6. 7. 13. 19. 27. 15. 3. 17. 12. 19. 13. 21. 5. 24. 16. 27. 6. 32. 32. 37. 2.
अनु- 21. 3.
अहन्, अहर् 31. 4, 25. 36. 26. 38. 11.
अहर्गण 23. 16.
अहीन 13. 1. 15. 6. 17. 6. 40. 4. 42. 14. 17. °सूक्त 27. 14. 24. 31. 19. 33. 12.
अहे दैधिषव्य 1. 20.
अहस्त 10. 17. (cor.)

आ prepos. 1. 20. 2. 2. 3. 6. 20. 21. 23. 15. 42. 14.
आकृतिलोष्ट 5. 12.
आख्यान 36. 22. 24.
आग्नावैष्णव 8. 1. 11. 7. 37. 8.
आग्निमारुत 20. 11. °याज्याहोम 23. 8.
आग्नीध्र masc. 1. 9. 2. 4. 13. 3. 15. 22. 4. 10. 8. 15. 9. 10. 12. 10. 21. 11. 3. 13. 19. 20. 22. 15. 3.

18. 1. 19. 6. 20. 1. 21. 25. 23. 3. 8. 29. 12.
आग्नीध्रीय 15. 14. 17. 16. 2. 5. 18. 1. 9. 13. 19. 22. 21. 10. 26. 23. 1. 11. 17.
आग्नेन्द्र 8. 6.
आग्नेय 3. 1. 4. 8. 13. 15. 1. 19. 12. 20. 5. 22. 18. 20. 21. 36. 17. 37. 8.
आग्न्याधेयिक 6. 11.
आग्रयण 43. 4. 29. °ष्टि 8. 4.
आघार 2. 12. 14.
आङ्गिरस 5. 10. 'name of a *dvyaha*' 41. 1.
आचमन 15. 15.
आचार्य plur. in the meaning of 'my teacher' 1. 3. 5. 13. 7. 16.
आजिज्ञासेन्या 32. 23.
आज्य 2. 7. 17. 9. 3. 8. 19. 20. 21. 7. 27. 5. 30. 10. 35. 15. 17. 21. 43. 11. °ग्रस्त्र 20. 12. °स्तोचिय 31. 16. 21. 32. 1. 33. 2. 14. 33. 23. 34. 6. °स्तोचियानुरूपी 37. 5. °वदानहोम 24. 13.
आत्मन् 3. 11. 12. 8. 19. 18. 24. 14. 31. 10. 38. 14.
आत्मनिष्क्रयण 34. 21.
आत्रेय 21. 25.
आथर्वण 5. 10.
आधित्या 13. 13.
आदि 2. 1. 4. 18. 27. 5. 10. 7. 26. 9. 3. 11. 4. 12. 7. 15. 15. 17. 6. 19. 8. 21. 4. 12. 22. 4. 6. 25. 1. 26. 1. 27. 5. 27. 28. 29. 31. 17. 32. 6. 14. 24. 33. 4. 21. 37. 6. °वत् 41. 14. इत्यादि 1. 13. 19. 20. 5. 12. 10. 14. 11. 14. 16. 5. 24. 3. 7. 33. 16.
आदित्य plur. 'the A'ditjas': 15. 3. 17. 7. 'the sun': 9. 16. 11. 16. 14. 1c, g. 18. 7. 8. — adj. 'belonging to Aditi or the A'ditjas': 9. 23. 28. 14. 30. 4. 26. — °ग्रह 20. 3. °ग्रहहोम 22. 15.
आदिश्रुत 19. 8.
आद्य 32. 15. 39. 3. cf. साहस्रा°.
आधान 8. 3.
आनन्त्य 43. 43.
आनुष्टुभ 29. 8.
आप् 43. 46.
सम्- 37. 14.
आप्त्य 17. 7.
आप्यायन 15. 2.
आभिचारिक 2. 10.
आभिप्लविक 31. 17. 33. 1.
आमावास्य 12. 1. 28. 14.
आमिक्षेष्टि 30. 24.
आयुष्मन्त् 25. 14.
आयुस् 4. 23. 6. 1. 36. 27. 43. 18. 31. 'name of an *ekâha*': 31. 14. 35. 15. 40. 14. 41. 20.
आरम्भणीया 31. 21. 35. 9. 10. 13.
आरोह 33. 27.
आर्भव 17. 10.

आर्यजन 9. 18.
आवदानिक 10. 20.
आवसथ 6. 5.
आवसथ्य 6. 5.
आवाप 27. 21. 32. 1. 33. 4. 35. 3. 7.
आविस् 27. 9.
आवेदन see दीक्षितावेदन.
आशापालीय 36. 20.
आश्रिष् 22. 16.
आश्रिस् 4. 23.
आश्विन 19. 4. 20. 5. 26. 2. 14. 30. 12. 15.
आषाढ fem. °ई 8. 17. 36. 13.
आस्. आस्ते 5. 8. 23. 5. 27. 9. 33. 29.
उप- 13. 30.
आसन् 3. 14. 14. 1a.
आसन 36. 22.
आसन्दी 13. 12. 28. 27. 36. 7.
आसाद् 1. 20. 15. 17. 16. 7.
आस्राव 18. 13.
आस्य 5. 16.
आहनस्य 32. 31.
आहवनीय 1. 6, 12. 4. 20. 5. 13. 6. 2. 3. 5. 7. 5. 8. 16. 7. 18. 4. 8. 23. 19. 24. 6. 38. 14.
आहाव 14. 1. 20. 19. 26. 4.
आहुति 18. 6. cf. पूर्णा°, प्रवृता°, प्रातरा°.
आङ्गान 15. 3.
इ 8. 17. 14. 1b. 34. 3.
अति- 5. 3. 16. 12.
अधि- 43. 46.
अपि- 34. 2.
अभि- 21. 15.
अस्तम्- 11. 13.
अभ्यस्तम्- 12. 3.
आ- 21. 24. 28. 28.
उद्- 5. 11. 13. 21. 14. 1d,g 16. 11.
अभ्युद्- 12. 3.
उप- 1. 13. 30. 10. 31. 1. 34. 3.
अभिपरा- 10. 17.
परि- 14. 1b,c.
अनुपरि- 9. 19
प्रति- 10. 17.
सम्- 37. 13.
इडा 3. 15. 17. 9. 3. 13. 23. 21. 27. 5. °द्घ 43. 23. °भक्त 19. 14.
इतरजन see सर्प.
इतस् 12. 1. 17. 7. 25. 6.
इति if used to comprise a number of corresponding subjects or other parts of a sentence: 6. 11. 11. 3. 15 14; in the meaning: 'here is an end of the description of...' 24. 19. 25. 10. 38. 15. — Those passages, where the word marks a quotation, are omitted.
इदम् pron. 2. 1. 4. 13. 23. 7. 12. 32. 32. 34. 35. 9a—d. 10. 43. 46.
इदम् adv. 7. 8.

इध्
सम्- 14. 1f.
इन्दु 19. 16.
इन्द्र 10. 17. 15. 3. 21. 5. 25. 14. 30. 25. °पीथ 19. 16. °वन्त् 17. 4. °सुत् 38. 11. °सोम 'name of an *ekâha*' 39. 14.
इन्द्राग्न्योःकुलाय, °सोम 'names of two *ekâhas*' 40. 1.
इन्द्रिय 43. 10.
इन्द्रियावन्त् 19. 16.
इव 34. 9c.
इष् fem. 10. 17. 17. 7.
इष्, इष्यति
प्र- 2. 13. 21. 10. 30. 16.
अतिप्र- 20. 2.
संप्र- 3. 22. 10. 21. 19. 5. 23. 8. 29. 16.
इषु 34. 17.
इष्टका 10. 13. cf. असपत्ने°, गार्हपत्ये°.
इष्टि 4. 27. 6. 11. 8. 9. 9. 2. 23. 12. 1. 27. 4. 30. 4. 24. 26. 36. 5. 17. 21. 37. 12. 20. cf. अवभृथेष्टि, आग्रयणेष्टि.
इह 3. 20. 7. 17. 12. 9. 34. 2. 9a.

ईकार 32. 32.
ईक्ष् 17. 2. 27. 9.
अव- 7. 12.
प्रति- 3. 8. 19. 16. (cor.)
वि- 1. 20. 27. 7.
ईक्षण 4. 18.

उ 43. 8.
उकथ 21. 5. 29. 8. 33. 1. 22. 41. 7. 22. cf. अतिरिक्तो°, शस्त्रो°. — °मुख 20. 16. 21. 2. 22. 12. 25. 7. °मुखीय 39. 3. °शस् 20. 21. °संपद् 20. 20. 21. 6. 26. 4. °स्तोत्रियानुरूपौ, °°पास् 27. 15. 31. 20. 26. 32. 11. 33. 18.
उकथ्य 17. 6. 22. 19. 25. 1. 31. 15. 35. 16. 38. 8. 43. 36.
उच्
अभि- 5. 11.
परि- 7. 20.
संप्र- 24. 2.
उखा 28. 12. °संभरणीया 28. 6.
उख्य 28. 14. 15. 18. 20. 22.
उचैस् 13. 29. 37. 13. 18.
उचैस्तर see मध्यमोचैस्तर.
उच्छिष्टखर 14. 8.
उत 14. 1e.
उत्कर 2. 4. 15. 14. 18. 13.
उत्क्रान्तश्रेयस् 30. 2.
उत्तम 4. 13. 17. 4. 20. 1. 15. 21. 2. 3. 22. 8. 23. 16. 25. 4. 11. 26. 3. 11. 32. 20. 34. 38. 9. 13.
उत्तर 2. 13. 7. 8. 12. 18. 8. 19. 9. 10. 11. 19. 15. 10. 16. 2. 18. 4. 19. 6. 21. 6. 22. 8. 25. 4. 27. 28. 29. 30. 29. 14. 31. 11. 33. 7. 17. 35. 4. 38. 14. उत्तरेण 7. 20. 9. 12. 15. 14. 17. 18. 9. 15. 18.
उत्तरतस् 1. 9. 20. 7. 13. 12. 1.

उत्तरिन् 20. 21.
उत्तानहस्त 13. 24.
उत्थापनी 37. 23.
उत्सर्ग 24. 12.
उदक 7. 22. 34. 9b. 43. 18. °धारा 7. 5.
उदञ्च् 7. 13. 9. 18. 12. 1. 21. 26. उदक् adv. 7. 3.
उदपात्र 4. 17.
उदयनीय 31. 14. fem. °आ 24. 8.
उदान 3. 20.
उद्गातर् 11. 2. 3. 14. 7. 16. 17. 17. 2. 36. 15. 33. 38. 5.
उद्भिद् 'name of an *ekâha*' 39. 13.
उद्वादन 2. 2.
उन्नेतर् 11. 3.
उपद्रष्टर् 18. 15.
उपबर्हण adj. 36. 7. neutr. 21. 25. 36. 23.
उपरव 13. 7.
उपरि 17. 7.
उपरिष्टात् 3. 7. 31. 27.
उपवत्यङ्गक्त 1. 11. 6. 13.
उपवीत, उपवीतिन् see पित्र्युपवीत, °तिन्.
उपशद् cor., 'name of an *ekâha*' 39. 9. 40. 3.
उपश्रोतर् 18. 12.
उपसद् 15. 1. 5. 29. 4.
उपस्तभ्न 15. 12.
उपस्थ 23. 5.
उपस्थान 5. 12. cf. अरन्यु°.
उपस्पर्शन 24. 3.
उपहव्य 'name of an *ekâha*' 39. 9.
उपांशु 13. 29. 23. 3. °ग्रहहोम 16. 11. °याज 3. 4.
उपाकरण see स्तोचो°.
उपाचार 1. 9.
उपासन 22. 22.
उभ 9. 12. 12. 1. 23. 15. 33. 21. 35. 15.
उभयतोऽतिरात्र 42. 16.
उरु 18. 14.
उलूखल 29. 2.
उषस् 5. 10.
उष्
उप- 24. 15. 31. 4.
उष्णिह् 1. 18.
ऊष्मन् see ऊष्मन्.
ऊस 11. 1.

ऊन 34. 2.
ऊम 20. 7.
ऊरु 3. 14. 9. 19.
ऊर्णु
संप्र- 36. 29.
ऊर्ज् 3. 20. 10. 17. 17. 7.
ऊर्जस्वन्त् 3. 20.
ऊर्ध्व 12. 1. ऊर्ध्वम् adv. 26. 6. 27. 16. 35. 7. °स्तोम 'name of a *daśarâtra*' 31. 13.
ऊर्व 20. 8.
ऊवध्यगोह cor. 18. 13.

ऊष cor. 11. 5.
ऊष्मन् 5. 16.
ऊह्
  उद्- 28. 24.
  वि- 3. 10.
  परिसम्- 2. 4.

ऋग्विद् 11. 2.
ऋच् 6. 1. 21. 4. 23. 14. 32. 2. 33. 4. 15.
ऋत 14. 1b.
ऋतावृत् 13. 20.
ऋतु 14. 1f. 17. 23. °पशु 37. 9. °पाच 20. 6. °मन्त् 12. 14. °याज 20 4. °याज्या 31. 27. °होम 20. 5.
ऋते 4. 23.
ऋत्विज् 3. 20. 5. 5. 11. 2. 16. 4. 27. 3. 38. 9.
ऋद्धि 43. 38.
ऋषभ 'name of an *ekâha*' 39. 18.
ऋषि, सप्त ऋषयः, सप्तर्षयः 2. 1. 7. 23.

एक 9. 27. 32. 5. 35. 2. 36. 25.
एको 1. 4. 18. 6. 20. 17. 23. 21. 27. 17. 30. 12. 32. 35. 43. 2.—°गु 24. 20. °विंश 35. 16. 17. 19. 21. 40. 8. 14. °वीर 14. 1f.
एकादश fem. °ई 31. 1.
एकादशकपाल 8. 1.
एकादशिनी see पञ्चै°, यूपै°.
एकान्नविंशत् 29. 7.
एकाष्टका 31. 4.
एकाह 35. 6. 39. 2. 42. 12.
एकैक 31. 25. 32. 9. 33. 21.
एतद् 3. 12. 4. 23. 5. 16. 11. 26. 15. 18. 16. 15. 20. 2. 4. (cor.) 23. 22. 25. 2. 26. 16. 31. 4. 15. 34. 9b. 36. 28. 38. 12. 42. 10. 12. 43. 28. 34. 47.
एध् 34. 9d.
एनद् 5. 3. 12. 3. 16. 7. 37. 2.
एव 4. 23. 5. 3. 7. 12. 14. 18. 2. 19. 20. 20. 11. 21. 4. 23. 10. 24. 17. 25. 4. 34. 9a. 42. 12.
एवम् 2. 1. 4. 25. 8. 12. 15. 5. 6. 22. 9. 25. 5. 26. 15. 31. 8. 13. 36. 31. 43. 46.

ऐकाहिक 25. 10. 33. 19.
ऐतशप्रलाप 32. 20. °वत् 32. 28.
ऐन्द्र 2. 14. 3. 3. 19. 1. 11. 12. 20. 5. 14. 21. 22. 22. 6. 19. 20. 21. 26. 2. 28. 28. 30. 5. 15. 16. 37. 8.
ऐन्द्रवायव 19. 2.
ऐन्द्राग्न 3. 2. 8. 6. 22. 9. 6. 10. 20. 23. 11. 1. 19. 21. 20. 12. 14. 22. 19. 20. 43. 31.
ऐन्द्राजागत 32. 35.
ऐन्द्रापौष्ण 37. 21.
ऐन्द्राबार्हस्पत्य 22. 21. 32. 35.

ऐन्द्रावरुण 37. 8.
ऐन्द्राविष्णव 22. 21.

ओ in the *nyûṅkha* 32. 17. 18. 32.
ओजस् 3. 14. 19. 9. 25. 14.
ओजस्वन्त् 25. 14.
ओथामो दैव 20. 20. 32. 18. 32.
ओदन 43. 13. cf. ब्रह्मौ°.
ओम् 1. 1. 3. 18. 2. 1. 8. 3. 17. 4. 6. 20. 20. 20. 21. 30. 15. 32. 17. 29. 34. 5. cf. under शंस्.
ओषधि, °धी 7, 14. 8. 4. 28. 32. 30. 6.

औदुम्बर fem. °ई 15. 13. 21. 10. 33. 29.
औपयज 10. 21.
औपवसथ्य 15. 5. 29. 14.
औष्ट्र cor. 34. 11.

कच्च 31. 4.
कदा 5. 3.
कद्वन्त् 35. 12.
कपाल see एकादश°, द्वादश°.
कपुस्? 5. 10.
कम्, कामयते 34. 2.
कर् 1. 5. 2. 13. 3. 20. 5. 10. 7. 15. 11. 23. 13. 26. 17. 7. 18. 14. 22. 8. 25. 14. 28. 13. 32. 14. 33. 25. 34. 2. 7. cf. नमस्कर्, पर्यग्निकर्, वषट्कर्, हिङ्कर्.
अलम्- 17. 12. 18. 3. 37. 19.
उपा- 6. 7.
वि-, विकृत 30. 8.
सम्-, संस्कृत 1. 5.
करत् 17. 6.
कर्ण 3. 14.
कर्मण्य 4. 16.
कर्मन् 1. 1. 9. 12. 37. 15.
कर्ष्, कर्षति
वि- 29. 13.
कर्ष्, कृषति 28. 31.
कल्प्
सम्- caus. 31. 4.
कल्प 43. 46.
कवि 10. 17. 19. 20. 23. 15.
कशिपु 11. 14. 36. 23.
कष् 11. 25.
काकुभ 25. 5.
कापिवन 41. 1.
काम 24. 10. 30. 2. 34. 2. 37. 12. 43. 1. 6. 8—27. 29—33. 35—38. 40—43. 46. accus. कामम् 'at pleasure' 11. 12. 13. 26. 28. 1. 33. 8.— °कूणि 42. 13. °प्र 12. 1.
काम्य 7. 15. 10. 23. 43. 34.
काय 8. 22.
कार्त्तिक fem. °ई 9. 1.
काव्य 20. 8.
किम् 20. 6. 32. 32. 37. 2. 14. °चिद् 42. 12.
कुन्ताप 32. 19.
कुम्भ 30. 22.
कुम्भिन् 34. 9.
कुरीर 11. 22. 13. ९

कुलाय see अग्नेः°, इन्द्राग्न्योः°.
कुश 13. 22.
कूर्च 34. 7. 36. 23.
कूर्म 29. 1.
कृष्णाजिन 11. 11. 21. 24. 2.
कृम्नि see काम°.
केवल 17. 7.
कौशिक 22. 1. 36. 28. युवन् कौशिक 1. 3. 43. 3.
क्रतु 43. 46.
क्रन्द् 6. 1.
क्रम्
अति- 9. 10.
उद्- 24. 4.
अभ्युद्- 9. 16.
निस्- 9. 15. 13. 5. 18. 18. 21. 10. 23. 10. 24. 17. 34. 1. 37. 3.
परि- 18. 15.
अभिप्र- 7. 8.
क्री, क्रीणाति 13. 9.
-निस् 34. 18.
क्रीडिन् 9. 6.
क्रौध 12. 13.
क्षत्रधृति 36. 12.
क्षत्रिय 30. 19. 37. 15. 38. 15.
क्षम् 37. 2.
क्षर् caus. 12. 6.
क्षल्
प्र- 7. 6. 22. 10. 3.
क्षि, क्षिणाति 3. 20.
क्षिति 12. 1.
खर् 16. 12. 18. 13. cf. उच्छिष्ट°.
ख्या
व्या- 4. 27. 15. 18. 35. 14. 42. 11. 43. 44.
गङ्गा 34. 9b.
गद् 43. 2.
गन्ध 10. 5.
गन्धर्व 36. 27. °प्सरस् 7. 22.
गम्, गच्छति 9. 12. 34. 2.
आ- 27. 9.
गर्, जागर्ति 5. 8.
गर्, गृणाति
प्रति- 20. 19.
गर्ग 'name of a *tryaha*' 41. 2.
गर्भ 7. 22.
गर्भकार 27. 18.
गर्भवेदन 12. 14.
गवामयन 31. 6. 42. 11. 43. 39.
गवीडा 7. 2. 43. 6.
गा, जिगाति 6. 7.
गा, गायति 17. 4. 30. 16.
अभि- 27. 9.
गान see साम°.
गायत्र adj. 19. 16. 29. 8.
गायत्री 1. 18. 15. 3.
गार्हपत्य adj. 20. 5. 'name of one of the three *vitâna*-fires' 1. 12. 4. 19. 6. 2. 7. 5. 12. 17. 13. 25. 15. 3. 21. 23. 26. 28. 24. 28. 29. 8. 38. 14. °चित्या 28. 25.
गुगुलुगन्धि 34. 9a.

गुण 28. 4. cf. चतुर्गुण, द्वि°.
गृहपति 7. 17. 14. 7. 8. 31. 2.
गृहमेधिन् 9. 2.
गो 34. 9a, b, d. 'name of an *ekâha*' 31. 14. 35. 15. 40. 14. 41. 20.
गोप 10. 17.
गोपाय् 36. 27.
गोष्ठ 10. 17.
गोसनि 19. 16.
गोसव 'name of an *ekâha*' 39. 4. 10.
गोह see ऊवध्य°.
ग्रभ्, गृह् 5. 7. 11. 19. 25. 30. 10. 34. 18. cf. अष्टगृहीत, षोडश्य°.
अव- see पदावग्राहम्.
उद्- 7. 8.
परि- 1. 15. 2. 5. 15. 8.
प्रति- 3. 9. 17. 21. 19. 16. 20. 7. caus. 34. 14.
ग्रह 7. 7. 25. 12. 30. 10. 11. cf. आदित्य° and °°होम, उपांशु°, षोडशि°, सावित्र°होम.
ग्राम 43. 14.
ग्रावस्तुत् 11. 3.
ग्रीष्म 5. 2. 43. 1.

घर्
अभि- caus. 3. 7. 12. 14.
घर्म 13. 27. 28. 29. 14. 1a—g. 5. 6. 7. 15. 5. °दुघ 14. 4. °दुह् 14. 3. °वत् 21. 19. 25. 15. °सूक्त 14. 5.
घास see नव°.

घृत 34. 9a.
घ्रा, जिघ्रति.
अव- 9. 13. 20. 6.

च in the sense of 'also', 'in the same way', 'besides the things, verses etc. before mentioned': 1. 18. 2. 4. 10. 4. 2. 23. 25. 27. 8. 2. 10. 20. 12. 2. 7. 16. 2. 7. 17. 6. 21. 16. 23. 12. 32. 1. 10. 33. 17. 28. 34. 4. 7. 35. 3. 9. 37. 23. 39. 9. 40. 4. 6. 9. 42. 8. 43. 45. 46. in the mere copulative sense: 2. 1. 13. 3. 20. 4. 23. 5. 10. 6. 1. 6. 7. 23. 9. 27. 10. 17. 11. 13. 14. 4d, f. 8. 15. 5. 16. 11. 12. 17. 6. etc. च—च 2. 13. 12. 1. 8. 21. 26.
चक्र 27. 9.
चक्ष्
आ- 37. 15.
व्या- 15. 3.
वि- 14. 1b.
चक्षुस् 3. 8. 14. 12. 1.
चतुःपर्याय 40. 5.
चतुरह 40. 4. 41. 10.
चतुर्गुण 37. 9.
चतुर्थ 18. 5. 24. 8. 32. 3. 7. 13. 15. 33. 22. 34. 17. 36. 15. 26. 38. 7. 41. 11.
चतुर्दशन् 32. 19.

चतुर्विंश 31. 7. 8. 16. 35. 20. 40. 11. °वत् 33. 1. 37. 4.
चतुर्वीर 'name of a *caturaha*' 41. 13.
चतुश्चत्वारिंश 35. 20.
चतुष्पथ 9. 18.
°चतुःशराव 31. 4.
चतुःसंख्य 26. 15.
चत्वर् 1. 14. 16. 6. 9. 20. 5. 29. 17. 30. 11. 31. 7. 8. 12. 13. 34. 20.
चमसित 11. 19.
चम्
आ- 1. 19.
चमस 19. 11. 19. 20. 21. 20. 11. cf. संधि°, सोम°.
चर् 11. 12. 19. 5.
प्र- 13. 27. 28.
चरु 8. 2.
चर्त्
वि- 4. 12.
चर्मन् 13. 7. 36. 6.
चातन 5. 10.
चातुर्मास्य 8. 8. 36. 9. 41. 2. 43. 30.
चातुश्शाश्य 6. 6.
चात्वाल 10. 19. 15. 14. 17. 1. 18. 13. 21. 26. 23. 14.
चि, चिनोति 29. 4.
वि- 13. 7.
चिति 5. 10. (or चित्या?) 29. 4. 5. 6. 12. 17.
चित् 5. 3. cf. under चिन्.
चेद् 8. 3. 6. 21. 15. 24. 11. 37. 16. 38. 8. 41. 22.
चैत्र fem. °ई 36. 10. 37. 11. °त्य 'name of a *dvyaha*' 41. 1.

छद् 29. 5.
छन्दस् 19. 16. 17. 35. 5. 42. 10.
छन्दोग 25. 14.
छन्दोम 31. 25. 33. 14. 35. 20. 42. 7. °दश्राह 40. 4. °वत्पराक 'name of a *tryaha*' 41. 2.

जगती 1. 18. 15. 3.
जघन 21. 26.
जङ्घा 3. 14.
जठर 12. 8.
जन् 5. 15. 6. 1.
जन 6. 1. 17. 7. 34. 9d. cf. आर्य°.
जनत् 1. 3. 18. 2. 1. 8. 3. 17. 4. 18. 17. 30. 15.
जनपद् 37. 13.
जप् 1. 18. 2. 3. 8. 17. 9. 15. 21. 10. 22. 11. 9. 26. 13. 11. 15. 4. 9. 17. 2. 7. 18. 16. 21. 15. 22. 23. 28. 4. 29. 16. 19. 30. 14. 34. 1.
अनु- 16. 9.
जरितर् 32. 29.
जवस् 3. 14.
जागत 19. 17.
जागरण 43. 7.

जातरूप 5. 16.
जाम्बोलस्कन्दन 12. 8.
जाया 12. 14.
जि 2. 13. 4. 2. 27. 9.
वि- 37. 13. 16.
जिति 30. 19.
जिन्व् 27. 16. 33. 27.
जिह्माय् 10. 17.
जीव fem. °आ pl. 1. 19.
जुष् 10. 17.
ज्ञा
अनु- 2. 1. 13. 28.
प्र- 18. 17.
वि- 2. 1. 16. 15.
सम्- caus. 36. 29. 37. 26.
ज्ञाति 37. 14. 17.
ज्यैष्ठ fem. °ई 36. 12.
ज्योतिष्टोम 26. 15. 34. 21.
ज्योतिस् 6. 1.
ज्वल् 7. 3.

तच्
सम्- 30. 17.
तण्डुल 43. 15.
तत्र 2. 1. 16. 3. 17. 4. 18. 2. 19. 20. 20. 4. 11.
तथा 32. 29. 43. 47.
तद् 1. 18. 3. 8. 12. 4. 16. etc.
तन्
सम्- 32. 8. 9. 14. 22.
अनुसम्- 7. 12.
उपसम्- 20. 21. 21. 4.
तनू 3. 14. 14. 1d. cf. यज्ञ°. — °पृष्ठ 42. 9.
तन्तु see सप्त°.
तप् 14. 1a,f,g. caus. 13. 30.
प्र- 7. 6. 12. 3.
प्रति- 7. 23.
तरण 12. 11.
तान 30. 27.
तानूनप्त्रपात्र 13. 16.
तीर्थ 15. 14. 27. 9. 34. 12.
तीव्रसुत् cor. 39. 9. 40. 5.
तु 9. 12. 33. 1.
तूष्णीम् 20. 7.
तृच 31. 22. (cor.) 32. 35. 39. 3.
तृण 3. 10.
तृतीय 4. 9. 7. 22. 20. 1. 22. 8. 25. 4. 28. 13. 31. 17. 22. 2. 6. 14. 15. 33. 10. 20. 37. 4. 22. 38. 11. 41. 8. 42. 2. °सवन 17. 4. 5. 18. 1. 19. 17. 20. 8. 18. 21. 21. 5. 27. 15. 25. 37. 6.
तेजस् 14. 1c,f. 19. 16. 43. 1. 11.
तैल 43. 12.
तैष fem. °ई 36. 2.
त्रय 4. 23. 32. 8.
त्रयस्त्रिंश 35. 16. 17. 40. 8.
त्रयोदश fem. °ई 8. 1.
त्वि 2. 15. 3. 18. 5. 2. 11. 24. 13. 1. 15. 4. 6. 16. 10. 22. 8. 22. 25. 14. 26. 6. 29. 19. 31. 9. 32. 7. 23. 36. 21. 37. 23.
त्विंशत् 4. 24. 33. 15.

त्रिकद्रुक् 'name of a *daśâha*' 42. 5.
त्रिणव 35. 16. 17. 40. 8.
त्रिवृत् 10. 17. 35. 15. 16. 40. 8. 41. 14.
त्रिष्टुभ् 1. 18. 15. 3.
त्रिस् 2. 13. 7. 13. 9. 19. 14. 9. 20. 15. 21. 3. 27. 9. 34. 5.
त्र्यम्बक 9. 18.
त्र्यैष्टुभ 19. 17. 29. 8.
त्र्यह 38. 10. 41. 2. cf. पृष्ठ्य°. — °वत् 33. 4.
त्वद् 1. 17. 2. 1. 13. 3. 8. 10. 16. etc.
त्वर् 34. 21.
त्वाष्ट्र 19. 12. 20. 5. 22. 21. 24. 11. 43. 33.
त्विषि cor., 'name of an *ekâha*' 40. 1.

दंष्ट्र 10. 17. cf. अयो°.
दक्षिण 2. 13. 7. 24. 8. 18. 19. 9. 19. 15. 10. 29. 13. दक्षिणेन 4. 18. 9. 10. 12. 11. 14. 13. 13. 25. 16. 7. 18. 17. 36. 22. — fem. °ा 1. 8. 3. 20. 10. 17. 21. 24. 26.
दक्षिणतस् 1. 1. 20. 7. 15. 12. 1. 17. 1. 22. 22.
दक्षिणपश्चात् 34. 2.
दक्षिणहस्त cor. 9. 20.
दक्षिणाग्नि 1. 12. 4. 9. 5. 13. 6. 2. 4. 7. 19. 9. 9.
दक्षिणाच् 9. 17. 12. 1.
दक्षिणामुख 1. 9.
दक्षिणावृत् 9. 28.
दक्षिणासंचर 23. 19.
दण्ड 12. 7. cf. प्राग्दण्ड, सुग्दण्ड.
दधि 23. 17. 22. 43. 10. °घर्महोम 21. 18.
दन्त 3. 11.
दर्शपूर्णमास du. 4. 23. 24. 8. 1. 43. 19. °यन 43. 28.
दशन् 36. 3.
दशपेय 36. 8. 40. 5.
दशम 27. 29. 31. 25. 33. 22. 35. 21. 38. 13.
दशरात्र 31. 14. 33. 13. 42. 16.
दशाह 40. 4. 42. 3. 5. cf. छन्दोम°.
दस्
उप- 3. 20.
दह् 6. 7. (cor.) 31. 5.
निस्- 5. 10.
प्र 6. 7. 14. 1c,g.
दा, ददाति 3. 20. 6. 6. 10. 17. (cor.) 21. 25. 22. 2. 27. 8. 36. 15. 37. 14. 17.
आ- 6. 1. 12. 6. 23. 13. 28. 21. 37. 18.
दा, यति 'to cut'
अव- 13. 16.
दाक्षायणयज्ञ 4. 24. 43. 20.
दाक्षिणहोम 21. 23.
दातर् 3. 16. 37. 12.
दान 11. 20. cf. वर°.
दिव्, द्यो 3. 16. 14. 1b,c. द्यावापृथिवी du. 1. 20.

दिश्, दिशति
आ-, आदिष्ट 1. 2.
दिश् fem. 29. 13.
दीक्ष् 31. 1. दीक्षित 11. 9. 13. 18. 16. 3. 21. 17.
दीक्षण 36. 25.
दीक्षणीया 11. 7. 28. 14.
दीक्षा 12. 2. 13. 1. 2. 15. 3. 28. 23. 36. 25. °लिङ्ग 13. 18.
दीक्षितावेदन 11. 12.
दीप्
प्र- 7. 10.
दुन्दुभि see भूमि°.
दुह् caus. 7. 2.
देव 10. 17. 14. 1a,b. 17. 7. 20. 7. 21. 5. 25. 14. 27. 6. fem. देवी 13. 20. cf. विश्वे देवाः. — °नीथ 32. 28. °पत्नी 15. 3.
देवता 1. 8. 14. 2. 1. 7. 26. 31. 4.
देवत्रा 6. 7.
देवयजन 11. 4. 5.
देवहेडन 23. 12.
देविकाहविस् 24. 13.
देश 2. 4. 13. 7. 27. 9. 34. 12.
दैधिषव्य see अहे°.
दैव see under ओथामो and शस्.
दैवत 35. 5.
दैवावृध् 9. 8. 14.
दोह 14. 3.
द्यावापृथिवीय 8. 7. 13.
द्यावापृथिव्योरयन 43. 27.
द्रुह् 14. 1d.
आ- 14. 1d.
वि- 14. 1d.
द्रप्सवन्त् 23. 22.
द्रष्टर् 18. 12.
द्राविणोदस 20. 5.
द्रोणकलश 23. 13. °स्थ 16. 13.
द्वय 32. 8. 9. 14. 38. 9.
द्वादशकपाल 8. 2.
द्वादश 27. 29. 31. 14. 32. 15. 35. 2.
द्वादशन् 13. 1. 15. 6. 31. 15. 33. 15.
द्वादशरात्र 6. 12.
द्वादशाह 42. 7. 14. 15. 17. 43. 39.
द्वार् 18. 10. 18. 21. 10.
द्वार्य 18. 14.
द्वि 4. 21. 10. 10. 14. 5. 15. 11. 18. 1. 21. 26. 22. 8. 15. 25. 14. 28. 21. 29. 6. 19. 22. 30. 14. 31. 15. 27. 32. 8. 33. 15. 35. 2. 37. 4. 25.
द्विगुण 37. 9.
द्वितीय 2. 4. 7. 15. 22. 10. 12. 20. 1. 22. 8. 25. 4. 32. 14. 33. 4. 19. 36. 26. 41. 1. 5. 42. 1.
द्विदेवत्य 19. 2. 20. 4.
द्विष् 6. 1. 14. 1e,g.
द्विस् 35. 6.
द्वैपद 32. 12.

द्रुह 36. 11. 38. 10. 39. 9. 41. 1. 42. 14.

धन see ब्राह्मण°.
धनसनि 19. 16.
धर् 11. 22.
धर्म 15. 18.
धर्मन् 23. 15.
धा, दधाति 2. 1. 3. 20. 6. 1. 7. 17. 12. 8. 20. 6.
  अन्तर्- 5. 16. 13. 27.
  अपि- 14. 1e.
  आ- 4. 1. 22. 5. 3. 6. 7. 11. 6. 1. 3. 8. 9. 17. 8. 3. 28. 14. 22. 29. 15. 18.
  वा- 1. 12.
  ।- 7. 9. 31. 27.
  - 2. 4. 8. 3. 10. 7. 9. 14. 20. 10. 9. 24. 2. 28. 10. 25. 33. 29. 2. 6. caus. 5. 17.
  परि- 22. 14. 25. 11. 32. 34. caus. 10. 6.
  सम्- 7. 5. 25. 4. 30. 6.
धाना 23. 13.
धाश्चिताचि? 30. 17.
धारा 7. 5. 14. 1a.
धाव्, धावति
  अपि- 10. 17.
धिष्ण्य subst. 18. 1. 11. 13. 15. 18. 21. 15. 23. 5. adj. 18. 4. °वन्त् 18. 10. 21. 15. °होम 23. 3.
धीर् 10. 17.
धूर्व् 6. 1.
धृति 33. 29.
धेना 15. 3.
ध्या
  अनु- 11. 6.
ध्रुव 'name of a *graha*' 23. 7.
ध्रौव 13. 4.

न 3. 4. 5. 3. 11. 1. 5. 19 etc.
नक्तच 11. 13. 34. 1.
नद्री 11. 5. 34. 9b. 36. 27.
नभस् 14. 1b.
नमस् 18. 4. 11. 12. 15.
नमस्कर् 11. 13. 18. 11. 24. 10. 17.
नराशंसपीत 20. 7.
नव 43. 4. (cor.) °घास 43. 6.
नवन् 32. 3. 42. 5.
नवम 42. 4.
नवरात्र 33. 1.
नवसप्तदश 40. 8.
नस् 3. 14.
नह्
  अपि- 34. 11.
  सम्- 2. 6. 34. 13. 14.
नाक 2. 1. 27. 6.
नाडा? 5. 10.
नाभि 3. 10. 14.
नाभु? 27. 16.
नाम adv. 3. 12.
नामन् 11. 19.
नाराशंस 10. 12. 20. 7. 10. 11.
नासिक्य 5. 16.

नित्य 7. 16. 28. 2. 32. 34. 33. 6. 43. 7.
निदर्शन 32. 16.
निधन 30. 18. 20.
निनर्द् 32. 14. 15. 18. 32.
नियम 42. 10.
निरष्ठविषम् see निस्-ष्ठिव्.
निर्मथ्य 'the place where the fire is to be elicited' 18. 8.
निर्मन्थन 8. 12.
निष्केवल्य 22. 5.
नी 6. 1. 7. 24. 10. 17. 13. 12.
अप- 21. 4.
अव- 23. 7.
उद्ा- 13. 22.
प्रत्या- 7. 3. 18. 2.
उद्- 7. 7. 8. 13. 28. 15. 16.
नि- 7. 5. 22. 23. 14.
प्र- 2. 1. 2. 4. 14. 5. 18. 6. 2. 8. 17. 15. 9. 16.
अतिप्र- 9. 9.
नु adv. 5. 3. 6. 7.
नु, नौति
प्र- 32. 20.
नुद् 14. 1c.
विप्र- 4. 5.
नृभिःष्टुत 20. 7.
नृमणस् 3. 12.
नेदिष्ठ 37. 16.
नेष्टर् 11. 3. 18. 1. 19. 5. 23. 5.
नैर्ऋत 28. 26. 27.
नौधसश्वैतयोनी du. 33. 7.
न्यूङ्ख 32. 14.
पक्ष 31. 11. 33. 7.
पक्ष 8. 4.
पङ्क्ति 1. 18. 15. 3. 19. 17.
पच् 28. 13. 31. 4.
पच्छस् 22. 12. 25. 6. 26. 6. 27. 29. 32. 12. 33.
पच्छःशस्त्र 21. 4.
पञ्चकृत्वस् 13. 16. 19. 20. 20. 10. 11.
पञ्चदश 35. 15. 16. 17. 40. 8.
पञ्चदशन् 4. 24. 32. 4. 24.
पञ्चन् 8. 21. 9. 26. 30. 14. 32. 2. 33. 4.
पञ्चपशु 37. 7.
पञ्चम 29. 6. 32. 4. 8. 38. 7. 11. 41. 17. 21.
पञ्चविंश 35. 22.
पञ्चशारदीय 41. 15. 19.
पञ्चाह 40. 4. 41. 14. cf. अभिप्लव° पृष्ठ्य°.
पत्
नि- caus. 37. 25.
परा- 12. 9.
पति 1. 17. 18.
पत्नी 2. 6. 4. 11. 8. 20. 15. 3. 38. 9. cf. देव°. — °मन्त्र 4. 23. °शाल neutr. 15. 14. 34. 11. °संयाज 4. 8. 11. 8. 15. 19. 23. 18. 33. 25.
पथिकृत् 37. 12.
पथिन् 11. 5. cf. अध्वर्युपथ.

पथ्या स्वस्ति 13. 2. 37. 20. without स्वस्तिः 15. 3. 24. 8.
पद्, पद्यते
प्र- 1. 20. caus. 13. 6.
प्रति- 37. 15. 16.
पद् 2. 1. 6. 1. 13. 6. 26. 3. 32. 9. 20. °पवग्राहम् 32. 14. 19. 20.
पयस् 30. 10. 11. 43. 6. 9.
पयस्वन्त् 3. 20.
पर्, पृणाति pt. पूर्ण 7. 12. 16. 1. cf. पूर्णदर्व, पूर्णहोम, पूर्णाहुति.
नि- 22. 22.
पर 12. 14. 17. 7. 22. 14. 25. 11. 37. 2.
परम 3. 12.
पराक see छन्दोमवत्°.
परि 17. 7. 23. 15.
परिचित् 34. 9d.
परिदा 14. 1a. (cor.)
परिधानीया 20. 16. 21. 2. 6. 26. 7. 10. 13. 27. 30.
परिधि 2. 8. 13. 4. 1.
परियज्ञ 27. 17.
परिवत्सर 36. 27.
परिश्रित् 29. 11.
परिस्तरण see ऋषि°.
पर्यग्निकर् 24. 12.
पर्यन्त 42. 18.
पर्याय 19. 17. 26. 3. 42. 8. cf. चतुः°.
पर्यास 21. 2. 22. 13. 25. 9. 26. 6. 31. 21. 35. 11. 39. 3.
पर्युक्षण 7. 4.
पर्वत 11. 5.
पर्वन् 5. 2.
पलाश 28. 11.
पवमान 6. 11. 21. 13. 22. 15. 17.
पवित्र 14. 8. 36. 2. 13. °वन्त् 3. 18.
पश्
सम्- 10. 17.
पशु 10. 1. 14. 17. 23. 15. 18. 24. 11. 28. 4. 30. 5. 15. 25. 37. 8. 21. 43. 21. 23. 31. 36. cf. ऋतु°, पञ्च°.
पशुपुरोडाश 21. 20. cf. वशा°.
पशुबन्ध 12. 1.
पश्चात् 12. 1. 14. 1e.
पश्चैकादशिनी 22. 20.
पा, पिबति 11. 1. 34. 9b.
पा, पाति 3. 20. 4. 16. 18. 4.
पाक 11. 20.
पाङ्क्त 32. 8.
पाणि 1. 9. 7. 14. 13. 7.
पाण्ट 28. 11.
पात्नीवत 20. 4. 23. 3.
पाच 3. 13. (cor.) cf. तानूनप्त्र°.
पाद् 3. 14. 10. 9. 22. 8. 25. 4.
पापसम 31. 5.
पारिप्लव 36. 22.
पारुच्छेप 31. 27.
पार्जन्य 8. 9.

42092

पावक 6. 11.
पावमानी 32. 33.
पाश 28. 17. 27.
पिण्ड 28. 8.
पितर् 7. 15. 9. 8. 10. 17. 11. 1. 20. 7. 34. 2.
पितामह 11. 1.
पितृमन्त् 9. 8. 14. 7.
पितृयज्ञ 12. 1.
पितृलोक 43. 32.
पित्र्य fem. °आ 9. 8. 12.
पित्र्युपवीत 7. 15.
पित्र्युपवीतिन् 28. 26.
पी
आ- 12. 9. 13. 23. 19. 19. 20.
पुंसवन 12. 14.
पुच्छ 34. 11.
पुण्यजन see सर्प.
पुण्यसम 31. 5.
पुनःकरण 28. 12.
पुनःप्रयोग 9. 25.
पुनर् 8. 3. 12. 8. 9. 13. 24.
पुनरादायम् 22. 8. 26. 3.
पुनर्वसू du. 8. 3.
पुनश्चिति 29. 9.
पुनःस्तोम 'name of an *ekâha*' 39. 17.
पुरस्तात् 8. 19. 10. 21. 11. 5. 12. 1. 14. 1e. 16. 6. 31. 1. 27. 32. 7. 36. 2. 6. 37. 11.
पुरस्तादग्निष्टोम 42. 17.
पुरस्ताज्ज्योम 1. 4. 2. 10. 8. 5. 9. 9. 13. 25. 16. 8. 21. 11. 23. 20.
पुरा 16. 5.
पुरीष 2. 4. 12. 6. 29. 5.
पुरुष see हिरण्य°. — °मेध 37. 9. 10. 38. 10. 43. 41. °मेधवत् 38. 10.
पुरोगम 9. 12.
पुरोडाश 6. 19. 20. 10. 20. 17. 12. 18. 3. 19. 1. cf. पशु°. — °संवर्त 22. 22.
पुष्करपर्ण 28. 10.
पुष्टि 7. 17. 30. 19. 43. 1. 17. °पति 7. 17.
पू 6. 1. caus. 11. 10. 30. 7. 9.
अति- see सोमातिपूत.
पूतभृत् 17. 9. 22. 16.
पूर्णदर्व 9. 4.
पूर्णहोम 6. 9. 10. 1.
पूर्णाहुति 13. 4. 43. 2.
पूर्व 7. 19. 8. 2. 18. 10. 18. 20. 11. 21. 10. 25. 4. 27. 29. 32. 25. 37. 2. पूर्वेण 16. 12. 38. 2.
पूर्ववत् 19. 14.
पूर्वाह्ण 15. 5.
पूर्वाह्णिक 29. 4.
पूर्वेद्युस् 1. 11. 8. 9. 9. 2. 25.
पूषन् 15. 3.
पृतनाथ् 6. 1.
पृतन्य् 6. 1.
पृथिवी 3. 10. 16. 15. 3. 18. 4. 27. 6. cf. द्यावापृथिवी.
पृष्ठ 2. 1. 27. 6. 35. 15. 16. 17.

21. 40. 14. °शमनीय 34. 21. °स्तोत्रियानुरूपौ, °°पास् 31. 18. 23. 32. 1. 6. 33. 6. 9. 16. 24. — cf. वैराज°, सौर्य°.
पृष्ठ्य 31. 7. 9. 25. 27. 33. 14. 38. 7. 13. 42. 1. °चतुर्थवत् 33. 22. 36. 26. °ऽह 41. 7. °पञ्चाह 41. 16. °षष्ठवत् 27. 26.
पृष्ठ्या 18. 3.
पोतर् 11. 3. 18. 1. 19. 5. 6. 20. 1.
पौरुषमेधिक 38. 11.
पौर्णमास 4. 25. 8. 2. 12. 1. fem. °ई 1. 15. 16. 3. 4. 4. 25. 8. 8.
पौष fem. °ई 28. 3.
पौष्ण 8. 13. 21. 9. 26. 22. 20. 36. 17.
प्रउगशस्त्र 20. 14.
प्रउगस्तोत्र 20. 13.
प्रकृति 8. 16. 26. 16. 43. 44.
प्रगाथ 20. 16. 31. 18. 35. 8. cf. साम°.
प्रयथन 22. 9. 25. 5.
प्रचरितृ 16. 5.
प्रच्छ् 8. 20. 36. 33.
प्रजा 4. 23. 6. 1. 7. 17. 43. 13. 20. 24. 26. 31. 33. °पति 1. 18. 3. 20. 6. 1. 7. 17. 17. 7. 27. 16. 34. 2. °सनि 19. 16.
प्रणयन 15. 14.
प्रणव 20. 20. 21. 4. 30. 27.
प्रतरता 34. 9c.
प्रतिगर 14. 1. 32. 15. 18. 24. 27. 29. 32.
प्रतिदिशम् 29. 13.
प्रतिपद् 30. 17.
प्रतिप्रश्न 37. 2. 38. 6.
प्रतिप्रस्थातर् 11. 3. 16. 17.
प्रतिमा 42. 18.
प्रतिराध 32. 22.
प्रतिरूप 35. 5.
प्रतिवीत 22. 12.
प्रतिश्रुति 43. 47.
प्रतिष्ठा 3. 14. 43. 27.
प्रतिहर्तर् 11. 3. 16. 17. 22. 2.
प्रतीकाश 11. 13.
प्रतोचोनस्तोम 'name of an *ekâha*' 39. 11.
प्रतीहार 20. 15.
प्रत्यक्षम् 8. 15.
प्रत्यङ्मुख 18. 1.
प्रत्यञ्च् 12. 1. प्रत्यक् adv. 9. 10. 12.
प्रत्यवरोहणीय 36. 10.
प्रत्याश्रावण 1. 10. 9. 12.
प्रत्यृतु 37. 8.
प्रथम 6. 1. 17. 4. 20. 1. 21. 3. 22. 8. 25. 4. 26. 3. 31. 7. 32. 1. 15. 36. 26. 42. 7.
प्रथमयज्ञ 13. 26. 31. 2. cf. अ°.
प्रदक्षिणम् adv. 9. 20. 10. 18.
प्रदिश् 14. 1f.
प्रधानहोम 1. 4.
प्रपदन 1. 19.
प्रभृति at the end of a compound 11. 24. 42. 14. 15.

प्रमुच्यमानहोम 10. 17.
प्रयाज 2. 16. 10. 11.
प्रयोग see पुनः°.
प्रवर् 2. 15.
प्रवर्ग्य 4. 23. 13. 25. 26.
प्रवल्हिका 32. 21. 24.
प्रवादा 10. 5.
प्रवृताहुति 18. 5.
प्रशास्तर् 17. 3. 19. 5. 22. 6.
प्रश्निस् 3. 9.
प्रसव 3. 6.
प्रसव्यम् adv. 9. 19.
प्रस्तर् 2. 9. 4. 6. 13. 24.
प्रस्तोतर् 11. 3. 16. 17. 17. 3.
प्रस्थित 19. 5. 20. °याज्या 21. 21. 31. 27. °याज्याहोम 22. 21. °होम 21. 22.
प्राकृत 37. 5.
प्राग्दण्ड 3. 10.
प्राङ्मुख 9. 12. 15. 3.
प्राजापत्य 2. 12. 11. 19. 28. 4. 31. 3.
प्राच् 4. 2. 9. 16. 12. 1. 34. 9b. 35. 2. प्राक् adv. 20. 11. 23. 16.
प्राण 3. 14. 20. 7. 22. 19. 9. plur. 3. 13. °भक्ष 8. 15. °वन्त् 7. 9.
प्रातःसवन 16. 9. °वत् 26. 4.
प्रातर् 1. 16. 7. 1. 10. 11. 23. 31. 4. °अनुवाक 16. 6. 9. °आहुति 36. 16.
प्रादस् see under भू.
प्रायणीय 31. 7. 8. fem. °आ 13. 2. 28. 29. °वत् 24. 8.
प्राश्नो see रस°.
प्राश्नित्र 3. 7. 12. °वत् 19. 15.
प्रासन cor. 28. 27. 29. 12.
प्री 7. 13. 14. 22.
प्रैषकृत् 38. 9.
प्लु 19. 7. 34. 9c. caus. 30. 22. cf. अन्तप्लुत, आदिप्लुत.
प्लुति 32. 15.

फाल्गुन fem. °ई 8. 8. 9. 24. 28. 3. 36. 8. 15.

बध्, बध्नाति 10. 17. 37. 23.
बर्हिर्होम 30. 21.
बर्हिस् 7. 9. 14. 20. 22. 10. 7 17. 12.
बल 3. 14. 6. 1. 43, 15. °भिद् 'name of an *ekâha*' 39. 13. °वन्त् 6. 1,
बलिष्ठतम 20. 21.
बलीयस् 20. 21.
बर्हिर्वेदि 12. 3. 15. 9. 21. 17. 24.
बर्हिष्यमान 16. 17. 17. 10. 36. 27.
बर्हिस् 21. 15.
बार्हत 22. 9. 31. 18. 33. 10.
बार्हस्पत्य 22. 20. 25. 9. 27. 36. 5.
बाहु 3. 14.
बुध् 36. 27. caus. 5. 9. प्र- caus. 16. 4.
बृहती 1. 18. 30. 16.
बृहस्पति 2. 5. 15. 3. 17. 4. 7. °मन्त् 14. 7. °सव 27. 17. 39. 3.

ब्रह्मचारिन् 6. 13.
ब्रह्मन् masc. 1. 1. 17. 2. 1. 6. 1. 6. 8. 15. 9. 12. 11. 2. 3. 13. 27. 14. 7. 16. 15. 17. 17. 3. 7. 18. 17. 21. 16. 27. 8. 36. 16. 23. 31. 32. 33. 38. 1. neut. 14. 1f. — °वत् 1. 7. °वर्चस 43. 1. 16. °वेदविद् 1. 1. °वेद्य 36. 33. 38. 5. °ोदन 5. 4. 26. 15.
ब्राह्म 43. 47.
ब्राह्मण masc. 3. 12. 5. 2. 11. 19. 34. 14. 37. 15. 43. 1. neut. 43. 45. cf. ब्राह्मणोक्त. — °धन 34. 18. °वर्चस 19. 16.
ब्राह्मणाच्छंसिन् 11. 4. 18. 1. 19. 5. 6. 20. 1. 13. 14. 15.
ब्राह्मणोक्त 7. 35. 17. 11. 31. 1.
ब्रू. ब्रवति
अधि- 6. 7.
प्र- 1. 18.

भक्त see उपवत्स्यदभक्त.
भक्ष् 8. 15. 19. 15. 16. 18. 20. 6. 7. 10. 11. 23. 1. 5. 17. 25. 14.
भक्ष 14. 6. 19. 16. 21. 7. 19. 22. 15. cf. हृडा°, प्राण°.
भक्षण 30. 11.
भद्र 34. 9d.
भर् 28. 18.
प्र- 16. 1.
भर्गस् 21. 9.
भक्षन् 23. 13. 28. 20.
भाग 2. 17. 3. 17. 20. 4. 16. 21. 6. 1. 9. 3. 8. 10. 17. 27. 5.
भागलि 1. 3. 22. 1. 28. 12.
भाष्
सम्- 37. 18.
भास्वन्त् 7. 9.
भुवन 10. 17. °पति 1. 17. 18.
भू, भवति 4. 23. 12. 1. 14. 1f. 37. 2. pt. भूत 1. 17. 18. — प्रादुर्भू 34. 1.
भू fem. 1. 17. 18. भूस्, भूर्भुवस् in formulas 1. 3. 18. 2. 1. 8. 3. 17. 4. 5. 6. 30. 15.
भूतेच्छद् 32. 30.
भूपति 1. 17. 18.
भूमिदुन्दुभि 34. 11.
भूमिस्तोम 'name of an *ekâha*' 40. 1.
भूयस् 34. 9a.
भृग्वङ्गिरोविद् 1. 5.
भैषज्य 38. 1.
भ्राज् 14. 1b,c.
भ्रातृव्य 14. 1g.
भ्रेष 7. 26. cf. अ°.

मकार 21. 4.
मङ्गीर 34. 9b,d.
मण्डूक 29. 13.
मतिमन्त् cor. 37. 2.
मतिविद् 20. 7.
मथ् 5. 14. 24. 18.
निस्- 6. 4. 8. 10. cf. निर्मथ्य.
मद् pron. 1. 18. 3. 11. 12. 14. 20. etc.

मद् 13. 20. मदन्त्यापाइ 13. 9. in the formula मदेथ मदेव 32. 18.
मधु 14. 7. 34. 9a—d. 10. °पर्क 34. 14. °मन्त् 14. 7. °सूक्त 16. 12.
मध्य 33. 29.
मध्यंदिन 9. 2.
मध्यम 2. 13. 17. 4. 26. 3. 8. 31. 26. 32. 11. 15. 33. 21. 38. 8.
मध्यमोच्चैस्तर 22. 10.
मनस् 1. 18. 7. 12. 12. 1. 18. 5. 17. 20. 9. 33. 26. 27.
मनुष्य 25. 14.
मन्त्र 1. 3. 4. cf. पत्नी°. — मन्त्रोक्त 1. 14. 5. 7. 11. 15. 30. 27. 31. 4.
मन्त्रय्
अनु- 1. 2. 2. 5. 11. 3. 12. 15. 4. 5. 11. 14. 5. 14. 17. 6. 2. 8. 10. 10. 2. 16. 12. 8. 13. 5. 12. 14. 2. 15. 7. 11. 16. 1. 13. 17. 8. 18. 4. 19. 9. 21. 26. 22. 16. 23. 23. 7. 24. 14. 18. 33. 28. 34. 9. 13. 16. 36. 18. 27. 37. 19. 23.
अभि- 3. 20. 5. 6. 11. 15. 12. 7. 8. 16. 15. 34. 15.
आ- 15. 14. 17. 3. 21. 14.
मन्थिन् 19. 11.
मन्द्र 20. 21.
मयोभु 10. 19.
मराय 'name of an *ekâha*' 40. 3.
मरुत् 9. 2. 5.
मरुत्वतीय 19. 20. 27. 4. 36. 5. °होम 22. 3.
मरुत्स्तोम 'name of an *ekâha*' 39. 18.
मर्ज् 3. 13. 18. 8. 20. 10. 19. 14. 8.
अव- 7. 24.
उद्- 7. 14. 15. 24.
नि- 7. 14.
वि- 4. 17.
सम्- 2. 13. 4. 1. 2. 10. 17.
मर्य 27. 9.
मर्श्
अभि- 13. 13. 17. 18. 14. 28. 9.
प्रत्यभि- 19. 18.
महत् in a formula 17. 5.
महन्त् 1. 17. 18.
महस् 18. 6. 21. 9.
महाव्रत 28. 2. 31. 14. 20. 34. 6. 35. 22. 37. 22.
महास्तोत्र 33. 18.
महिषी 36. 29.
मा conj. 3. 11. 12. 20. 6. 7. 18. 4. etc.
मा, मिमीते 15. 7.
वि- 9. 15.
सम्- 6. 8.
मांस 43. 17.
माघ fem. °ई 31. 1. 36. 4.
माठर 1. 3.
मातर् 34. 9a.
मातृनाम 5. 10.

मात्र at the end of a compound 3. 7. 11. 5.
माचा see स्वर°.
माध्यदिन 16. 14. 17. 4. 5. 10. 19. 17. 20. 8. 17. 21. 21. 5. 10. 27. 12. 22. 34. 7. 35. 8. 12. 39. 3.
मानस 33. 27. °स्तोत्र 33. 25.
मारुत 8. 13. 22. 19. 12. 20. 5. 22. 21. 37. 8.
मार्जन 24. 7. cf. वपा°.
मार्जालीय 18. 1. 13. 34. 9.
मास 31. 7. 36. 3.
मासर 30 22.
माहेन्द्र 3. 3. 9. 7. 22. 5. fem. °ई 9. 6.
मि, मिनोति
• उप- 10. 22.
मित्र 15. 3.
मिथ्
अभि- 36. 30.
मिथस् 8. 15.
मुख 4. 17. 7. 8. cf. उक्थ°, प्रत्यङ्मुख, प्राङ्मुख.
मुच् 10. 17. (cor.)
उद्- 28. 17. 36. 19.
प्र- 9. 21. 10. 16. 17. cf. प्रमुच्य-
• मानहोम.
वि- 4. 11. 14. 24. 7. 37. 23.
मुष्
निस्- 13. 9.
मुष्टि 11. 23. 26.
मुसल 29. 2.
मूत 9. 21.
मूत्र 12. 6.
मृगशृङ्ग 11. 25.
मृत् 28. 8.
मेथन 38. 1.
मेध 38. 12. 15.
मैत्रावरुण 19. 3. 12. 20. 5. 14. 22. 21. 30. 24. 37. 8. 'name of one of the hotar-priests': 11. 3. 18. 1. 18. 20. 13. 14. 25. 1.

यज् 3. 6. 11. 1. 19. 5. 6. 13. 23. 20. 2. 21. 22. 14. 23. 3. 24. 20. 25. 11. 28. 14. 31. 2. 3. 37. 16. 42. 18. 43. 46. in formulas: येऽ यजामहे 19. 8. अयाट् 19. 13. — यजमान 1. 5. 7. 11. 2. 1. 3. 19. 4. 15. 16. 6. 1. 12. 7. 8. 8. 15. 9. 10. 12. 18. 10. 17. 23. 18. 10. 17. 20. 2. 21. 10. 24. 27. 6. 34. 18. 36. 23. 30. 37. 3. 13. 14. 38. 1.
यजुर्विद् 11. 2.
यजुर्वेद 1. 8.
यजुस् 6. 1. cf. समिष्ट°, स्तम्ब°.
यज्ञ 2. 1. 4. 16. 23. 10. 17. 12. 1. 19. 20. 43. 43. cf. दाक्षायण°, प्रथम°, वसिष्ठ°, विभ्रंश°, शौनक°, संक्रम°, साकंप्रस्थाय्य°, सार्वसेन°. — °क्रम 43. 45. °तनू 16. 5. °पति 4. 16.

यज्ञ 2. 1. 6. 1. 15. 3. 16. 15.
यथा 6. 1. 43. 47. °चमसम् 22. 22. °देवतम् 1. 3. 10. 15. °धिष्ण्यम् 18. 18. °प्रैषम् 19. 23. °वर्णम् 11. 4. °वेदम् 36. 24. °सवनम् 21. 7. °स्तुतम् 35. 1. °स्वरम् 1. 19. 2. 1.
यद् pron. 3. 12. 10. 17. 11. 1. etc.
यद् conj. 6. 1.
यदा 5. 3. 34. 18. (cor.)
यदि 2. 3. 19. 22. 31. 5. 37. 15.
यम् 2. 2. 3. 6. cf. अयत, वाग्यत.
प्र- 6. 10.
यव 3. 7.
यवागू 43. 5. 14.
यशस् 20. 6. 21. 9.
यशोदा 20. 6.
यष्टर् 43. 47.
या
परि- 34. 9.
याग see वनस्पति°.
याजमान 4. 23.
याज्या 19. 7. 21. 6. 26. 7. 10. 13. 27. 30. cf. आग्निमारुत°होम, प्रस्थित°, वैश्वदेव°, शस्त्र°.— °होम 25. 2.
याम 'belonging to Yama' 37. 26. 43. 32. (cor.)
यु, यौति 23. 15.
युग्म 31. 24.
युज् 28. 30.
अनु- caus. 5. 19.
नि- 36. 18. 27.
प्र- 8. 8.
सम्- 36. 27.
युवन् see कौशिक.
युष्मद् 17. 7.
यूप 10. 2. 17. 18. 8. 27. 6. 37. 23. cf. विशाख°. — °वासस् 27. 8.
यूपैकादशिनी 24. 11.
योक्त्र 4. 11.
योनि 14. 1a. 33. 10. cf. नौधसश्वैतयोनी.

रच् 36. 27.
रथ 5. 18. 6. 6. 8. 27. 9. 34. 15.
रभ्
आ- 8. 2. desid. 8. 1.
अन्वा- 5. 18.
समन्वा- 16. 17.
रम caus. 7. 17.
रयिमन् 7. 17.
रस 12. 9. °प्राशनी 21. 20. 30. 6.
राज् 'name of an *ekâha*' 39. 12.
राजन् 34. 9d. 12. the Soma: 13. 12. 15. 3. 16. 11. 12.
राजवहन 13. 12.
राजन्य 5. 2. 43. 1.
राजसूय 36. 1. 40. 4. 43. 40.
रात्रि 5. 8. °सत्र 42. 12. 15.
राधि 'name of an *ekâha*' 40. 3.
राष्ट्र 34. 9d.

रिच्
अति- caus. 34. 2. अतिरिक्त 31. 10. cf. °क्तोवथ.
रिश्
वि-, विरिष्ट 43. 45.
रिष् 6. 7.
रुक्म 28. 27. 33.
रुच् 14. 1c. 2.
रुद्र 7. 13. 15. 3. 17. 7.
रुह् 27. 6.
अधि- 14. 1c.
अव- 27. 8.
आ- 27. 7. 9. 34. 16. caus. 27. 6. 34. 15. 36. 7.
समा- caus. 24. 14.
रुहत् 17. 6.
रूप 3. 20. cf. सोम°.
रूर see गीतरूरे.
रेतस् 12. 1. 9.
रोदाका? 5. 10.
रोपयिष्णु 10. 17.
रोहिणी 8. 3.
रौद्र 29. 10.

लक्षण 5. 14. 18. 15. 13. 17.
लभ्
आ- 11. 1. 16. 15. 38. 12.
अन्वा- 33. 29.
लिख्
परि- 28. 8.
लिङ्गवन्त् 1. 3.
लिप् 20. 6. cf. सोमलिप्त.
अनु- 10. 5.
लोक 2. 1. 3. 20. 6. 1. 7. 8. 12. 18. 14. cf. पितृ°. — °कृत् 18. 14. °सनि 19. 16.
लोप see व्रत°.
लोष्ट 12. 6. cf. आकृति°.

वच् 2. 10. 5. 4. 7. 18. 9. 12. 12. 7. 14. 9. 15. 18. 17. 4. 21. 5. 12. 33. 10. 13. इत्युक्तम् 3. 21. 4. 20. 5. 2. 6. 12. 11. 4. 18. 4. 23. 8. 38. 3. cf. ब्राह्मणोक्त, मन्त्रोक्त. caus. 1. 5. 2. 15. 5. 7. 18. 17. 10. 21. 9. 28. 19. 29. 21. 30. 15. 36. 24.
वज्र 'name of an *ekâha*' 39. 5. 17.
वडव 43. 33.
वद् 2. 3. 4. 23. 9. 12. 12. 4. 37. 2.
अभि- 31. 15.
वध् 6. 1. (cor.)
वनस्पति 7. 14. °याग 30. 15. °सव 40. 1.
वनीवाहन 28. 19.
वप् 28. 21.
आ- 1. 4. 8. 5. 27. 11. 14. 24. 20. 20. 32. 31. 17. 19. 22. 25. 33. 8. 12. 15. 17. 34. 7. 20.
समा- 31. 3.
नि- 10. 21. 23. 13.
निस्- 2. 7. 8. 1.

वपा 10. 19. °भार्जन 18. 7. 24. 11. 30. 11.
वम्
समुद्- 7. 3.
वयोधस् 30. 26.
वर्, वृणीते 1. 17. 18. 11. 2.
प्र- 2. 15. 18. 5.
वर 36. 16. 37. 2. °द् 34. 9d. °दान 37. 2.
वरुण 15. 3. °प्रघास 8. 17.
वर्जम् at the end of a compound 14. 1. 26. 15. 31. 8. 13. 21. 33. 1. 22. 39. 3. 40. 6.
वर्त्
आ- 10. 18. 31. 11.
प्र- 15. 11.
वर्त्मन् 15. 10.
वर्ध् caus. 2. 1.
वर्ष 4. 24. fem. °आ plur. 5. 2. 43. 1.
वर्षिष्ठ 27. 6.
वशापशुपुरोडाश 24. 13.
वषट्कर् 14. 6. 19. 9.
अनु- 14. 6. 19. 10. 20. 3. 4.
वषट्कार 15. 2. cf. अनुवषट्कार.
वस्, वस्ते 11. 21. 14. 1e.
वस्, वसति 16. 3.
उद्- caus. 7. 3. 12. 14.
उप- see उपवत्स्यद्धक्त.
वसति 12. 1.
वसतीवरी 16. 1.
वसन्त 5. 2. 11. 4. 43. 1.
वसिष्ठयज्ञ 43. 26.
वसु 11. 20. plur. 'the Vasus' 15. 3. 17. 7. °संपत्ति 12. 2.
वह् 6. 1. 10. 17.
प्र- 13. 11.
वा 3. 3. 7. 4. 26. 5. 6. 8. 11. 16. 6. 4. 5. 8. 9. 9. 8. 11. 5. 13. 1. 20. 6. 21. 17. 23. 5. 27. 12. 28. 28. 18. 31. 2. 16. 18. 32. 8. 34. 33. 6. 21. 34. 12. 35. 2. 37. 2. 15. 43. 5. 32. वा—वा 11. 26.
वाग्यत 1. 1. 5. 8.
वाग्यम 1. 7.
वाग्विसर्जन 11. 13.
वाच् 1. 18. 2. 2. 3. 6. 14. 11. 26. 12. 1. 15. 3. 19. 9. 20. 21. 22. 10. 34. 3. 37. 2.
वाज 2. 13. 4. 2. 27. 9. °पेय 27. 1. 38. 11. 43. 37. °पेयवत् 27. 21. °प्रसवीयहोम 29. 20.
वाजय्
उप- 2. 13.
वाजसामन् 27. 9.
वाजिन् 6. 1. 27. 9.
वाजिन 8. 14. °वत् 14. 6.
वाजिमन्त् 14. 7.
वात 15. 3.
वायव्य 9. 27.
वायुमन्त् 7. 9.
वारुण 8. 22. 22. 20. 23. 20.

वावाता 36. 31.
वासस् 30. 23. cf. °यूप°.
वास्तोष्पत्य 5. 10.
विनक्ति cor. 40. 3.
विंशति 31. 15. 32. 5. 34. 20. 36. 25.
विकार 39. 1.
विघन 'name of an *ekâha*' 39. 15.
विचक्षण 11. 19.
विजिति 30. 19.
वितान 1. 1.
विद्, वेत्ति 10. 17. 43. 46.
विदेवन 6. 10.
विद्युत् 14. 1b.
विधान fem. °ई 31. 4.
विधिवत् 1. 1.
विपर्वा? 5. 10.
विपश्चित् 14. 1c.
विषुष्टि 30. 19.
विभाग 1. 12.
विभंगयज्ञ cor. 'name of an *ekâha*' 40. 5.
विमृध् 14. 1g.
विराज् 15. 3. 'name of an *ekâha*' 40. 1.
विराज 'name of an *ekâha*' 40. 2.
विवधी 'name of an *ekâha*' 39. 10.
विश्, विशति
आ- 12. 1.
उप- 1. 1. 6. 9. 8. 18. 9. 10. 13. 25. 15. 9. 17. 16. 7. 8. 12. 17. 1. 18. 16. 19. 23. 23. 18. 34. 2. 7. 36. 22. caus. 11 11. 36. 29.
प्र- 3. 12.
विशाख 37. 9. °यूप 37. 7.
विश्रवस् 30. 18.
विश्व, विश्वे देवाः 1. 18. 7. 22 17. 7.
विश्वजित् 'name of an *ekâha*' 31. 12. 13. 20. 33. 1. 9. 35. 17. 38. 13. 40. 12. 42. 18.
विश्वतस् 17. 7.
विश्वदेव्यावन्त् 14. 7.
विषुवन्त् 31. 10. 20. 33. 1. 5. 35. 19. 40. 13.
विष्णु 15. 3. °क्रम 4. 18. 8. 23.
विष्यर्धा 16. 6.
विसंस्थित 18. 18.
विसर्जन see वाग्वि°, व्रत°.
विहरण 21. 15.
विहार 6. 5.
वी 18. 14. 19. 10.
वीक्षण 11. 14. 15. 15.
वीर्य 17. 7.
वृक्कावती? 5. 10.
वृक्ष 11. 5.
वृच 14. 1d.
वृधत् 17. 6.
वृषन् 14. 1g.
वृषाकपि 27. 24. 32. 14. 33. 12. °वत् 32. 31.
वेतस 29. 13.
वेद 'a bunch of grass' 4. 12.

वेदि 2. 4. 5. 7. 3. 19. 8. 23. 15. 7. 8. 24. 15. 36. 22. cf. बर्हिर्वेदि.
वेधस्य 28. 23.
वै 34. 9. b.
वैद् 'name of a *tryaha*' 41. 2. (cor.) 4.
वैप्रुष 16. 17.
वैयाघ्र 36. 6.
वैराजपृष्ठ 33. 9.
वैशाख fem. °ई 36. 11.
वैश्य 5. 2. 30. 19. 43. 1. °स्तोम 'name of an *ekâha*' 39. 10.
वैश्वकर्मण 9. 7. °होम 29. 23.
वैश्वदेव adj. 8. 7. 13. 22. 20. 'the first part of the Châturmâsya sacrifices:' 8. 10. 41. 2; 'name of the first evening-*śastra*': 20. 14. °याज्या 23. 3. °स्तुत् 38. 11.
वैश्वानर 6. 7. 8. 9. 14. 1c,e,g. 16. 5. 28. 14.
वैष्णवत 31. 15.
वैष्णव 2. 3. 10. 1. 13. 14. 15. 1. 22. 20. 23. 14.
वौषट् 19. 8.
व्यत्यासम् 32. 29.
व्याघ्र 34. 9d.
व्यान 3. 20.
व्याहृति 36. 24.
व्युष्टि 'name of a *dvyaha*' 36. 11. 39. 9. 41. 1.
व्यृद्धि 8. 3.
व्योमन् 3. 12.

व्रज्
अति- 8. 19. 15. 17. 16. 7. 23. 19.
अनु- 15. 16.
अभि- 4. 20. 18. 9. 33. 25.
आ- 9. 22. 15. 14. 18. 8. 24. 5.
प्र- 30. 14.
व्रत 1. 13. 11. 17. °लोप 12. 5. °विसर्जन 4. 22.
व्रतिन् 6. 13.
व्रस्क् 10. 2.
व्रात्यस्तोम 39. 7.

शंयु 9. 14. 13. 3.
शंस् 22. 8. 10. 25. 4. 6. 26. 3. 27. 18. 32. 35. in formulas: शंसावो दैव 20. 19. शंसावोम् 20. 15. अध्वर्यो शंसावोम् 20. 18. अध्वर्यो शंशंसावोम् 20. 19.
अति- 35. 2.
अनु- 35. 1.
शंसन see अशस्त°.
शत 31. 15.
शतातृण 30. 13.
शताश्व 37. 14.
शत्रु 14. 1c.
शद् cor. 'name of an *ekâha*' 40. 3.
शम् indecl. 17. 6.
शम् caus. 5. 11. 6. 7. 10. 18.
शमी 34. 9c.
शंभु 10. 19.

श्वर् 12. 7.
श्वरद् 27. 1. 43. 1.
श्वराव see चतुः°.
श्वलाका 18. 1.
श्वस्त्र 20. 11. 20. 21. 21. 4. cf. आज्य°, प्रउग°. — °याज्या 22. 4. °वत् 14. 1. °वेकथ 21. 5.
श्वस्य neut. see अर्धर्च°, पच्छः°.
श्वाकूल 23. 12.
श्वान्युदक 5. 10.
श्वामित्र 10. 21. 18. 23. 37. 24.
श्वाला see पत्नीश्वाल.
श्वालाद्वार्य 16. 4.
श्वालामुखीय 23. 18.
श्वास्
आ- 4. 15.
श्विक्य 28. 27.
श्विचेय 37. 2.
श्विरस् 29. 3.
श्विष्
पर्यव- 11. 5.
उद्-, उच्छिष्ट 23. 1.
सम्- 30. 17.
श्वी
उप- 6. 13.
श्वीतरूरे du. 14. 1e.
श्वेतहरि 43. 32.
श्वेत्र 14. 1a,c,g. 19. 11.
श्वेच्, श्वोचति 14. 1f.
श्वेचि 6. 11.
श्वेण्ड cor. 43. 32.
श्वेनासीर्य 9. 24. 27.
श्वूल see हृदय°.
श्वृङ्ग see मृग°.
श्वेष 7. 21. 27. 26. 33. 4. 8. 40. 14.
श्वैनकयज्ञ 43. 25.
श्वैर्य 4. 23. (cor.)
श्वैन 'name of an *ekâha*' 37. 5. 40. 6.
श्वैत cor. see नौधस°योनी.
श्रद्धा 5. 3.
श्रवस् 30. 18.
श्रा 14. 1a. 7. caus. 12. 14. 14.
श्रि 7. 2.
उद्- 10. 8. 10. 11. 24.
सम्- 16. 12.
श्री 43. 6. 12.
श्रु caus. 37. 13. 18.
प्रत्या- caus. 9. 11.
श्रेयस् see उत्क्रान्त°.
श्रैष्य 30. 2. 43. 42.
श्रोत्र 3. 14.
श्रोत्रिय 13. 26.
श्रौषट्, अस्तु श्रौषट् 1. 10.
श्लोक 4. 23. 9. 12. 19. 20. 20. 4. 11.
श्वभ्र 11. 5.
श्वस् adv. श्वो भूते 9. 4.

षडवत्त 3. 16.
षडह 31. 15. 32. 1. 35. 3. 41. 20.
षष् 9. 6. 31. 15. 21. 32. 7. 33. 5. 15. 18. 37. 8.
षष्टि 31. 15.
षष्ठ 31. 9. 27. 32. 5. 9. 12. 41. 22.
षोडशगृहीत 29. 14.

षोडशिग्रह 25. 14.
षोडशिस्तोत्र 25. 1.
षोडशिन् 22. 19. 25. 14. 27. 16. 31. 15. 'name of an *ekâha*' 25. 12.
ष्ठिव्
निस्-, निरष्ठविषम् derived from a presumable base ष्ठु: 12. 8.

संराज् 'name of an *ekâha*' 40. 3.
सवत्सर 4. 26. 8. 3. 28. 18. 35. 9. 36. 20. 25. 37. 20. 21. 38. 14. 42. 15. 18.
संवर्त see पुरोडाश°.
संज्ञान cor. 30. 16.
संश्रवस् 30. 18.
संसमक 37. 2.
संसर्प 'name of a *chaturaha*' 41. 13.
संसृप् 36. 3.
संस्थ 25. 14.
संस्था 24. 10. 35. 23. cf. चतुःसंस्थ.
संस्थितहोम 1. 4. 2. 10. 4. 13. 8. 5. 14. 9. 21. 8. 23. 19. 20.
संस्थिति 36. 13.
संस्राव 4. 7.
सकृत् 4. 1.
सकृद्धोम 24. 16.
सख्य 23. 15. 16.
संकाश 11. 13. 16.
संक्रमयज्ञ 43. 29.
संचर 1. 7. cf. दक्षिणा°.
संजिति 30. 19.
संज्ञा 33. 25.
सत्त्र 14. 7. 25. 15. 28. 3. 31. 1. cf. रात्रि°.
सत्य 12. 4. 23. 15. °जिति, °पुष्टि 30. 19. °श्रवस् 30. 18.
सद्, सीदति caus. 3. 10.
आ- 9. 12. caus. 2. 10. 10. 7. 23. 14.
उप- caus. 5. 5.
सदम् 36. 27.
सदस् 15. 14. 18. 9. 11. 14. 19. 15. 23. 21. 13. 26. 33. 25. 36. 33.
सदस्य 11. 3. 18. 17.
सधस् 28. 18.
सन् 2. 13. 4. 2. (cor.)
संदंश 'name of an *ekâha*' 37. 5.
संधान 43. 45.
संधिचमस 19. 17.
सपत्न 6. 1. 14. 1c,e,f,g. 37. 16.
सप्ततन्तु 10. 17.
सप्तदश 27. 2. 16. 35. 15. 16. 18. 40. 8.
सप्तदशन् 31. 1.
सप्तन् 16. 16. 18. 6. 32. 9. cf. under ऋषि.
सप्तम 31. 12.
सप्तर्च 32. 8.
सभा 6. 5.
सभ्य 6. 5.
समचम् 3. 20. (cor.)
समा see पापसम, पुण्य°.

समृन subst. 3. 20.
समापन 20. 21.
समास 15. 5.
समिद्वन्त् 4. 1.
समिध् 1. 12. 4. 1. 7. 8. 9. 17. 14. 1f. 28. 14. 22. 29. 15. 18.
समिध्यमानवन्त् 28. 4.
समिष्टयजुस् 23. 19.
समीक्षण 1. 20.
समुद्र 14. 1c.
संपत्ति see वसु°.
संपद् see उक्थ°.
संपात 31. 25. 32. 7. °वन्त् 12. 14.
संपृष्टि 30. 19.
संभरणीया see उखा°.
संभव 42. 10.
संमहस् 18. 6.
समार्ग 1. 9. 2. 13. 4. 10.
सरस्वन्त् 8. 2. 18. 6.
सरस्वती 8. 2. 34. 9b.
सर्ज्, सृजति
अव- 34. 17.
उद्- 8. 3. 21. 26. 32. 35. 36. 20. 37. 19.
वि- 11. 26. 23. 15.
सम्- 23. 16.
सर्प् 21. 10.
प्र- 18. 10—12. 15. 21. 13.
अभिप्र- 18. 15.
वि- 16. 17.
सर्प, सर्पपुण्यजनाः 7. 22. सर्पेतरजनाः 7. 22.
सर्पण 22. 15.
सर्व 3. 14. 6. 1. 7. 22. 14. 1e,g. 17. 7. 21. 9. 23. 12. 27. 2. 30. 20. 33. 1. 26. 37. 3. 13. 38. 4. 12. 41. 12. 43. 1. 9. 19. 22. 30. 35. 31. 46. °जित् 'name of an *ekâha*' 39. 18.
सर्वत्र 2. 1. 15. 4. 26. 6. 35. 23. 42. 13.
सर्वप्रायश्चित्तीय 23. 11.
सर्वमेध 37. 9. 38. 10. 43. 42.
सर्वशस् 17. 20.
सर्वस्तोम 40. 7.
सर्वस्व 37. 18.
सलिल 6. 1.
सव 27. 6. 10.
सवन 18. 1. 4. 19. 9. 31. 27. 35. 4. 37. 4. 39. 3.
सवनीय 19. 1. °होम 22. 21.
सवितर् 12. 8. 13. 2. 14. 1a. 27. 6. 10. 36. 27.
सवितृप्रसूत 17. 4.
सवृतसोम 17. 7.
सव्यहस्त cor. 9. 19.
सह 6. 1.
उद्- 20. 21.
सह 3. 14. 6. 2. 12. 1.
सहस् 19. 9.
सहस्र 37. 14. 42. 18. °दक्षिण 34. 21. °बाहु 'name of the hymn AV. 19. 6.' 37. 26.
सहस्वन्त् 6. 1.

सा
अव- 22. 8. 25. 4. 32. 8. 9. 14.
सांवत्सरिक 36. 9. 42. 11.
सांवेद्य 86. 27.
सांशंसिक 25. 8.
साकमेध 9. 1. 41. 9.
सार्कप्रस्थाय्य 4. 27. °यज्ञ 43. 21.
सातिरात्र 27. 26.
साद्यःक्र cor. 40. 6.
साध्य 17. 7.
सांतपन 9. 2.
सांनाय्य 3. 3.
सामगान 30. 16.
सामन् 20. 21. cf. अग्निष्टोम°, वाज°.
— °प्रगाथ 22. 11. 27. 13. 24. 33. 11. 35. 12. °विद् 11. 2. °वेद् 6. 1. 35. 23. 42. 13. °सूक्त 27. 24. 33. 12.
सामिधेनी 2. 11.
सायम् 7. 1. 9. 2.
सारस्वत 8. 13. 22. 19. 20. 30. 15. 37. 26.
सारूपवत्स 12. 14.
सार्वसेनयज्ञ 43. 24.
साविक 23. 20.
सावित्र 8. 13. 20. 4. 22. 20. 36. 21.
सावित्रग्रहहोम 23. 2.
साश्वमेध 38. 9.
साहस्र 14. 1f. °आद्य 39. 19. °आन्त्य 39. 18. 40. 5.
सिच्, सिञ्चति
अभि- 28. 11. 29. 21. 30. 1. 15. 36. 7.
आ- 4. 17. 17. 9. 22. 16. 30. 13.
परि- 9. 14. 29. 12.
सिद्धि 4. 23.
सिध् 4. 23. 37. 15.
सीर् 28. 30.
सु, सौति
प्र- 17. 4. 20. 13. 21. 14. 22. 4. 17. 23. 6. 25. 1. 13. 26. 1. 14. 27. 27. 33. 27.
सु, सुनोति, सुन्वन्त् 16. 17.
अभि- 16. 11.
सुकीर्ति 27. 24. 32. 13. 33. 12.
सुकृत् 2. 1. 6. 1.
सुत्या 43. 34.
सुदिह् 10. 17.
सुब्रह्मण्य 11. 3. 34. 5. fem. °आ 15. 4. 34. 4.
सुरभि 34. 9a.
सुरा 38. 6. 11.
सुहुत 3. 12.
सूक्त 16. 9. 23. 12. 24. 3. 26. 6. 27. 29. 33. 8. cf. अहीन°, घर्म°, मधु°, साम°.
सूर्य 3. 8. 14. 1b,d,g. °ज्योतिस् 7. 10. °स्तुत् 38. 11. 39. 16.
सेना 15. 3.
सोम 9. 8. 11. 1. 13. 2. 23. 15.

3. 16. 15. 17. 7. 9. 19. 10. 15. 20. 7. 26. 16. 43. 16. cf. अग्नीषोम, अनिष्टसोम, अवभृथ°, सवृत°. — °क्रयणी 13. 5. °चमस 23. 14. °रूप 11. 6. °लिप्त 23. 22. °वन्त् 9. 8. °वामिन् 30. 1. 8. °तिपूत 30. 1. 7.
सौत्रामणी 30. 1.
सौम्य 8. 7. 13. 15. 1. 22. 20.
सौर 30. 11.
सौर्य 9. 27. °पृष्ठ 33. 5.
सौविष्टकृत 3. 5.
स्कन्द् 16. 15.
स्कन्दन see जाम्बील°.
स्तभ्
अव- 2. 4.
उप- 15. 12.
स्तम्बयजुस् 2. 4.
स्तर्, स्तृणोति 17. 12.
आ- 18. 3.
परि- 2. 7.
स्तु 17. 3. 4. 7. 10.
स्तोत्र 17. 8. 18. 16. 17. cf. प्रउग° महा°, मानस°, षोडश°.
स्तोत्रिय 20. 18. 21. 1. 22. 7. 9. 25. 3. 4. 5. 26. 3. 5. 9. 12. 27. 10. 12. 19. 22. 25. 28. 31. 17. 33. 5. 34. 19. 35. 3. 6. 9. 23. 39. 1. 42. 10. cf. अभिप्लव°, उक्थ°-यानुरूपी, पृष्ठ°यानुरूपी and अनुरूप.
स्तोत्रोपाकरण 17. 3.
स्तोम 35. 2. 14. 23. cf. इन्द्राग्न्योः°, प्रतीचीन°, °मरुत्°, वैश्य°, व्रात्य°, सर्व°. — °भाग 17. 7. 29. 7. °भागिक 29. 7.
स्त्री 37. 18.
स्थण्डिल 3. 10.
स्था 1. 9. 15. 3. 24. 10. 34. 3. caus. 16. 2.
अभि- 6. 1.
आ- 6. 8. caus. 13. 3.
उद्- 13. 10. 14. 3.
उपोद्- 18. 7.
प्रत्युद्- 21. 24.
उप- 4. 19. 21. 6. 3. 9. 16. 11. 13. 16. 12. 5. 18. 7. 13. 12. 5. 18. 7. 13. 24. 6. 25. 12. 28. 28. 30. 27.
प्र-, प्रस्थित see specially.
सम्-, संस्थित 21. 9. 36. 10. 37. 7. cf. °होम.
स्थाली 7. 17. °पाक 43. 5.
स्ना 37. 19. caus. 5. 11.
स्पर्ध्
वि- 17. 7.
स्पर्श्
उप- 7. 22. 13. 23. 24. 16. 4.
सम्- 3. 13. 38. 14.
स्फ्य 1. 9. 2. 13.
स्रज् see हिरण्°.
स्रुग्दण्ड 7. 24.
स्रुच् 4. 5. 7. 7. 8. 20. 21. 22. 23. स्रुकस्रुव neut. 7. 6.

स्रुव 7. 7. 13. 17. 20. 23. cf. under स्रुच्.
स्व 18. 15. 22. 22. 37. 14. cf. अल्प°.
स्वधा 7. 15. अस्तु स्वधा 9. 11. 12.
स्वधृति 33. 29.
स्वप् 5. 9.
स्वप्न 12. 17.
स्वर् neut. used only in formulas 1. 3. 18. 2. 1. 8. 3. 17. 5. 6. 30. 15.
स्वर् 21. 4. 32. 14. °मात्रा 17. 4. °वन्त् 22. 11. °सामन् 31. 9. 12. 13. 33. 3. 35. 18. 40. 14. 41. 4. 4. 42. 8.
स्वराज् 'name of an *ekâha*' 40. 3.
स्वरित 32. 15.
स्वर्ग 2. 1. 6. 1. 7. 8. 9. 27. 6. 10. 43. 8.
स्वर्ग्य 7. 9.
स्वस्ति cf. पथ्या स्वस्ति.
स्वाराज्य 43. 37. 40.
स्वाहा 3. 11. 7. 17. 19. 18. 6.
स्विष्टकृत् 3. 6.

ह 32. 29. 37. 19.
हन् 14. 1e,g. 37. 18.
आ- 9. 19. 34. 11.
प्र- 2. 4.
हन्तर् 14. 1d.
हर् 37. 24.
उपाव- 16. 5.
आ- 6. 4. caus. 34. 14
उद्दा- 43. 47.
उद्- 12. 14.
उपोद्- 5. 13.
परि- 16. 1. caus. 3. 7.
प्र- 4. 6. 10. 8. 10. 38. 14.
वि- 17. 12. 18. 1. 4.
हरि 14. 1g. cf. स्रुक°.
हरिणी 37. 24.
हरित् 14. 1d.
हवन instead of हवनी 29. 12.
हविर्धान 15. 10. 11. 16. 12. 22. 22. 36. 6.
हविष्कृत् 2. 2.
हविस् 1. 8. 2. 10. 13. 13. 14. 7. 16. 5. 23. 1. cf. देविका°.
हव्य 10. 17. 14. 1a.
हस्त 21. 24. 23. 13. cf. उत्तान°, दक्षिण°, सव्य°.
हारियोजनहोम 23. 9.
हि, हिनोति
सम्- 30. 17.
हिङ्कर् 20. 15.
अभि- 12. 14.
हिङ्कार 20. 16.
हिंस् 3. 11. 12. 18. 4.
हिरण्मय 36. 22.
हिरण्य 6. 6. 13. 7. 21. 24. 25. °पुरुष 28. 34. °वर्ण 14. 1b. °स्रज् 27. 3. 1. 16. 2. 10. 4. 13. 7. 12. 17. 26. 8. 19. 9. 9. 12. 10. 17. 13.

25. 14. 1a. 5. 16. 5. 8. 11. 16. 17. 7. 18. 5. 21. 7. 23. 11. 19. 36. 16.
अभि- 6. 8. 7. 10. 16. 16. 23. 22.
उप- 3. 15.
हृदयशूल 10. 22.
होतर् 8. 15. 10. 21. 11. 2. 3. 14. 7. 16. 8. 18. 1. 19. 5. 20. 2. 11. 13. 22. 4. 23. 6. 25. 1. 13. 26. 1. 14. 27. 16. 27. 33. 27. 36. 31. 33.
होचक 34. 8.
होम 1. 2. 4. 9. 8. 11. 12. 11. 20. 15. 17. 16. 17. 19. 2. 11. 21. 23. 4. 26. 2. cf. अभिषवण°, अवदान°, आग्निमारुतयाज्या°, आदित्यग्रह°, उपांशुग्रह°, दधिघर्म°, दाक्षिण°, धिष्ण्य°, पुरस्ताद्धोम, प्रधान°, प्रमुच्यमान°, प्रस्थित°, प्रस्थितयाज्या°, बर्हिर्होम, मरुत्वतीय°, याज्या°, वाजप्रसवीय°, वैश्वकर्मण°, संस्थित°, सक्तु°, सवनीय°, सावित्रग्रह°, हारियोजन°.
हु
नि- 13. 24. 15. 2.
हृ 16. 8.
आ- 20. 15. 34. 3.
उपा- 20. 9.
उप- 12. 9. 19. 15. 16. 20. 7. 25. 14.
समुप- 8. 15.

Corrigenda.

On page ५ line 18 read ।१६। यजमान instead of यजमानः ।१६।.
" " १४ " 15 सुदिहौ has been dropped before रोपयिष्णू.
" " १७ " 19 read निरष्टविषम° instead of निरष्टविषम°.

"	"	१९	"	2	"	दीक्षितः	" " दीक्षितो.
"	"	"	"	9	"	सुत्यामु°	" " मुत्यामु°.
"	"	५४	"	20	"	°त्सूर्यस्तुद्वै°	" " °त्सूर्यस्तुद्वै°.
"	"	64	"	2	"	*sruch*	" " *sruj.*

Printed by Gebr. Unger (Th. Grimm), Berlin, Schönebergerstr. 17a.

VAITÂNA SÛTRA

DAS RITUAL DES ATHARVAVEDA.

AUS DEM SANSKRIT ÜBERSETZT UND MIT ANMERKUNGEN VERSEHEN

VON

DR. PHIL. **RICHARD GARBE**,

PRIVATDOCENTEN AN DER UNIVERSITÄT KÖNIGSBERG.

STRASSBURG

VERLAG VON KARL J. TRÜBNER.

LONDON: TRÜBNER & CO.

1878.

Einleitung.

Wenn ich die vorliegende Uebersetzung des soeben von mir herausgegebenen Vaitâna Sûtra als den ersten Versuch ein Çrauta Sûtra aus dem Original zu übertragen veröffentliche, so werde ich hierzu, obwohl ich mir der Mängel vollständig bewusst bin, durch die Hoffnung bewogen trotzdem einen Beitrag für das Verständniss dieses schwierigen rituellen Textes zu liefern. Ich bin verschiedene Male von competentester Seite gefragt, ob es denn wirklich möglich sei bei dem Mangel eines einheimischen Commentars eine Uebersetzung des Sûtra anzufertigen; und in der That ist diese Frage eine vollständig berechtigte. Häufig entzieht es sich dem Blicke, von wem, wo, wann und wozu eine Handlung vollbracht wird; aber auch abgesehen davon fehlt es in diesem Versuche gewiss nicht an offenbaren Irrthümern, für deren schonungslose Aufdeckung ich mich einem jeden verpflichtet fühlen werde. Selbst da bin ich häufig nicht über eine reine Verdeutschung des Textes hinausgelangt, wo dieser vollständig durchsichtig zu sein scheint oder wo die in den Anmerkungen — natürlich ohne Anspruch auf irgend welche Vollständigkeit — verzeichneten Parallelstellen[1]) genügen um den so ausserordentlich abgekürzten Ausdruck des Sûtra für den Zusammenhang zu ergänzen. Es fehlt eben die unmittelbare Anschauung, welche allein geeignet ist auf dieses Gebiet das nöthige Licht zu werfen, und je empfindlicher dieser Mangel bei einer eingehen-

[1]) Aus bisher ungedruckten Werken gebe ich den Wortlaut der Parallelstellen. Die A'pastamba Çrauta Sûtra, welche ich aus den Londoner Handschriften, soweit sie dort vorhanden sind (bis zum achtzehnten Praçna) abgeschrieben habe, citire ich als A'p. Çr. und ähnlich die von M. Müller ZDMG. 9. XLIII fgg. übersetzten und commentirten A'pastamba Jaǵña Paribhâshâ Sûtrâṇi als A'p. Par. Die übrigen Abkürzungen sind die im PW. eingeführten.

deren Beschäftigung mit dem Ritual wird, um so mehr muss ein Jeder, der seine Aufmerksamkeit dieser Literatur zuwendet, das auch schon von anderer Seite ausgesprochene Bedauern fühlen, dass M. Haug es unterlassen hat ein anschauliches Bild des ganzen Opferwesens zu entwerfen. Die vereinzelten unzusammenhängenden Bemerkungen in den Noten zu der Uebersetzung des Aitareja Brâhmaṇa sind ja an sich äusserst dankenswerth und haben mich speciell in manchen Fällen geleitet, sind aber doch nicht dazu angethan eine Vorstellung von dem Gesammtceremoniell, von dem Ineinandergreifen der einzelnen Theile, zu erwecken.

Bei dieser Uebersetzung ist eine möglichst grosse Anzahl der rituellen Kunstausdrücke beibehalten, weil ich glaube, dass man um Missverständnissen vorzubeugen hierin eher zu weit gehen kann, als auf der anderen Seite mit einer Uebersetzung derselben; ich erinnere nur an den Unterschied von *ishṭi*, *homa* und *âhuti* (A'p. Par. 87), von *barhis* und *prastara*, von *sruk'* und *sruva* etc. Vollständig liess sich allerdings diese Beibehaltung der Termini des Originals nicht durchführen und ich will demnach für die Verbalwurzeln *jaj* und *hu*, über die A'p. Par. 85, 90 und Kâtj. Çr. 1. 2. 6, 7 zu vergleichen ist, sowie für *pra-su* und *pra-ish*, deren ersteres als das anspruchsvollere vom Brahman, das letztere von den andern Priestern gebraucht ist, hiermit auf den thatsächlichen, in der Uebersetzung jedoch verloren gegangenen Unterschied hinweisen; es blieb mir nichts übrig, als die beiden ersten Wurzeln mit 'opfern' oder 'darbringen', die anderen mit 'auffordern' wiederzugeben, da 'befehlen' jedenfalls ein zu starker Ausdruck für *pra-su* gewesen wäre. Dass ich mich im übrigen bemüht habe den Text möglichst wortgetreu — ja häufig auf Kosten des deutschen Ausdrucks — wiederzugeben um die Uebersetzung nicht mit einem Schmucke zu versehen, der dem Original abgeht, das wird man, hoffe ich, billigen, wenn man im Auge behält, dass der Verfasser eines Sûtra nicht eine gewandte gefällige, sondern eine möglichst knappe, nur für Kenner der Ceremonien berechnete Ausdrucksweise anstrebt. Der Erwähnung bedarf es wohl kaum, dass ich mich, wo mir Parallelstellen zu Gebote stehen, auf die Autorität der Commentatoren verlasse, welche auf diesem Gebiete der vedischen Literatur unbedingtes Zutrauen verdienen.

A. Webers Aufsatz 'Zur Kenntniss des vedischen Opferrituals', Ind. Stud. 10 und 13, habe ich in der Regel nicht citirt, weil die Reihenfolge der Ceremonien im wesentlichen übereinstimmt, derselbe also ohne Mühe fortlaufend verglichen werden kann. — Obwohl es Vait. 43. 45. heisst, dass der Jaǵñakrama aus dem Brâhmaṇa bekannt sei, so folgt derselbe im Vaitâna Sûtra dem Gop. Br. 1. 5. 7 vorgeschriebenen nur bis zum Beginn der Somafeste, deren Beschreibung ihrerseits nicht denselben Weg geht als die

Aufzählung der Somasaṃsthâ Gop. Br. 1. 5. 23. Der erste Adhjâja (Cap. 1—4) behandelt ausser einigen Paribhâshâ (1. 1—10), wie üblich das Darçapûrṇamâsaopfer, das als Grundform für alle Ishṭi gilt (Vait. 4. 27, Weber, Ind. Stud. 10. 330); an der Stelle, welche das genannte Opfer in der rituellen Reihenfolge einnimmt, wird es daher nur kurz mit den dasselbe speciell einleitenden Spenden erwähnt:

Cap. 5. 6 Agnjâdheja.
7 Agnihotra.
8. 1, 2 Darçapûrṇamâsa.
3 Punarâdheja.
4—7 A'grajaṇa.
8—23 } K'âturmâsja.
9 }
10 Paçu(bandha).
11—24 Agnishṭoma. }
25 Atjagnishṭoma, Ukthja, Shoḍaçin } G'jotishṭoma.
26 Atirâtra. }
27. 1—17 Vâǵapejâ.
18—30 Aptorjâma.
28. 29 Agni(k'ajana).
30 Sautrâmaṇî.

Cap. 31—34 Die Sattra.
35 Einige Paribhâshâ über die Recitation.
36. 1—13 Râǵasûja.
14—33 } Açvamedha.
37. 1—9 }
10—26 } Purushamedha.
38. 1—9 }
10—14 Sarvamedha.
39. 40 Die Stotrija an den Ekâha.
41. 42 Die Stotrija an den Ahîna.
43 Schlusskapitel über den Zweck einzelner Opfer.

Es hat mir bei der Anfertigung dieser Uebersetzung nicht an freundlicher Berathung gefehlt. Vor allem war es mein hochverehrter Lehrer, Herr Prof. Roth, der mir, wenn ich glaubte seines Beistandes zu bedürfen, denselben bereitwilligst gewährt hat; auch Herr Prof. M. Müller hatte die Güte sich einer Durchsicht der dreizehn ersten Capitel zu unterziehen und mir einige treffliche Bemerkungen mitzutheilen, welche ihre Verwerthung gefunden haben. Ich erlaube mir hierfür meinen wärmsten Dank auszusprechen, sowie die Arbeit einer durch die Schwierigkeit des Gegenstandes gerechtfertigten Nachsicht bei der Beurtheilung zu empfehlen.

Juli 1878. Richard Garbe.

BUCH I.

Capitel 1.

1. Der Brahman, welcher ein Kenner des Brahmaveda sein muss, setzt sich bei einer mit den drei vertheilten Feuern vorzunehmenden Opferhandlung südlich (vom A'havanîjafeuer) vorschriftsgemäss nieder und zwar stillschweigend.
2. Die vorgeschriebenen Homaspenden begleitet er mit Mantra.
3. Wenn kein (besonderes) Mantra vorgeschrieben ist, so thut er dies nach Bhâgali mit einem (beliebigen), welches ein Characteristicum (der betreffenden Gottheit) enthält; nach Juvan Kauçika mit dem Verse: „Prag̃âpati, kein anderer als du . . .“ (AV. 7. 80. 3); nach Mâṭhara (einfach) mit einem Mantra, das dieselbe Gottheit hat, (an welche der Homa gerichtet ist); nach meinem Lehrer mit der Formel: „*Om, bhûs, bhuvas, svar, g̃anad om!*“

---

1) Çât. Br. 1. 7. 4. 18. Kâtj. Çr. 1. 8. 27; 2. 2. 1, 2. A'p. Çr. 1. 15: *dakshiṇenâ 'havanîjaṃ brahmajag̃amânajor âsane prakalpajati, pûrvaṃ brahmaṇo 'paraṃ jag̃amânasja.* ‘Mit dem Worte *vitâna* wird die Gesammtheit der Çrautahandlungen, Agnihotra usw., bezeichnet, bei denen die Feuer vertheilt (*vitatâs*) sind' Comm. zu A'çv. Çr. 1. 1. 1. — Kauç. 94: *tatra râg̃â bhûmipatir vidvâṃsaṃ brahmâṇam ik'k'hed, esha ha vai vidvân jad bhṛgvaṅgirovit.* 137: *ṛshîṇâṃ prastaro 'sî 'ti dakshiṇato 'gner brahmâsanaṃ nidadhâti.*

3) A'çv. Gṛhj. 1. 3. 8. Ich verdanke diese Deutung von *âk'ârjâs* einer geistreichen Vermuthung G. Bühlers, der in dem Plural eine Respectsäusserung sieht; der Ausdruck findet sich, ausser Vait. 5. 13; 7, 16, noch Kâtj. Çr. 1. 3. 7, hier nach dem Comm. = *sarve 'pi munajas*, eine Erklärung, welche von M. Müller in der Note zum 44ten Sûtra der A'p. Par.: ‘alle Autoritäten der Vâg'asanejins' adoptirt ist.

4. Einige fügen die Mantra der Haupthoma bei den Einleitungs- und Schlusshoma ein.
5. (Ferner) weist (der Brahman) den Jaǵamâna, welcher durch einen Kenner der Bhṛgu-Aṅgiraslieder eingeweiht sein muss, an, wann und was er zu reden hat.
6. Das Feuer (im ausgezeichneten Sinne) ist das A'havanîjafeuer, (dh. wenn in diesem Buche einfach von dem Feuer die Rede ist, so ist das A'havanîja darunter zu verstehen).
7. Auf denselben Raum, wie der Brahman, ist der Jaǵamâna angewiesen und hat, wie dieser, Stillschweigen zn beobachten.
8. Die Quelle für Gottheiten, Opfergabe und -lohn ist der Jaǵurveda.
9. Nach Norden hin gehen die Handlungen des A'gnîdhra vor sich, welcher den Sphja (ein schwertförmiges Holzstück) und den Saṃmârgabüschel in der Hand hält und mit dem Gesicht nach Süden gewendet dasteht.
10. In entsprechendem Tone ist *'astu çraushaṭ!'* der Antwortsruf (auf den Anruf des Adhvarju).
11. (Für das Darçapûrṇamâsaopfer, dessen Beschreibung nun beginnt) isst der Jaǵamâna am Tage vor dem Neumondstage die Vorfastenspeise, und zwar am Nachmittag.

---

4) Diese *purastâddhoma* und *saṃsthitahoma* sind ganz speciell dem Atharvaritual eigenthümlich, das jedoch über deren eigentliches Wesen keinen genügenden Aufschluss giebt. Gop. Br. 2. 1. 17. Kauç. 3: *purastâddhoma âǵjabhâgaḥ, saṃsthitahomaḥ samṛddhiḥ çântânâm itj etâv âǵjabhâgau.*

5) 'Für die drei anderen Veden gilt ein und dasselbe *upanajana*, für den Atharvan ist ein besonderes erforderlich' A'past. Dh. ed. Bühler 1. 1. 9.

6) In dieser prägnanten Bedeutung ist *agni* im Gegensatz zu *aparâgnî* gebraucht Vait. 1. 19; 4. 10 (das Citat beim Schol. zu Kâtj. Çr. 3. 7. 19 auch in der Weise commentirt); 4. 18; 7. 20.

9) cf. Çat. Br. 3. 4. 3. 19. Kâtj. Çr. 1. 8. 26. Wegen *sphja* s. M. Müller ZDMG. 9. XXXVI, Anm. 1 und die Abbildung pag. LXXIX. Haug, Ait. Br. Introd. 14 Anm. 8.

10) A'çv. Çr. 1. 4. 12, 13. — §§ 9. 10 citirt im Comm. zu Kâtj. Çr. 3. 2. 6.

11) *upavatsjadbhakta* wörtlich 'die Speise des fasten werdenden' dh. 'die Speise des Tages, welcher dem Fasten voraufgeht', nach Kauç. 1: *madhulavaṇamâṃsamâshavarjam* (wobei Honig, Salz, Fleisch und Bohnen ausgeschlossen sind). Nach Kâtj. Çr. 2. 1. 10 heisst die Speise vratopâjanîja. — Zu §§ 11. 14—16. A'p. Par. 63—68.

12. Er legt in das A'havanîja-, Gârhapatja- und Dakshiṇâfeuer mit dem Verse: „Mir, o Agni, werde Glanz zu Theil . . .“ (AV. 5. 3. 1) Brennholz an, (in jedes) einen (gleichen) Theil.

13. Die Observanz tritt er an mit dem Verse: „Nach der Satzung, du Herr der Satzungen...“ (AV. 7. 74. 4); db. Fasten usw.

14. Durch die vier Verse: „Mir, o Agni, werde Glanz zu Theil...“ (AV. 5. 3. 1—4) macht er sich die Götter geneigt, durch das Lied: „O Sinîvâlî mit den breiten Flechten...“ (AV. 7. 46, speciell) die in dem Mantra genannte (Genie des Neumondstages Sinîvâlî).

15. Am Vollmondstage (tritt dafür) das Lied: „Heute möge uns...“ (AV. 7. 29, ein).

16. Nachdem er früh das Agnihotra geopfert, recitirt er am Neumondstage die Lieder: Die Göttin Kuhû . . .“ (AV. 7. 47) und „Welchen Antheil dir die Götter...“ (AV. 7. 79); am Vollmondstage die Lieder: „Die Râkâ rufe ich . . .“ (AV. 7. 48) und „Voll auf der Rückseite . . .“ (AV. 7. 80).

17. In der folgenden Weise wählt er den Brahman, nämlich mit den Worten: „O Herr der Wesen, Herr der Welt, Herr der Welträume, Herr der grossen Schöpfung, dich erwählen wir zum Brahman.“

18. Der Gewählte spricht leise: „Ich bin der Herr der Wesen, der Herr der Welt, der Herr der Welträume, der Herr der grossen Schöpfung; darum verkünde ich: dem Geiste (entspricht) der Geist, der Stimme die Stimme, der Gâjatrî die Gâjatrî, der Ushṇih die Ushṇih, der Anushṭubh die Anushṭubh, der Bṛhatî die Bṛhatî, der Pañkti die Pañkti, der Trishṭubh die Trishṭubh, der Gagatî die Gagatî, dem Praǵâpati

---

12) Kâtj. Çr. 2. 1. 2—7.

13) Kâtj. Çr. 2. 1. 11—17. Zu §§ 12. 13 Kauç. 1: *agne vark'a iti samidha âdhâja vratam upaiti vratena tvaṃ vratapata iti vâ.* 73: *vrâtapataṃ hâvajed annam agnau | bhûjo dattvâ svajam alpaṃ k'a bhuktvâ | 'parâhṇe vratam upaiti jâǵñikam | anaçanaṃ brahmak'arjaṃ k'a, bhûmau | çuk'ir agnim upaçete sugandhih.*

14) Der Ausdruck *devatâh parigṛhîtâs* steht auch Ait. Br. 1. 3 im Anschluss an die symbolische Darstellung von Zeugung und Geburt, deren Beschützerin die Sinîvâlî ist. Vgl. ferner, ausser den im PW. unter *parigrabh* 7. verzeichneten Stellen, Gop. Br. 2. 2. 24.

16) Kauç. 5: *pûrṇâ paçk'âd iti paurṇamâsjâṃ, jat te devâ akṛṇvan bhâgadhejam itj amâvâsjâjâm.*

17) Kâtj. Çr. 2. 1. 18.

18) Kâtj. Çr. 2. 1. 19. A'çv. Çr. 1. 4. 9.

Praǵâpati, allen Göttern 'Om, bhûs, bhuvas, svar, ǵanad om';" ausserdem (recitirt er leise) das Apratirathalied (RV. 10. 103).

19. (Es folgt die Handlung, *karma*), zu deren Anfang er sich den Mund mit dem Ǵîvâwasser ausspült und welche er damit endet, dass er sich vorwärts begiebt.

20. Nördlich vom (A'havanîja)feuer und südlich von den beiden andern macht er sich auf, schaut auf seinen Platz und spricht dann: „*ahe daidhishavja* usw., bis er schliesslich Himmel und Erde anblickt.

Capitel 2.

1. Wenn er (den Adhvarju fragen) hört: „O Brahman, darf ich das Wasser herbeibringen?" so giebt er dazu mit den Worten: „Bringe das Opfer herbei, erfreue du die Götter. Auf der Höhe des Himmelsgewölbes, in der himmlischen Welt möge der Opferer sein; wo die Welt der sieben frommen Rshi ist, dahin bringe dieses Opfer und den Opferer. Om, bhûs, bhuvas, svar, ǵanad om! Bringe es herbei!" in dem richtigen Ton die Erlaubniss. — Es ist nämlich das Wort, mit dem die Erlaubniss ertheilt wird, (sc. *praṇaja*) zu Anfang und zu Ende erforderlich.
2. Wenn das Praṇîtâwasser herbeigebracht wird, so hält er die Stimme an bis zum Ausrufen des Havishkṛtspruches.
3. Beginnt er dann wieder zu reden, so spreche er leise einen Vers an Vishṇu.

---

19) Verweisung auf Kauç. 3: *ǵîvâbhir âk'amjo 'potthâja vedaprapradbhiḥ prapadjata oṃ prapadje bhûḥ prapadje bhuvaḥ prapadje svaḥ prapadje ǵanat prapadja iti.*

20) Ebendas. weiter: *prapadja paçk'âtstîrṇasja darbhân âstîrjâ 'he daidhishavjo 'd atas tishṭhâ 'ṇjasja sadane sîda jo 'smat pâkatara iti brahmâsanam anvîkshkate.* Ebenso noch von *ahe* an Kauç. 137. Cf. Kâtj. Çr. 2. 1. 21—24. TS. 3. 2. 4. 4.

1) Kâtj. Çr. 2. 2. 8. A'çv. Çr. 1. 12. 12. A'p. Çr. 1, 16: *brahmann apaḥ praṇeshjâmi jaǵamâna vâk'aṃ jak'k'he 'ti saṃpreshjati.* — Der Schluss des § *'evam* etc.' ist vielleicht nur eine spätere Glosse.

2) S. PW. s. *havishkṛt* 2), ausserdem noch Gop. Br. 2. 1. 1 und Kauç. 2: *trir havishkṛtâ vâk'aṃ visṛǵati.* Nach A'p. Çr. 1. 19 ist als Havishkṛtspruch *havishkṛd ehi* für einen Brâhmaṇa, *hav° âgahi* für einen Râǵanja, *hav° ádrava* für einen Vaiçja, *hav° âdhâva* für einen Çûdra (!) zu rufen, eine Unterscheidung, welche, so viel ich weiss, in keinem anderen Ritualbuch gemacht ist.

3) Kâtj. Çr. 2. 2. 6, 7. Hiernach gilt das Gleiche für den Adhvarju. Lâtj. Çr. 4. 11. 6.

4. Nachdem (der Adhvarju) den Anvâhârjabrei aufs Feuer gesetzt, fegt der A'gnîdhra die Vedi rings herum ab, legt (das Abgefegte, sc. Gras, Schutt usw.) an dem Platze des Utkara nieder und macht dann, wenn nach dem Stambajagusspruch die zweite Schuttladung niedergeworfen ist, (den Utkara) mit den Worten: „O Araru, nicht fliege du zum Himmel!“ (VS. 1. 26e.) fest.

5. Mit dem Spruche: „O Brhaspati umfasse . . .“ (Citat unbekannt) begleitet (der Brahman) das Einfassen der Vedi (von Seiten des Adhvarju).

6. Mit dem Verse: „Die du Gunst erhoffst . . .“ (AV. 14. 1. 42) das Fesseln der Gattin (des Jagamâna durch den A'gnîdhra).

7. Während (von dem A'gnîdhra) mit dem Verse: „Butter gehört dir, o Agni. . .“ (AV. 7. 82. 6) geschmolzene Butter ausgeschöpft wird, (begleitet der Brahman) mit den Worten: „Umstreue das Feuer“ den die Vedi umstreuenden (Adhvarju).

8. Mit dem Verse: „Auf welcher Bäume . . .“(AV. 12. 1. 27) das Niederlegen der Paridhihölzer.

9. Mit dem Verse: „Der Rshi Prastara bist du...“ (AV. 16. 2. 6, das Hinbreiten) des Prastara.

10. Wenn die Opfergaben hingesetzt sind, so opfert (der Adhvarju) die vorgeschriebenen Einleitungshoma — bei Behexungen die hierauf bezüglichen — und in der gleichen Weise die Schlusshoma.

11. (Das Entzünden des Feuers) begleitet (der Hotar) mit den Sâmidhenîversen: „des Agni, mein' ich...“ (AV. 4. 23. 1 fgg.).

12. Mit dem Verse: „Pragâpati, kein anderer als du...“(AV. 7. 80. 3, voll-

---

4) Das Anvâhârja wird im Dakshinâfeuer aufgesetzt. Kâtj. Çr. 2. 5. 27; für das folgende vgl. Kâtj. Çr. 2. 6. 12, 14, 21, 22.

5) Kâtj. Çr. 2. 2. 12. A'p. Çr. 2. 3: *sphjena vedim parigrhnâti.* Kauç. 137, woselbst auch der Vers vollständig steht wie bei Kâtj. Çr. aaO,: *brhaspate — — astv iti pratigrhnâti;* weiter unten: *brhaspate parigrhâna vedim itj uttaravedim opjo 'pjamânâm parigrhnâti.*

6) Kâtj. Çr. 2. 7. 1. Kauç. 76: *âçâsânâ, sam tvâ nahjâmî 'tj ubhajatah — pâçena joktrena sannahjati..*

7) Kâtj. Çr. 2. 7. 5, 6 Schol. 2. 3. 6.

8) Kâtj. Çr. 2. 8. 1.

9) Kâtj. Çr. 2. 8. 10.

11) Kâtj. Çr. 3. 1. 1 fgg. A'çv. Çr. 1. 2. 1, 2. A'p. Çr. 2. 12: *agnaje samidhjamânâjâ 'nubrûhî 'ti sampreshjati samidhjamânâjâ 'nubrûhî 'ti vâ, sâmidhenîr anvâha.*

12) Kâtj. Çr. 1. 8. 41, 42; 3. 1. 12. A'p. Par. 45.

zieht der Adhvarju) die (erste) Praǵâpati geweihte Fettträufelung (in das A'havanîjafeuer).

13. Wenn der A'gnîdhra (von dem Adhvarju) die Aufforderung erhält: „Agnîdh, reinige die Paridhihölzer und das (A'havanîja)feuer je dreimal!“ so steckt dieser den Sphja und das Feuer (dh. den brennenden Sphja) in den Saṃmârgabüschel, reinigt die Paridhihölzer, das mittlere, südliche und nördliche jedes dreimal mit dem Spruche: „Agni, Beutegewinner, dich, der du den Wettlauf anstellen willst, den Beutegewinner reinige ich“ (VS. 2. 7.) und facht dann das ihm zugewendete (A'havanîjafeuer) mit dem Saṃmârǵabüschel an, indem er sagt: „Agni, dich, der du Beute ersiegen und gewinnen willst, reinige ich; ersiege Beute!“

14. Mit dem Verse: „O Indra, diesen...“ (AV. 6. 5. 2, vollzieht der Adhvarju die zweite) Indra geweihte Fettträufelung (in das A'havanîjafeuer).

15. Wenn die Einladung (*pravara*, an Agni) ergeht, so heisst (der Brahman den Jaǵamâna) die drei Verse: „Ihr Götter, Väter...“ (AV. 6. 123. 3—5) zu sprechen.

16. Mit dem Verse: „Sommer, Winter...“ (AV. 6. 55. 2, bringt der Adhvarju) die Prajâǵaspenden (dar).

17. Mit dem Verse: „Ich habe geschaffen...“ (AV. 6. 61. 3) zwei Butterportionen (an Agni und Soma).

Capitel 3.

1. Mit dem Verse: „Unter welchem Andachtsliede dem Indra...“ (AV. 1. 9. 3, bringt der Adhvarju) ein Spende an Agni (dar).

2. Mit dem Verse: „Nicht unsern Wunsch noch unsere Rede...“ (AV. 5. 7. 6.) eine an Indra-Agni.

---

13) Kâtj. Çr. 3. 1. 12, 13. A'p. Çr. 2. 12, 13: *vedenâ 'gniṃ trir upavâǵja — — agnît paridhîṃç k'â 'gniṃ k'a tristriḥ saṃmṛḍḍhî 'ti sampreshjati | idhmasannahanaiḥ sahasphjair ṛtesphjair vâ 'gnîdhro 'nuparikrâmaṃ paridhîn jathâparidhitam anvagraṃ tristriḥ saṃmṛǵjâ 'gne vâǵaǵid vâǵaṃ tvâ sarishjantaṃ vâǵaṃ ǵeshjantaṃ vâǵinaṃ vâǵaǵitaṃ vâǵaǵitjâjai saṃmârǵmi. agnim annâdam annâdjâje 'ti trir agniṃ prâñk'am.*

14) Kâtj. Çr. 1. 8. 41, 42; 3. 2. 1.

15) In wörtlicher Uebereinstimmung mit Gop. Br. 1. 5. 21. Cf. Kâtj. Çr. 3. 2. 7. fgg.

16) Kâtj. Çr. 3. 2. 17.

17) Kâtj. Çr. 3. 3. 10.

3. Von der Sâṃnâjjamischung eine an Indra oder Mahendra mit den Versen: „O Indra, diesen...“ (AV. 6. 5. 2) und „Du bist Indra, du Mahendra...“ (AV. 17. 1. 18).
4. Am Vollmondstage zwischen den beiden Spenden an Agni und Agni-Soma eine unhörbare Darbringung an Agni-Soma mit dem Verse: „Ihm erhaltet die Herrschaft...“ (AV. 6. 54. 2); am Neumondstage jedoch nur bei ausdrücklicher Vorschrift.
5. Mit dem Verse: „Auf der Götter Pfade... (AV. 19. 59. 3) eine Spende an (Agni) Svishṭakṛt.
6. Nach der Darbringung dieser letztgenannten Spende hält (der Brahman) die Stimme an, bis er die Erlaubniss zur Anstellung der Anujâǵaopfer zu geben hat.
7. Die Prâçitraspeise, welche von der Grösse eines Gerstenkorns und unten oder oben (mit Butter) besprengt ist, trägt der Adhvarju vorn herum (und reicht sie dem Brahman).
8. Der Letztere schaut dieselbe an mit den Worten: „Mit dem Auge der Sonne schaue ich dich an.“
9. Und nimmt sie, indem er spricht: „Auf das Geheiss des Gottes Savitar nehme ich dich mit den Armen der Açvin, den Händen Pûshans, aufgefordert durch Befehl“ (cf. AV. 19. 51. 2).
10. Darauf schiebt er die Grashalme auseinander und legt sie auf den Erdboden mit der Spitze nach Osten gerichtet und spricht: „Auf den Schooss der Erde lege ich dich.“

---

3) Kâtj. Çr. 4. 2. 10. Âp. Çr. 4. 9: *indrasjai 'ndraṃ sâṃnâjjaṃ, mahendrasje 'ti mâhendram.* Çâṅkh. Çr. 1. 3. 16, 17: *aindraṃ sâṃnâjjaṃ saṃnayatu, mâhendraṃ vâ.* Zu §§ 2, 3 Çâṅkh. Çr. 1. 8: *indrâgnî avasâ, prak'arshaṇibhjâ itj aindrâgnasja; endra sânasiṃ, pra sasâhisha iti sâṃnâjjasja; mahâ° indro ja oǰasâ, mahâ° indro nṛvad iti mâhendrasja; indraṃ vo viçvato, mâdajasva haribhir itî 'ndrasjâ 'pratinidheḥ.*

4) Kâtj. Çr. 3. 3. 24. vgl. Çat. Br. 1. 6. 3. 23.

5) Kâtj. Çr. 3. 3. 26.

6) Kâtj. Çr. 2. 2. 2.

7) 'vorn' (*agreṇa*) db. auf dem Adhvarjuplatz westlich von den Paridhihölzern oder (nach anderen) östlich vom Âhavanîjafeuer. Kâtj. Çr. 3. 4. 6. Cf. Gop. Br. 2. 1. 4.

8) Kâtj. Çr. 2. 2. 15. Lâṭj. Çr. 4. 11. 10.

9) Kâtj. Çr. 2. 2. 16. Lâṭj. Çr. 4. 11. 11.

10) Wörtlich wie Gop. Br. 2. 1. 2 und in Uebereinstimmung mit der von Weber, Ind. Stud. 2, 307 mitgetheilten Stelle des Kaushîtaki Br.; vgl.

11. Mit den Worten: „Durch Agnis Mund (esse ich) dich (VS. 2. 11d); Seele bist du, o Seele, nicht mögest du meine Seele verletzen; Svâhâ!“ nimmt er (die Prâçitraspeise) zwischen Ringfinger und Daumen und isst sie ohne sie mit den Zähnen zu berühren.

12. Wenn er sie gegessen hat, so spricht er ihr nach: „In dem Feuer, dem männerfreundlichen, das in die Brâhmaṇa eingegangen, möge dies mein Prâçitra wohl geopfert sein; es verletze mich nicht im höchsten Himmel.“

13. Nachdem er die Gefässe mit Wasser hat reinigen lassen, berührt er Nase, Mund, Augen und Ohren *(prâṇân)*.

14. Und mit den Worten: „Stimme möge mir im Munde, in der Nase Hauch, Sehkraft in den Augen, Gehör in den Ohren, in den Armen Kraft, in

---

ferner Kâtj. Çr. 2. 2. 17. Lâṭj. Çr. 4. 11. 12. Was die Prâçitrasage betrifft, s. noch ausser den beiden genannten Brâhmaṇastellen Çat. Br. 1. 7. 4. 5—17.

11) Gop. Br. 2. 1. 2, 3. Kâtj. Çr. 2. 2. 18. Lâṭj. Çr. 4. 11. 13.

12) Wörtlich wie Gop. Br. 2. 1. 3. Zu §§ 8—12 Kauç. 91: — *taṁ sûrjasja tvâ k'akshushâ pratîksha iti pratîkshate, 'juto 'haṁ, devasja tvâ savitur iti pratigṛhja puromukhaṁ prâgdaṇḍaṁ nidadhâti, pṛthivjâs tvâ nâbhau sâdajâmj aditjâ upastha iti bhûmau pratishṭhâpja dvâbhjâm aṅgulibhjâṁ pradakshiṇam âk'âljâ 'nâmikajâ 'ṅguljâṅgushṭhena k'a saṁgṛhja prâçnâṭj oṃ bhûs, tat savitur vareṇjaṁ, bhûḥ svâhe 'ti prathamaṁ, bhargo devasja dhîmahi, bhuvaḥ svâhe 'ti dvitîjam* etc. 55: *atha prâçnâṭj agnesh ṭvâ 'sjena prâçnâmi, bṛhaspater mukhena, indrasja tvâ ǵaṭhare sâdajâmi, varuṇasjo 'dare, tad jathâ hutam ishṭaṁ prâçnîjâd deva tvâ prâçnâmj, âtmâ 'sj 'âtmann, âtmânaṁ me mâ himsîr iti, prâçitam anumantrajate jo 'gnir nṛmaṇâ nâma brâhmaṇeshu pravishṭas, tasmin ma etat suhuto 'stv odanaḥ, sa mâ mâ himsît parame vjoman, so asmabhjam astu parame vjomann iti.*

13) Gop. Br. 2. 1. 3. Çâṅkh. Çr. 2. 17: *prâṇân saṁmṛçatj ehi me prâṇân ârohe 'ti.*

14) Kâtj. Çr. 2. 2. 20. Zu §§ 8—14 Çâṅkh. Çr. 4. 7: *mitrasja tvâ k'akshushâ pratîksha iti prâçitraṁ pratîkshja, devasja tvâ savituḥ prasave 'çvinor bâhubhjâṁ pûshṇo hastâbhjâṁ pratigṛhṇâmî 'ti pratigṛhja, pṛthivjâs tvâ nâbhau sâdajâmj aditjâ upastha iti prâgdaṇḍaṁ sthaṇḍile nidhâjo, 'pakanishṭhikajâ 'ṅgushṭhena k'a prâçitraṁ gṛhîtvâ, 'gnesh ṭvâ, 'sjena prâçnâmî 'ti prâçjâ 'saṅkhâdaṁ, çântir asî 'ti âk'amja prâṇân saṁmṛçati, prâṇapâ asi prâṇaṁ me pâhî 'ti nâsike mukhaṁ k'a, k'akshushpâ asi k'akshur me pâhî 'ti k'akshushî, çrotrapâ asi çrotraṁ me pâhî 'ti çrotre, indrasja tvâ ǵaṭhare sâdajâmî 'ti nâbhim.*

den Schenkeln Stärke, in den Waden Behendigkeit, in den Füssen Stütze; unverletzt mögen alle meine Glieder sein und mein Leib mit dem Leibe vereint (dh. unbeschädigt)" seinen Nabel.

15. Mit dem Verse: „Labung möge uns..." (AV. 7. 27. 1) begleitet er die dazu geopferte Iḍâlibation.

16. (Darauf) isst der A'gnîdhra seine sechstheilige Portion mit den Worten: „Durch den Erhalter der Erde esse ich dich, (durch den Erhalter) des Luftraums dich, (durch den Erhalter) des Himmels dich.

17. Mit dem Verse: „Dich hat der Gott..." (AV. 7. 110. 3) nehmen (die übrigen Priester) ihre Iḍâportion entgegen und geniessen sie, indem sie dazu sprechen: „Indra, mit Liedern..." (Citat unbekannt).

18. Mit den drei Versen: „Die himmlischen Wasser..." (AV. 7. 89. 1—3) säubern sie sich in dem Reinigungsgefässe.

19. Der Jaǵâmâna (legt nun) den (als Opferlohn bestimmten) Anvâhârjabrei auf die Vedi.

20. Dazu spricht er: „Des Praǵâpati Antheil bist du, labe- und saftreich; unvergänglich bist du, der Unvergänglichkeit (übergeben wir) dich, nicht mögest du mir vergehen. Dort in jener Welt und hier (auf Erden) schütze mein Ein- und Ausathmen, schütze meinen Hauch und Odem, schütze mein Aufathmen und meine Gestalt. Labung bist du, Labung schaffe mir! Nicht mögest du abnehmen für meinen thätigen (Priester), nicht geringer werden für mich, den gebenden (Opferherren). Den Praǵâpati wünsche ich sichtbarlich mit dir zu beglücken" und giebt darauf den Priestern den Opferlohn.

21. Diese sprechen beim Empfange (desselben) den Vers: „Wer gab dies..." (AV. 3. 29. 7); so ist die Vorschrift.

22. (Darauf) wird der A'gnîdhra aufgefordert.

Capitel 4.

1. Dieser (der A'gnîdhra) legt mit dem das Wort 'Brennholz' (*samidh*) ent-

---

16) Kâtj. Çr. 3. 4. 19, 20. A'p. Çr. 3. 3: *pṛthivjâ bhâgo 'sî 'ti hotâ bhakshajatj, antarikshasja bhâgo 'sî 'tj adhvarjur, divo bhâgo 'sîti brahmâ.*

17) Kâtj. Çr. 3. 4. 22, 23.

18) Gop. Br. 2. 1. 25. Kâtj. Çr. 3. 4. 24.

19) Kâtj. Çr. 3. 4. 30.

20) Wörtlich wie Gop. Br. 2. 1. 7. vgl. Kâtj. Çr. 3. 4. 30. Lâṭj. Çr. 4. 11. 21. A'p. Çr. 4. 10: *bradhna pinvasva, dadato me mâ kshâji, kurvato me mo 'pakasat.* Çâṅkh. Çr. 4. 9: *praǰâpater bhâgo 'sj ûrjasvân pajasvân, akshitir asi, mâ me kshesḥṭhâ 'mutrâ 'mushmi'llloka iha k'e 'tj anvâhârjam abhimṛǰa — —.*

haltenden Verse: „Zündstoff bist du...“ (AV. 7. 89. 4) Brennholz an, reinigt die Paridhihölzer, jedes einmal und spricht dazu den Vers: „Agni, Beutegewinner, dich, der du den Wettlauf angestellt, den Beutegewinner reinige ich“ (VS. 2. 14b).

2. Ebenso (reinigt er) das östliche (i. e. A'havanîja)feuer mit den Worten: „Dich, o Agni, der du Beute ersiegt und gewonnen hast, reinige ich; du ersiegtest Beute!“
3. Mit dem Verse: „Bṛhaspati möge sich gefallen lassen Andacht, Feuerschein und Opferbutter, unverletzt dies Opfer vollziehen und uns hold sein; alle Götter sollen sich hier erfreuen“ (cf. VS. 2. 13, bringt der Adhvarju) die Anujâǵaspenden (dar).
4. Den Vers: „Ihr Götter, die ihr im Himmel seid...“ (AV. 1. 30. 3) verwendet er als Nachruf des Vashaṭrufes.
5. Mit dem Verse: „Verjage, o Kâma...“ (AV. 9. 2. 4) begleitet er das Auseinanderschieben der beiden Opferlöffel.
6. Mit dem Verse: „Besalbt das Barhis...“ (AV. 7. 98. 1) das Hineinwerfen des Prastara (in das A'havanîjafeuer).
7. Mit dem Verse: „Der Rest ist euer...“ (TS. 1. 1. 13. 2, opfert er) den (in den beiden Opferlöffeln befindlichen) Rest.
8. (Darauf) mit den Versen: „Nicht brannte die Sonnenglut...“ (AV. 7. 18. 2), „Mit Glanz begabt...“ (AV. 6. 53. 3), „Der Götter Frauen...“ (AV.

---

1) Kâtj. Çr. 3. 5. 4. Zu §§ 1. 2 A'p. Çr. 3. 4: *samidham âdhâjâ 'gnîṭ paridhîṃç k'â 'gniṃ k'a sakṛtsakṛt saṃmṛḍḍhî 'ti saṃpreshjatj, anuǵñâto brahmaṇâ 'gnidhraḥ samidham âdâdhâtj eshâ te agne samit, tajâ vardhasva k'â k'a pjâjasva vardhatâṃ k'a te jaǵñapatir â k'a pjâjatâṃ, vardhishîmahi k'a vajam â k'a pjâjishîmahi svâhe 'ti pûrvavat paridhîn sakṛtsakṛt saṃmṛǵjâ 'gne vâǵaǵid vâǵaṃ tvâ sasṛvâṃsaṃ vâǵaṃ ǵigivâṃsaṃ vâǵinaṃ vâǵaǵitaṃ vâǵaǵitjâjai saṃmârǵmj agnim annâdam annâdjâje 'ti sakṛd agniṃ prâñk'am.*

3) Kâtj. Çr. 3. 5. 5 fgg. Nach A'p. Çr. 5. 27: *mano ǵjotir ǵushatâm iti bṛhaspativatja rk'o 'patîshṭhate* wird der Vers bei der Vorbereitung zum Agnihotra verwendet.

4) PW. s. *vashaṭ*.

5) *vj-ûh* bei Kâtj. Çr. 3. 5. 17. *vipra-nud* im PW. unbelegt.

6) Kâtj. Çr. 3. 5. 24; 6. 8.

7) Kâtj. Çr. 3. 6. 18.

8) Die Verse sind der Reihe nach an Soma, Tvashṭar, die Götterfrauen und Agni Gṛhapati, dh. an die Gottheiten der Patnîsaṃjâǵa gerichtet. Cf. Kâtj. Çr. 3. 7. 10.

9) 7. 6), „Der gute Hausherr...“ (AV. 12. 2. 45 cd) die (vier) Patnîsaṃjâǵaspenden.

9. (Schliesslich) die Homa (an Agni und Sarasvatî) im Dakshiṇâfeuer, bei deren drittem der Vers: „Mörser und Stösser...“ (AV. 10. 9. 26) erforderlich ist.

10. Der A'gnîdhra wirft den Sammârgabüschel in das (A'havanîja)feuer mit dem Verse: „Der im Feuer...“ (AV. 7. 87. 1).

11. Er begleitet mit den Versen: „Ich löse dir...“ (AV. 7. 78. 1), „Ich mache frei...“ (AV.14.1.57), „Ich löse dich...“ (AV. 14. 1. 19.) das Losbinden des Strickes von der Gattin des Jaǵamâna.

12. Mit dem Verse: „Der Vedabüschel diene zum Heil...“ (AV. 7. 28. 1) löst (der Hotar) den Vedabüschel auf.

13. (Der Adhvarju bringt) mit den sechs Versen: „Die du herführtest...“ (AV. 7. 97. 3—8) die Schlusshoma (dar); [„O Herr des Geistes...“ ist der letzte dieser Verse.]

14. Das Ausgiessen des (vorher herbeigebrachten) Praṇîtâwassers begleitet er mit dem Liede: „Die dahinfliessenden...“ (AV. 6. 23).

15. Mit dem Verse: „Denen die Prajâǵaspenden gehören...“ (AV. 1. 30. 4) fordert er sich von dem Jaǵamâna (seine Portion).

16. Isst dieselbe mit dem Liede: „Welche Speise...“ (AV. 6. 7) und spricht darauf: „O Gott Savitar, dies that er dir kund, das treibe vorwärts und opfere es! Bṛhaspati ist der Brahman (TS. 3. 2. 7. 1); als solcher schütze das Opfer, schütze den Opferherren, als solcher schütze mich, als solcher schütze mich den dienstbeflissenen.“

17. Darauf benetzt sich der Jaǵamâna in der Wasserschale mit dem Verse: „Mit Glanz begabt...“ (AV. 6. 53. 3) seine beiden an einander gelegten Hände und streicht sich mit denselben über das Gesicht.

18. (Es folgt die Handlung, *karma*), welche er mit den zwischen den beiden

---

9) Kâtj. Çr. 3. 7. 18, 19; die dritte Spende heisst daselbst *pishṭalepa*.

10) Citirt beim Schol. zu Kâtj. Çr. 3. 7. 19.

11) Vait. 2. 6. Kâtj. Çr. 3. 8. 1 fgg. Kauç. 76: *ahaṃ vishjâmi pra tvâ muñk'âmî 'ti joktraṃ vik'ṛtati.*

12) Kâtj. Çr. 3. 8. 3 Schol.

13) Kâtj. Çr. 3. 8. 4. — Der Schluss dieses § ist offenbar eine spätere Hinzufügung, wahrscheinlich nach Kauç. 6: *jad adja tvâ prajatî* (AV. 7. 97. 1) *'ti saṃsthitahomâ, manasaspata itj uttamaṃ k'aturgṛhîtena.*

14) Kâtj. Çr. 3. 8. 6.

16) Gop. Br. 2. 1. 4.

17) Kâtj. Çr. 3. 8. 9, 10.

18) Kâtj. Çr. 3. 8. 11, 20.

hinteren Feuern hindurch südlich um das A'havanîjafeuer herum zu machenden Vishṇuschritten beginnt und welche er damit endet, dass er (auf seine Portion, die Erde, nach Osten, auf das A'havanîjafeuer und die Sonne) hinblickt.

19. Mit dem Verse: „O Agni, Hausherr...“ (VS. 2. 27) tritt er an das Gârhapatjafeuer.

20. Mit dem Verse: „Unter dessen weiten...“ (AV. 7. 26. 3) schreitet er auf das A'havanîjafeuer zu und spricht die Lieder: „Ein- und Ausathmen...“ (AV. 2. 16) und „Kraft bist du...“ (AV. 2. 17); so ist die Vorschrift.

21. Mit den beiden Versen: „Dieser Agni möge uns...“ (VS. 5. 37, 38) tritt er (vollends) heran und geniesst seine Portion mit den Worten: „Dieser Opferherr auf den Befehl...“

22. Mit dem Verse: „Die Satzungen mache ich dem Herrn der Satzungen...“ (Citat unbekannt) legt er das Brennholz an, womit die (Vait. 1. 13 übernommene) Observanz ihr Ende erreicht.

23. Der Erfolg wird jedoch auch ohne (diese) Ceremonie von Seiten des Jaǵamâna erzielt; dies sprechen auch folgende zwei Çloka aus:

„Der Pravargja, die Jâǵamâna und die Patnîmantra, diese drei
„Bilden einen unwesentlichen Theil beim Opfer; auch ohne sie gelingt dasselbe.
„Durch den Pravargja erlangt man Heldenmacht, durch das Jâǵamâna Erfüllung seiner Wünsche,
„Durch die Patnîmantra Nachkommenschaft und langes Leben; dadurch hat man hierin Erfolg.“

24. Das Darçapûrṇamâsaopfer ist dreissig Jahre lang zu feiern, (nur) fünfzehn (dagegen) das Dâkshâjaṇaopfer (eine Modification des ersteren).

---

19) Kâtj. Çr. 3. 8. 21. A'p. Çr. 6. 19: *gârhapatjam upatishṭhate 'gne gṛhapata iti*, allerdings hier unter den Agnihotraceremonien.

21) Kâtj. Çr. 3. 8. 28, 30, woselbst der Spruch *'saṃ jaǵñapatir â°'* lautet.

22) Kauç. 6: *vratâni vratapataja iti samidham âdadhâti*; 42, woselbst auch der citirte Vers vollständig steht:

vratâni vratapataja upâkaromj agnaje
sa me djumnaṃ bṛhad jaço dîrgham âjûḥ kṛṇotu ma

iti vratasamâpanîr âdadhâti. 42. 68: *idâvatsarâje 'ti vratavisarǵanam âǵǵaṃ ǵuhujât, samidho 'bhjâdadhjât.* Nach Kâtj. Çr. 3. 8. 29 entledigt sich der Jaǵamâna der Observanz unter Verwendung des bei der Uebernahme derselben vorgeschriebenen Verses (Vait. 1. 13).

23) Weber, Ind. Stud. 10, 337.

24) Kâtj. Çr. 4. 4. 29.

25. Das Vollmondsopfer fällt auf den Vollmonds- und den folgenden Tag; ebenso (das Neumondsopfer) auf den Neumondstag (und den folgenden).
26. Oder (es ist auch das Darçapûrṇamâsaopfer nur) ein Jahr lang (zu feiern.)
27. Auch ist das Sâkaṃprastâjja usw., sowie (alle übrigen) Jshṭi in diesen beiden (Opfern) erklärt.

---

26) Kâtj. Çr. 4. 4. 29.

27) Kâtj. Çr. 4. 3. 2. Çâṅkh. Çr. 1. 16: *vjâkhjâtau darçapûrṇamâsau, prakṛtir ishtipaçubandhânâm.*

BUCH II.

Capitel 5.

1. Es folgt die Beschreibung des Agnjâdheja.
2. Im Frühling (ist dasselbe vorzunehmen) für einen Brâhmaṇa, im Sommer für einen Râǵanja, in der Regenzeit für einen Vaiçja; dies sind die drei Zeitabschnitte; so ist die Vorschrift.
3. Wann aber auch immer Jemand anlegen möge, nie soll ihn der Glaube dabei verlassen.
4. Vorgeschrieben ist Reismuss für die Brâhmaṇa.
5. (Der Jaǵamâna) führt die Priester hinzu.
6. Er lege das nach Belieben mit einem Mantra (oder auch nicht) besprochene (Feuer) an.
7. „Den Açvattha im Schoosse der Çamî, der bei dir aufgewachsen ist,
„Den erfasse ich dir unter Andacht und Opferflammen.
„O Ǵâtavedas, den Samen der Welt lasse hier entströmen, der aus der Gluth entstehen wird,
„Indem du das opferführende Feuer aus dem Açvattha im Schoosse der Çamî entspringen lässest, das erfreuende.“

Diese Worte lässt (der Brahman den Jaǵamâna) sprechen, wenn der-

---

2) Vait. 43. 1. Kâtj. Çr. 4. 7. 5—7. A'çv. Çr. 2. 1. 12, 13. A'p. Çr. 5. 3: *vasanto brâhmaṇasjâ, grîshmo râǵanjasja hemanto vâ, çarad vaiçjasja, varshâ rathakârasja, je trajâṇâṃ varṇânâm etat karma kurjus, teshâm esha kâlaḥ, çiçiraḥ sârvavarṇikaḥ, somena jakshjamâṇo na rtuṃ sûrkshet.* Çâṅkh. Çr. 2. 1: *vasante brâhmaṇasjâ 'gnjâdhejaṃ, grîshme kshatrijasja, varshâsu vaiçjasja çaradi vâ, çiçiraḥ sarvavarṇânâṃ, jâthâkâmjam ṛtûṇâṃ somena jakshjamâṇasja.*

3) Die Vorschrift in § 2 ist also nicht bindend, ebenso A'çv. Çr. 2. 1. 14. vgl. auch A'çv. Gṛhj. 1. 1. 4.

4) Kâtj. Çr. 4. 8. 3, 9.

7) TBr. 1. 2. 1. 8, 9, 15, 16. — Kâtj. Çr. 4. 7. 22, 23. A'çv. Çr. 2. 1. 17.

selbe die beiden in dem Mantra erwähnten Reibhölzer ergreift um (das Feuer) anzulegen.

8. Schweigend und wachend sitzen sie die Nacht oder auch (nur) die zweite Hälfte der Nacht da.

9. Mit dem Verse: „Bṛhaspati, Savitar...“ (AV. 7. 16. 1) wecke (der Jagamâna?) sie, wenn sie in Schlaf fallen sollten.

10. Beim Erscheinen der Morgenröthe macht (der Adhvarju) das zum Auslöschen (des Tags zuvor angelegten Gârhapatjafeuers) dienende Wasser (*çântjudaka*) zurecht unter Recitation der — — — — und der Aṅgirasverse und unter Anfügung der K'âtana-, Mâtṛnâma und Vâstoshpatilieder.

11. Mit diesem (Wasser) wäscht er das eisenbeschlagene (eig. Feuer im Fuss tragende) Ross, besprengt (das Gârhapatjafeuer) und löscht es auf diese Weise aus, um es noch vor oder auch erst nach Sonnenaufgang (aufs Neue) anzulegen.

A'p. Çr. 5. 1: *jo açvatthaḥ çamîgarbha âruroha tve sak'â, taṃ te harâmi brahmaṇâ jaǵñijaiḥ ketubhiḥ sahe 'ti çamîgarbhasjâ 'çvatthasjâ 'raṇî âharatj, apj açamîgarbhasje 'ti vâǵasanejakam;* 5. 8: *ǵâtavedo bhuvanasja reta iha siñk'a tapaso jaǵ ǵanishjate, agnim açvatthâd adhi havjavâhaṃ çamîgarbhâǵ ǵanajan jo majobûḥ, ajaṃ te jonir ṛtvija ijetabhjâm agnî rakshâṃsi sedhati.*

8) Nach dem Schol. zu Kâtj. Çr. 4. 8. 13 nur der Jaǵamâna und seine Gattin, nach unserm Text also wohl auch die Ṛtviǵas.

10) S. die kritischen Anmerkungen zu der Stelle. — Kâtj. Çr. 4. 8. 15. Gop. Br. 1. 2. 18: *sa khalu çântjudakam* fgg Kauç. 44: *çântjudakaṃ karotj, tatrai 'tat sûktam* (sc. AV. 4. 2) *anujoǵajati.* 80: *çântjudakaṃ karotj asakalaṃ k'âtanânâṃ k'â 'nvâvapate.* 136: *çântjudakaṃ kṛtvâ sarvatra k'âtanânj anujoǵajen, mâtṛnâmâni k'a.* 31: *çântjudakena saṃprokshja —.* 54: *çâ°keno' pasik'ja —.*

11) Kâtj. Çr. 4. 8. 16; 9. 16. — Zu der Verwendung eines Pferdes beim Agnjâdheja vgl. ausser Kâtj. Çr. 4. 8. 25 fgg. 9. 16 noch A'p. Çr. 5. 10: ° *itj upatishṭhatj açve 'gniṃ manthati.* Das Kâtj. Çr. 4. 9. 16 angeordnete Berühren des Hufes mit einem brennenden Holztück beweist, glaube ich, deutlich, dass der Wahrnehmung, wie durch den beschlagenen Huf (man muss die Bekanntschaft mit dieser Praxis doch wohl bei den damaligen Indern voraussetzen) Feuerfunken hervorgelockt werden, das Ross überhaupt nur seine Verwendung beim Agnjâdheja verdankt; dafür spricht jedoch nicht nur die bei demselben vorgenommene symbolische Handlung, sondern auch der dritte der

12. Hierbei findet die Handlung statt, bei deren Beginn festgeformte Erdklösse erforderlich sind und welche mit dem Herantreten endet.

13. Mein Lehrer entnimmt noch dazu (dh. schreibt vor zu entnehmen) unter dem Verse: „Wenn dich im Zorn..." (AV. 12. 2. 5) Feuer in das A'havanîja- und Dakshiṇâfeuer, wobei zum Schluss die Grenzlinien gezogen werden.

14. „Dein ist das Lebende, alles erhältst du; Atharvan entrieb dich zuerst, o Agni.
„Dich, o Agni, entrieb Atharvan aus einem Lotusblatt für den frommen Opferherrn, der das Haupt von allem ist.
„Dich entflammte dann der Rshi Dadhjañk', der Sohn Atharvans, dich den Feindetödter, den Burgenzerbrecher.
„Dich entflammte dann der Hengst auf der Strasse, dich den Tödter der Unholde, den Beuteersieger in Kampf für Kampf. (VS. 11. 32—34.)

Mit diesen Worten begleitet (der Jaǵamâna) das Entzünden des Feuers.

15. Das Entstandensein desselben mit dem Verse: „Den schön geborenen Ǵâtavedas..." (AV. 4. 23. 4).

16. Nachdem er dann (das Feuer) mit Gold zugedeckt, (bläst er es an) mit dem warmen Hauch seiner Nase oder seines Mundes und athmet aus, indem er den Vers: „In mir zuerst..." (AV. 7. 82. 2) dazu spricht.

17. Wenn man das oben erwähnte Ross seinen Fuss auf die Grenzlinie setzen lässt, so begleitet er diese Handlung mit dem Verse: „Dem heiligen Werke..." (AV. 3. 16. 6).

18. Während das Feuer auf einem Wagen herbeigeführt wird, lässt (der Brâhman den Jaǵamâna), welcher sich hinten an dem Pferde festhält, (folgende fünf Verse) sprechen:

Cap. 6 beginnenden Verse, wozu dann auch die von mir gegebene Deutung von *pâthjo vṛshâ* 5. 14 stimmt.

13) Kâtj. Çr. 4. 8. 16. Wegen *âk'ârjâs* s. Vait. 1. 3 Anm.

14) Mahâd. zu Kâtj. Çr. 4. 8. 21.

15) Kauç. 70: *manthâmi tvâ ǵâtavedaḥ, suǵâtaṃ ǵâtavedasaṃ — — — prathamajâ manthati, dvitîjajâ ǵâtam anumantrajate.*

16) Çat. Br. 14. 9. 4. 25. Kâtj. Çr. 4. 8. 16, 17, 28, 30. A'p. Çr. 5. 11: *ǵâtaṃ jaǵamâno 'bhiprâṇiti prajâpates tvâ prâṇenâ 'bhiprâṇimi — —.*

18) In wörtlicher Uebereinstimmung mit Gop. Br. 1. 2. 18 (Schluss).

Capitel 6.

„Als du wiehertest sogleich bei deiner Geburt, dich erhebend aus Meer und Nebel,
„Deine Adlerschwingen, Gazellenfüsse; preiswerth ist deine hohe Geburt, o Renner. (RV. 1. 163. 1).
„Als du wiehertest in der Fluth geboren, o Renner, stark, o Ross, und kräftig an Kraft.
„Da machten dich im Anfang zu einem Antheil für den Brahman Atharva- Sâma- und Jagurveda.
„Das unter Rgversen geputzte Ross führte Pragâpati zuerst zum Atharvan.
„An seinem Huf empfing dieser zuerst das Licht (des Feuers); er möge mich führen zur Welt der Frommen.
„Ueberwinde die Feinde, verleihe mir Kinder und langes Leben, o Ross.
„Möge ich durch dich die mich hassenden Nebenbuhler tödten! Verleihe mir, dem Opferer die Himmelswelt.
„Ueberwinde die Feinde, bewältige die anfeindenden,
„Auf dass ich überlegen sei den alles hier schädigenden Menschen.

2. Das gleichzeitige Herbeibringen des A'havanîja- und Dakshinâfeuers aus dem Gârhapatja begleitet (der Jagamâna) mit dem Verse: „Ich vertheile..." (AV. 12. 2. 32).
3. Wenn das A'havanîjafeuer angelegt ist, so tritt er an dasselbe mit dem Verse: „Heran schritt dieser Stier..." (AV. 6. 31. 1).
4. Das Dakshinâfeuer ist entweder durch Reiben zu entzünden oder (aus Gârhapataja) zu holen.
5. Das Entnehmen des Sabhja- und A'vasathjafeuers findet aus dem A'havanîja statt, oder auch das des A'vasathja aus dem Sabhja. — Die Bestimmung des Sabhja ist für die Versammlungshalle, des A'vasathja für das Haus.
6. (Als Opferlohn) giebt (der Jagamâna) das (5. 11 erwähnte) eisenbe-

---

3) Kâtj. Çr. 4. 9. 18.

5) Kâtj. Çr. 4. 9. 20; vgl. Weber, Ind. Stud. 10, 328.

6) Gop. Br. 1. 2. 21, wo neben *k'âtushprâçjâm* das hier zu ergänzende *dhenum* steht. — Nach Kâtj. Çr. 4. 10. 6. (Schol.) erhalten die Priester erst nach der Purnâhuti ihren Lohn. — A'p. Çr. 5. 20: *dakshinâkâle dakshinâ dadâtj agam pûrnapâtram upabarhanam sârvasûtram itj agnîdhe, vahinam açvam brahmane 'dhvarjave vâ, 'havanîjadeçe 'nadvâham adh-*

schlagene Ross, den (beim Agnjâdheja verwendeten) Wagen, eine Kuh, welche (mit ihrer Milch) Speise für vier gewährt, und Gold dem Brahman.

7. „Man heisst dich den Agni Vaiçvânara; so kamst du brennend, verbrennend herbei.
„Sei unser Fürsprecher unter den Göttern. Nicht mögen wir Schaden nehmen, dein sind wir ja."
Mit diesem Verse beruhigt (der Brahman) das (genannte) Ross und treibt es zu sich heran, indem er die (fünf oben citirten) Verse: „Als du wiehertest..." dazu spricht.

8. Mit dem Verse: „Indras Kraft, der Marut Zug..." (AV. 6. 125. 3) beopfert er den Wagen und besteigt ihn mit dem Verse: „O Pfosten, starkgliedrig mögest du..." (AV. 6. 125. 1).

9. Darauf setzt er sich nieder und bringt eine Homaspende mit dem vollen Löffel unter dem Verse: „Dich preisen wir in Verehrung..." (AV. 3. 15. 7) dar.

10. Mit dem Verse: „Diese Verehrung gebührt dem gewaltigen..." (AV. 7. 109. 1) reicht (der Jaǵamâna) die eingesalbten Würfel zum Auswürfeln (der Preiskuh) dem Adhvarju hin.

11. Bei den zum Agnjâdheja erforderlichen (Tanûhavis)ishṭi an Agni Pavamâna, Pâvaka, Çuk'i und die Aditi gelangen die Verse: „Der Pavamâna läutere..." (AV. 6. 19. 2), „Dein mächtiger..." (AV. 18. 4. 59), „Agni verscheucht die Dämonen..." (AV. 8. 3. 26), „Aditi ist Himmel..." (AV. 7. 6. 1) zur Verwendung.

12. Der Jaǵamâna (isst darauf) die Vorfastenspeise für die bevorstehende zwölftägige Fastenzeit; so ist die Vorschrift.

13. Der Observant lege sich wie ein Brahmak'ârin auf den Erdboden an die Feuer.

---

varjave, 'pareṇa gârhapatjaṃ dhenuṃ hotre vâso mithunau gâvau navaṃ k'a ratham dadâti.

7. 8) Gop. Br. 1. 2. 21.

9) Kâtj. Çr. 4. 10. 5. S. auch PW. u. *pûrṇahoma* und *pûrṇâhuti*.

10) Kâtj. Çr. 4. 9. 21. Die von dem Comment. und Weber Ind. Stud. 10, 328 Anm. angenommene Beziehung dieser sonderbaren Ceremonie auf das Sabhjafeuer und die Sabhâ ist wohl nur durch die äussere Folge bei Kâtj. begründet, nach unserem Texte ist sie jedenfalls unmöglich.

11) Kâtj. Çr. 4. 10. 7 fgg.

12) Wörtlich: die Speise des zwölf Tage fasten werdenden; s. Vait. 1. 11.

13) Kâtj. Çr. 4. 10. 16. Kauç. 1. 82: *brahmak'ârî vratj adhaḥ çajîta.*

Capitel 7.

1. Abends und Morgens ist das Agnihotra zu vollziehen.
2. Nachdem (der Adhvarju) die Gavîḍâkuh (dh. die Kuh, welche die Milch für die bevorstehende Ceremonie liefert) hat melken lassen, setzt er (diese Milch) als Agnihotra (aufs Dakshiṇâfeuer).
3. (Mit einem brennenden Halme) leuchtend giesst er (in die Milch), wenn sie übergekocht, Wasser nach und schüttet dann (das Ganze) nach Norden hin aus.
4. Das Umstreuen des (A'havanîja)feuers (oder aller drei Feuer) und das Besprengen geschieht mit dem Spruche: „Dich, das Rechte...“ (TBr. 2. 1. 11, 1.)
5. Vom Gârhapatja bis zum A'havanîja giesst er einen Wasserstrahl hin mit den Worten: „Unsterblichkeitskrank bist du, verbinde die Unsterblichkeit mit der Schaar der Unsterblichen!“
6. Die abgespülten Sruk'- und Sruvalöffel erhitzt er mit dem Verse: Versengt ist...“ (VS. 1. 7b).
7. Mit dem Sruva schöpft er in die Sruk' (vier) Löffelvoll.
8. (Darauf) erhebt er die Sruk', oberhalb welcher Brennholz zu halten ist, bis zur Höhe des Mundes und schreitet zu dem A'havanîja mit den Worten: „Hiermit erhebe ich den Opferer in die himmlische Welt.“
9. Er legt (die Sruk') auf das Barhis nieder und Brennholz (im A'havanîja) an, indem er dazu spricht: „Dich (das Brennholz), das das Licht

---

1) Kâtj. Çr. 4. 13. 1.

2) Kâtj. Çr. 4. 13. 10. *gavîḍâ* ist ein Compositum aus *go* + *iḍâ* mit gedehntem Anlaut; es steht auch 43. 6. und Gop. Br. 1. 3. 11, 12. — Agnihotra ist 1. Name der ganzen Handlung, 2. der hier erwähnten Milch. Schol. zu Kâtj. Çr. 4. 14. 1.

3) Kâtj. Çr. 4. 14. 5, cf. Schol. — Gop. Br. 1. 3. 11, 12 findet sich sowohl *samudvântam*, als auch die beachtenswerthe Construction von *â-nî* mit dem instr. *adbhis*.

4) Kâtj. Çr. 4. 13. 15, 16. A'p. Çr. 6. 5: *ṛtaṃ tvâ satjèna parishiñk'âmi 'ti sâjaṃ parishiñk'ati*. Kauç. 3: *ṛtaṃ...parishiñk'âmi ǵâtaveda iti saha-haviṛbhiḥ parjukshja...*

5) Kâtj. Çr. 4. 13. 16. Gop. Br. 1. 3. 12.

6) Kâtj. Çr. 4. 14. 7. Kauç. 3: *darbhaiḥ sruvaṃ nirmṛǵja nishṭaptaṃ raksho nishṭaptâ arâtajaḥ, pratjushtaṃ rakshaḥ pratjushṭâ arâtaja iti pratâpja mûle sruvaṃ gṛhîtvâ ǵapati...*

7) Kâtj. Çr. 4. 14. 10.

8) Kâtj. Çr. 4. 14. 12.

9) Kâtj. Çr. 4. 14. 13.

des Feuers hervorbringt, das mit Wind und Hauch versehene, das himmlische lege ich an für den Himmel, dich das strahlende."

10. Steht es in Flammen, so beopfert er es am (folgenden) Morgen mit den Worten: „Dich mit dem Lichte der Sonne..."

11. (Dazu spricht er) den Vers: „Vereint mit dem Gotte Savitar, vereint mit der Nacht sammt Indra, möge Agni wohlgefällig herbeikommen. Svâhâ!" (VS. 3. 10a, am Abend); den Vers: „Vereint mit der Morgenröthe usw. möge die Sonne wohlgefällig usw." (VS. 3. 10b) am Morgen.

12. Mit den Worten: „Diese (irdische) Welt möge mich fortsetzen (sc. durch Verleihung von Kindern)" blickt er auf das Gârhapatja hin und opfert, indem er den Vers: „Praǵâpati, kein anderer als du..." (AV. 7. 80. 3) im Sinne hat, die zweite und vollere (Spende).

13. (Darauf) giesst er den Sruva dreimal nach Norden hin aus mit den Worten: „Die Rudra erfreue ich."

14. Legt denselben auf das Barhis nieder, wischt ihn aus und trocknet sich die Hände nach Norden hin ab mit den Worten: „Die Pflanzen und Bäume erfreue ich."

15. Nachdem er (den Löffel) zum zweiten Mal ausgewischt und sich die Manenschnur umgelegt hat, opfert er nach Süden mit den Worten: „Den Manen verleihe ich den Labetrank" im Gârhapatja- und Dakshiṇâfeuer, wenn er einen besonderen Wunsch hat.

16. Mein Lehrer erklärt jedoch die Agnihotraceremonie als unabänderlich (dh. erkennt den Begriff *kâmja* bei derselben nicht an).

17. Er legt in das Gârhapatja Brennholz an und opfert (in demselben) darauf aus dem Kessel mit dem Sruva, indem er spricht: „Hierher möge Gedeihen der Herr des Gedeihens schaffen, hier möge der Herr der Nachkommenschaft Nachkommen bestehen lassen; Agni, dem Hausherrn, dem reichen, dem Herrn des Gedeihens Svâhâ!"

---

10) Kâtj. Çr. 4. 14. 14.

12) Kâtj. Çr. 4. 14. 17. Gop. Br. 1. 3. 12. Ueber die erste Spende siehe § 3.

13) Gop. Br. 1. 3. 12. Vgl. die kritischen Noten zu der Stelle.

14) Kâtj. Çr. 4. 14. 19, 20. Gop. Br. 1. 3. 12.

15) Kâtj. Çr. 4. 14. 21, 22. Gop. Br. 1. 3. 12. Das wunderliche *pitrjupavîta* habe ich im Hinblick auf Gop. Br. aaO. und Vait. 28. 26 nicht in das zu erwartende *pitrjopavîta* zu ändern gewagt. — Der Jaǵamâna ist bei dieser Handlung *prâk'înâvîtin*, nicht *jaǵñopavîtin*; A'p. Par. 59.

17) Kâtj. Çr. 4. 14. 23.

18. Vorgeschrieben ist eine zweite (von keinem Spruche begleitete Spende).
19. Die erste (der zwei nun folgenden) im Dakshiṇâfeuer (darzubringenden) erfordert die Worte: „Agni, dem Speise essenden, dem Herrn der Speise Svâhâ!“
20. Nachdem er mit dem Spruche: „Dich das Wahre mit dem Rechten....“ (T. Br. 2.1.11.1, die Feuer) umstreut, legt er den Sruva, die Sruk' und das Barhis nördlich vom (A'havanîja)feuer nieder.
21. Den Rest in der Sruk' verzehrt er (in folgender Weise):
22. Mit den Worten: „Die Athem erfreue ich“ berührt er denselben, mit: „Die Keime (erfreue ich)“ zum zweiten Mal, mit: „Alle Götter (erfreue ich)“ geniesst er schliesslich das Ganze und giesst darauf mit der Sruk', ohne sie ausgewischt zu haben, Wasser hin mit: „Die Sarpa und Itaraǵana (erfreue ich)“; nachdem er dann (die Sruk') am Barhis ausgewischt hat, (giesst er) mit: „Die Sarpa und Puṇjaǵana (erfreue ich)“ zum zweiten Male (Wasser hin) und mit: „Die Gandharva und Apsaras (erfreue ich)“ zum dritten Mal westlich (vom A'havanîjafeuer).
23. Mit: „Die sieben Ṛshi (erfreue ich)“ erhitzt er den Sruva und die Sruk'.
24. Mit: „Nach Süden führe ich sie“ wischt er den Stiel der Sruk' (am Abend) abwärts und am Morgen aufwärts ab.
25. Im Brâhmaṇa beschrieben ist das Herantreten an die Feuer.
26. Nun opfere er, wenn etwas von dem Melken der Gavîḍâkuh an misslungen sein sollte, der und der Gottheit (die Sühnopfer).

Capitel 8.

1. Am dreizehnten (Tage des Monats) bringe derjenige, welcher die Darçapûrṇamâsaopfer beginnen will, einen Opferkuchen in elf Schalen an Agni-Vishṇu mit dem Liede: „O Agni-Vishṇu...“ (AV. 7. 29) dar.

---

18) Kâtj. Çr. 4. 14. 24.

19) Kâtj. Çr. 4. 14. 25.

20) § 4. Kâtj. Çr. 4. 14. 28, 29. A'p. Çr. 6. 5: *satjaṃ tva rtena parishiñk'âmî 'ti prâtar âhavanîjam agre, 'tha gârhapatjam, atha dakshiṇâgniṃ api vâ gârhapatjam âhavanîjaṃ dakshiṇâgniṃ jathâ vâhitâh.*

21—24) Gop. Br. 1. 3. 12.

25) Ich habe nichts davon im Gop. Br. vorgefunden; weitläufig wird dasselbe A'p. Çr. 6. 11 fgg. *(agnjupasthânaṃ vjâkhjâsjâmaḥ...)* behandelt.

1. 2) Gop. Br. 2. 1. 12. Kâtj. Çr. 4. 5. 22. A'p. Çr. 5. 23: *nirvapatj âgnâvaishṇavam ekâdaçakapâlaṃ, sarasvatjai k'aruṃ, sarasvate dvâdaçakapâlam, agnaje bhagine 'shṭâkapâlaṃ jaḥ kâmajeta bhagj annâdaḥ sjâm iti, nitjavad eke samâmananti.*

2. Derjenige, welcher zuerst mit dem Vollmondsopfer beginnt, ausserdem noch der Sarasvatî ein Muss und dem Sarasvant (einen Opferkuchen) in zwölf Schalen mit den Liedern: „Sarasvatî, in deinen Gebieten...“ (AV. 7. 68) und „Nach dessen Satzung...“ (AV. 7. 40).
3. Wenn sich nach Vollziehung des A'dhâna vor Ablauf des Jahres ein Unglück ereignet, so endige er unter der Rohiṇî das Agnihotra und lege unter den Punarvasû wieder an (begehe das Punarâdheja) mit den Worten: „Om, bhûs, bhuvas, svar, ǵanad om.“
4. Wenn die Pflanzen reif sind, (ist) die A'grajaṇa-Ishṭi (zu begehen).
5. Den Vers: „Dem Idâvatsara-Jahre...“ (AV. 6. 55. 3) lege (der Brahman) bei den Einleitungs- und Schlusshoma ein.
6. Mit dem Verse: „O Agni und Indra...“ (AV. 7. 110. 1) ist eine Spende an Agni-Indra darzubringen; falls dieselbe an Indra-Agni gerichtet ist, mit dem Verse: „Indra und Agni sollen uns...“
7. Darauf mit den Versen: „Wenn wir wissend...“ (AV. 6. 115. 1), „Himmel und Erde, mit Erhörung...“ (AV. 2. 16. 2), „Soma ist der Kräuter...“ (AV. 5. 24. 7) Spenden an die Viçve devâs, Himmel und Erde und Soma.
8. Am Phâlgunavollmondstage beginne man die K'âturmâsjaopfer.
9. Tags zuvor geht nach Belieben (dh. wenn der Opferer einen besonderen Wunsch dadurch zu erlangen hofft) eine Ishṭi an Vaiçvânara und Parǵanja mit den Versen: „Agni Vaiçvânara...“ (AV. 2. 16. 4) und „Brülle, donnere...“ (AV. 4. 15. 6) voraus.
10. An (dem ersten Parvan), dem Vaiçvadeva begleitet (der Hotar) das Hineinwerfen des neu zu entreibenden Feuers (in das A'havanîja) mit dem Verse: „Seid uns beide einmüthig...“ (VS. 5. 3).

---

3) Citirt beim Schol zu Kâtj. Çr. 4. 11. 1, jedoch mit der Variante *vṛddhihâniç k'ed.*
4) Gop. Br. 2. 1. 17. Kâtj. Çr. 4. 6. 1.
5) Gop. Br. 2. 1. 17.
6) Kâtj. Çr. 4. 6. 1. Gop. Br. 2. 1. 17. — Der Vers *indrâgnî asmân* gehört einem Kauç. 5 überlieferten Liede an und lautet daselbst folgendermassen:

indragnî asmân rakshátâṃ jaú praǵânâṃ praǵâpatî |
sá praǵâjâ suvîrjaṃ viçvam âjur vjaçnavat ||

7) Kâtj. Çr. 4. 6. 2—4. Gop. Br. 2. 1. 17.
8) Wörtlich wie Gop. Br. 2. 1. 19. — Kâtj. Çr. 5. 1. 1.
9) Kâtj. Çr. 5. 1. 2—4. A'çv. Çr. 2. 15. 1.
10) Kâtj. Çr. 5. 2. 1—5.

11. Mit dem Verse: „In einem Feuer wandelt das andere...“ (AV. 4. 39. 9) (bringt der Âdhvarju) eine Homaspende (dar).
12. In dieser Weise geht das Entreiben vor sich.
13. (Es folgen nun die eigentlichen Vaiçvadevaspenden) an Agni, Soma, Savitar, Sarasvatî, Pûshan, die Marut, die Viçve devâs, Himmel und Erde mit den Versen: „Agni ist der Bäume...“ (AV. 5. 24. 2), „Soma ist der Pflanzen...“ (AV. 5. 24. 1), „Sarasvatî, in deinen Gebieten...“ (7. 68. 1), „In der Ferne der Pfade...“ (AV. 7. 9. 1), „Die Marut sind der Berge...“ (AV. 5. 24. 6), „Alle Götter mögen mich...“ (RV. 6. 52. 14), „Himmel und Erde sind der Gaben...“ (AV. 5. 24. 3).
14. (Darauf eine Darbringung) von der Molke mit dem Halbverse: „Den her sich wendenden, Güter verschaffenden...“ (AV. 3. 16. 6cd).
15. Von derselben geniessen, nur durch Einziehen des Geruches, der Hotar, Adhvarju, Brahman und A'gnîdhra — auch der Jaǵamâna ist dabei gegenwärtig — unter gegenseitigem Einladungsruf.
16. Die Grundform (dieser Einladungsrufe) ist:

„Mit dem Samen, der mir zu Stande kommt und welcher mir abgeht,
„Und der mir aufs Neue entsteht, mit diesem tritt freundlich in mich ein;
„Durch ihn mache mich männlich, durch ihn reich an Nachkommen.
„Von dir, dem von Männern getrunkenen, dem angerufenen, geniesse ich angerufen.“

17. Bei den Varuṇapraghâsa (dem zweiten Parvan) am A'shâḍhavollmondstage geht der Jaǵamâna, während die beiden (A'havanîja- und Dakshiṇâ)feuer (aus dem Gârhapatja auf ihre Plätze) gebracht werden, den Vers: „Agni, komm herbei...“ (AV. 4. 14. 15) leise hersagend.
18. Und setzt sich an das südliche Feuer.
19. (Der Adhvarju) geht im Osten (an demselben) vorüber, opfert zuerst in dem nördlichen (dem Gârhapatja-) Feuer, sodann in dem südlichen.
20. (Dann) putzt man die Gattin, nachdem sie (vom Pratiprasthâtar) über

---

11. 12) Kâtj. Çr. 5. 2. 6, cf. Schol.
13) Kâtj. Çr. 5. 1. 5—20. A'çv. Çr. 2. 16. 10.
15) A'çv. Çr. 2. 16. 17, 18, 21.
16) Taitt. A'r. 1. 30. 1. A'çv. Çr. 2. 16. 19. } Kâtj. Çr. 4. 4. 23—27; hiernach findet jedoch die Handlung beim Dâkshâjaṇaopfer statt.
17) Kâtj. Çr. 5 3. 1; 4. 2.
19) Kâtj. Çr. 5. 5. 4, 5.
20) Kâtj. Çr. 5. 5. 6. A'p. Çr. 8. 6: *pratiprasthâtâ patnîm udânajatj etak'*

ihre Untreue befragt ist, unter dem Verse: „Dies, o ihr Wasser, führet fort...“ (AV. 7. 89. 3.)

21. (Darauf bringt der Adhvarju) die fünf (allen drei Parvan gemeinsamen) Spenden, mit der für Pûshan bestimmten, zum Schluss (dar).

22. (Dazu noch solche) an Indra-Agni, Varuṇa, die Marut und Ka, bei denen (und zwar speziell der zweiten und vierten von den genannten) die Verse: „Varuṇa ist der Gewässer...“ (AV. 5. 24. 4) und „Der Leben gebend...“ (AV. 4. 2. 1) zu verwenden sind.

23. Nach dem Reinigungsbade finden die Vishṇuschritte zwischen den beiden Vedi statt.

Capitel 9.

1. Am Kârttikavollmondstag finden die Sâkamedha (das dritte Parvan) statt.

2. Bei der Tags zuvor darzubringenden (Morgen)ishṭi an Agni anîkavant ist der Vers: „Er machte rauschen...“ (AV. 3. 3. 1), am Mittag (bei der Spende) an die wärmenden Marut der Vers: „O ihr wärmenden, an diesem...“ (AV. 7. 77. 1), am Abend (bei der Spende) an die (Marut), welche an den Hausopfern Antheil haben, der Vers: „Den eiligen Zug...“ (AV. 4. 27. 7) zu verwenden.

3. (Diese letztgenannte Ishṭi) beginnt mit einer Schmalzportion und schliesst mit einer Iḍâlibation.

4. Am nächsten Tage folgt die Handlung mit dem vollen Darvîlöffel unter

---

k'a vâk'ajati, tâṃ pṛk'k'hati: patni, kati te ǵârâ iti? jân âk'ashṭe tân varuṇo gṛhṇâtv iti nirdiçati, jaǵ ǵâraṃ santaṃ na prabrûjât, prijaṃ ǵñâtiṃ rundhjât; asau me ǵâra iti nirdiçen. nirdiçjai 'vai 'naṃ varuṇapâçena grâhajatî 'ti viǵñâjate.

21) Dh. die fünf ersten von den § 13 genannten; cf. Weber Ind. Stud. 10, 338. A'çv. Çr. 2. 17. 13.

22) Kâtj. Çr. 5. 4. 23. A'çv. Çr. 2. 17. 14, 15.

23) Bei dem Schol. zu Kâtj. Çr. 5. 5. 29 und 40 wird das Bad auch *saumika* genannt, ebenso A'p. Çr. 8. 7. 8. — Der Schluss des § ist citirt in der Paddhati zu Kâtj. Çr. pag. 488, 2.

1) Kâtj. Çr. 5. 6. 1.

2) Kâtj. Çr. 5. 6. 2—6 A'çv. Çr. 2. 18. 2, 3. Gop. Br. 2. 1. 23. A'p. Çr. 8. 9: *tataç k'aturshu mâseshu pûrvasmin parvaṇi upakramja dvjahaṃ sâkamedhair jaǵate, 'gnaje 'nîkavate puroḍâçam ashṭâkapâlaṃ nirvapati, sâkaṃ sûrjeṇo 'djatâ sâkaṃ vâ raçmibhiḥ prak'aranti, siddham ishṭiḥ saṃtishṭate; marudbhjaḥ sâṃtapanebhjo madhjaṃdine k'aruṃ; na bṛhir anupraharati siddham ishṭih saṃtishṭhate;* weiterhin citirt vom Schol. zu Kâtj. Çr. 5. 6. 6.

3) Kâtj. Çr. 5. 6. 18 fgg., 27.

Anwendung des Verses: „Voll, o Löffel...“ (cf. VS. 3. 49, TS. 1. 8. 4. 1).

5. (Darauf eine Darbringung) an die spielenden Marut mit dem Liede: „Die schwarze Bahn...“ (AV. 6. 22).

6. An der Mâhendrî (bringt er) die sechs Spenden, mit der an Indra-Agni gerichteten zum Schluss, (dar).

7. (Darauf zwei) für Mahendra und Viçvakarman bestimmte mit dem Liede: „Welche essend...“ (AV. 2. 35).

8. Bei der (nun folgenden) Pitrjâ(ishṭi spricht er) die Daivâvṛdhformel, an welche sich zum Schluss die Darbringung einer Butterportion anschliesst, (aus) für Soma sammt den Manen oder die Manen sammt Soma, unter Verwendung der Verse: „O Väter, die ihr auf dem Barhis sitzt...“ (AV. 18. 1. 51), „Die von uns herbeigerufenen Väter...“ (AV. 18. 3. 45), „O ihr im Feuer verbrannten Väter...“ (AV. 18. 3. 44), „Dem Agni, der das Väteropfer entführt...“ (AV. 18. 4. 71).

9. Die Einleitungshoma opfert (der Adhvarju in dem Feuer), das aus dem Dakshiṇâfeuer geholt und an demselben vorübergetragen ist.

10. Darauf geht (der Brahman) südlich an dem (A'havanîja)feuer vorüber

---

4) Gop. Br. 2. 1. 23. Kâtj. Çr. 5. 6. 36. A'p. Çr. 8. 11: *vjushṭâjâṃ purâ 'gnihotrât pûrṇadarveṇa k'aranti, hute vâ; çaranishkâsasja darvîṃ pûrajitva rshabham âhûja tasja ravathe pûrṇâ darvi parâ pate 'tj anudrutjo 'ttarajâ gârhapatje ǵuhujâd; jadj ṛshabho na rujâd, brahmâ brûjâǵ ǵuhudhî 'ti, jasja ravathe ǵuhoti, tâṃ dakshiṇâṃ dadâti, marudbhjaḥ krîḍibhjaḥ svatavaḍbhjo vâ puroḍâçaṃ saptakapâlaṃ nirvapati, sâkaṃ sûrjeno 'djatâ sâkaṃ vâ raçmibhiḥ prak'aranti, siddhaṃ ishṭiḥ saṃtishṭhate.* Kauç. 138: *darvîṃ pûrajitvâ pûrṇâ darva iti sa darvîm — —.*

5) Gop. Br. 2. 1. 23. Kâtj. Çr. 5. 7. 1. A'çv. Çr. 2. 18. 14—16.

6) *Mâhendrî*, sc. *ishṭi*, ist sva. sonst *mahâhavis* (Kâtj. Çr. 5. 7. 5), so auch A'çv. Çr. 2. 18. 17. — Ueber die fünf Spenden ausser der für Indra und Agni bestimmten siehe Cap. 8. 21 und Kâtj. Çr. 5. 7. 7, 8. Gop. Br. 2. 1. 23.

7) Kâtj. Çr. 5. 7. 9, 10. A'çv. Çr. 2. 18. 18. Gop. Br. 2. 1. 23.

8) Die Bedeutung von *daivâvṛdh* ist conjectural erschlossen aus § 14, wo sich das Wort neben, und doch wohl correspondirend mit *çaṃju* findet. Kâtj. Çr. 5. 8. 9—12; 9. 2—9. Kauç. 87: *ekapavitrântarhitân havishjân nirvapatî 'dam agnaje kavjavâhanâje 'ti, svadhâ pitṛbhjaḥ pṛthivishadbhja itî, 'dam somâja pitṛmate, svadhâ pitṛbhjaḥ somavadbhjaḥ, pitṛbhja vâ 'ntarikshasadbhja iti — —.*

9) A'çv. Çr. 2. 19. 1. cf. Schol.

10) Kâtj. Çr. 5. 8. 3, 4. cf. Paddh. pag. 515.

und setzt sich westlich (vom Dakshiṇâfeuer) nieder; der Jaǵamâna und A'gnîdhra nördlich von demselben.

11. (Der A'gnîdhra) beantwortet (bei dieser Ceremonie den Anruf des Adhvarju) mit *„astu svadhâ!"*

12. Das besagen auch folgende zwei Çloka:

„Bei der Pitrjâ (ishṭi) setze dich als Brahman, mit dem Gesicht nach Osten gewendet, wenn die Vorhoma geopfert sind,

„Du dann im Süden am (A'havanîja)feuer vorbeigegangen bist, im Westen (vom Dakshiṇâfeuer) während der Handlung nieder;

„A'gnîdhra und Jaǵamâna dagegen beide im Norden.

„Auch ist hier *„astu svadhâ!"* als Antwortsruf zu sagen."

13. (Hotar, Adhvarju, Brahman und A'gnîdhra) riechen an der Iḍâmilch.

14. Nach der Umgiessung (der Vedi) schliesst (die Pitrjeshṭi) mit der Daivâvṛdh- und Çaṃjuformel.

15. Darauf schreiten sie aus der Hütte heraus und sprechen leise das Lied: „Der in so verschiedener Weise..." (AV. 7. 3).

16. Nach Osten heraufschreitend wenden sie sich zur Sonne mit dem Verse: „Es erheben sich ihre Strahlen..." (AV. 13. 2. 1).

17. Nach Süden (wenden sie sich) zu den Feuern mit dem Verse: „Welche in Himmel und Erde..." (AV. 3. 21. 7.)

18. Darauf bringen sie nach Norden gewendet an einem Kreuzwege den Traiǵambaka(kuchen) mit dem Liede: „Der im Feuer..." (AV. 7. 87) nach (der Zahl) der arischen Angehörigen des Jaǵamâna dar.

19. Die Puroḍâça in die linke Hand nehmend, gehen sie, indem sie sich die rechten Schenkel schlagen, dreimal links um das Feuer herum und sprechen dazu den Vers:

---

11) Anstatt des Vait. 1. 10 vorgeschriebenen *astu çraushaṭ!* — Gop. Br. 2. 1. 24. A'çv. Çr. 2. 19. 18. Kâtj. Çr. 5. 9. 11.

13) Gop. Br. 2. 1. 25. Kâtj. Çr. 5. 9. 14.

14) Kâtj. Çr. 5. 9. 16, 32. A'çv. Çr. 2. 19. 2. S. Anm. zu § 8.

17) Gop. Br. 2. 1. 25. A'çv. Çr. 2. 19. 31, 32.

18) Dh. einen Puroḍâça für jeden Verwandten und ausserdem einen überzähligen. Kâtj. Çr. 5. 10. 2. cf. A'çv. Çr. 2. 19. 37. Gop. Br. 2. 1. 25.

„Den Trjambaka verehren wir, den schönduftenden Mehrer des Reichthums.

„Wie den Kürbis vom Stiel, will ich vom Tode mich lösen, nicht von der Unsterblichkeit." (RV. 7. 59. 12).

20. Darauf nehmen sie die Puroḍâça in die rechte Hand und gehen, (die linken Schenkel sich schlagend, dreimal) rechts (um das Feuer) herum.

21. Wenn die beiden (mit den Puroḍâça gefüllten und aufgehängten) Körbe abgelöst sind, so spricht (der Jaǵamâna) leise den Vers: „Welcher Angehörige uns..." (AV. 1. 19. 3.)

22. Dann kommen (alle wieder) rechts herum sich wendend zurück.

23. Es folgt die Ishṭi an Aditi.

24. Am Phâlgunavollmondstage (findet) das Çunâsîrja (statt).

25. Bei Wiederholung (der Kâturmâsjaopfer jedoch) am Tage vorher.

26. (An demselben bringt der Adhvarju) die fünf (regulären K'âturmâsjaspenden), mit der an Pûshan gerichteten zum Schluss, (dar).

27. (Dazu) Spenden an Vâju, die Çunâsîra und die Sonne, die letzte nur in einer Darbringung bestehend, bei denen (dh. der zweiten und letzten) die Verse: „Die Çunâsîra mögen hier..." (AV. 3. 17. 7) und „Die Sonne ist der Augen..." (AV. 5. 24. 9) zur Verwendung kommen.

Capitel 10.

1. Bei dem nun zu beschreibenden Thieropfer bringt er einen Volllöffel-

---

20) Kâtj. Çr. 5. 10. 15, 16. cf. Çat. Br. 2. 6. 2. 12. Eine ganz ähnliche Ceremonie wird für die Somafeierlichkeiten von A'p. Çr. 15. 22 vorgeschrieben: *ṛtvijo hotṛprathamâḥ prâk'înâvîtino jâmîr anubruvantaḥ sarparâǵñînâṃ kîrtajanto dakshiṇân keçapakshân udgrathja savjân prasrasja dakshiṇân ûrûn âghnânâḥ, sighbir abhidhûnvantas triḥ prasavjaṃ parijantj, apa naḥ çoçuk'ad agham iti; savjân udgrathja, dakshiṇân prasrasja, savjân ûrûn âghnânâ anabhidhûnvantas triḥ parijanti, apa naḥ çoçuk'ad agham iti.* — Kauç. 84: *triḥ prasavjaṃ prakîrṇakeçjaḥ pratiparijanti dakshiṇân ûrûn âghnânâs.*

21) Kâtj. Çr. 5. 10. 21.

22) Kâtj. Çr. 5. 10. 23. Schol. Paddh. pag. 537.

23) Gop. Br. 2. 1. 25 A'çv. Çr. 2. 19. 39.

24) Kâtj. Çr. 5. 11. 15. A'çv. Çr. 2. 20. 1. cf. Gop. Br. 2. 1. 26.

25) Kâtj. Çr. 5. 11. 18.

26) Vait. 8. 21 Anm. Kâtj. Çr. 5. 11. 4. A'çv. Çr. 2. 20. 3.

27) Kâtj. Çr. 5. 11. 5, 6, 11. A'çv. Çr. 2. 20. 3. Gop. Br. 2. 1. 26.

1) Dh. die *jûpâhuti* nach Art der *pûrṇâhuti* Kâtj. Çr. 6. 1. 4 cf. Schol.

homa an Vishṇu dar mit dem Verse: „Weit, o Vishṇu...“ (VS. 5. 38. TS. 1. 3. 4. 1.)

2. Mit dem Verse: „Des unheildrohenden...“ (AV. 10. 6. 1) begleitet (der Adhvarju) das Behauen des Opferpfostens.

3. Mit: „Wenn dich der Kunstfertige...“ (AV. 10. 6. 3) das Glätten desselben.

4. Mit: „Sie salben, besalben sich ganz und gar...“ (AV. 18. 3, 18) das Einreiben desselben (mit Butter).

5. Mit: „Schöne Salbung möge mir...“ (AV. 7. 30. 1) das Einsalben desselben [dh. das Bestreichen mit Stoffen, welche als wohlriechend zu bezeichnen sind].

6. Mit: „Was für ein Kleid du dir...“ (AV. 8. 2. 16) das Umhängen desselben (mit Gewändern.)

7. Mit: „O Baum, auf das ausgebreitete...“ (AV. 12. 3. 33) das Hinlegen desselben auf das Barhis.

8. Mit den Versen: „Vanaspati sammt...“ (AV. 12. 3. 15) und „Auf welcher das Sadas...“ (AV. 12. 1. 38) das Aufrichten desselben.

9. Mit dem Verse: „Als Erhalter bestehe fest...“ (AV. 12. 3. 35) das Hineinsenken des unteren Endes in die Grube.

10. Mit den zwei Versen: „Vishṇus Werke...“ (AV. 7. 26. 6, 7) das vollendete Aufstellen.

11. Mit den Versen des Liedes: „Entzündet nun...“ (AV. 5. 12, bringt er elf) Prajâǵaspenden (dar).

12. Von den (Anujâǵaspenden), welche eine an Narâçaṃsa gerichtete enthalten, die zweite mit dem Verse: „Der Gott unter den Göttern...“ (AV. 5. 27. 2).

13. Den Vers: „Es erheben sich seine...“ (AV. 5. 27. 1, richtet er) an die Backsteine (des Thieropferaltars).

---

2) Kâtj. Çr. 6. 2. 20. Zu §§ 2. 3. Kauç. 8: *arâtîjor iti takshati, jat tvâ çikva iti prakshâlajati.*

4) Wörtlich so Kauç. 88. Cf. Kâtj. Çr. 6. 2. 21; 3. 1—3. A'çv. Çr. 3. 1. 8.

5) Der Schluss, nach Kauç. 13. 54, scheint mir hier nur eine Glosse zu sein um das nach dem voraufgehenden *abhj-añǵ* leicht unverständliche *â-añǵ* zu erklären.

6) Kâtj. Çr. 6. 3. 4 Schol.

8) Kâtj. Çr. 6. 3. 6, 7. A'çv. Çr. 3. 1. 9. cf. Ait. Br. 2. 2.

9) Kâtj. Çr. 6. 3. 8.

10) Kâtj. Çr. 6. 4. 8.

12) Kâtj. Çr. 6. 4. 9 Schol.

14. Bei dem (nun beginnenden eigentlichen) Thieropfer (findet die Handlung statt), welche mit der Verwendung des Verses: „Führe ihn heran..." (AV. 9. 5. 1, dh. dem Herbeibringen des Thieres) beginnt und mit dem Einsalben desselben schliesst.

15. Durch den Vers: „Als den Antheil für Indra..." (AV. 9. 5. 2, weiht er das Thier) der entsprechenden Gottheit.

16. Mit dem Verse: „Welcher gebietet..." (AV. 2. 34. 1) begleitet er das Loslösen (des Thieres).

17. Während dasselbe (von dem Çamitar unter Begleitung des A'gnîdhra, Pratiprasthâtar, Jaǵamâna und Adhvarju) vorgeführt wird, bringe (der letztgenannte) die Loslösungshoma dar mit folgenden Versen:

„Losgelöst möge, o Hirt der Welt, unser Opferthier hier seinem Schicksal entgegen gehen. (cf. AV. 2. 34. 1, 2.)

„Agni, dessen kundig, führe das darzubringende Opfer, das dreifache mit den sieben Aufzügen, er der Gott zu den Göttern (cf. RV. 10. 52. 4; 124. 1.)

„Deine beiden Fangzähne, welche scharf und zerfleischend sind, die beugen aus nach rechts und schauen sich um.

„Ungefährdet lasst uns, ihr Väter, diese Opferspeise sein, welche wir, da sie am Pfosten angebunden war, losgelöst haben.

„Unverkürzt geh wohlgefällig fort, zu Indras Kuhstall laufe kundig hin;

„Einsichtsvolle, weise Leute mögen dich putzen, Labung und Kraft dem Opferer gebend.

18. Während (das Opferthier von dem Çamitar) getödtet wird, kehren (Adhvarju, Jaǵamâna, Pratiprasthâtar und A'gnîdhra auf ihren Platz) zurück.

19. Nach Beendigung (der mit) der Netzhaut (vorzunehmenden Handlung, dh. des Herausschneidens, Kochens und Darbringens derselben), wobei der Vers: „O G'âtavedas, mit der Netzhaut..." (TS. 3. 1. 4. 4) verwendet wird, reinigen sie (die gebrauchten Gegenstände) unter Recitirung der Çambhu- und Majobhulieder (AV. 1. 5. und 6) in der K'âtvâlagrube.

---

15) Wobei denn doch wohl für *indrâja* in dem Verse der Name der Gottheit, an welche das Thieropfer gerichtet ist, substituirt werden muss.

17) Kâtj. Çr. 6. 5. 5—9. Vgl. die kritischen Noten.

18) Kâtj. Çr. 6. 5. 20. cf. Schol.

19) Kâtj. Çr. 6. 6. 13. A'çv. Çr. 3. 5. 1.

20. Ausserdem (opfert der Adhvarju) einen Abschnittspuroḍâça für Indra-Agni.

21. Wenn der A'gnîdhra dazu aufgefordert ist, so (holt er) aus dem Çâmitrafeuer die Upajaǵkohlen und legt sie vor dem Hotar nieder.

22. Nachdem (darauf) der Spiess, an welchem das Herz des Thieres gebraten wurde, (in den Erdboden) gesteckt ist, sprechen sie leise das Lied: „In den Wassern, o König, ist dir..." AV. 7. 83).

23. Hat man mit (dem Stier) für Indra-Agni geopfert, so hängt das Darbringen weiterer Thiere von besonderen Wünschen ab.

---

20) Kâtj. Çr. 6. 7. 19—22. *âvadânika* secund. adj. von *avadâna*. S. A'p. Par. 98.

21) Kâtj. Çr. 6. 9. 7, 8. A'p. Çr. 14. 16: *agnîd aupajaǵân aṅgârân âhore 'tj etadâdi pâçukaṃ karma pratipadjate;* 15, 2: *agnîd aupajaǵân aṅgârân âhare 'tj etadâdj âgnishṭomikaṃ karma sarvasaṃsthâsu samânam.*

22) Kâtj. Çr. 6. 10. 3. A'çv. 3. 6. 23.

23) Weber, Ind. Stud. 10, 347. 348. Vait. 11. 1.

BUCH III.

Capitel 11.

1. Derjenige, welcher ein Somaopfer anstellen will, schlachte einen freigelassenen Stier für Indra-Agni in dem Falle, dass sein Vater und Grossvater keinen Soma getrunken (dh. kein Somaopfer gefeiert) haben.
2. Er erwählt sich die Priester: einen Kenner der Atharva-Aṅgiraslieder zum Brahman, einen Kenner des Sâmaveda zum Udgâtar, einen Kenner des Rgveda zum Hotar, einen Kenner des Jaǵurveda zum Adhvarju.
3. Der Brâhmaṇâk'k'haṃsin, Potar und A'gnîdhra sind die Gehilfen des Brahman — diesen ist auch der Sadasja beizugesellen —; der Prastotar, Pratihartar und Subrahmaṇja die des Udgâtar; der Maitrâvaruṇa, Ak'k'hâvâka und Grâvastut die des Hotar; der Pratiprasthâtar, Neshṭar und Unnetar die des Adhvarju.
4. Die Wahl des Opferplatzes geschieht je nach der Kaste im Frühling usw.; so ist die Vorschrift.
5. Er begrenze die Ausdehnung der Opferstätte im Osten nicht so, dass sich vor derselben eine Grube, salzhaltiger Boden, ein Baum, Berg, Fluss oder Weg befindet.
6. Er meditire über die Formen des Soma.
7. Bei der Dîkshaṇîjâ (Ishṭi, der Weihe bringt) der Adhvarju einen Puroḍâça) an Agni-Vishṇu (dar).
8. (Die Dîkshaṇîjâ) schliesst mit den Patnîsaṃjâǵa.

---

1) Wörtlich wie Gop. Br. 2. 1. 16. — Kâtj. Çr. 7. 1. 5 cf. Schol. Rudradattas Comment. sagt in der Einleitung zum zehnten Praçna der A'p. Çr.: *ko 'jaṃ vik'hinnasomapîtho nâma? nanû 'kto 'jaṃ brâhmaṇe; aindrâǵnaṃ punarutsṛshṭam âlabheta ja â ṭṛtîjât purushât somaṃ na pibet, vik'hinno vâ etasja somapîtha iti.*

2) Gop. Br. 1. 2. 24; 3. 1. Zu §§ 2. 3. Kâtj. Çr. 7. 1. 6—9. A'çv. Çr. 4. 1. 3—6.

5) Kâtj. Çr. 7. 1. 15. Zu dem corrigirten *ûsha* vgl. A'çv. Gṛhj. 2. 7. 2 (*ûshara*).

7) Kâtj. Çr. 7. 2. 26.

8) A'pastamba und Mânava beim Schol. zu Kâtj. Çr. 7. 2. 29.

9. Der Geweihte spricht, wenn er (von dem Adhvarju) gesalbt wird, leise den Vers: „Die Salbe...“ (AV. 6. 124. 3).
10. Den Vers: „Reinigen mögen mich...“ (AV. 6. 19. 1.), wenn er gereinigt wird.
11. Den Vers: „Die wohl schützende...“ (AV. 7. 6. 3), wenn er geheissen wird, sich auf das schwarze Ziegenfell niederzusetzen.
12. Nachdem der Jaǵamâna (durch einen der Priester öffentlich) für geweiht erklärt ist, handeln diese nach Belieben.
13. Nachdem er nach Sonnenuntergang (bei welchem der Zwang des Schweigens aufhört) wieder zu sprechen begonnen hat, (und zwar) damit, dass er mit den Worten: „Der untergehenden Verehrung...“ (AV. 17. 1. 23) seine Ehrenbezeugung (der sinkenden Sonne) erwiesen, wendet er sich mit den Worten: „Der Gestirne Schein und Glanz thue mir wohl!“ an die Gestirne.
14. Südlich von dem (A'havanija)feuer (findet nun die Handlung statt), welche mit dem (Ausbreiten des) Kissens beginnt und dem Hinschauen schliesst.
15. Den Vers: „Wieder möge Athem...“ (AV. 6. 53. 2) recitirt er mit Beziehung auf die in dem Mantra genannten Dinge (nämlich Athem, Seele, Gesicht und Lebenskraft).
16. Mit den Worten: „Der Sonne Schein usw.“ und „Der aufgehenden Verehrung...“ (AV. 17. 1. 22) wendet er sich an die (aufgehende) Sonne.
17. (Es folgen hier) die Observanzen, (welche der Jaǵamâna während der Dîkshitaschaft zu beobachten hat).
18. Er erhebt sich vor Keinem und begrüsst Niemanden.

---

9) Kâtj. Çr. 7. 2. 34.
10) Kâtj. Çr. 7. 3. 1.
11) Kâtj. Çr. 7. 4. 10.
12) Ueber dieses *dîkshitâvedana* (*dîkshitavâda*, *dîkshâjâ âvedana*) s. Kâtj. Çr. 7. 4. 11, 12. Ait. Br. 7. 25. Weber, Ind. Stud. 9, 325; 10, 83. 359.
13) Kâtj. Çr. 7. 4. 13—18. Kauç. 82: *nakshatraṃ dṛshṭvo 'patishṭhate nakshatrâṇâṃ mâ... avatâṃ iti.*
14) Entlehnung aus Kauç. 24: *kaçipv âstîrja vimṛgvarîm itj upaviçati, jâs te çivâ iti saṃviçati, jak' k'hajâna iti parjâvartate navabhiḥ, çantive 'ti daçamjo 'd âjushe 'tj upottishṭhatj, ud vajam itj utkrâmatj, uḍîrâṇâ iti trîṇi padâni prâṅ vo 'dag ṿâ bâhjeno 'panishkramja jâvat ta iti vîkshate.*
15) Vgl. § 13. Das §§ 14. 15 genannte findet also in der dazwischen liegenden Nacht statt.
18) Kâtj. Çr. 7. 5. 5. Gop. Br. 1. 3. 19.

19. Er nennt keinen Namen ausser „Einsichtsvoller“ (*vik'akshaṇa*) einem Brâhmaṇa und „Erhabener“ *(k'anasita)* einem Prâǵâpatja (dh. Kshatrija oder Vaiçja) gegenüber.
20. Es unterbleiben alle Gaben, Homa, Kochopfer und Studium, ebenso die Betreibung aller weltlichen Güter.
21. Er kleide sich mit einem schwarzen Ziegenfell.
22. Trage eine Kopfbinde *(kûrîra)*.
23. Balle die Fäuste.
24. Hebe (dann) die drei ersten Finger vom Daumen an auf.
25. Und empfange ein Hirschhorn, um sich mit demselben (gelegentlich) zu jucken.
26. Wenn er seine Stimme nicht angehalten (dh. gesprochen) oder seine geballten Fäuste geöffnet hat, recitire er leise folgende Sprüche:

Capitel 12.

1. „Das Agnihotra und das Vollmondsopfer mögen von Osten in mich, wenn ich mich nach Westen wende, indem sie beide wunscherfüllend werden, friedlich eingehen.
„Das ruhige Wohnen und das Neumondsopfer mögen von Westen in mich, wenn ich mich nach Osten wende usw.
„Der Geist und das Väteropfer mögen von Süden in mich, wenn ich mich nach Norden wende usw.
„Die Stimme und die Ishṭi mögen von Norden in mich, wenn ich mich nach Süden wende usw.
„Der Same und die Speise mögen von hier (der Erde) aus in mich, wenn ich mich nach oben (zum Himmel) wende usw.
„Die Sehkraft und das Thieropfer mögen von dort (vom Himmel) aus in mich, wenn ich mich hierher (zur Erde) wende usw.

---

19) S. PW. u. *k'anasitavant* und *vik'akshanavant,* ausserdem noch Gop. Br. 1. 3. 19; 2. 2. 23. Die in der Uebersetzung gegebene Erklärung von *prâǵâpatja* ergiebt sich durch die Vergleichung mit der im PW. u. *k'anasitavant* citirten Stelle aus Â'p. Çr. (10. 12).
20) Gop. Br. 1. 3. 21. Schol. zu Kâtj. Çr. 7. 1. 27, 28.
21—26) In wörtlicher Uebereinstimmung mit Gop. Br. 1. 3. 21.
22) Kâtj. Çr. 7. 3. 28.
23) Kâtj. Çr. 7. 4. 4.
24) Hier steht also die Nominativform *prabhṛtajas* für die accusativische *prabhṛtîs*.
25) Kâtj. Çr. 7. 3. 29.
1) Ebenso Gop. Br. 1. 3. 22

2. Ebenso (recitire er diese Sprüche) bei Beendigung der Weihe, auf dass ihm Glücksgüter zu Theil werden.
3. Nicht darf (nun in Zukunft) die Sonne über ihm auf- oder untergehen, (während er sich) ausserhalb der Vedi (aufhält); auch nicht auf ihn scheinen, wenn er sich bei keinem Dhishṇjaaltar befindet.
4. Er (der Geweihte) spreche die Wahrheit.
5. Bei einer Versäumniss dieser Observanzen tritt er (um diese wieder gut zu machen) mit dem Liede: „Wenn wir aus Unachtsamkeit...“ (AV. 7. 106) an das (A'havanîja)feuer.
6. (Wenn denselben ein Bedürfniss anwandelt), so nimmt er mit dem Verse: „Das Wahre, das Grosse...“ (AV. 12. 1. 1) einen Erdkloss und entlässt Harn und Koth unter dem Halbverse: „Rein mögen uns die Wasser...“ (AV. 12. 1. 30 ab). Mit dem folgenden Halbverse: „Durch den Reiniger, o Erde...“ (AV. 12. 1. 30c) reinigt er sich vermittelst des Erdklosses.
7. (Zur Sühnung) spricht er den Vers: „Welcher auch ohne...“ (AV. 14. 2. 47), wenn sein Stab oder etwas anderes zerbrochen ist. Wenn er in Träumen etwas gesprochen hat, noch ausserdem den Vers: „Vom Himmel her zu mir...“ (AV. 6. 124. 1, dh. in dem letzteren Falle die beiden Verse).
8. Den Vers:

„Was ich auch hier von der Süssigkeit unbeachtet ausgespien habe,
„Das mögen Agni und Savitar in meinen Bauch zurückschaffen.

spricht er zu sich selbst, wenn ihm etwas Speichel entglitten ist.
9. Den Vers:

„Was mir auch hier von dem Safte unbeachtet entfallen ist,
„Das rufen wir hierher zurück, das möge mich wieder kräftigen.

wenn ihm etwas Samen (entglitten ist).

---

3) Wörtlich wie Gop. Br. 2. 5. 4.

6) Kâtj. Çr. 7. 4. 36, 37.

7) Der letztgenannte Vers ist nach Gop. Br. 1. 2. 7 als Prâjaçk'itta für ein etwaiges Ausspucken zu verwenden; vgl. den folgenden §. — Kauç. 57: *jadj asja daṇḍo bhaǧǧeta, ja ṛte k'id abhiçrisha itj etajâ 'labhjâ 'bhimantrajate.*

8. 9) Gop. Br. 1. 2. 7. Der Zusammenhang erfordert hier, zumal wenn man Gop. Br. aaO. vergleicht, für *ǧâmbîla* die Bedeutung 'Speichel' oder 'Schleim', während das Wort VS. 25. 3 offenbar einen Theil des Beines bezeichnet.

10. Den Vers: „Weit fort gehe...“ (AV. 5. 7. 7), wenn er etwas unerlaubtes gesagt.
11. Den Vers: „Die steinige...“ (AV. 12. 2. 26) beim Ueberschreiten von Gewässern.
12. Den Vers: „Die Wasser aus dem Meere...“ (AV. 4. 27. 4), wenn es auf ihn regnet, ohne dass er unter Dach und Fach ist.
13. Das Lied: „Ab gleich der Sehne...“ (AV. 6. 42) bei einem Zornausbruch.
14. Er koche Milch von einer Kuh, welche die Mutter eines gleichfarbigen Kalbes ist, besprenge damit sein Weib, wenn sie sich in der zum Beischlaf geeigneten Zeit befindet, entferne sie von ihrem Platze, indem er sie aufhebt, rufe ihr den Laut *hiṅ* zu und gebe ihr in den Geburtswehen und beim Puṃsavana (eine Topfspeise), welche er (in der Milch von einer eben geschilderten Kuh) zubereitet hat, zu essen, nachdem er selbst davon genossen hat *(parâm eva)*.

Capitel 13.

1. Drei Weihetage (sind für den Agnishṭoma erforderlich) oder auch beliebig viele; zwölf für eine mehrtägige Feier.
2. Bei der nach Beendigung der Weihe stattfindenden Prâjaṇîjâ (ishṭi, dem Eingangsopfer, bringt der Adhvarju Spenden dar) für die Pathjâ Svasti, Agni, Soma, Savitar und Aditi unter Verwendung der Verse: „Die Pathjâ mit den prangenden...“ (AV. 3. 4. 7) und „Der Vedabüschel diene zum Heil...“ (AV. 7. 28. 1).
3. (Die Prâjaṇîjâ) schliesst mit der Çaṃjuformel.
4. Darauf (opfert der Adhvarju) eine Volllöffelâhuti mit Schmalz aus dem Dhruvâlöffel.
5. Mit dem Verse: „Unter dessen weiten...“ (AV. 7. 26. 3) schreitet (der Jaǵamâna aus seiner Hütte) heraus und begleitet das Heranführen der Somakrajaṇî-Kuh mit dem Verse: „Zum Himmel steige auf . . .“ (AV. 13. 1. 34).
6. Die Beopferung der (siebenten) Fusstanfe (der Somakraianî) mit einer

---

11) A'çv. Gṛhj. 1. 8. 2.

14) Gop. Br. 1. 3. 23. Kauç. 11: *sârûpavâtsaṃ purushagâtraṃ dvâdaçarâtraṃ saṃpâtavantaṃ kṛtvâ 'nabhimukham açnâti.*

1) Kâtj. Çr. 7. 1. 29, 30 cf. Schol.

2) Kâtj. Çr. 7. 5. 13—15. Çâṅkh. Çr. 5. 5: *prâjaṇije 'shṭiḥ; pathjâṃ svastim agniṃ somaṃ savitâraṃ k'â 'ǵǰenâ, 'ditiṃ k'aruṇa.*

3) Kâtj. Çr. 7. 5. 22.

4) Ueber das Wesen der *âhuti* s. A'p. Par. 87. 92. 95.

5) Kâtj. Çr. 7. 6. 13—16.

Homaspende (vollzieht der Adhvarju) mit dem Verse: „Die Stätte der Iḍâ..." (AV. 3. 10. 6).

7. Auf dem Felle, das sich über den Schalllöchern befindet, sichtet (der Jaǵamâna) den Soma mit dem Liede: „Ihm zu .." (AV. 7. 14), indem er Gold in der Hand hält.

8. Darnach recitirt er das Lied: „Er hat tausenderlei..." (AV. 7. 22).

9. Wenn der Kauf abgeschlossen ist, so entreisst (der Adhvarju dem Verkäufer) die (zu den Tauschgegenständen gehörige) Kopfbinde.

10. Den Vers: „Empor mit Lebenskraft..." (AV. 3. 31. 10) sprechend erhebt sich (der Jaǵamâna).

11. Und flüstert, während (der Soma von ihm) herbeigetragen wird, das Apratirathalied (RV. 10. 103).

12. Das nach dem Herantragen des Soma stattfindende Hinschaffen desselben auf seinen Sessel (Geleiten des Königs zu seinem Thron) begleitet (der Adhvarju) mit dem Liede: „Den beständigen Soma sammt dem beständigen..." (AV. 7. 94).

13. Bei der Bewirthung des Soma (*âtithjâ*), welche vor sich geht, wenn dieser (mit seinem Sessel) südlich von dem (A'havanîja)feuer hingesetzt ist, berühren (die Priester) die Opfergabe mit dem Liede: „Das Opfer eropferten durch das Opfer..." (AV. 7. 5).

14. (Als Bewirthung bringt der Adhvarju einen Opferkuchen) an Vishṇu (dar) mit dem Verse: „Des Vishṇu Thaten will ich..." (AV. 7. 26. 1).

15. (Die A'tithjeshṭi) schliesst mit einer Iḍâlibation.

16. In der Tânûnaptraschale theilt (der Adhvarju) fünfmal das Schmalz ab

---

6) Kâtj. Çr. 7. 6. 17, 18. A'p. Çr. 10. 23: *sakhâjah saptapadâ abhûma, sakhjam te gamejam, sakhjât te mâ joshâm, sakhjân me mâ joshṭhâ iti saptame pade ǵapati, bṛhaspatis tvâ sumne raṇvatv iti saptamaṃ padam adhvarjur añǰalinâ 'bhigṛhja pade hiraṇjaṃ nidhâja pṛthivjâs tvâ mûrdhann âǵigharmî 'ti hiraṇje hutvâ 'pâdâja hiraṇjaṃ devasja tvâ savituḥ prasava iti sphjam âdâja parilikhitaṃ rakshaḥ parilikhitâ arâtaja iti triḥ pradakshiṇaṃ padaṃ parilikhati.*

7) Kâtj. Çr. 7. 7. 8—10, 12, 13.

9) Kâtj. Çr. 7. 8. 27. Weber Ind. Stud. 10, 361.

10) Kâtj. Çr. 7. 9. 3.

11) Kâtj. Çr. 7. 9. 4.

12) Kâtj. Çr. 7. 9. 26—30.

13) Kâtj. Çr. 7. 9. 33; 8. 1. 1.

14) Kâtj. Çr. 8. 1. 2.

15) Kâtj. Çr. 8. 1. 18.

16) Gop. Br. 2. 2. 3. Kâtj. Çr. 8. 1. 4, 19, 20.

mit den Worten: „Dem Herrscher hier ergreife ich dich, dem Herrscher ringsum (ergreife ich) dich, dem Tanûnaptar dich, dem mächtigen dich, dem starken, gewaltigen dich.“ (VS. 5.5a).

17. Dieses (Schmalz) berühren (alle Priester sammt dem Jaǵamâna).

18. Den folgenden Spruch (*jaǵus*), welcher das characteristische Wort 'Weihe' enthält: „Unangegriffen bist du, unangreifbar, der Götter Kraft, vor Verwünschungen behütend, keinen Verwünschungen ausgesetzt. Meiner Weihe möge der Herr der Weihe günstig sein, meiner Busse der Herr der Busse. Stracks will ich an das wahrhaftige herantreten; bringe mich zum Glück!“ (cf. VS. 5. 5b, 6) recitirt der geweihte (Jaǵamâna).

19. Nun spricht der Adhvarju zum A'gnîdhra: „O Agnîdh, wallet das Wasser?“

20. Der A'gnîdhra erwidert: „Es wallt das göttliche unsterbliche heilige!“

21. Darauf der Adhvarju: „So erhebe dich mit ihm!“

22. Der A'gnîdhra hebt (den Madantîkessel) mit Kuçahalmen (dh. mit einem aus solchen geflochtenen Stricke) auf.

23. (Der Brahman, Udgâtar, Hotar, Adhvarju, A'gnîdhra sammt dem Jaǵamâna) begehen, nachdem sie ihre Hände in dem Madantîwasser benetzt haben, das A'pjâjana (fasssen den Soma an) mit den Versen:

„Zweig für Zweig möge dir, o Gott Soma, schwellen für Indra,
den Gewinner der Ehrengabe.

„Dir möge Indra schwellen, du schwelle für Indra!

---

17) Kâtj. Çr. 8. 1. 25.

18) Gop. Br. 2. 2. 3. Zu §§ 16—18 A'p. Çr. 12. 1: *âtithjâjâ dhrauvât sruk'i k'amase vâ tânûnaptraṃ samavadjati k'aturavattaṃ pañk'âvattaṃ vâ 'pataje tvâ gṛhṇâmî 'tj etaiḥ pratimantram, anâdhṛshṭam asî 'ti jaǵamânasaptadaçâ ṛtvigas tânûnaptraṃ samavamṛçanti, anu me dikshâm iti jaǵamânaḥ.*

19) Kâtj. Çr. 8. 2. 11.

20) Kâtj. Çr. 8. 2. 12.

21) Kâtj. Çr. 8. 2. 13. Zu §§ 19—21 A'p. Çr. 12. 1: *agnîn madantj âpâ3 iti pṛk'k'hati, madanti devîr amṛtâ ṛtâvṛdha itj âgnîdhraḥ pratjâha, tâbhir udehî 'ti sampreshjati.*

22) Es ist diese Stelle wohl ein Beleg für den Uebergang der älteren ursprünglichen Bedeutung von *madantjas* 'das wallende Wasser selbst' in die jüngere 'der dasselbe enthaltende Kessel'. Haug. Ait. Br. II. pag. 3, Anm. 3; 54, Anm. 21; dagegen Weber, Ind. Stud. 9, 215.

23) Kâtj. Çr. 8. 2. 6.

„Mache uns, deine Freunde, schwellen an Gewinn, Lebenskraft, Nachkommenschaft und Reichthum.

„Heil sei dir, o Gott Soma! Möge ich deine Kelterung zu Ende führen! (cf. VS. 5. 7a.)

24. Nachdem sie sich wiederum benetzt, heben sie die Hände und nehmen auf dem Prastara die Sühnhandlung (*nihnava*) vor, (indem sie die Hände auf denselben legen) mit dem Spruche: „Erwünschte Schätze, erwünschte Kostbarkeiten, dienend zu Kraft und Wohlstand (mögen uns) den Rechtredenden (zu Theil werden); Verehrung dem Himmel! Verehrung der Erde!“ (cf. VS. 5. 7b.)

25. Nachdem (der Adhvarju) die Einleitungshoma zum Pravargja geopfert, setzt er sich südlich vom Gârhapatja nieder.

26. Nicht vollziehe man den Pravargja beim ersten Opfer (dh. wenn man zum ersten Mal Soma opfert); nach Belieben verfahre ein dem Studium obliegender, vedakundiger (Brâhmaṇa).

27. Nachdem er (den Mahâvîratopf mit der Milch) aufgesetzt hat, sagt der Adhvarju: „O Brahman, dürfen wir die Handlung mit dem Gharmatrank verrichten?“

28. Mit den Worten: „Verrichtet die Gharmahandlung!“ giebt dieser die Erlaubniss.

29. Das Ganze (geht) mit lauter Stimme (vor sich), oder auch leise.

30. Während der Gharmatrank erhitzt wird, setzt sich (der Hotar) dazu.

Capitel 14.

1. „Den Gharma erhitze ich mit dem Strahl des Amṛta
„Als eine Gabe den Göttern, ein Geschenk dem Savitar.
„Die klare, gekochte Speise mögen die Götter geniessen,
„Die in ihren Mund geopfert wird an der Stätte des Nichtsterbens.

---

24) Kâtj. Çr. 8. 2. 7, 9. Ait. Br. 1. 26. Gop. Br. 2. 2. 4. A'p. Çr. 12. 1: *madantîr upaspṛçja tânûnaptriṇo visraṃsja râjânaṃ sahiraṇjaiḥ pâṇibhir âpjâjajantj aṃçur aṃçus te deva somâ 'pjâjatâm itj, atha nihnuvate dakshiṇe vedjante prastaraṃ nidhâja, dakshiṇân pâṇîn uttânân kṛtvâ, savjân nîk'a eshṭâ râjaḥ preshe bhagâje 'ti.* Ebenso Çâṅkh. Çr. 5. 8.

26) Kâtj. Çr. 8. 2. 26; 3. 19 Schol. Gop. Br. 2. 2. 6. Çâṅkh. Çr. 5. 9: *apravargjaḥ prathamajaṅño, vikalpaḥ çrotrijasja.* Weber Ind. Stud. 9, 220.

27) Ait. Br. 1. 18. Gop. Br. 2. 2. 6. Kâtj. Çr. 26. 2. 11.

28. 30) Gop. Br. 2. 2. 6.

„Als Schützer der Götter geht der Gharma dahin,
„Recht erleuchtend erstrahlt das Amṛta;
„Als die goldfarbige Sonne, o Gott des Luftraumes, umwandelst du, der Gharma,
„Strahlend des Himmels Enden mit dem Blitze.

„Als Vaiçvânara umwandelt das Luftmeer der helle
„Gharma, strahlend und leuchtend mit Glanz;
„Meine Feinde verjagend, meine Nebenbuhler verbrennend,
„Erhob sich als Sonne zum Himmel der einsichtsvolle.

„Er leuchtet auf, leuchtet und leuchtet her,
„In den Wassern, der unsterbliche Gharma, sich erhebend,
„Der Tödter des Feindes, der Falben Abbild. —
„Tadellos sind der Sonne Erscheinungen.

„Gharma sei hinten und Gharma sei vorn!
„Ihm dem eisenzahnigen geben wir die Feinde preis.
„Vaiçvânara, sich kleidend in kaltes und hitziges Fieber,
„Tödte mir die Nebenbuhler und Feinde alle!

„Die Jahreszeiten, jede zu ihrer Zeit, erwärmt er durch seinen heiligen Spruch, der einzig vermögende Held,
„Der leuchtende Gharma, durch Brennholz entzündet;
„(Andererseits) erhitzt dich (den Gharma) der Spruch sammt Andacht und Feuersgluth.
„Der Gharma ist tausendfältig, durch Brennholz entzündet.
„Die Nebenbuhler seien meiner Botmässigkeit unterthan

„Alle meine Nebenbuhler möge die Sonne tödten, der gelbe Vaiçvânara.
„Der erhitzte Gharma verbrenne die feindlichen Gegner, der starke!
„Aufgehend tödte mir der leuchtende A'ditja, die Sonne, die Verächter!

(Dieses Gharmalied) nebst den Versen: „Das erhobene Andachtslied..." (AV. 4. 1. 1) und „Diese väterliche..." (AV. 4. 1. 2, recitirt der Hotar)

1) Gop. Br. 2. 2. 6, wo das Gharmalied nur mit den Anfangsworten citirt ist; dasselbe ist der Paippalâda Çâkhâ des Atharvan entlehnt. Roth,

nach Çastraweise in Halbversen, (jedoch) mit Unterlassung des (sonst vorgeschriebenen) Anrufs und der Antwort (des Adhvarju).

2. Den Spruch: „Glanz bist du..." (AV. 17. 1. 21) ruft er nach, wenn (der Gharma von dem Feuer) bestrahlt ist.
3. (Der Adhvarju) erhebt sich zum Melken der Kuh, welche die Gharmamilch liefert, (wenn der Hotar ihn) mit dem Verse: „Erhebt euch und blicket hin..." (AV. 7. 72. 1, hierzu auffordert).
4. Mit dem Verse: „Ich rufe herbei..." (AV. 7. 73. 7, ruft der Adhvarju) die Gharmakuh (heran).
5. Das unter dem Gharmaliede stattfindende Darbringen des Gharma (begleitet der Hotar) mit den zwei Versen: „Ueber dem 'Svâhâ!' gesprochen..." (AV. 7. 73. 3, 4).
6. Das Geniessen des Gharma geht nach dem Aussprechen und Wiederholen des Vashaṭrufes in der gleichen Weise vor sich, wie das des Molkentrankes.
7. Mit den Worten: „Gekocht ist die Darbringung, Süssigkeit ist die Darbringung für den Rossebesitzer; o Gharma, von dir, dem mit Süssigkeit, den Manen, den Vâǵin, dem Bṛhaspati, den Viçve devâs vereinten (geniesse ich)" (verzehren) beim Sattra Hotar, Adhvarju, Gṛhapati, Brahman, und Udgâtar (ihre Portion).

---

der Atharvaveda in Kaschmir, 23. Zum richtigen Verständniss des Liedes vergegenwärtige man sich die verschiedenen Bedeutungen und Beziehungen des Wortes *gharma*, mit welchen beständig gespielt wird: bald ist es der heisse Milchtrank selbst, an den sich das Lied wendet, bald der Begriff der Hitze, welche in der Sonne, im Feuer und in dem krankhaften Körperzustand, im Fieber *(çîtarûre)*, zur Erscheinung kommt.

2) Kâtj. Çr. 26. 4. 4.

3) Kâtj. Çr. 26. 5. 10, 11. A'çv. Çr. 4. 7. 4.

4) A'çv. Çr. 4. 7. 2, 4.

5) A'çv. Çr. 4. 7. 4.

6) Dh. wie dasselbe Vait. 8. 15, 16 beschrieben wurde. Kâtj. Çr. 26. 6. 20. A'çv. Çr. 4. 7. 4. A'p. Çr. 11. 11: *hotâ 'dhvarjur brahmâ pratiprasthâtâ 'gnîd jaǵamânaç k'a sarve pratjaksham, api vâ jaǵamâna eva pratjaksham, avaghreṇe 'tare hutaṃ havir madhu havir iti bhakshajitvo 'pajamanaṃ pratiprasthâtre prajak'k'hati, tad uk'k'hishṭakhare prakshâlja...*

7) Beim Sattra also tritt diese Modification in dem Vait. 8. 16 vorgeschriebenen gegenseitigen Anruf ein. Zu der Beziehung des Gṛhapati zum Sattra vgl. die Citate im PW. u. *gṛhapati*, besonders Çat. Br. 12. 1. 1. 1—5. — A'çv. Çr. 4. 7. 4. (Ait. Br. 1. 22. VS. 38. 16e).

8. Dann reinigen sich die priesterlichen Gehülfen nebst dem Gṛhapati auf dem übriggebliebenen Khara vermittelst der Reiniger.
9. Nach dreimaligem Recitiren des Verses: „In Folge guter Weide...“ (opfert der Adhvarju) die Schlusshoma.

Capitel 15.

1. Bei der Upasadfeier (bringt der Adhvarju) Spenden an Agni, Soma und Vishṇu (dar).
2. Nach dem mit dem Rufe 'Vashaṭ!' schliessenden feierlichen Anfassen des Soma *(âpjâjana)* nehmen (die Priester) die Sühnhandlung *(nihnava)* vor.
3. Wenn der Adhvarju sagt: „Agnîdh, zähle die Götterfrauen auf!“ so stellt sich der A'gnîdhra westlich vom Gârhapatjafeuer, mit dem Gesicht nach Osten gewendet hin und zählt die Götterfrauen auf ohne dabei eine Pause zu machen:

   „Pṛthivî ist Agnis Gattin, Vâk' Vâtas Gattin, Senâ Indras Gattin, Dhenâ Bṛhaspatis Gattin, Pathjâ Pûshans Gattin, Gâjatrî der Vasu Gattin, Trishṭubh der Rudra Gattin, Gagatî der A'ditja Gattin, Anushṭubh Mitras Gattin, Virâg Varuṇas Gattin, Paṅkti Vishṇus Gattin, Dîkshâ des Königs Soma Gattin.“
4. Beim Ausrufen der Subrahmaṇjâlitanei spricht er jedesmal leise die drei Verse: „Auf welcher das Sadas...“ (AV. 12. 1. 38—40).
5. Am Nachmittage finden nun die Gharma- (sva. Pravargja-) und Upasadfeiern statt; am folgenden Tage Vormittags und Nachmittags in dem Falle, dass eine Verbindung mit dem Upavasathatage vorliegt (dh. wenn dieser 'folgende Upasadtag' dem Upavasathatage, dem Vortage der Sutjâ, unmittelbar voraufgeht).
6. Drei solche Upasad sind für den Agnishṭoma, zwölf für eine mehrtägige Feier erforderlich.

---

8) Ebenfalls nur für das Sattra gültig. Kâtj. Çr. 26. 6. 21.
9) Kâtj. Çr. 26. 6. 23.
1) Kâtj. Çr. 8. 2. 32, 33. A'çv. Çr. 4. 8. 1, 6.
2) Kâtj. Çr. 8. 2. 34. A'çv. Çr. 4. 8. 9. Vait. 13. 23.
3) Gop. Br. 2. 2. 9. A'p. Çr. 12. 3: *agnîd devapatnîr vjâk'akshva, subrahmaṇja subrahmaṇjâm âhvaje 'tî apareṇa gârhapatjam âgnîdhra upaviçja devapatnîr vjâk'ashṭe sene 'ndrasja dhene 'ti.*
5) Kâtj. Çr. 8. 2. 15, 37; 3. 6. A'çv. Çr. 4. 8. 10, 12, 17. Weber, Ind. Stud. 10, 364.
6) Kâtj. Çr. 8. 2. 39, 40. A çv. Çr. 4. 8. 13—15.

7. Den Vers: „Miss aus...“ (AV. 13. 1. 27) spricht (der Adhvarju) dem die Vedi ausmessenden (A'gnîdhra) nach.
8. Mit dem Verse: „Auf welcher sie die Vedi...“ (AV. 12. 1. 13, begleitet er) das Einfassen der Vedi.
9. Während das Feuer herbeigebracht wird, spricht er leise den Vers: „Agni, komm herbei...“ (AV. 4. 14. 5) und setzt sich ausserhalb der Vedi nieder.
10. Die Beopferung der Radspur des rechten Havirdhânawagens vollzieht er mit dem Verse: „Dies hat Vishnu...“ (AV. 7. 26. 4); die des linken (der Pratiprasthâtar) mit dem Verse: „Drei Schritte...“ (AV. 7. 26. 5).
11. Das Heranfahren der beiden Havirdhânawagen begleitet (der Hotar) mit den zwei Versen: „Von hier aus helft mir...“ (AV. 18. 3. 38).
12. Mit dem Verse: „Des Vishnu Thaten will ich...“ (AV. 7. 26. 1) das Aufrichten der Stütze (für die Ueberdachung der Havirdhânawagen).
13. Mit dem Liede: „Ich halte euch, Himmel und Erde...“ (AV. 4. 26) das Beopfern des Udumbarazweiges (im Mittelpunkte des Sadas).
14. Wenn der (Adhvarju) aufgefordert ist das Feuer und den Soma heranzugeleiten, so schreitet er auf dem Tîrtha zur Weiberhütte. — Es erstreckt sich das Tîrtha zwischen K'âtvâla und Utkara und führt nördlich an der Grenzlinie des A'gnîdhrîjafeuers sowie am Sadas vorbei.
15. Es beginnt (diese Handlung) mit dem Ausspülen des Mundes und schliesst mit dem Hinschauen.
16. Mit dem Halbverse: „Den König Soma...“ (AV. 3. 20. 4ab) schreitet (der Adhvarju) dem Feuer und Soma, während sie herbeigebracht werden, nach.
17. Nach einem im A'gnîdhrîjafeuer zu opfernden Homa geht er im Norden

---

7) Kâtj. Çr. 8. 3. 6.
8) Vait. 2. 5.
9) Kâtj. Çr. 8. 3. 20.
10) Kâtj. Çr. 8. 3. 31, 34.
11) Kâtj. Çr. 8. 4. 1.
12) Kâtj. Çr. 8. 4. 9.
13) Kâtj. Çr. 8. 6. 8. A'çv. Çr. 4. 8. 28.
14) A'çv. Çr. 4. 10. 1.
15) Vait. 1. 19.
16) A'çv. Çr. 4. 10. 2, 5.
17) A'çv. Çr. 4. 10. 4.

am A'gnîdhrîja- und westlich am (A'havanîja)feuer vorbei und setzt sich auf seinen Platz.

18. Bei der nun stattfindenden Opferung des A'gnîshomîjathieres gelten die (Vait. 10) vorgeschriebenen Satzungen; hierdurch sind (alle) Thieropfer erklärt.

19. (Alle Thieropfer) schliessen mit den Patnîsaṃjâǵa.

Capitel 16.

1. Das Herumtragen des Vasatîvarîwassers (durch den Adhvarju) begleitet (der Hotar) mit dem Verse: „Den vollen (Krug), o Adhvarju, bringe herbei..." (Citat unbekannt).

2. Das Niedersetzen desselben im A'gnîdhrîja mit dem folgenden Verse und ausserdem mit: „Diese, welche..." (AV. 1. 4. 2).

3. Der geweihte (Jaǵamâna) bringt daselbst (im A'gnîdhrîja) die Nacht zu.

4. Im zweiten Theile der Nacht werden die Priester (von den Dienern des Jaǵamâna) geweckt und waschen sich mit Wasser in der Nähe des Çâlâdvârjafeuers.

5. Mit den Opferformen, welche mit '*havir upâvahṛta*' beginnen und mit '*vaiçvânaro 'gnishṭoma*' schliessen, opfert (der Adhvarju) vor dem Herantreten im A'gnîdhrîja.

6. Wenn von feindlicher Seite gleichzeitig ein Somaopfer angestellt wird

---

18) Kâtj. Çr. 8. 9. 7 fgg. A'çv. Çr. 4. 11. 1.

19) Schol. zu Kâtj. Çr. 8. 9. 6.

1) Kâtj. Çr. 8. 9. 17. A'çv. Çr. 4. 12. 8.

2) Kâtj. Çr. 8. 9. 18. *âgnîdhrîja* sva. sonst *âgnîdhra* 4) n. PW.

3) Kâtj. Çr. 8. 9. 25. A'p. Çr. 12. 21: *âgnîdhre havirdhâne vâ jaǵamânaṃ ǵâgarajanti, prâgvaṃçe patnîm, âgnîdhra etâṃ râtrim ṛtvijo vasanti, jaǵamâno râǵânaṃ gopajati.*

4) Kâtj. Çr. 9. 1. 1, 2. Das Çâlâdvârja nimmt beim Ǵjotishṭoma die Stelle des Gârhapatja ein. Kâtj. Çr. 8. 3. 30.

5) Ueber die Bedeutung des Compositums *havir... antâbhir* giebt auch Gop. Br. 2. 2. 10 (citirt vom Schol. zu Pân. 3. 4. 16) keinen Aufschluss; *jaǵñatanû* steht ausser an den im PW. angegebenen Stellen noch A'p. Çr. 13. 1; 15. 17; 17. 6, überall *trajastriṃçatâm âgnîdhre jaǵñatanûr ǵuhoti.* Kauç. 23: *jaǵûṃshi jaǵña. iti navaçâlâjâṃ sarpirmadhumiçraṃ ǵuhoti, dosho gâje 'ti dvitîjâṃ, juktâbhjâṃ tṛtijâṃ, ânumatîṃ katurthîm.*

6) *vishṭardhâ* ist synonym mit *saṃsava* (s. dass. i. PW); der Ansteller eines gleichzeitigen Somaopfers heisst *savṛtasoma* Vait. 17. 7. Gop. Br. 2. 2. 11, 15. cf. *savṛtajaǵña* Gop. Br. 2. 2. 24.

(vishpardhâjâm, so opfert er) noch dazu unter Verwendung des Verses: „Die Sprüche beim Opfer...“ (AV. 5. 26. 1) jedes Mal mit vier (Spenden?) vor dem Prâtaranuvâka.

7. (Der Hotar) geht nun südlich an diesem (dem A'gnîdhrîjafeuer) und westlich beim A'havanîjafeuer vorbei und setzt sich auf seinen Platz.

8. Wenn sich der Hotar gesetzt hat, so ruft (der Adhvarju) den Hotar mit dem Liede: „Wenn wir aus Unachtsamkeit...“ (AV. 7. 106) und opfert die Einleitungshoma.

9. Die vier Lieder: „Schützt uns, Indra und Pûshan . . .“ (AV. 6. 3—6) spricht (der Hotar) leise dem Prâtaranuvâka nach.

10. Die drei Lieder: „Die Mütter gehen...“ (AV. 1. 4—6) dem Aponaptrîja.

11. Mit dem Verse: „O Indra erfreue dich...“ (AV. 2. 5. 1) opfert (der Adhvarju), während die Pressung vor sich geht, dem König (Soma) die Pressungshoma; (dann) den Upâṃçugrahahoma und nach Sonnenaufgang mit dem Verse: „Die Sonne überschaut den Himmel...“ (AV. 13. 1. 45) den Antarjâmahoma.

12. Dann geht er an den beiden Havirdhânawagen im Osten vorüber, setzt sich an dem Khara nieder und mischt unter Recitirung des Süssigkeitsliedes: „Von Himmel und Erde...“ (AV. 9. 1) den Soma (mit Milch).

13. Mit dem Liede: „Dem Indra presst den Soma, Priester...“ (AV. 6. 2) begleitet er (den Soma), wenn er sich im Droṇakalaça befindet (dh. das Umgiessen desselben in den Dr.).

14. Beim Mâdhjandina (dagegen) mit dem Verse: „Kräftig trinke...“ (AV. 7. 76. 6).

15. Wenn (der Brahman die Worte) vernimmt: „O Brahman, der Soma ist übergelaufen!“, so bespricht er denselben, indem er ihn anfasst, mit dem folgenden Verse:

„Es wurde der Gott Savitar uns nun preiswerth,
„Jetzt am Tage anzurufen von den Männern,
„Damit er, der die Schätze an die Menschen austheilt,
„Den besten Reichthum uns hier verleihe.“ (RV. 4. 54. 1).

16. Mit den sieben Versen: „Die Feuer, welche sich in den Wassern befinden...“ (AV. 3. 21. 1—7) opfert (der Adhvarju) dazu.

17. Der Adhvarju, Pratiprasthâtar, Prastotar, Udgâtar, Pratihartar, Brah-

---

10) Ait. Br. 2. 20, II pag. 114 Anm. 4. Weber, Ind. Stud. 9, 224.

11) Kâtj. Çr. 9. 5. 11, cf. Schol.; 6. 1.

12) Kâtj. Çr. 9. 6. 9. — *çri, çrajati* anstatt *çrî, çrîṇâti*; die Vermengung der ersteren Wurzel mit *çrâ, çrâti* ist schon im PW. VII. 350 constatirt.

13) Kâtj. Çr. 9. 6. 26.

man und der Presser (dh. der Jaǵamâna) fassen sich alle zusammen an zum Bahishpavamânastotra, gehen dann auseinander und opfern die an die Somatropfen gerichteten Homa mit folgenden Versen: „Der Tropfen entglitt...“ (AV. 18. 4. 28),

„Den Tropfen von dir, welcher entgleitet — auch den Schoss von dir —

„Durch das Schütteln mit den Armen aus des Bechers Schoosse,

„Oder aus der Seihe des Adhvarju,

„Den opfere ich dir mit Vashaṭ im Geiste. (RV. 10. 17. 12)

„Wenn du, der Tropfen, entfallend fortkommst von hier, herab und weg vom Opferlöffel,

„So möge (dich) der Gott Bṛhaspati hier wieder hinzugiessen zur Gabe. (verdorben aus RV. 10. 17. 13).

„Den Tropfen von dir, welcher zur Erde entfallen ist,

„Körnersoma, Reisspeise oder Brei, (cf. TS. 3. 1. 10. 1, 2)

„Den möge der Gott Bṛhaspati hier wieder hinzugiessen zur Kraft.“

„Was mir entglitten ist...“

Capitel 17.

1. (Die im letzten § des vorigen Cap. genannten) setzen sich darauf südlich vom K'âtvâla nieder.

2. Das Lied: „Bei Abend singe...“ (AV. 6. 1) leise recitirend, blickt (der Adhvarju) den Udgâtar an.

15. 16.) Uebereinstimmend mit Gop. Br. 2. 2. 12. Kauç. 57: *etajâ 'labhjâ 'bhimantrajate*, allerdings in anderem Zusammenhange, s. Vait. 12. 7 Anm.

17) Gop. Br. 2. 2. 12. Kâtj. Çr. 9. 6. 27—31. A'çv. Çr. 5. 2. 6. — *pâtîto* sc. *pâtî ito*. — A'p. Çr. 13. 16, 17: *drapsaç k'askanda, jas te drapso, jo drapso, jas te drapsa itj etaiḥ* (TS. 3. 1. 10. 1, 2) *pratimantraṃ vaiprushân homâñ juhoti, prathamaṃ sarvatrâ 'nushaktam, uttarâṃs trîn vihṛtân anusavanam eke samâmananti; saptahotâraṃ manasâ 'nuṛutjâ 'havanîje sagrahaṃ hutvo 'dañk'aḥ prahvâ bahishpavamânâja pañk'a rtvijaḥ samanvârabdhâḥ sarpanti* |16| *adhvarjuṃ praṣṭotâ 'nvârabhate, praṣtotâraṃ pratihartâ, pratihartâram udgâto, 'dgâtâraṃ brahmâ, brahmâṇaṃ jaǵamâno; jadj u vai svajaṃ hotâ jaǵamânaḥ sjât, sarped evau 'pagâtraṃ hj asje 'ti bahvṛk'abrâhmaṇaṃ bhavati.* Çâṅkh. Çr. 8. 15: *jas te drapsaḥ skandati, drapsaç k'askande 'ti viprushâṃ homaḥ.* — Der Vers *'jan me skannam'* findet sich Kauç. 6 und lautet daselbst:

jan me skannaṃ manaso ǵâtavedo jad vâ skandad dhavisho jatrajatra utprâshaḥ viprushaḥ saṃǵuhomi satjâḥ santu jaǵamânasja kâmâḥ svdhâ!

1) Kâtj. Çr. 9. 6. 33 Schol.

2) Kâtj. Çr. 9. 6. 35. A'çv. Çr. 5. 2. 7.

3. Nach der Aufforderung zum Stotra (von Seiten des Adhvarju) redet der Prastotar den Brahman (und den Maitrâvaruṇa) an: „O Brahman, dürfen wir singen? O Praçâstar?

4. Darauf recitirt (der Brahman) folgende Sprüche: „Zügel bist du, zur Herrschaft (bestimmen wir) dich; fördere die Herrschaft! Von Savitar angetrieben singet dem Bṛhaspati! O Gott Savitar, dies sagt er dir an; das betreibe du und bringe das! Nach dem *âjus*-Verse höre nicht auf zu singen bis zum Sâman Tanûpâ! Verwirklichen mögen sich eure Wünsche, verwirklichen sich eure Vorsätze! Sprechet recht und wahr! O Bṛhaspati mit Anumati! *Om, bhûs, ǵanat!* Als mit Indra vereinte..." und giebt dann mit dem Worte: 'Singet'! (bei dem Prâtaḥsavana) in der schwächsten Tonstärke die Erlaubniss (zum Singen des Stotra); in mittlerer (Tonstärke) beim Mâdhjandina; in der lautesten beim Tṛtîjasavana.

5. (Für das beim Prâtaḥsavana vorgeschriebene 'Singet' tritt) *'bhuvas'* beim Mâdhjandina und *'svar'* beim Tṛtîjasavana (ein).

6. Beim Ukthja usw. (dh. noch beim Shoḍaçin, Vâǵapeja, Atirâtra, Aptorjâma) und bei einer mehrtägigen Somafeier treten zu den genannten Sprüchen noch die Formeln: „*Om, bhûs, bhuvas, svar, ǵanat, vṛdhat, karat, ruhat, mahat, tak' kh'am om!*" hinzu.

7. Für den Fall, dass zwei Feinde gleichzeitig ein Somaopfer anstellen, spreche (der Brahman) noch ausser den (§ 4 genannten) Stomabhâgasprüchen wiederholt leise die folgenden: „Singet zur Erquickung! Singet zur Stärkung!" Singet auf Geheiss des Gottes Savitar! (TS. 3. 2. 7. 1f). Den Bṛhaspati rufen wir euch, den Praǵâpati euch, die göttlichen Vasu euch, die göttlichen Rudra euch, die göttlichen A'ditja euch, die göttlichen Sâdhja euch, die göttlichen A'ptja euch, die Viçve devâs

---

3) Kâtj. Çr. 9. 6. 36—38. A'çv. Çr. 5. 2. 11. Lâṭj. Çr. 5. 11. 2.

4) A'çv. Çr. 5. 2. 12—14. Lâṭj. Çr. 5. 11. 1fgg. Kâtj. Çr. 9. 6. 18—20. A'p. Çr. 15. 10: *raçmir asi kshajâja tvâ kshajaṃ ǵinvo 'ṃ stute 'ti prasauṭi, sarvastotrâṇâm esha kalpaḥ.* Zu §§ 3, 4 Çâṅkh. Çr. 6. 8: *dakshiṇato. brahmâ maitrâvaruṇaçk'o 'paviçja brahman stoshjâmaḥ praçâstar itj uktâv âjushmatja ṛk'o mâ gâta tanûpâḥ sâmnaḥ, stuta devâsja savituḥ prasavâ iti ǵapitvo, 'ṃ stute 'ti prasavaḥ sarveshâṃ stotrâṇâm.* TS. 4. 4. 1. 1; 3. 2. 7. 1. Gop. Br. 2. 2. 14, woselbst auch *apa-gâ.* Kauç. 108: *samik'î mâ 'hanî pâtâm âjushmatjâ ṛk'o mâ satsi, tanûpât sâmno vasuvidaṃ lokam anusaṃk'arâṇi.* Weber, Ind. Stud. 10, 373 Anm. 3.

5) A'çv. Çr. 5. 2. 13.

6) Gop. Br. 2. 2. 14.

euch, die Sarve devâs euch von überall her. Unseren Leuten gehöre (der Sôma) ausschliesslich an; hier verleihe er uns Macht!" und blicke dabei auf den Brahman der Feinde hin.

8. Die Sprüche: „Des Gepriesenen Preis bist du, ein labe- und saftreicher! Labung möge mir der Preis zumelken! Her zu mir komme des Gepriesenen Preis! Kraft besitzend rufen wir, melken wir, herbei Kinder und Lebensfrische. Dieser Wunsch möge sich mir bei den Göttern verwirklichen! Geistlichen Vorrang lasse er mir zu Theil werden!" (cf. TS. 3. 2. 7. 1, 2) spricht er dem Stotra nach.

9. Das Lied: „Indras Bauch..." (AV. 7. 111), wenn der Soma in den Pûtabhṛt gegossen ist.

10. (Bei dem Prâtahsavana) heisst er, wenn das Bahishpavamâna(stotra) gesungen ist, (den Jagamâna) den Vers: „Ein Falke bist du..." (AV. 6. 48. 1) zu sprechen; beim Mâdhjandina den Vers: „Ein Stier bist du..." (AV. 6. 48. 3; beim Tṛtîjasavana), wenn das A'rbhava (stotra gesungen ist), den Vers: „Ein Rbhu bist du..." (AV. 6. 48. 2).

11. Die Anubrâhmaṇin verwenden (an dieser Stelle) die im Brâhmaṇa vorgeschriebenen (Dinge?).

12. Nun (zum Schluss des Bahishpavamâna) sagt der Adhvarju (zum A'gnîdhra): „O Agnîdh, vertheile die Feuer, streue das Barhis, mache die Puroḍâça zurecht.

Capitel 18.

1. Der A'gnîdhra nimmt mit Kohlen aus dem A'gnîdhrîjafeuer für die beiden (ersten) Savana — mit Holzspähnen für das Tṛtîjasavana —,

---

7) Hierdurch wird auf der feindlichen Seite der Brahman, der Jagamâna, sowie das Opfer und auch das ganze Land hinfällig. Gop. Br. 2. 2. 15. Nur fragt man sich, wenn durch diese überaus einfache Praxis ein solcher Erfolg erzielt werden konnte, warum die gleiche nicht auch von dem Brahman der Gegenpartei ausgeübt werden mochte!

9. 10) Kâtj. Çr. 9. 7. 4, cf. Schol. 22. 6: 4.

12) Die mangelhafte Aussprache *'barhi strṇihi'* ist überall überliefert. Kâtj. Çr. 9. 7. 5. Gop. Br. 2. 2. 16. A'p. Çr. 13. 17: *stute 'dhvarjuḥ saṃpreshjatj agnîd agnîn vihara, barhi stṛṇâhi (sic), puroḍâçân alaṅkurv itj; athai 'keshâṃ* (sc. Kâtjâjana) *stuta uttishṭann âhâ 'gnîd agnîn vihara, barhi stṛṇihi, puroḍâçân alaṅkuru, pratiprasthâtaḥ paçune 'hî 'ti saṃpraishavat kurvanti.*

1) Kâtj. Çr. 9. 7. 6. Gop. Br. 2. 2. 16. A'p. Çr. 13. 18: *âgnîdhrâd dhishṇijân viharatj angârair dve savane, çalâkâbhis tṛtîjaṃ; pâṃsuṃ dhi-*

das Gesicht nach Westen gewendet, die Vertheilung in die Dhishṇja des Hotar, Maitrâvaruṇa, Brâhmaṇâk'kh'aṃsin, Potar, Neshṭar, Ak'k'hâvâka und in den Mârǵâlîja(dhishṇja) vor.

2. Daselbst (db. auf die verschiedenen Dhishṇja) giesst er nach (?).
3. Dann streut er den Grat der Vedi entlang (das Barhis) hin und macht die Opferkuchen zurecht.
4. Mit den Sprüchen: „Die vertheilten Feuer auf den Dhishṇja, die Erde entlang, die mögen uns schützen, die mögen uns helfen! Verehrung ihnen! Sie mögen uns nicht verletzen!“ begleitet er die Vertheilung (der Feuer in die Dhishṇja beim Prâtaḥsavana); bei den beiden folgenden Savana mit dem Liede: „Wieder möge zu mir kommen Kraft...“ (AV. 7. 67); (und zwar befindet er sich dabei) westlich vom A'havanîjafeuer; so ist die Vorschrift.
5. Die erwählten (Priester) opfern die Wahl-A'huti mit den Sprüchen: „Wohlgefällig möge ich der Vâk' sein, wohlgefällig dem Vâk'aspati! O göttliche Vâk', was der Rede süssestes ist, dazu mögest du mir verhelfen! Svâhâ! Der Vâk' Svâhâ! Dem Vâk'aspati Svâhâ! Der Sarasvatî Svâhâ! (cf. TS. 3. 1. 10. 1a); das vierte (Opfer) nur in Gedanken.
6. Einige schreiben sieben (solche) A'huti vor mit Verwendung folgender (weiterer) Sprüche: „Dem Sarasvant Svâhâ! Den Mahas Svâhâ! Den Sammahas Svâhâ! Mit dem gesprochenen Vers vereinige das gesungene Lied...“ (TS. 3. 1. 10. 1b).
7. Wenn (das Savanîjathieropfer) mit dem Abwischen der Netzhaut beendigt ist, so erheben sich (die Priester und der Jaǵamâna) und

---

shṇijeshu nivapati; tenâ 'nupûrvjeṇa jathâ njuptâ bhavanti, prak'araṇjâṃ pañk'agṛhîtaṃ gṛhîtvâ droṇakalaçâk' k'a pariplavajâ râǵânaṃ purastât pratjañch âsîno dhishṇijân vjâghârajati.

2) Kauç. 62: *aditer hastâṃ, sarvânt samâgâ iti mantroktaṃ; tata udakam âdâja pâtrjâm ânajati darvjâṃ kumbhjâṃ darvikṛte, tatrai 'va pratjânajati;* ebenso 68.

3) Kâtj. Çr. 9. 7. 7.

5) Kâtj. Çr. 9. 8. 16. A'çv. Çr. 5. 3. 12. Zu §§ 5. 6 Gop. Br. 2. 2. 17. A'çv. Çr. 3. 1. 14. A'p. Çr. 12. 20: *pravṛtaḥpravṛtaḥ pravṛtahomau ǵuhoti ǵushṭo vâk'o bhujâsam, ṛk'â stomam itj etâbhjâm.* Çâṅkh. Çr. 6. 9: *pravarânupûrveṇa pravṛtâhutî ǵuhvati ǵushṭo vâk'o bhûjâsaṃ, ǵushṭo vâk'aspater, devi vâg jat te vâk'o madhumattamaṃ tasmin no adja dhât, svâhâ sarasvatjâ iti pûrvâṃ, tûshṇîm uttarâm.*

7) Kâtj. Çr. 9. 8. 18. A'çv. Çr. 5. 3. 13, 14.

wenden sich mit dem Verse: „Den auf des Himmels Höhe..." (AV. 13. 2. 37) verehrend zur Sonne.

8. Mit dem Verse: „Nicht wollen wir fortgehen..." (AV. 13. 1. 59) schreiten sie heran und richten an das A'havanîjafeuer, den Platz, wo das Feuer entrieben wird, den Opferpfosten und die Sonne folgende Sprüche: „Ihr Feuer seid gepriesen mit gepriesenem Namen. Mit eurer rudristhen Erscheinung schützt mich, ihr Feuer! Rettet mich, ihr Feuer! Behütet mich! Verehrung sei euch! Nicht verletzt mich!" (cf. VS. 5. 34b).

9. Dann gehen sie im Norden am A'gnîdhrîja vorbei zum Sadas.

10. Und zwar begeben sich diejenigen Priester, welche einen Dhishṇja besitzen, (dh. Hotar, Maitrâvaruṇa, Brâhmaṇâk'k'haṃsin, Potar, Neshṭar, Ak'k'hâvâka und A'gnîdhra), sowie der Jaǵamâna durch das östliche Thor zu demselben, die übrigen durch das westliche.

11. Wenn sie im Begriff stehen sich zum Sadas zu begeben, so erweisen sie den Dhishṇja Verehrung mit den Worten: „Den Dhishṇja Verehrung, Verehrung!"

12. „Dem Zuschauer Verehrung!" sprechen sie, wenn sie sich dem Zuschauer, „dem Zuhörer Verehrung!" wenn sie sich dem Zuhörer nahen.

13. Dann treten sie zum K'âtvâla und Utkara, zu dem Çâmitrafeuer, der zur Verbergung des Unraths bestimmten Stätte, dem Ort, wo das Bahishpavamâna gesungen wird, dem A'gnîdhrîja und dem Platz, von wo sich der Ak'k'hâvâka vernehmen lässt, ferner zum Mâr-

---

8) A'çv. Çr. 5. 3. 15. *'nirmanthjo nâma jatrâ 'gnir mathjate sa deçaḥ'* Schol.

9) A'çv. Çr. 5. 3. 18. Zu §§ 8. 9 Çâṅkh. Çr. 6. 13: *agnajaḥ sagarâḥ sagarâ stha, sagareṇa nâmnâ raudreṇâ 'nîkena pâta mâ, 'gnajaḥ pipṛta mâ, namo vo astu, mâ mâ himsishṭe 'ti sarvân adhvano; adhipatir asi, svasti no 'djâ 'smin devajâne pathi sjâd iti âditjam upasthâja maitrâvaruṇaprabhṛtaja udañk'o 'k'k'hâvâkaṃ parihâpja pûrvajâ dvârâ sadaḥ prasarpanti.*

10) A'çv. Çr. 5. 3. 21, 22. Kâtj. Çr. 11. 1. 22, 23.

11) Gop. Br. 2. 2. 18.

12) Gop. Br. 2. 2. 19. Es ist nicht ersichtlich, wer unter dem Drashṭar (unten und sonst Upadrashṭar) und Upaçrotar, sowie unter dem § 15 genannten Anukhjâtar zu verstehen sei. Die Beziehung der Brâhmaṇa (Gop. Br. aaO., Ait. Br. 7. 24) und der TS. (3. 3. 8. 5) auf das Feuer, den Wind und die Sonne sind hier doch wohl kaum zulässig.

13) A'çv. Çr. 5. 3. 15—17. S. wegen *ûvadhjagoha* PW. u. *ûvadhja* und *goha*.

gâlîja, zum Khara und den übrigen Dhishṇja, indem sie den Spruch: „Ihr Feuer seid gepriesen...“ (VS. 5. 34b) recitiren.

14. Mit den Worten: „Zum weiten Luftraum eile!“ berühren sie das Sadas und mit dem Spruche: „Göttlich sind die Thore; nicht mögen mich einklemmen (die beiden Flügel; cf. VS. 5. 33e) Freiheit verleiht mir, ihr Freiheitschaffer!“ die Thürpfosten.

15. Nachdem sie sich mit den Worten: „Dem Erkenner Verehrung!“ dem Erkenner genaht haben, dann im Norden um die Dhishṇja herumgegangen sind, verfügen sie sich, ein jeder zu seinem Dhishṇja und wenden sich mit: „Dem Zuschauer Verehrung!“ zu dem Zuschauer.

16. Darauf setzen sie sich und flüstern das Stotra: „Zu dir, Indra...“ (AV. 6. 99).

17. Der im Sadas südlich vom Brahman sich befindende Jaǵamâna spricht nach dem Hersagen der das Stotra begleitenden Sprüche bei sich: ‘G'anat!’

18. So lange (das Savana) noch währt, gehen sie durch das östliche Thor heraus (auf den ihnen für diese Zeit vorgeschriebenen Platz, *visaṃsthitasaṃk'ara*) im Norden von eines jeden Dhishṇja; diejenigen, welche keinen eigenen Dhishṇja haben, zu dem des Maitrâvaruṇa.

Capitel 19.

1. (Der Adhvarju bringt) von den Savanîjapuroḍâça diejenigen, welche Indra gehören, (dar).

2. Darauf die beiden Homa des (ersten) von den (nun zu schöpfenden) Dvidevatja(graha, nämlich) des Aindravâjava(graha) mit den Versen: „Vâju ist des Luftraums...“ (AV. 5. 24. 8) und: „Den Indra und Vâju...“ (AV. 3. 20. 6).

---

14) Kâtj. Çr. 9. 8. 19, 20. A'çv. Çr. 5. 3. 18, 19. Çâṅkh. Çr. 6. 12: *âgnîdhraṃ prapaçjamânâḥ sadaç k'o 'parj abhimṛçanti divas pṛshṭham asi, mâ mâ saṃtâpsîr itj, ṛtasja dvârau mâ mâ saṃtâptam iti dvârjau saṃmṛçjo 'ttareṇâ 'gnîdhrîjaṃ dhishṇjaṃ gak'k'hanti.*

15) S. Anm. zu § 12.

16) Kâtj. Çr. 11. 1. 24—26.

18) A'çv. Çr. 5. 3. 28, 29. Kâtj. Çr. 11. 1. 27, 28. Çâṅkh. Çr. 6. 13: *asaṃsthite savane parajâ dvârâ niḥsarpantj, uttareṇa hotur maitrâvaruṇasja dhishṇjâv adhishṇjânâṃ visaṃsthitasaṃk'ara, uttareṇa svaṃsvaṃ dhishṇjaṃ dhishṇjavatâm.*

1) Kâtj. Çr. 9. 9. 6.

2) Kâtj. Çr. 9. 9. 13, 14. A'çv. Çr. 5. 5. 1, 2.

3. (Die beiden Homa) des Maitrâvaruṇa(graha) mit dem Verse: „Mitra und Varuṇa sind des Regens...“ (AV. 5. 24. 5).
4. Die des A'çvina(graha) mit dem Halbverse: „O ihr Açvin, um der Andacht willen...“ (AV. 5. 26. 12ab).
5. Wenn der Adhvarju im Begriff ist, die Handlungen mit den Prasthita (Somaschalen) vorzunehmen, so lässt er folgende Aufforderungen ergehen: „O Hotar, sprich die Jâǵjâ! O Praçâstar (Maitrâvaruṇa, sc. sprich die Jâǵjâ)! O Brâhmaṇâk'k'haṃsin! O Potar! O Neshṭar! O Agnîdh!“
6. Mit dem Verse: „O Indra, dich den starken...“ (AV. 20. 1. 1) thut dies der Brâhmaṇâk'k'haṃsin; mit den beiden folgenden (AV. 20. 1. 2, 3) der Potar und A'gnîdhra.
7. Die Endsilben dieser Jâǵjâ sind zu plutiren.
8. Die beiden Formeln *'je3 jaǵâmahe'* und *'vau3shaṭ!'* sind mit plutirten Anfangssilben (dh. *je* und *vau*) zu Beginn und Ende (der Jâǵjâ) ohne Pause (hinzuzufügen).
9. Dem Vashaṭrufe am Prâtaḥsavana fügt (der Hotar) den Spruch an: „Stimme und Kraft, Macht und Kraft sei in mir, Einathmen und Ausathmen!“
10. Den endplutirten Spruch: „Den Soma, o Agni, geniesse!“ verwenden sie als Nachruf des Vashaṭrufes.
11. Den Indra geweihten Homa mit dem Çukra (opfert der Adhvarju), den mit dem Manthin (der Pratiprasthâtar) und den mit den K'amasa (die K'amasâdhvarju) unter Recitation des Verses: „Indra ist des Himmels...“ (AV. 5. 24. 11).
12. Ausserdem (opfern Praçâstar, Brâhmaṇâk'k'haṃsin, Potar, Neshṭar und A'gnîdhra) die an die Nachrufe des Vashaṭ (s. § 10) sich an-

3. 4) A'çv. Çr. 5. 5. 12. Schol. zu Kâtj. Çr. 9. 9. 20.
5) Kâtj. Çr. 9. 11. 7, 8. A'çv. Çr. 5. 5. 13. A'p. Çr. 13. 23: *saṃpreshjati: hotar jaǵa, praçâstar iti vâ;* 24: *brahman jaǵe 'ti dvitîje saṃpreshjati, potar jaǵe 'ti tṛtîje, neshṭar jaǵe 'ti k'aturthe, 'gnîd jaǵe 'ti pañk'ame.*
6) Gop. Br. 2. 2. 21. A'çv. Çr. 5. 5. 15—17.
8) Haug, Ait. Br. II. 133. Anm. 11.
9) Kâtj. Çr. 9. 11. 19. Ait. Br. 3. 8.
10) A'çv. Çr. 5. 5. 19. Vait. 4. 4.
11) Kâtj. Çr. 9. 10. 1, 2. A'p. Çr. 13. 22: *tataḥ çukrâmanthibhjâṃ prak'aratah; stuto 'si ǵanadhâ, devâs tvâ çukrapâḥ praṇajantv iti çukram adhvarjur âdatte, stuto 'si ǵanadhâ, devâs tvâ manthipâḥ praṇajantv iti manthinaṃ pratiprasthâtâ, k'amasâṃç k'amasâdhvarjavaḥ.*
12) Schol. zu Kâtj. Çr. 9. 11. 8.

schliessenden Nachhoma für Mitra-Varuṇa, Indra, die Marut, Tvashṭar und Agni mit dem Verse: „Auf der Götter Pfade...“ (AV. 18. 59. 3).

13. Wenn dieses letzte Opfer durch den Agnîdh vollzogen ist, so spricht der Adhvarju: „Es opferte der Agnîdh!“ „Er opferte!“ erwidert dieser.

14. Nach der früher gegebenen Anweisung (8. 15; 14. 6) findet das Geniessen der Iḍâspeise statt.

15. Im Sadas geniessen sie den Soma unter Anruf, (im übrigen) wie beim Prâçitra (3. 7—12).

16. (Dieser Anruf lautet beim Prâtaḥsavana), nachdem sie (auf den Soma) hingeblickt und denselben genommen haben: „Von dir, dem im Feuer geopferten, Indra zum Trunk dienenden, kräftigen Tropfen, dessen Genuss Rinder, Rosse, Schätze, Nachkommen und Freiheit erwirbt, von dir, dem angerufenen, geniesse ich, angerufen, mit dem Gâjatrîmetrum um Macht und geistlicher Würde willen!“

17. (Für das Wort 'Gâjatrî)' ist 'Trishṭubh' beim Mâdhjandina zu substituiren, 'Ǵagatî' beim Tṛtîjasavana, 'Anushṭubh' bei den Parjâja, Paṅkti' bei den Sandhik'amasa (?), 'Atik'k'handas' bei dem Aptorjâman.

18. Wenn sie genossen haben, so berühren sie ihren Körper und sprechen dazu folgende Verse:

„Sei heilsam unserm Magen, wenn du getrunken bist, o Tropfen,
„So hold, o Soma, wie ein Vater dem Sohne,
„Wie ein Freund dem Freunde beständig, o weithin gepriesener!
„Unser Leben mögest du, o Soma, verlängern! (RV. 8. 48. 4).

und „Fördere meine Glieder, o Falbenherr, meine Schaaren lass nicht zu Schaden kommen!
„Mir hold nahe dich den sieben Rshi, zu mir herbei komme mit den Götterfrauen! (sonderbare Verderbniss von TS. 3. 2. 5. 3).

---

13) Kâtj. Çr. 9. 11. 10. A'çv. Çr. 5. 5. 25, 26. Çâṅkh. Çr. 7. 4: *ajâḍ agnîd itj ukte 'jâḍ itj âgnîdhraḥ.*

14) Kâtj. Çr. 9. 12. 16.

15) Kâtj. Çr. 9. 11. 11—13; 12. 3.

16) Kâtj. Çr. 25. 12. 6.

17) Kâtj. Çr. 25. 12. 7. cf. fgg. Zu der Form *aptorjâman* neben *°jâma* s. PW. Nchtr. I.

18) Kâtj. Çr. 9. 12. 4. Gop. Br. 2. 3. 6. Ait. Br. 7. 33. A'p. Çr. 13. 24: *vâg ǵushâṇâ somasja tṛpjatv iti sarvasomânâṃ bhakshaṇaṃ eke samâmananti, vâg devî somasja tṛpjatv îti vâ, hinva me gâtrâ hariva iti bhakshajitvâ nâbhideçân abhimṛçante.*

19. Sie fassen die Somaschalen an mit den Versen: „Schwelle...“ (RV. 1. 91. 17) und „Zusammen möge dein Saft...“ (RV. 1. 91. 18).

20. Darüber handelt auch folgender Çloka:

„Fünfmal berühre die Schalen beim Opfer der Priester,
„Ebenso beim A'gja- und Marutvatîjaçastra; Dasselbe gilt
auch durchaus für die Prasthitaschalen.

21. (Ein K'amasâdhvarju opfert) den Indra-Agni gebührenden Homa aus der Schale des Ak'k'hâvâka.

22. Wenn (die Priester nun ihre Idâspeise) geniessen, so geschieht dies im A'gnîdhrîja.

23. Nachdem sie sich im Sadas niedergesetzt, laden sie in der Reihenfolge, wie die Aufforderung an sie ergeht, die Ṛtu mit den Jâgjâ: „Die Marut sollen aus der Potarschale...“ (AV. 20. 2) ein.

Capitel 20.

1. Mit der ersten und letzten (dieser vier Jâgjâ, AV. 20. 2. 1—4, ladet) der Potar (ein), mit der zweiten der A'gnîdhra, mit der dritten der Brâhmaṇâk'k'haṃsin.

2. (Nach der Darbringung der zwölf Ṛtugraha) fordert der seinerseits hierzu angewiesene Jagamâna (den Hotar) auf: „O Hotar, sprich die Jâgjâ!“

3. (Bei den Ṛtugraha) unterlassen sie den (Vait. 19. 10 vorgeschriebenen) Nachruf des Vashaṭ.

4. Das besagt folgender Çloka:

„Die Dvidevatja-, Ṛtujâga und den Pâtnîvatagraha,
„Den A'ditja- und Sâvitragraha (sc. schöpfe man oder ähnl.).
Diese werden nicht von dem Vashaṭ-Nachrufe begleitet.

5. (Der Adhvarju) opfert die (zwölf) Ṛtuhoma für Indra, die Marut,

---

19) Gop. Br. 2. 3. 6. Kâtj. Çr. 9. 12. 5. A'çv. Çr. 5. 6. 27.

21) Kâtj. Çr. 9. 12. 13.

22) Kâtj. Çr. 9. 12. 16.

23) Kâtj. Çr. 9. 12. 18; 13. 1 Schol. A'çv. Çr. 5. 8. 1—4.

2) Kâtj. Çr. 9. 13. 16. *atipra-ish* (im PW. unbelegt, aber noch A'p. Çr. 15. 34) bedeutet 'eine Aufforderung erhalten und diese einem Weiteren zu Theil werden lassen.'

3) Schol. zu Kâtj. Çr. 9. 13. 12. — Bei den Dvidevatjagraha ist der Nachruf des Vashaṭ verboten Ait. Br. 2. 28, bei den Ṛtugraha 2. 29. — A'p. Çr. 13. 24: *sarvatrâ 'nuvashaṭkâro dvidevatjartugrahâditjasâvitrapâtnîvatavarjam.*

5) Kâtj. Çr. 9. 13. 19 cf. Schol.

Tvashṭar, Agni, (wiederum) Indra, Mitra-Varuṇa, vier für Draviṇodas, für die Açvin und (Agni) Gṛhapati.

6. (Darauf) geniessen (die Priester) aus der Rtuschale, streichen oder riechen an derselben mit den Worten: „Wer bist du? Ruhm bist du; Ruhmgeber bist du; verleihe mir Ruhm!“

7. Sie empfangen die Nârâçaṃsaschalen schweigend und geniessen (den Soma am Prâtaḥsavana) mit dem Spruche: „Von dir, der du von Narâçaṃsa getrunken bist, o Gott Soma, und von den Männern gepriesen, der du den Sinn erkennst; der du von den Ū'mavätern genossen bist, von dir, dem angerufenen geniesse ich, angerufen.“

8. Beim Mâdhjandina ist (für 'Ū'ma')'Ū'rva' einzusetzen, beim Tṛtîjasavana 'Kâvja'.

9. Mit dem Spruche: „Den Verstand rufen wir nun herbei...“ (TS. 1. 8. 5. 2) rufen sie dazu den Verstand herbei.

10. Fünfmal geniessen sie die Nârâçaṃsaschalen.

11. Das besagt folgender Çloka:

Fünfmal geniesse er die Schalen jedesmal bei dem Nârâçaṃsatrunk

„Bei den ersten Çastra des Hotar vor dem A'gnimâruta(çastra).

12. Nach dem A'ǵjaçastra (schöpft der Adhvarju) den Aindrâgna(graha).

13. Dann fordert (der Brahman) den Hotar zum Recitiren des dem Prayugastotra (correspondirenden Çastra) auf mit dem Spruche: „Anheben bist du; dem Gesetze (bestimme ich) dich; fördere das Gesetz!“ den Maitrâvaruṇa mit dem Spruche: „Nachfolgen bist du; dem Himmel (bestimme ich) dich; fördere den Himmel!“; den Brâhmaṇâk'k'haṃsin mit dem Spruche: „Vereinigung bist du; dem Luftraum (bestimme ich) dich; fördere den Luftraum!“; den Ak'k'hâvâka mit dem Spruche: „Wiederansetzen bist du; der Erde (bestimme ich) dich; fördere die Erde!“ (TS. 4. 4. 1. 1).

---

6) Kâtj. Çr. 9. 13. 21.

7. 8) Kâtj. Çr. 9. 13. 35. Ait. Br. 7. 34. Çâṅkh. Çr. 7. 5: *devo 'si narâçaṃso, jat te medhaḥ svar ǵjotis, tasja ta ûmaiḥ pitṛbhir bhakshitasjo 'pahûtasjo 'pahûto bhakshajâmî 'ti bhakshamantraḥ prâtaḥsavane; nârâçaṃsânâm ûrvair iti mâdhjandine vikâraḥ, kâvjair iti tṛtîjasavane.*

9) Kauç. 88: *jan na idaṃ pitṛbhiḥ saha mano bhût, tad upâhvajâmî 'ti mana upâhvajati;* cf. 89 Anfang.

12) Kâtj. Çr. 9. 13. 33.

13) *pra-su* wird im Vait. nur von der Aufforderung des Brahman — es ist etwas apodictischer, als das *pra-ish* des Adhvarju — gebraucht und stets mit dem Dativ construirt (s. den Wortindex).

14. Nach dem Praügaçastra (des Hotar schöpft der Adhvarju) den Vaiçvadeva(graha; nach dem Çastra) des Maitrâvaruṇa den Maitrâvaruṇa(graha; nach dem) des Brâhmaṇâk'k'haṃsin (schöpft der Pratiprasthâtar) den Aindra(graha; nach dem) des Ak'k'hâvâka den Aindrâgna.

15. Der Brâhmaṇâk'k'haṃsin lässt nach dem letzten Pratihâra dreimal den Laut *'hiṅ'* erschallen und ruft den Adhvarju mit (dem A'hâva): *'çaṃsâvom!'* (beim Prâtaḥsavana) an.

16. Den Laut „*hiṅ*“ (verwendet er) zum Anurûpa (der Gegenstrophe des Stotrijatṛk'a), zum Haupttheil des Uktha, zum Schlussvers und zum Pragâtha.

17. Am Mâdhjandina unterlassen einige den Jonivers.

18. (Bei diesem lautet der an den Adhvarju gerichtete Anruf) zum Stotrija: *'adhvarjo çaṃsâvom!'*; beim Tṛtîjasavana: *'adhvarjo çaṃçaṃsâvom!'*

19. Auf die (genannten) A'hâva erwidert der Adhvarju: *'çaṃsâvo daiva!'*

20. *'Othâmo daiva!'* (fügt er ein) bei einer Pause (in der Recitation des Hotar); *'om othâmo daiva!'* beim Aussprechen der Silbe *'om'*; *'om'* zum Schluss der Çastra, wenn die Recitation der Uktha vollständig beendigt ist.

---

14) Kâtj. Çr. 9. 14. 1, 9, 15.

15) Hier übernimmt also der Brâhmaṇâk'k'haṃsin, der Gehülfe des Hotar bei der Recitation (s. Weber, Ind. Stud. 10, 375) diese sonst dem Hotar selbst vorgeschriebene Function. Gop. Br. 2. 3. 10. Haug, Ait. Br. II. 141 Anm. 1. A'çv. Çr. 5. 9. 1, 2; 10. 2. Kâtj. Çr. 9. 13. 28 Schol. — *uttamât pratîhârât* auch Gop. Br. 2. 5. 3.

16) *ukthamukha*, ausser an den andern Stellen des Vait. noch Ait. Br. 2. 35, 37. Gop. Br. 2. 3. 14—16, bedeutet ursprünglich 'Anfang des Uktha' bezeichnet aber in der Folge sachlich 'das eigentliche Uktha, das Hauptstück desselben'.

17) A'çv. Çr. 6. 5. 21, 22. Dass *joni* abbreviirte Bezeichnung des Verses „*ajaṃ tè jonir...*“ (RV. 3. 29. 10) war, geht aus *ajonika* (s. PW.) hervor. Vgl. *sâjaṃprâtaḥkâle utpâdanajogjo joniḥ* (hier das Gârhapatjafeuer) Mahîdh. zu VS. 3. 14.

18) Haug aaO. Gop. Br. 2. 3. 10; 4. 18. A'çv. Çr. 5. 14. 3.

19) Gop. Br. 2. 3. 10. Sonst *çoṃsâmo daiva* TS. 3. 2. 9. 5. A'p. Çr. 13. 27 (in den Taitt. Büchern *daïva*). A'çv. Çr. 5. 9. 5. Haug, Ait. Br. II. 177 Anm. 2.

20) Kâtj. Çr. 9. 13. 29—31. A'çv. Çr. 5. 9. 7—10. Zu §§ 19. 20 A'p. Çr. 13. 27: *adhvarjo çoṃsâvom iti hotur abhijñâja pradakshiṇam âvartamânaḥ çoṃsâmo daïve 'ti pratjâhvajate, çoṃsâmo daïve 'ti va, rtupâtraṃ dhâ-*

21. (Wenn der Adhvarju dem Hotar zuruft:) „Om, du bist ein Ukthare-citator! Lade ein als Ukthare-citator!“, so schliesst dieser das Çastra dem (voraufgehenden) Sâman unmittelbar an, (und zwar recitirt er dasselbe) halbversweise, (beim Prâtaḥsavana) mit leiser Stimme, mit stärkerer beim Mâdhjandina, mit allerstärkster beim Tṛtîjasavana; mit immer lauterer, so laut er irgend vermag, bis zur Beendigung.

Capitel 21.

1. Das Lied: „Komm herbei, wir haben dir gepresst...“ (AV. 20. 3) ist der Stotrija(tṛk'a); „Komm herbei zu uns, den Somabereitern...“ (AV. 20. 4) der Anurûpa(tṛk'a, die Gegenstrophe, für den Brâhmaṇâk'-k'haṃsin).
2. „Er möge zu dir, o thätiger...“ (AV. 20. 5, 6) ist der Haupttheil des Uktha; „Empor zu dem Gabenberühmten...“ (AV. 20. 7) der Parjâsa (das Endstück); der letzte Vers desselben der Schlussvers (*paridhâ-nîjâ*).
3. Dreimal recitirt er den ersten und dreimal den letzten Vers.
4. Beim Recitiren nach Halbversen fügt er die Silbe '*om*' an den Schluss des Verses an, wobei er (die Schlusssilbe des Verses), von dem Vocal an ausfallen lässt; beim Recitiren nach Pâda (fügt er) nur den Buchstaben '*m*' an den Schluss des Halbverses und des ganzen Çastra (an).
5. (Nach Beendigung des Çastra am Prâtaḥsavana) spricht er: „Das

---

rajamâṇah sadobile pratjaṅ tishṭhan pratigṛṇâti, prahvo vau, 'thâmo daïve 'tj ardhark'eshv om othâmo daïve 'tj avasâneshu praṇava, evâ 'nta othâmo daïvaṃ hotar modaïvam othâmo daïvom iti vikalpante.

21) Gop. Br. 2, 3. 10; 5. 3, 4. Ait. Br. 3. 44. A'çv. Çr. 5. 14. 16. Kâtj. Çr. 9. 13, 33. A'p. Çr. 14. 16: *âçrâvjapratjâçrâvite saṃpreshjatj ukthaçâ jaja somânâm iti.* Weber, Ind. Stud. 9, 260.

1) A'çv. Çr. 5. 10. 28. Jedes Çastra ist durch Stotrija- und Anurûpatṛk'a einzuleiten. A'çv. Çr. 5. 10. 18. — Gop. Br. 3. 3. 14. cf. Vait. 20. 15.

2) Vait. 20. 16 Anm. Nach Gop. Br. 2. 3. 14. ist AV. 20. 7. 4 Jâgjâ, nicht Paridhânîjâ; nach der § 6 gegebenen Regel schliesst die Recitation des Çastra mit einer noch auf die Paridhânîjâ folgenden Jâgjâ.

3) Eine sehr häufig erwähnte Praxis: Gop. Br. 2. 3. 11. Ait. Br. 1. 13, 16, 28, 30; 2. 12, 19, 37. Schol. zu Kâtj. Çr. 3. 1. 12 usw.

4) Kâtj. Çr. 19. 7. 5, 6. A'çv. Çr. 6. 4. 4. Lâtj. Çr. 6. 10. 16. Gop. Br. 2. 3. 11.

5) Haug, Ait. Br. II. 177 Anm. 3. Weber, Ind. Stud. 9, 260.

Çastra-Uktha ist recitirt!"; am Mâdhjandina: „Das Ukṭha ist für Indra recitirt!"; am Tṛtîjasavana: „Das Uktha ist für Indra und die Götter recitirt."

6. Nach der Vollziehung der Ukthârecitation ist ein Schlussvers (*paridhânîjâ*) erforderlich; auf denselben folgt noch ein Geleitvers (*jâǵjâ*).

7. Nachdem der Ak'k'hâvâka genossen hat, bringt (der Adhvarju) je nach dem Savana mit den einzelnen Versen der folgenden drei Lieder: „Agni möge beim Prâtaḥsavana..." (AV. 6. 47) „Ein Falke bist du..." (AV. 6. 48) und „Wie der Soma beim Prâtaḥsavana.." (AV. 9. 1. 11—13) eine A'ǵjaspende dar.

8. (Darauf) die Schlusshoma.

9. Jedesmal nach Abschluss des Savana weist (der Brahman den Jaǵamâna) an, den Spruch: „Bei mir sei Glanz, bei mir Macht, bei mir Ruhm, bei mir alles!" zu sprechen.

10. Wenn (die Priester) zum Mâdhjandina aufgefordert sind, so begeben sie sich, das A'gnîdhrîja verlassend, zu dem Udumbaraast (im Mittelpunkte des Sadas) durch das westliche Thor; der Jaǵamâna durch das östliche.

11. (Der Adhvarju opfert dann) die Einleitungshoma.

12. Das Pressen des Soma usw. ist beschrieben.

13. Zum Pavamâna(stotra) begeben sie sich in das Sadas.

14. Der angeredete (Brahman) lässt (hier) seine Aufforderung mit folgendem Spruche ergehen: „Stütze bist du; dem Regen (bestimme ich) dich; fördere den Regen!" (TS. 4. 4. 1. 1).

15. Wenn sich bei der Vertheilung (des Feuers auf die einzelnen Dhi-

---

6) So Vait. 22. 14; 25. 11; 26. 7, 10. Ait. Br. 2. 40, 41. A'çv. Çr. 6. 2. 12. Dazu vgl. die Regel: 'Der Jâǵjâ gehen die Endstücke des Uktha (die Parjâsa) voraus'. A'çv. Çr. 6. 4. 9.

7) Dh. am Prâtaḥsavana mit AV. 6. 47. 1; 48. 1; 9. 1. 11, beim Mâdhjandina mit AV. 6. 47. 2; 48. 2; 9. 1. 12, beim Tṛtîja mit AV. 6. 47. 3; 48. 3; 9. 1. 13.

9) Gop. Br. 1. 5. 15. Kâtj. Çr. 13. 1. 12. Kauç. 68: *maji vark'o atha jaça iti brahmâ jaǵamânaṃ vâk'ajet.*

10) In dieser Weise modificirt sich hier das für das Prâtaḥsavana Vait. 18. 9 fgg. vorgeschriebene Sarpaṇa. — Kâtj. Çr. 10. 1. 1. A'çv. Çr. 5. 11. 1, 6.

12) Dh. die für das Prâtaḥsavana gegebenen Bestimmungen gelten auch hier. Kâtj. Çr. 10. 1. 4.

13) Kâtj. Çr. 10. 1. 17.

14) Vait. 20. 13.

15) Lâtj. Çr. 2. 7. 9.

shṇja) ein Priester, welcher einen eigenen Dhishṇja hat, ausserhalb desselben befindet, so begiebt er sich zu diesem und spricht leise das Lied: „Um dich herum, o Agni...“ (AV. 7. 71) dazu.

16. Dasselbe gilt für den Brahman.

17. Der geweihte (Jaǵamâna) spricht, wenn er ausserhalb der Vedi sich befindend angeredet wird, oder über ihm, (während er sich von diesem ihm vorgeschriebenen Platz entfernt hat), die Sonne auf- oder untergeht, den Vers: „Dem Agni rufet herbei...“ (Citat unbekannt).

18. Mit dem Verse: „Gekocht ist, meine ich...“ (AV. 7. 72. 3, opfert der Adhvarju) den Dadhigharmahoma.

19. Das Verzehren (des Restes desselben) findet in derselben Weise statt, wie beim Gharma.

20. Mit dem Geniessen des Saftes findet das des Paçupuroḍâça statt.

21. Der Vers: „So trinke nun...“ (AV. 20. 8. 1) ist die Jâǵjâ zur Darbringung der Prasthitaschalen.

22. Die Prasthitahoma (bringt der Adhvarju) Indra (dar).

23. (Darauf) im Gârhapatja die beiden Schenkungshoma mit den Versen: „Es führen ihn empor...“ (AV. 13. 2. 16) und „Leuchtend hat der Götter...“ (AV. 13. 2. 34).

24. Gold in der Hand haltend erhebt sich der Jaǵamâna und geht den als Opferlohn bestimmten, ausserhalb der Vedi herbeikommenden, Kühen entgegen mit dem Liede: „Heran kamen die Kühe...“ (AV. 4. 21).

25. Gold giebt er einem A'treja; dem A'gnîdhra eine Decke.

26. Das Heraustreiben der mit dem Vordertheil zum Gârhapatja, mit dem Hintertheil zum Sadas gewendeten Kühe, welches zwischen dem A'gnîdhrîja, dem Sadas und K'âtvâla nach Norden hin stattfindet, be-

---

17) Vait. 12. 3.

18) Kâtj. Çr. 10. 1. 20. A'çv. Çr. 5. 13. 6.

19) Vait. 14. 6. Kâtj. Çr. 10. 1. 25.

20) Kâtj. Çr. 10. 1. 26, 27. *rasaprâçanî* f. = °*prâçana*, noch Vait. 30 und Kauç. 21: *rasaprâçanîrasakarmâṇi kurute.*

22) Kâtj. Çr. 10. 2. 2.

23) Kâtj. Çr. 10. 2. 4—6; darnach, wie man auch hier erwarten sollte, im Çâlâdvârjafeuer; s. Vait. 16. 4 Anm. — A'p. Çr. 18. 2: *dâkshiṇau homau hutvâ...*

24) Kâtj. Çr. 10. 2. 10.

25) Kâtj. Çr. 10. 2. 20, 21. Gop. Br. 1. 2. 17; 2. 3. 19.

26) Gop. Br. 2. 3. 17. Kâtj. Çr. 10. 2. 13.

gleitet er mit den beiden Versen: „Zusammen treibe euch...“ (AV. 3. 14. 2).

Capitel 22.

1. Bhâgali (jedoch schreibt an Stelle des 21. 26 genannten) den Vers: „Auf welcher die ersten schöpferischen...“ (AV. 12. 1. 39, vor); Kauçika den Vers: „Hier mögt ihr sein...“ (AV. 3. 8. 4).
2. Zuletzt ist (der Lohn) dem Pratihartar zu geben.
3. (Der Adhvarju opfert) den Marutvatîjahoma mit dem Verse: „Indra möge mich mit den Marut...“ (AV. 18. 3. 25).
4. Nach der das (Marutvatîja) Çastra abschliessenden Jâgjâ fordert (der Brahman) den Hotar und seine Gehülfen mit folgenden Sprüchen (zur Recitation des Nishkevaljaçastra) auf: „Hinwehen bist du; dem Tage (bestimme ich) dich; fördere den Tag! Nachwehen bist du; der Nacht (bestimme ich) dich; fördere die Nacht! Bereitwillig bist du; den Vasu (bestimme ich) dich; fördere die Vasu! Erkenntniss bist du; den Rudra (bestimme ich) dich; fördere die Rudra!“ (TS. 4. 4. 1. 1, 2).
5. Mit Anschluss an das Nishkevalja- (das zweite Mâdhjandina-) Çastra (schöpft der Adhvarju) den Mâhendra(graha).
6. Es folgt der von Seiten des Praçâstar und der anderen Gehülfen des Hotar zu recitirende Spruch an Indra.
7. „Ihn, den wunderthätigen, widerstandskräftigen...“ (AV. 20. 9. 1, 2) ist der Stotrija; „Um die Heldenkraft gehe ich dich an...“ (AV. 20. 9. 3, 4) der Anurûpa.
8. Aus diesen (je) zwei Versen macht er (je) drei, (um den Ṛk'a herzustellen), durch Wiederholung (und zwar in folgender Weise):

Wenn er den ersten Vers recitirt hat, stellt er den zweiten her durch Wiederholung des letzten Pâda, zu dessen Schluss er absetzt, und durch Vereinigung desselben mit dem (ersten) Halbverse des folgenden (dh.

---

2) Kâtj. Çr. 10. 2. 39. Gop. Br. 2. 3. 19.
3) Kâtj. Çr. 10. 3. 1 fgg. A'çv. Çr. 5. 14. 1, 2.
5) Kâtj. Çr. 10. 3. 10, 11, 20.
6) Wohl sva. sonst *indranihava pragâtha* A'çv. Çr. 5. 14. 5; s. PW. u. *nihava;* vgl. Schol. zu Kâtj. Çr. 10. 3. 20.
8) Das Schema ist also:

Stotrija- und Anurûpaṭṛk'a.		Ursprüngliche Verse.
1	=	1 a—d.
2	=	1 d+2ab.
3	=	2 b+2cd.

Çâṅkh. Çr. 7. 25: *bârhatânâṃ bṛhatîṃ çastvo 'ttamaṃ pâdaṃ dviḥ pra-*

des ursprünglichen zweiten Verses); den dritten Vers durch Wiederholung des letzten Pâda von diesem (Vers 2 des entstehenden Tṛk'a) und Vereinigung desselben mit dem zweiten Halbverse (des ursprünglichen zweiten Verses).

9. Dieses ist die Methode (die einzelnen Verse unter einander) zu verschlingen bei den Stotrija und Anurûpa im Bṛhatîmetrum.

10. (Der Stotrija) ist mit halblauter, (der Anurûpa) mit sehr lauter Stimme zu recitiren.

11. Der Sâmapragâtha: „Es erheben sich die süssesten..." (AV. 20. 10) mit richtiger Hervorhebung der Accente (nicht monoton).

12. Der Haupttheil des Uktha: „Indra, der Burgenzerbrecher, überwand..." (AV. 20. 11), pâdaweise, mit ganz verhüllter (dh. leiser und undeutlicher) Stimme.

13. „Es erhoben sich die Andachtslieder flugs..." (AV. 20. 12) ist der Parjâsa.

14. Den Vers: „Den Indra nun..." (AV. 20. 12. 6) recitirt er als Paridhânîjâ, den folgenden als Jâgjâ.

15. Nachdem der Ak'k'hâvâka genossen hat, (opfert der Adhvarju) mit den zwei Versen: „Was wir, o Götter, für eine Götterbeleidigung..." (AV. 6. 114. 1, 2) den Homa mit dem A'ditjagraha, an welchen sich das Sarpaṇa (Vait. 18. 9 fgg.) zum Behuf des Pavamâna(stotra) anschliesst.

16. Das Hinzugiessen der A'çirmilch in den Pûtabhṛt begleitet er mit dem Verse: „Die A'çirmilch möge uns Kraft..." (AV. 2. 29. 3).

17. Die Aufforderung zum Pavamâna ertheilt (der Brahman) mit dem Spruche: „Suditi bist du; den A'ditja (bestimme ich) dich; fördere die A'ditja!" (cf. TS. 4. 4. 1. 2).

---

tjâdâjâ 'vasâjâ 'rdhark'eno 'ttarasjâḥ praṇutja dvitîjaṃ pâdaṃ dviḥ pratjâdâjâ 'vasâjo 'ttamenâ 'rdhark'ena praṇauti tâs tisro bṛhatja, uttamaṃ kakubhaḥ pratjâdatte, satobṛhatjâ dvitîjaṃ, tâs tisraḥ ḳakubhaḥ stotrijatvâd anurûpatvâd vâ (cf. Vait. 25. 4, 5). Gop. Br. 2. 3. 20. Ait. Br. 3. 17. A'çv. Çr. 5. 15. 5—7.

10—12) Gop. Br. 2. 3. 22. Ait. Br. 3. 24 cf. Uebers. — *prativîta* part. perf. pass. von *prati-vjâ*.

14) Vait. 21. 6.

15) Kâtj. Çr. 10. 4. 13—15; cf. Schol. zu 10. 5. 1. — Hiermit beginnt das Tṛtîjasavana.

16) Kâtj. Çr. 10. 5. 3.

17) Kâtj. Çr. 10. 5. 5 Schol.

18. (Der Adhvarju opfert) einen Avadânahoma für Agni (am Agnishṭoma).
19. Für Indra-Agni am Ukthja, für Indra am Shoḍaçin, für Sarasvatî am Atirâtra.
20. Bei einer Elfzahl von Opferthieren (bringt er die Homa dar) für Agni, Soma, Vishṇu, Sarasvatî, Pûshan, Bṛhaspati, die Viçve ḍevâs, Indra, Indra-Agni, Savitar und Varuṇa.
21. Nach der Opferung des Savanîjathieres (opfert er) mit den hierzu gehörigen Jâǵjâ: „O Indra und Bṛhaspati, trinket den Soma...“ (AV. 20. 13. 1—3) die Prasthitahoma für Indra, Mitra-Varuṇa, Indra-Bṛhaspati, die Marut, Tvashṭar, Indra-Vishṇu und Agni.
22. Im Havirdhâna legen sie, ein jeder auf seine Somaschale, südlich von ihren Sitzen drei (für die Manen bestimmte) von einem Puroḍâça genommene Ballen nieder mit dem Verse: „Dieses gehört dir, o Urgrossvater...“ (AV. 18. 4. 75).
23. Nachdem (der Jaǵamâna?) den Vers: „Hier, o ihr Väter...“ (VS. 2. 31) geflüstert hat, recitirt er darnach folgende: „Diesen Antheil...“ (AV. 6. 122. 1), „Diesen, o ihr Stätten...“ (AV. 6. 123. 1), „Der Falke, der auf die Männer schaut...“ (AV. 7. 41. 2).

Capitel 23.

1. Im A'gnîdhrîja verzehren sie den von der Darbringung übrig gebliebenen Rest.
2. (Der Adhvarju opfert) den Homa mit dem Sâvitragraha.
3. Nach der das Vaiçvadeva(çastra) abschliessenden Jâǵjâ und dem Homa

---

18) Kâtj. Çr. 9. 8. 2. — Ein Avadânahoma ist die ins Wasser, nicht ins Feuer, vorzunehmende Opferung von Herz, Zunge, Brust usw. des Opferthiers. Kâtj. Çr. 1. 1. 16 cf. Schol.

19) Kâtj. Çr. 9. 8. 3—5; hiernach bleibt das Thieropfer der voraufgehenden Saṃsthâ immer mitbestehen, so dass für den Atirâtra alle vier, §§ 18, 19 genannten, gelten. Die gleiche Auffassung wird hier durch das fehlende *k'a* (s. Schol. zu Kâtj. Çr. 9. 8. 3) unmöglich gemacht.

20) S. PW. u. *ekâdaçin*, ferner Kâtj. Çr. 8. 8. 27.

21) Kâtj. Çr. 10. 5. 9.

22) Kâtj. Çr. 10. 5. 11. Zu §§ 22. 23 A'çv. Çr. 5. 17. 5. Çâṅkh. Çr. 8. 2: *jathâk'amasam dakshiṇatas trîṃstrîn piṇḍân upâsjantj atra pitaro mâdhajadhvaṃ jathâbhâgam âvṛshâjadhvam iti piṇḍepiṇḍe.* Kauç. 30: — — *trîn puroḍâçasaṃvartâṃç k'atushpathe k'a kshipjâ 'vakirati.*

1) A'çv. Çr. 5. 17. 6. Schol. zu Kâtj. Çr. 10. 5. 13 (pag. 813, 7).

2) Kâtj. Çr. 10. 6. 1, 2. A'çv. Çr. 5. 18. 1.

3) Kâtj. Çr. 10. 6. 3, 14, 16, 18. A'çv. Çr. 5. 18. 2; 19. 7. Gop. Br. 2. 4. 5.

in den Dhishṇja opfert *(jaǵati)* der A'gnîdhra von dem (durch den Pratiprasthâtar geschöpften) Pâtnîvata(graha) unter leiser Recitirung des Verses: „Herbei mit diesen, o Agni...“ (AV. 20. 13. 4).

4. Den Homa dieses (Graha opfert der Adhvarju).

5. (Der A'gnîdhra) setzt sich auf den Schooss des Neshṭar oder am Ende der Dhishṇja (dh. bei seinem eigenen) nieder und geniesst (seine Portion).

6. (Der Brahman) fordert den Hotar auf, (das) dem Agnishṭomasâman (correspondirende Çastra zu recitiren), mit dem Spruche: „Kraft bist du; den Vätern (bestimme ich) dich; fördere die Väter!“ (TS. 4. 4. 1. 2).

7. Das (durch den Pratiprasthâtar vollzogene) Herabgiessen des Dhruva(graha in die Schale des Hotar) begleitet er mit dem Liede: „Den beständigen Soma sammt dem beständigen...“ (AV. 7. 91).

8. Den Homa zu der das A'gnimâruta(çastra) endigenden Jâǵjâ (bringt) mit dem Liede: „Herbei zu diesem angenehmen Opfer...“ (RV. 1. 19) der hierzu aufgeforderte A'gnîdhra (dar); so ist die Vorschrift.

9. Den Homa des Hârijoǵana(graha dagegen der Adhvarju) mit dem Liede: „Herbei mit den schnaubenden...“ (AV. 7. 117).

10. Und damit schreiten sie heraus.

11. Im A'gnîdhrîja opfert (der Adhvarju) die Sarvaprâjaçk'ittahoma.

12. (Darauf legen) alle Holzspähne in das (A'havanîja)feuer mit folgenden Sprüchen: „Eines von den Göttern begangenen Frevels Sühnung bist du; Svâha! Eines von den Vätern begangenen, von den Menschen begangenen, von uns selbst begangenen, von einem Unbekannten oder Bekannten begangenen (Frevels Sühnung bist du)“ (cf. VS. 8. 13), ferner mit dem Verse:

---

4) Kâtj. Çr. 10. 6. 19.

5) Gop. Br. 2. 4. 5. Kâtj. Çr. 10. 6. 20, 24. A'çv. Çr. 5. 19. 8. Zu §§3—5 Çâṅkh. Çr. 8. 5: *agnît pâtnîvatasja jaǵe 'tj ukta ai 'bhir agne saratham itj upâṃçu jaǵatj, abhakshajitvâ graham âdâja pûrvajâ dvârâ sadaḥ prapadjo 'ttarato neshṭâram upopaviçjo 'pasthe vâ neshṭur upahvajasve 'tj ukto bhakshajitvo 'paspṛçja jathai 'taṃ pratjetja.*

6) Vait. 20. 13.

7) Kâtj. Çr. 10. 7. 7, 8.

8) A'çv. Çr. 5. 20. 2. Kâtj. Çr. 10. 7. 10 Schol.

9) Kâtj. Çr. 10. 8. 1.

11) Çâṅkh. Çr. 8. 8: *âgnîdhrîje prâjaçk'ittâhutîr ǵuhvati.* Sonst geschieht dies auch im A'havanîjafeuer. PW.

12) Kâtj. Çr. 10. 8. 6. Çâṅkh. Çr. 8. 9: *paṅk'apaṅk'a çakalân âdadhata âtmakṛ-*

„Welche schwere Beleidigung wir euch, ihr Götter mit der Zunge
„Oder aus Unachtsamkeit des Geistes zugefügt,
„Dem Unfrommen, welcher uns nachstellt,
„Rechnet, ihr guten, diese als Schuld an! (RV. 10. 37. 12).

und dazu noch mit den beiden zur Sühnung einer Beleidigung gegen die Götter dienenden Liedern (AV. 6. 114, 115).

13. (Dann) nehmen sie aus dem Droṇakalaça Gerstenkörner, (welche dem Soma zugemischt wurden) in die Hand und streuen sie dorthin, wo die Asche (des A'havanîjafeuers) aufhört.

14. Im Westen vom K'âtvâla giessen sie ihre Somaschalen, nachdem diese vom Adhvarju ins Wasser gesetzt sind, unter Recitation eines Vishṇuverses aus.

15. Mit dem Verse:

„Beide sind wir weise und gebunden (in unserer Verpflichtung) nach der Wahrheit und dem Gesetz;
„Der Satzung des Wahren gemäss heben wir die Gemeinschaft auf."

heben (die Priester und der Jaǵamâna) die Gemeinschaft auf (dh. lösen sich von der durch und seit dem Tânûnaptra — Vait. 13. 16. — bestehenden eidlichen, gegenseitigen Verpflichtung).

16. Mit (dem gleichen) Verse, in welchem (nur anstatt „heben wir die

tasjai 'naso 'vajaǵanam asi, manushjakṛtasjai 'naso 'vajaǵanam asi, pitṛkṛtasjai 'naso 'vajaǵanam asi, devakṛtasjai 'naso 'vajaǵanam asi, jak' k'â 'ham eno vidvâṃç k'akâra jak' k'â 'vidvâṃs tasja sarvasjâ 'vajaǵanam asî 'ti.

3) Gop. Br. 2. 4. 6. Kâtj. Çr. 10. 8. 5. Lâtj. Çr. 2. 11. 10—13. ('wo die Asche aufhört, nachdem die Paridhihölzer verbrannt sind'). Çâṅkh. Çr. 8. 8: — — *âhavanîjasja bhasmânte dhânâ njupja.*

4) Gop. Br. 2. 4. 6. Kâtj. Çr. 10. 8. 7. Zu §§ 12—14 A'p. Çr. 14. 17: *jan ma âtmano mindâ 'bhûd iti mindajâ 'havanîjam upatishṭhante, devakṛtasjai 'naso 'vajaǵanam asi manushjakṛtasjai 'naso 'vajaǵanam asi pitṛkṛtasjai 'naso 'vajaǵanam asj âtmakṛtasjai 'naso 'vajaǵanam asj anjakṛtasjai 'naso 'vajaǵanam asj enasa enaso 'vajaǵanam asî 'tj âhavanîje (shaṭshaṭ) çakalân abhjâdhâjai 'kadhanapariçesheshu hariṇîr dûrvâḥ prâsja samplomnâja* (sic! *samplòmnâje 'ti pitrjâjâm vjâkhjâtaṃ; saṃpronmṛǵje 'ti jâvat* Rudradatta) *tîvrîkṛtja jathâk'amasaṃ vjânjâ 'pareṇa k'âtvâlam âstâve vâ pratjañk'aç k'amasinaḥ svaṃsvaṃ k'amasaṃ rasam avaghṛeṇa bhakshajantj apsudhautasja soma deva iti.*

5) A'çv. Çr. 6. 12. 12.

6) Der Begriff des Ahargaṇa umfasst die Ahîna und Sattra. A'p. Par. 139 Anm.

Gemeinschaft auf[17]) „stellen wir die Gemeinschaft wieder her“ eintritt, stellen sie bei einem mehrtägigen Somaopfer vor der letzten (Handlung?) die Gemeinschaft wieder her.

17. Im A'gnîdhrîja essen (alle Priester) die saure Milch mit dem Verse: „Des Dadhikrâvan...“ (AV. 20. 137. 3).

18. Nach Vollziehung der Patnîsaṃjâǵa setzt sich (der Jaǵamâna) an das Çâlâmukhîjafeuer.

19. (Dann) geht (der Adhvarju) auf dem für die den Opferlohn bildenden Kühe bestimmten Wege westlich beim A'havanîjafeuer vorüber und bringt nach den Sâmishṭajaǵusopfern die (eigentlichen) Schlusshoma dar.

20. Bei der mit dem Verse: „In den Wassern ist deine...“ (AV. 6. 80. 3) in das Wasser zu opfernden Avabṛtha-Ishṭi (bringt der Adhvarju) die Einleitungs-, die Sâvika-, die Schlusshoma und einen für Varuṇa bestimmten (dar), und zwar unter Verwendung der Verse: „Du, o Agni, fördere unser...“ (AV. 3. 20. 5) und „Du mögest uns...“ (AV. 20. 46. 3).

21. (Die genannte Ishṭi) schliesst nach einigen mit (dem Geniessen) der Iḍâspeise und den Anujâǵa.

22. Die (zum Somaopfer verwendeten und also) von dem Soma benetzten Gegenstände beopfert er mit saurer Milch unter Recitation des Verses: „Es wurde der Gott...“ (RV. 4. 54. 1), der beiden Drapsaverse (RV. 10. 17. 12, 13) und der im folgenden genannten: „Was von dir der Pressstein...“

---

17) Kâtj. Çr. 10. 8. 9. A'çv. Çr. 6. 12. 12. Zu §§ 15—17 A'p. Çr. 14. 18: *dadhikrâvṇo akârisham itj âgnîdhre dadhidrapsân bhakshajantj, ubhâ kavî juvânâ satjâ tâ dharmaṇaspatî | satjasja dharmaṇaspate vi sakhjâni sṛǵâmaha iti tânûnaptriṇaḥ sakhjâni visṛǵante.*

18) Kâtj. Çr. 10. 8. 10; 9. 8.

19) Kâtj. Çr. 10. 8. 11. — *dakshiṇâsaṃk'ara* = *dakshiṇâpatha.*

20) Kâtj. Çr. 10. 8. 24, 25. A'çv. Çr. 6. 13. 3.

21) Kâtj. Çr. 10. 8. 30. A'çv. Çr. 6. 13. 4. — *eke* wird zuweilen ohne vorgefügtes *iti* an den Schluss eines Satzes gestellt, wenn derselbe auch kein verbum finitum enthält; so Vait. 27. 17; 30. 12. A'çv. Çr. 6. 14. 8 usw.

22) Kâtj. Çr. 10. 9. 5. (10. 8. 12 Schol.). Wegen der genannten Verse s. Vait. 16. 15, 17; *drapsavant* in der Bedeutung „das Wort 'Tropfen' enthaltend“ noch A'p. Çr. 14. 20: *saumîbhir drapsavatîbhiḥ pañk'âbhiḥ.*

Capitel 24.

1. „Was von dir der Pressstein, durch die Arme bewegt, herabfallen liess,
„Oder was die Männer von dir mit den Händen entmelkten,
„Das schwelle dir wieder zu, das bilde sich dir wieder, o König Soma.

„Was dir die beiden Presssteine abgetrennt haben, o König Soma,
„An deinen lieben, wohlgebildeten, zahlreichen Gliedern,
„Dass stelle dir wieder her durch das Opferschmalz und wachse,
„Auf dass wir schuldlos immerdar zusammen bleiben.

„Wenn man deine Haut geritzt und deinen Schooss,
„Oder wenn du von deiner Stelle gerückt oder auch ungepresst bist,
„So möge, o Soma, uns dies durch dich in Ordnung kommen!
„Gieb deine Zustimmung uns beim guten Werke, o König!

„Mit dem Ein- und Ausathmen, mit dem Auge,
„Mit dem Ohre vereinige dich, o König Soma!
„Was dir aus den Fugen gekommen, das setze sich dir wieder zusammen!
„Erkenne uns an bei der Pfade Vereinigung!

„Er giebt seine Gestalt auf, verbindet sich mit der Milch,
„Und anders wird jedesmal sein Aussehen.
„Dir als solchem, o Tropfen, wollen wir mit Darbringung dienen;
„Wir seien die Herren des Reichthums!

„Es strömen herzu Opferlöffel mit Butter,
„Deine Glieder und Gelenke stärken sie;
„Dir, o Soma, sei Verehrung und Vashaṭ gesprochen!
„Gieb deine Zustimmung uns beim guten Werke, o König!“

1) Entlehnt aus der Paippalâda Çâkhâ des Atharvan. Roth, Der Atharvaveda in Kaschmir, 23. TBr. 3. 7. 13. 1—3. Unsere Version bietet meist die besseren Lesarten.

2. (Der Jaǵamâna) legt das schwarze Ziegenfell nieder und besprengt es.
3. Es beginnt (diese Handlung, *karma*) damit, dass sie sich unter Recitation der an die Wasser gerichteten Lieder (baden), und schliesst mit dem Berühren (des Wassers).
4. Mit dem Verse: „Empor sind wir...“ (AV. 7. 53. 7) steigen sie (aus dem Bade) heraus.
5. Schreiten mit den Versen: „Wir tranken den Soma...“ (RV. 8. 48. 3) und „Wir gingen zum Licht...“ (AV. 16. 9. 3) herzu.
6. Und nahen sich mit dem Verse: „Die himmlischen Wasser...“ (AV. 7. 89. 1) dem A'havanîjafeuer.
7. (Diese Handlung) beginnt mit der Verwendung des Verses: „Ich löse...“ (Citat unbekannt) und endet mit dem Sichabtrocknen.
8. Es findet nun (die Ausgangsceremonie), die Udajanîjâ (ishṭi) in derselben Weise statt, wie (zum Eingang) die Prâjaṇîjâ; nur dass die Spende an die Pâthjâ Svasti, (welche bei dieser die erste war), hier an vierter Stelle eintritt.
9. (Und mit derselben ist die Udajanîjâ) zu Ende.
10. Während die Anûbandhjâkuh, (deren an Mitra und Varuṇa gerichtete Opferung) nach dem Abschluss (der Udajanîjâ stattfindet), nach Nord-

---

2) Kâtj. Çr. 10. 9. 4, 10.

3) Verweisung auf Kauç. 7, 140: *apâṃ sûktair âplutja pradakshiṇam âvṛtjâ 'pa upaspṛçja...*

4. 5) Kâtj. Çr. 10. 9. 7.

7) Verweisung auf Kauç. 6, wo auch der Vers vollständig citirt ist:

vimuñk'âmi brahmaṇâ ǵâtavedasam agniṃ hotâram aǵaraṃ rathasmṛtaṃ |
sarvâ devânâṃ ǵanimâni vidvân jathâbhâgaṃ vahatu havjam agnir,

agnaje svâhe 'ti samidham âdadhâtj, edho 'sî 'ti dvitîjâṃ, samid asî 'ti ṭṛtîjâṃ, tejo 'sî 'ti mukhaṃ vimârshṭi.

8) Vait. 13. 2. Kâtj. Çr. 10. 9. 10, 11. A'p. Çr. 14. 23: *prâjaṇîjâvad udajanîjâ, tasjâm eva sthâljâm anishkâsitâjâṃ çrapajati, tad barhis, tan mekshaṇaṃ, çâlâmukhîje prak'aranti, teshv eva deçeshv agnim âǵǵabhâgânâṃ prathamaṃ jagati, pathjâṃ svastim uttamâṃ jâḥ prâjaṇîjasja jâǵǵâ itj uktam.* Çâṅkh. Çr. 8. 12: *prâjaṇîjajo 'dajanîjâ vjâkhjâtâ, viparjâso jâǵǵâpuronuvâkjânâṃ, svishṭakṛtaḥ parihâpjâ pathjâṃ svastiṃ k'aturthîṃ jaǵati, ṭṛtîjaṃ savitâraṃ, maitrâvaruṇî k'a vaçânûbandhjâ pajasjâ vâ.*

10) Kâtj. Çr. 10. 9. 12. A'çv. Çr. 6. 14. 7.

osten gewendet dasteht erweist (der Jaǵamâna?) dem Kâma mit dem Liede: „Den Vernichter der Nebenbuhler...“ (AV. 9. 2) Verehrung.

11. Wenn eine Elfzahl von Opferpfosten verwendet wird, an welche (in diesem Fall) die Netzhaut (der Anûbandhjâkuh) abzuwischen ist, so folgt darauf die Darbringung eines Opferthiers an Tvashṭar.

12. Dieses ist, nachdem der Feuerbrand um dasselbe herumgetragen worden, freizulassen.

13. Von demselben (bringt der Adhvarju) einen Avadânahoma mit Schmalz (dar) sammt einer an die zur Opferung der (Anûbandhjâ)kuh gehörigen Paçupuroḍâca sich anschliessenden Spende für die Devikâ (Anumatî, Râkâ, Sinîvâlî, Kuhû und Dhâtar).

14. (Darauf) begleitet (der Jaǵamâna) mit dem Verse: „Dies ist deine Geburtsstätte...“ (AV. 3. 20. 1) das Versetzen des Feuers in die Reibhölzer; mit dem Spruche: „Mit deiner heiligen Form, o Agni, steige mir auf; mit dieser gehe mir ein“ (TBr. 2. 5. 8. 8) und dem Verse: „Dies ist deine Geburtsstätte...“ (AV. 3. 20. 1, begleitet er das Versetzen des Feuers) in sich selbst (dh. das Erwärmen der Hände an demselben).

15. Mit dem Verse: „Da ich ein unerstattetes Anlehen...“ (AV. 6. 117. 1) das Abbrennen der Vedi.

---

11) A'çv. Çr. 6. 14. 10.

12) A'çv. Çr. 6. 14. 11.

13) Gop. Br. 1. 4. 8. A'çv. Çr. 6. 14. 12, 15. A'p. Çr. 14. 24: *anûbandhjâjâḥ paçupuroḍâçam ashṭau devasuvâṃ havîṃshj anunirvapatj aǵnaje gṛhapataja iti — — tâm anu devikâhavîṃshi nirvapati.*

14) Vait. 38. 14. — S. PW. u. *vjâ-ruh* caus. 2); dazu Gop. Br. 2. 4. 9. Kauç. 40: *ajaṃ te jonir itj araṇjor agniṃ samâropajatj âtmani vâ; upâvaroha ǵâtavedaḥ punar devo devebhjo havjaṃ vahatu praǵânann, ânandino moḍamânâḥ suvîrâ indhîmahi tvâ çaradaṃ çatânî 'tj upâvarohajati.* Kâtj. Çr. 21. 1. 17. A'p. Çr. 8. 8. Çâṅkh. Çr. 2. 17: *samârohajamâṇo gârhapatje pâṇî pratitapja prâṇân saṃmṛçatj ehi me prâṇân ârohe 'ti, sakṛtsakṛn mantreṇa, dvirdvis tûshṇîm, ajaṃ te jonir iti vâ 'raṇî pratitapati, sakṛtsakṛn mantreṇa, dvirdvis tûshṇîm;* s. die Forts. § 18 Anm. Ein Synonymon dieses Causativstammes ist *âtmasât kar;* Karmapradîpa 1. 84cd: *tam agnim âtmasât kṛtvâ kshipraṃ sjâd uttaraçramî.*

15. 16) TS. 3. 3. 8. 4. A'p. Çr. 14. 24: *âhavanîjâd ulmukam âdâja jaǵamâno vedim uposhati jat kusîdam apratîttam iti, jadi miçram iva k'ared añǵalinâ saktûn pradâvje ǵuhujâd viçvalopa viçvadâvasja tve 'ti.* Zu §§ 14. 18 Çâṅkh. Çr. 2. 17: *upâvaroha ǵâtavedaḥ, punas tvaṃ devebhjo havjaṃ*

16. Bei dem Grützehoma spricht er: „O Allvernichter, in den Mund des Allversengers opfere ich dich“ (TS. 3. 3. 8. 2).
17. Mit dem Liede: „Der im Feuer...“ (AV. 7. 87) erweisen (die Priester) Verehrung und verlassen damit (den Opferplatz).
18. Mit dem Spruche: „Tritt heraus...“ (TBr. 2. 5. 8. 8) begleitet (der Jagamâna) das Entzünden (des Feuers).
19. Das war die Beschreibung des Agnishṭoma.
20. Ein unbemittelter kann auch (an Stelle dessen) mit dem Ekagu (einer Modification des Agnishṭoma, welche nur eine Kuh erfordert) opfern.

---

vahan naḥ prajânann, âjuḥ prajâṃ rajim asmâsu dhehj arir ishṭo didihi no duroṇa itj âtmano 'raṇjor upâvarohja manthanaṃ laukike vâ.

18) Çâṅkh. Çr. 2. 17: *evam âhavanîjân nitjadhṛtâd anjasminn aśtamite k'a manthanam.* Forts. §§ 15. 16 Anm.

20) Gop. Br. 1. 3. 17.

BUCH IV.

Capitel 25.

1. Nach Abschluss des Agnishṭomasâman fordert (der Brahman) den Hotar mit dem Shoḍaçistotra am Atjagnishṭoma auf, am Ukthja den Maitrâvaruṇa und die anderen Gehülfen des Hotar mit folgenden Sprüchen: „Faden bist du; den Nachkommen (bestimme ich) dich; fördere die Nachkommen! Reichthum bist du; den Kräutern (bestimme ich) dich; fördere die Kräuter! Siegreich bist du; den Thieren (bestimme ich) dich; fördere die Thiere!“ (TS. 4. 4. 1. 2).

2. Die von Jâǵjâ begleiteten Homa dieser (Vikâra bringt der Adhvarju dar) mit den Liedern: „Indra und Varuṇa, ihr Somatrinker...“ (AV. 7. 58), „Bṛhaspati soll uns...“ (AV. 7. 51), „Ihr beide habt gesiegt...“ (AV. 7. 44).

3. „Wir rufen dich, o unvergleichlicher...“ (AV. 20. 14. 1, 2) ist der Stotrija, „Der uns alles dies vorher...“ (AV. 20. 14. 3, 4) der Anurûpa.

4. (Um aus diesen je zwei Versen Tṛk'a herzustellen), recitirt (der Hotar) von dem Stotrija (und ebenso nachher von dem Anurûpa) den ersten Vers; den letzten Pâda desselben setzt er mit dem ersten des zweiten Verses zusammen, macht eine Pause und stellt durch Vereinigung mit dem zweiten Pâda den zweiten Vers (des Tṛk'a) her;

---

1) Die Differenz der in diesem Capitel behandelten Vikâra, Atjagnishṭoma, Ukthja und Shoḍaçin, von der Prakṛti, dem Agnishṭoma, besteht in der Hinzufügung eines sechszehntheiligen Çastra und Stotra nach dem zweiten Tṛtîjasavanaçastra, dem von dem Hotar und seinen Genossen zu recitirenden Nishkevalja (Vait. 22. 4). Ueber die Verschiedenheit der Thieropfer s. Vait. 22. 19. Beim Shoḍaçin ist ausserdem noch ein weiterer Shoḍaçigraha erforderlich (§§ 12, 13); über die Besonderheit des Ukthja schweigt unser Sûtra. Schol. zu A'çv. Çr. 6. 2. 1 und zu Kâtj. Çr. 10. 9. 28. Weber, Ind. Stud. 10, 391. 395. Haug, Ait. Br. II. 255 Anm. 2.

4) Cf. Vait. 22. 8. Das Schema gestaltet sich also hier folgendermassen:

den letzten Pâda dieses (zweiten Tṛk'averses) nun setzt er mit dem folgenden zusammen, macht eine Pause und stellt durch Vereinigung mit dem letzten Pâda (des zweiten ursprünglichen Verses) den dritten Vers (des Tṛk'a) her.

5. Dies ist die Methode (die einzelnen Verse unter einander) zu verschlingen bei den Stotrija und Anurûpa im Kakubhmetrum.

6. Von hier an recitirt er pâdaweise.

7. „Dem freigebigsten, grossen, besitzreichen..." (AV. 20. 15) ist der Hauptttheil des Uktha.

8. „Wie scheue Wasservögel..." (AV. 20. 16) das mit demselben zusammen zu recitirende Çastra an Bṛhaspati.

9. „Hin zu Indra rauschten meine Licht verlangenden Lieder..." (AV. 20. 17) der Parjâsa.

10. Dies sind die Theile der Çastra an den eintägigen Somafesten (nämlich der § 1 Anm. genannten Vikâra).

11. Den Schlussvers (AV. 20. 17. 11) verwendet er als Paridhânîjâ; den folgenden (AV. 20. 17. 12) als Jâǵjâ.

12. Am Shoḍaçin treten sie an den (speciell diesem Ekâha zukommenden) Graha mit dem Verse:

Stotrija und Anurûpa.		Ursprüngliche Verse.
1	=	1 a—c
2	=	1 c+2a+2b.
3	=	2 b+2c+2d.

cf. Ait. Br. 4. 3. Für die Folge ist im Auge zu behalten, worauf ich nicht an jedem Orte besonders aufmerksam machen werde, dass da, wo ein zweiversiges Stück zur Verwendung als Tṛk'a vorgeschrieben wird, dasselbe auf die hier oder 22. 8 geschilderte Art und Weise umzugestalten ist.

8) *sâṃçaṃsika* secundäre Bildung aus einem unbelegten Nomen *saṃçaṃsa*.

10) Çat. Br. 13. 5. 1. 8.

11) Es ist diese Stelle wohl der beste Beweis dafür, dass die Compilirung des zwanzigsten Buches des Atharvan zu den liturgischen Zwecken, wie wir sie im Vait. finden, vorgenommen wurde. Das Lied RV. 10. 43 = AV. 20. 17. 1—11, das hier als Parjâsa vorgeschrieben wird, ist ein vollständig in sich abgeschlossenes, dessen letzter Vers thatsächlich auch als ritueller Schlussvers gilt. Nach der Regel Vait. 21. 6 ist ausserdem eine Jâǵjâ erforderlich; man wählte dazu den Vers RV. 7. 97. 10, um den wir in Folge dessen das Lied AV. 20. 17 bereichert finden. cf. Vait. 26. 10.

12) S. § 1 Anm. Kâtj. Çr. 12. 5. 20.

„Er, der alle Wesen umfasst,
„Der das allerhöchste ist, was es giebt,
„Prâgâpati, der mit den Nachkommen vereinte,
„Besitzt drei Lichter; sechszehntheilig ist er.“ (cf. VS. 8. 36).

13. (Der Brahman) fordert den Hotar auf mit dem Spruche: „Siegreich bist du, o Erfasser der Presssteine; dem Indra (bestimme ich) dich; fördere den Indra!“ (TS. 4. 4. 1. 2).

14. Von dem (durch den Adhvarju) mit dem Verse: „O Indra, erfreue dich...“ (AV. 2. 5. 1, geschöpften) Shoḍaçigraha geniessen unter dem Anruf: „O Indra, sechszehntheiliger, die unter den Göttern befindliche Kraft bist du; mache mich kräftig und lebensstark unter den Menschen! Von dir, dem angerufenen, geniesse ich angerufen“ (die Priester) je zu zweien; dazu drei Sâmasänger (der Subrahmaṇja ausgeschlossen).

15. Beim Sattra gilt das für das Geniessen des Gharmatrankes bemerkte (14. 7, 8).

Capitel 26.

1. Am Atirâtra fordert (der Brahman) den Hotar und seine Gehülfen auf mit den Sprüchen: „Oberherr bist du; dem Einathmen (bestimme ich) dich; fördere das Einathmen! Erhalter bist du; dem Ausathmen (bestimme ich) dich; fördere das Ausathmen! Schleicher bist du; dem Auge (bestimme ich) dich; fördere das Auge! Kraftspender bist du; dem Ohre (bestimme ich) dich; fördere das Ohr!“ (TS. 4. 4. 1. 2, 3).

2. (Der Adhvarju opfert) die Homa für Indra und nach Beendigung des A'çvinaçastra den an die Açvin.

3. (Beim ersten Parjâja) recitirt (der Hotar) die ersten Pâda der Stotrija und Anurûpa wiederholt in der Weise, wie man Halbverse recitirt; beim mittleren Parjâja die mittleren (Pâda wiederholt); beim letzten die letzten.

4. Wie beim Prâtaḥsavana findet (hier bei den Parjâja) der A'hâva und die gesammte Recitation mit leiser, monotoner Stimme statt.

5. (Für den ersten Parjâja ist) „Eifrig jubeln wir dir...“ (AV. 20. 18. 1—3) der Stotrija, „Wir, o Indra, dir ergeben...“ (AV. 20. 18. 4—6) der Anurûpa.

---

14) A'çv. Çr. 6. 3. 19—22.

2) Kât. Çr. 12. 6. 7, 8. A'çv. Çr. 6 5. 1, 5, 23.

3) Gop. Br. 2. 5. 2. A'çv. Çr. 6. 4. 2, 4. Der Atirâtra besteht aus einem vollen Shoḍaçintag und drei auf denselben folgenden nächtlichen Parjâja: *shoḍaçjante râtriparjâjâs trajaḥ* Schol. zu Kât. Çr. 10. 9. 28.

4) Vait. 20. 15, 21. *asvara* Gegensatz zu *svaravant* Vait. 22. 11.

6. Von nun an (folgen) immer (auf die Stotrija und Anurûpa) drei Lieder, von denen das letzte als Parjâsa pâdaweise zu recitiren ist; (in diesem Falle AV. 20. 19—21).

7. „Die wir in der Folge...“ (AV. 20. 21. 11) ist die Paridhânîjâ, „Von dem im Wasser gesäuberten...“ (AV. 20. 33. 1) die Jâǵjâ.

8. Bei dem mittleren (Parjâja fordert der Brahman den Hotar und seine Gehülfen auf) mit den Sprüchen: „Trivṛt bist du; dem Trivṛt (bestimme ich) dich; fördere den Trivṛt! Pravṛt bist du; dem Pravṛt (bestimme ich) dich; fördere den Pravṛt! Svavṛt bist du; dem Svavṛt (bestimme ich) dich! fördere den Svavṛt! Anuvṛt bist du; dem Anuvṛt (bestimme ich) dich; fördere den Anuvṛt!“ (cf. VS. 15. 9a—d. TS. 4. 4. 1. 3).

9. „Zu dir hin, o gewaltiger, giesse ich aus bei der Kelterung...“ (AV. 20. 22. 1—3) ist der Stotrija, „Dem Rinderherrn jubele zu mit dem Liede...“ (AV. 20. 22. 4—6) der Anurûpa; (nach § 6 AV. 20. 23—25 Ukthamukha und Parjâsa).

10. „Wenn das Barhis zum frommen Werk...“ (AV. 20. 25. 6) ist die Paridhânîjâ, „Den kräftigen Trank...“ (AV. 20. 25. 7) die Jâǵjâ.

11. Bei dem letzten (Parjâja fordert der Brahman den Hotar und seine Gehülfen auf) mit den Sprüchen: „A'roha bist du; dem A'roha (bestimme ich) dich; fördere den A'roha! Praroha bist du; dem Praroha (bestimme ich) dich; fördere den Praroha! Saṃroha bist du; dem Saṃroha (bestimme ich) dich; fördere den Saṃroha! Anuroha bist du; dem Anuroha (bestimme ich) dich; fördere den Anuroha!“ (cf. VS. 15. 9e—h. TS. 4. 4. 1. 3).

12. „Ihn, der immer mehr erstarkt bei jeder That...“ (AV. 20. 26. 1—3) ist der Stotrija, „Man schirret an den falben, rothen...“ (AV. 20. 26. 4—6) der Anurûpa; (nach § 6 AV. 20. 27—32 Ukthamukha und Parjâsa).

13. „Du trankst von den früheren...“ (AV. 20. 32. 3) ist die Paridhânîjâ, „Durch deinen Beistand, o hülfreicher...“ (AV. 20. 33. 3) die Jâǵjâ.

---

8. 11) Es wäre zwecklos eine Uebersetzung dieser unsinnigen Formeln, bei denen es nur auf ein schematisches Wortgeklingel ankommt, vorzuschlagen.

10) Es liegt dasselbe Verhältniss der Saṃhitâ zum Ritual vor, auf das ich zu Vait. 25. 11 aufmerksam machte:

AV. 20. 25. 1—6 = RV. 1. 83.
7 = 10. 104. 3.

12) Es ist hier AV. 20. 28, 29 wie RV. 8. 14 und ebenso 20. 30—32 wie RV. 10. 96, als ein Lied gerechnet. Cf. Vait. 27. 29 Anm.

14. (Der Brahman) fordert den Hotar zur Recitation des A'çvinaçastra auf mit den Sprüchen: „Vasuka bist du, Vasjashṭi bist du, Veshaçrî bist du; dem Vasuka (bestimme ich) dich, dem Vasjashṭi (bestimme ich) dich, dem Veshaçrî (bestimme ich) dich; fördere den Vasuka, fördere den Vasjashṭi, fördere den Veshaçrî!“ (cf. TS. 4. 4. 1. 3).

15. Das war die Beschreibung des Ǵjotishṭoma, welcher in vier Saṃsthâ verläuft, wenn man den Atjagnishṭoma abrechnet.

16. Dieser (Ǵjotishṭoma) ist die Grundform der Somaopfer.

Capitel 27.

1. Der Vâǵapeja findet im Herbst statt.

2. Bei demselben ist in jeder Hinsicht die Zahl siebenzehn maassgebend.

3. Die Priester tragen goldene Kränze.

4. Nach Abschluss des Marutvatîjaçastra folgt eine Ishṭi an Bṛhaspati.

5. Diese beginnt mit der Darbringung einer Schmalzportion und schliesst mit einer Iḍâlibation.

6. Der Jaǵamâna spricht, wenn ihm (von dem Brahman) geheissen wird den Opferpfosten zu besteigen: „Auf Geheiss des Gottes Savitar will ich mich erheben zum höchsten Himmel, zum Himmelsgewölbe von dem Rücken der Erde!“

7. Wenn er (denselben) bestiegen hat, so schaut er (auf die Erde) mit dem Verse: „So lange ich auf dich...“ (AV. 12. 1. 33).

8. Beim Herabsteigen spricht er: „O Mutter Erde...“ (AV. 12. 1. 63)

---

14) A'çv. Çr. 6. 5. 1. Lâṭj. Çr. 5. 11. 8.

15) Hier besteht also noch die alte Viertheilung des Ǵjotishṭoma in Agnishṭoma, Ukthja, Shoḍaçin und Atirâtra, über welche Weber, Ind. Stud. 10. 352 zu vergleichen ist. A p. Çr. 15. 1: *ukthjaḥ shoḍaçj atirâtro 'ptorjâmaçk'â 'gnishṭomasja guṇavikârâḥ.*

1) Kâṭj. Çr. 14. 1. 1.

2) A'çv. Çr. 9. 9. 2, 3. Kâṭj. Çr. 6. 1. 33; 14. 1. 10, 20; 2. 3. Zu §§ 1. 2 A'p. Çr. 18. 1: *çaradi vâǵapejena jaǵeta brâhmaṇo, râǵanjo vṛddhikâmo, nitjavad eke samâmananti, praǵâpatim âpnoti, tasja shoḍaçivat kalpaḥ, sarvaḥ saptadaço bhavati, saptadaça dîkshâs tisra upasada ekaviṃçaṃ prasutas, trajodaça vâ dîkshâs tisra upasadaḥ saptadaçaṃ prasutaḥ, saptadaçâratnir bailvo jûpaḥ khâdiro vâ.*

3) Gop. Br. 2. 5. 8. A'çv. Çr. 9. 9. 4. Kâṭj. Çr. 14. 1. 23.

4) A'çv. Çr. 9. 9. 6.

5) A'çv. Çr. 9. 9. 7.

6) Gop. Br. 2. 5. 8.

und giebt die Gewänder, welche den Opferpfosten umhüllen, dem Brahman.

9. (Der letztere) besteigt ein Wagenrad an einem Orte auf dem Tîrthawege, blickt, das Gesicht nach Nordosten gewendet, auf Ross und Wagen und singt, indem er sich niedersetzt, dreimal das (folgende) Vâgasâman: „Sichtbarlich kamen die raschen Renner zum Wettlauf; auf Antrieb des Gottes Savitar mögen wir reisige die Himmelswelt gewinnen!“

10. „Das besinge...“ (AV. 20. 78) ist der Stotrija (beim Prâtaḥsavana).

11. (Hier) legt (der Hotar) die Stotrija des Abhiplava ein.

12. Beim Mâdhjandina ist: „O Indra, Verstand bringe uns herbei...“ (AV. 20. 79) der Stotrija, oder: „O Indra, den vorzüglichsten...“ (AV. 20. 80) oder: „Es erheben sich die süssesten...“ (AV. 20. 10).

13. „Was neues soll von den bittenden...“ (AV. 20. 50) ist der Sâmapragâtha.

14. (Hier) legt (der Hotar) ein für mehrtägige Somafeste bestimmtes Lied ein.

15. Beim Tṛtîjasavana ist: „Der einzig vertheilt...“ (AV. 20. 63. 4—6) der Ukthastotrija, „O Indra, welcher als der am meisten durch Somatrunk erregte...“ (AV. 20. 63. 7—9) der Ukthaanurûpa.

16. Nach der Recitation des Shoḍaçiçastra fordert (der Brahman) den Hotar (zu dem) noch ausserdem (beim Vâgapeja erforderlichen Çastra) mit folgenden Sprüchen auf: „Nâbhu bist du, o siebenzehntheiliger; Praǵâpati bist du; Praǵâpati (möge) dich (fördern); fördere den Praǵâpati!“

17. Nach einigen (ist hier) der Bṛhaspatisava als eine Nebenhandlung (zu vollziehen).

18. Beim Aptorjâman recitirt (der Hotar) das Garbhakâraçastra.

19. (Darauf): „Man schirret an den falben, rothen...“ (AV. 20. 26. 4—6) als Stotrija und zu dessen beiden Seiten (dh. zu Anfang und zu Ende) das Lied: „Komm herbei...“ (AV. 20. 3).

20. „Schlage ab alle Feinde...“ (AV. 20. 43) als Anurûpa und zu dessen Anfang und Ende das Lied: „Komm herbei zu uns...“ (AV. 20. 4).

9) A'çv. Çr. 9. 9. 8, 9. Gop. Br. 2. 5. 8, woselbst *vâǰiṣâman*.

11) A'çv. Çr. 9. 9. 9.

14) A'çv. Çr. 9. 10. 5.

15) Ueber den Unterschied von *âǰǰa, pṛshṭha* und *uktha*, unter welchen Bezeichnungen je verschiedene Sâman zusammenfallen, siehe Haug, Ait. Br. II. 347 Anm. 4.

16) A'çv. Çr. 9. 9. 10. Gop. Br. 2. 2. 13.

17) Kâtj. Çr. 14. 1. 9, cf. Schol. A'çv. Çr. 9. 9. 19.

18) A'çv. Çr. 9. 11. 4.

21. Wie bei dem (eben geschilderten) Vâǵapeja findet (hier) das Einlegen (von Liedern) statt.

22. Beim Mâdhjandina ist: „Wenn dir, o Indra, hundert Himmel...“ (AV. 20. 81) der Stotrija, „Wenn ich, o Indra, über so viel als du...“ (AV. 20. 82) der Anurûpa; diese beiden sind (ihrerseits) zu Anfang und Ende (wie §§ 19. 20) von einem Stotrija und Anurûpa umgeben und nach dem Sâmapragâtha zu recitiren.

23. „O Indra, dreifachen Schutz...“ (AV. 20. 83) ist der Sâmaprágâtha.

24. Er legt (hier) das Sukîrti- und Vṛshâkapi- (AV. 20. 125, 126), ein Sâma- und ein Ahînalied ein.

25. Beim Tṛtîjasavana ist: „Den schönes erschaffenden zum Beistand...“ (AV. 20. 57. 1—3) der Stotrija, „Trinke den starken uns zum Beistand...“ (AV. 20. 57. 4—6) der Anurûpa; beide sind (ihrerseits) zu Anfang und zu Ende (wie §§ 19. 20. 22) von einem Stotrija und Anurûpa umgeben.

26. Der Rest geht in der Weise vor sich, wie am sechsten Pṛshṭhjatag und enthält dazu die Atirâtrafeierlichkeiten.

27. Bei den noch ausserdem speciell (dem Aptorjâma) zukommenden Recitationen fordert (der Brahman) den Hotar und seine Gehülfen auf mit den Sprüchen: „Heranschreiten bist du; dem Heranschreiten (bestimme ich) dich; fördere das Heranschreiten! Zusammentritt bist du; dem Zusammentritt (bestimme ich) dich; fördere den Zusammentritt! Herausschreiten bist du; dem Herausschreiten (bestimme ich) dich; fördere das Herausschreiten! Hinaustreten bist du; dem Hinaustreten (bestimme ich) dich; fördere das Hinaustreten!“ (VS. 15. 9e—h).

28. (Hierzu) ist: „Ihn, den Indra, treiben wir an...“ (AV. 20. 137. 12—14) der Stotrija, „Der grosse Indra, der mit Macht...“ (AV. 20. 138. 1—3) der Anurûpa; oder auch die beiden folgenden (Tṛk'a).

29. (Darauf recitirt der Hotar als eigentliches Uktha und als Parjâsa) die beiden Lieder: „Herbei nun, ihr Açvin...“ (AV. 20. 139—142) und „Diesen euren Wagen...“ (AV. 20. 143); und zwar den zehnten und zwölften Vers des ersten Liedes sowie das (ganze) zweite pâdaweise.

30. „Süss mögen die Kräuter...“ (AV. 20. 143. 8) ist die Paridhânîjâ, der folgende Vers (AV. 20. 143. 9) die Jâǵjâ.

---

26) A'çv. Çr. 9. 11. 10—13.

27) A'çv. Çr. 9. 9. 10; 11. 13; an letzterer Stelle irrthümlich *ukthjâni*.

28) Mit dieser zweiten Angabe sind wohl die Tṛk'a gemeint, welche den genannten Stücken in der Version des RV. folgen, nämlich 8. 82. 10—12 und 6. 4—6.

29) AV. 20. 139—142 = RV. 8. 9 als ein Lied gerechnet. Cf. Vait. 26. 13 Anm.

BUCH V

Capitel 28.

1. Beliebig ist die Erbauung des Feueraltars, aber nicht beim ersten Opfer (dh. wenn der Jaǵamâna zum ersten Male Soma opfert, ist dieselbe verboten).
2. Nothwendig erforderlich jedoch am Mahâvrata, (dem Schlusstage eines Jahressattra).
3. Wenn (also) das Sattra am Phâlgunavollmondstag (begonnen ist), so (muss das Agnik'ajana) am Paushavollmondstag (vollzogen werden).
4. Bei dem (hier stattfindenden) Thieropfer, welches der Beschaffenheit desselben (des Agnik'ajana) zufolge an Praǵâpati zu richten ist, spricht (der Adhvarju) einem Verse, welcher das Wort 'entflammt' *(samidhjamâna)* enthält, leise das Lied: „Insgesammt mögen dich..." (AV. 2. 6) nach.
5. Das Lied: „Der Leben gebend..." (AV. 4. 2) gehört zu den Avadânaspenden.
6. Am achten Tage folgt die zu der Verfertigung der Feuerschüssel *(ukhâsambharaṇa)* gehörige (Ishṭi).
7. Von der achtmal geschöpften (Butter opfert der Adhvarju) mit dem Verse: „Mit dem gesprochenen Vers vereinige das gesungene Lied..." (TS. 3. 1. 10. 1).
8. Mit dem Liede: „Um dich herum, o Agni..." (AV. 7. 71, begleitet er) das Umcirkeln des Lehmklosses.

---

1) Kâtj. Çr. 16. 1. 1, 3.
2) Kâtj. Çr. 16. 1. 2.
4) Kâtj. Çr. 16. 1. 33, 11.
5) Ueber *avadâna* s. Vait. 22. 18 Anm.
6) Kâtj. Çr. 16. 2. 1. A'çv. Çr. 4. 1. 21.
7) Kâtj. Çr. 16. 2. 7.
8) Kâtj. Çr. 16. 2. 22.

9. Mit dem Verse: „Von der Erde kommst du...“ (VS. 11. 32) das Berühren desselben.
10. Mit: „Dich, o Agni...“ (AV. 2. 6. 3) das Niederlegen desselben auf ein Lotusblatt.
11. Mit: „Ihr Wasser seid...“ (AV. 1. 5) das Begiessen mit dem ausgekochten Saft von Palâçablättern.
12. Mit: „Dich, die Erde, lasse ich in die Erde...“ (AV. 12. 3. 22) das (von dem Jaǵamâna zu vollziehende) Formen der Feuerschüssel (aus diesem Lehmkloss); nach Bhâgali (jedoch geschieht dies erst) bei der erneuten Verfertigung (einer solchen Schüssel, für den Fall, dass die erste zerbrochen ist).
13. Mit dem dritten Verse (AV. 12. 3. 24) das Brennen derselben.
14. Wenn er mit dem Neumondsopfer geopfert und bei der (auf dasselbe folgenden) Weihefeier *(dîkshaṇîjâ* sc. *ishṭi)* Spenden an (Agni) Vaiçvânara und die A'ditja dargebracht hat, (begleitet er) mit dem Verse: „Wenn wir, o Agni, was auch immer für...“ (AV. 19. 64. 3) das Anlegen von Brennholz in das in der Schüssel angemachte Feuer.
15. (Der Jaǵamâna) mit dem Verse: „Geschärft sei meine...“ (AV. 3. 19. 1) das Erheben dieses Schüsselfeuers.
16. Mit: „Ich brachte dich herbei...“ (AV. 6. 87. 1) das vollendete Erheben.
17. Mit: „Ab löse die oberste...“ (AV. 7. 83. 3) das Losmachen der Schlingen (des Strickes, mit dem er die Schüssel getragen).
18. Ein Jahr lang pflegt er das Schüsselfeuer oder auch nur einen Tag.
19. Den Vers: „Bringe uns herbei...“ (AV. 5. 7. 1) heisst (der Brahman den Jaǵamâna) zu sprechen bei dem Hinundhertragen (desselben, *vaçîvâhana).*
20. Mit dem Verse: „Der Spross der Pflanzen bist du...“ (AV. 5. 25. 7,

---

9) Kâtj. Çr. 16. 2. 26.
10) Kâtj. Çr. 16. 3. 1.
11) Kâtj. Çr. 16. 3. 16.
12) Kâtj. Çr. 16. 3. 23; 7. 8—11.
13) Kâtj. Çr. 16. 4. 16—19.
14) Kâtj. Çr. 16. 4. 27—29, 33.
16) Kâtj. Çr. 16. 5. 16.
17) Kâtj. Çr. 16. 5. 17.
18) Kâtj. Çr. 16. 6. 9, 12.
19) Kâtj. Çr. 16. 6. 22.
20) Kâtj. Çr. 16. 6. 23.

begleitet der Adhvarju) das Hineinschütten der in dem Topf befindlichen Asche ins Wasser.

21. Mit den beiden Versen: „Mit Reichthum kehre wieder...“ (VS. 12. 41, 42) das Aufnehmen der (ins Wasser) geschütteten (Asche, welche nun in die Schüssel gethan wird).

22. Mit dem Verse: „Wiederum haben dich...“ (AV. 12. 2. 6) das (erneute) Anlegen von Brennholz in das Schüsselfeuer.

23. Am Ende der Weihe (richtet er) den Vers: „Miss aus...“ (AV. 13. 1. 27) an das Feuer auf der Vedi.

24. Mit dem Verse: „Geht fort, geht aus einander...“ (AV. 18. 1. 55, begleitet er) das Abkehren des Gârhapatjaplatzes (vermittelst eines Palâçazweiges).

25. Mit dem Verse: „Dies ist deine Geburtsstätte...“ (AV. 3. 20. 1) das Niederlegen der Gârhapatjabacksteine.

26. Nachdem er sich dann die Mauenschnur umgelegt, mit dem Verse: „Verehrung sei dir, o Nirṛti...“ (AV. 6. 63. 2, das Niederlegen) der der Nirṛti geweihten (Backsteine).

27. Den Vers: „Was dir die Göttin...“ (AV. 6. 63. 1) richtet er an das Çikjaband, den geflochtenen Sessel und die Schnur mit der Goldplatte, wenn diese Gegenstände auf jene der Nirṛti geweihte (Schicht, *k'iti)* geworfen werden.

28. Ohne sich umzusehen, gehen (die Priester) und wenden sich mit dem Indravers: „Schätze beherbergend und sammelnd...“ (AV. 10. 8. 42) zu dem Gârhapatja.

29. (Die nun folgende Handlung, nämlich das Pflügen des Altarplatzes) beginnt mit dem Einleitungsopfer *(prâjaṇîjâ)*.

30. Das Anschirren des Pfluges (begleitet der Adhvarju) mit dem Verse: „Die Pflugscharen schirren an...“ (AV. 3. 17. 1).

---

21) Kâtj. Çr. 16. 6. 30.
22) Kâtj. Çr. 16. 7. 2.
23) Kâtj. Çr. 16. 7. 28.
24) Kâtj. Çr. 17. 1. 3.
25) Kâtj. Çr. 17. 1. 6fgg.
26) Kâtj. Çr. 17. 1. 23.
27) Kâtj. Çr. 17. 2. 4.
28) Kâtj. Çr. 17. 2. 6. Der Schluss des § ist citirt beim Schol. zu Pâṇ. 1. 3. 25.
29) Kâtj. Çr. 17. 2. 7.
30) Kâtj. Çr. 17. 2. 8. Kauç. 20: *sîrâ juñjanti 'ti jugalâṅgalaṃ pratanoti.*

31. Den Vers: „Der Pflug mit der metallenen Schar...“ (AV. 3. 17. 3, spricht er) zu dem Pflüger.
32. Den Vers: „Da der Schooss bereitet ist...“ (Citat unbekannt) zu dem das Getreide ausstreuenden (Sämann).
33. Mit dem Verse: „Das erhobene Andachtslied...“ (AV. 4. 1. 1, begleitet er) das Niederlegen der Goldplatte (auf ein Lotusblatt).
34. Mit dem Verse: „Der Goldschooss...“ (AV. 4. 2. 7) das des goldenen Mannes (auf diese Goldplatte).

Capitel 29.

1. Mit dem Verse: „Süssigkeit lassen die Winde...“ (VS. 13. 27, begleitet der Adhvarju) das Besalben der Schildkröte.
2. Mit dem Verse: „Vishṇus Werke...“ (AV. 7. 26. 6) das Niederlegen von Mörser und Stösser.
3. Den Vers: „Es ward der Bock...“ (AV. 4. 14. 1, richtet er) an das Haupt des Bockes.
4. Immer nach den vormittäglichen Upasad häufen sie die Schichten (der Backsteine) auf.
5. Mit den Versen: „Zur Stärke, mit der Vṛtra getödtet wird...“ (AV. 20. 19. 1), „Treibe uns, o Indra, auseinander...“ (AV. 1. 21. 2), „Gleichwie ein gewaltiges Thier...“ (AV. 7. 84. 3), „Vaiçvânara möge uns zu Hülfe...“ (AV. 6. 35. 1, begleitet der Adhvarju) das Bedecken jeder einzelnen (der vier ersten) Schichten, (zu welchem Behufe das Material) aus dem Schutt (genommen wird).

---

31) Kâtj. Çr. 17. 2. 12fgg; nach dem Schol. diesmal der Pratiprasthâtar.
32) Kâtj. Çr. 17. 3. 8.
33) Kâtj. Çr. 17. 4. 2.
34) Kâtj. Çr. 17. 4. 3. Zu §§ 33. 34 A'p. Çr. 16. 22: *brahma jagñânam iti pushkaraparṇa uparishṭânnirbâdhaṃ rukmam upadhâja hiraṇjagarbhaḥ samavartatâ 'gra iti tasmin hiraṇmajaṃ purushaṃ prâk'înam uttânaṃ dakshiṇenâ'tṛṇṇaṃ prâṅmukham upadhâja purushasâma gâje 'ti saṃpreshjati.*
1) Kâtj. Çr. 17. 4. 27.
2) Kâtj. Çr. 17. 5. 3.
3) Kâtj. Çr. 17. 5. 12fgg. Die Häupter der noch vor der Ukhâsaṃbharaṇîjâ geschlachteten Opferthiere wurden, um hier zur Verwendung zu kommen, damals bei Seite gestellt. Kâtj. Çr. 16. 1. 18fgg.
4) Kâtj. Çr. 17. 6. 1fgg; 7. 3fgg. Ueber diesen Gegenstand handelt der ganze siebenzehnte Praçna der A'pastamba Çrautasûtra.
5) Kâtj. Çr. 17. 6. 9—13; 7. 1. Zu den hierselbst vorgeschriebenen sieben Versen gehören die in diesem § genannten vier.

6. Mit den zwei Versen: „O Agni, die schon geborenen...“ (AV. 7. 34. 1; 35. 1) das Niederlegen der Asapatnabacksteine auf die fünfte Schicht.
7. Mit den neunundzwanzig Stomabhâgasprüchen (das Niederlegen) der Stomabhâgabacksteine.
8. Die Gâjatrîverse: „Dich, o Agni, entrieb aus einem Lotusblatt...“ (RV. 6. 16. 13fgg.), die Trishṭubhverse: „Es erwachte Agni...“ (RV. 5. 1. 1fgg. = AV. 13. 2. 46), die Anushṭubhverse: „Zusammen, zusammen...“ (AV. 6. 63. 4; 64) und die grossen Verse: „Agni halte ich für den Hotar...“ (RV. 1. 127. 1fgg. = AV. 20. 67. 3, recitirt der Hotar) als Uktha bei dem (fertig geschichteten) Gârhapatjaaltar.
9. Die Verse: „Dieser Agni, der Held...“ (AV. 7. 62. 1) und „Durch den du tausend...“ (AV. 9. 5. 17) bei der Wiederschichtung (des Gârhapatjaaltars).
10. Mit den Versen: „Nicht möge uns, o ihr Götter...“ (AV. 6. 56. 1), „O Bhava und Çarva, habt Erbarmen...“ (AV. 11. 2. 1) und „Die Schlangen, welche dir...“ (AV. 12. 1. 46, opfert der Adhvarju die Homaspenden) an Rudra.
11. Die Verse: „Ein steinerner Schild bist du mir...“ (AV. 5. 10. 1—7, richtet er) an die Pariçritsteine.
12. Nach dem Fortwerfen des (als) Opferlöffel (verwendeten Arkastückes und -blattes) umgiesst der A'gnîdhra mit dem Verse: „Die himmlischen Wasser, welche...“ (AV. 4. 8. 5) den geschichteten Feueraltar.
13. Mit den Versen: „Dies, o ihr Wasser, ist euer...“ (AV. 3. 13. 7), „Dich umhüllen wir mit der Kälte...“ (AV. 6. 106. 3), „Zum Himmel, zum Vetasarohr...“ (AV. 18. 3.5), „Dies ist der Wasser...“ (AV. 6. 106. 2, begleitet der Adhvarju) das Herüberziehen (über den Altarplatz, *k'iti*)

---

6) Kâtj. Çr. 17. 7. 15.

7) Kâtj. Çr. 17. 7. 16. A'p. Çr. 15. 10: *uttaramuttaraṃ stomabhâgânâṃ dadhâti, dvâdaçâ 'gnishṭome, pañk'adaço 'kthje, shoḍaça shoḍaçini, saptadaça vâǵapeja, ekânnatriṃçatam atirâtre, trajastriṃçatam aptorjâme.*

8) Cf. Kâtj. Çr. 17. 12. 1—18.

9) Kâtj. Çr. 17. 12. 19fgg.

10) Diese Ceremonie heisst Çatarudrijâ. Kâtj. Çr. 18. 1. 1. A'p. Çr. 17. 11: *adhvarjur agnim abhimṛçja çatarudrijaṃ ǵuhoti ǵartilajavâgvâ gavîdhukajavâgvâ vâ ǵartilair gavîdhukasaktubhiḥ kusaja-* (Ebenso Kâṭh. 21. 6. Ind. Stud. 13. 272) *sarpishâ 'ǵâkshîreṇa mṛgîkshîreṇa vâ 'rkapûrṇena.* 12: *jo rudro agnâv iti raudraṃ gâvîdhukaṃ k'arum etena jaǵushâ jasjâm ishṭakâjâṃ çatarudrijaṃ ǵuhoti tasjâṃ pratishṭhâpajati.*

12) Kâtj. Çr. 18. 1. 7; 2. 1.

13) Kâtj. Çr. 18. 2. 10, 11. Zu §§ 12. 13 A'p. Çr. 17. 12: *udakumbham âdâjâ*

mit (einem Rohr, an welches) ein Frosch, Avakâ- und Vetasaschilf (angebunden ist), nach allen Richtungen hin von Süden an.

14. Bei der Upavasathafeier ist der Vers: „Der unter allen Menschen...“ (AV. 13. 2. 26) für die (erste) Hälfte des sechszehnmal geschöpften (Graha) erforderlich, der Vers: „Er ist unser Vater und Erzeuger...“ (AV. 2. 1. 3) für die zweite Hälfte.

15. Mit dem Liede: „Führe diesen empor...“ (AV. 6. 5, begleitet der Adhvarju) das Anlegen von Brennholz.

16. Der dazu aufgeforderte (Brahman) sagt nun leise das Apratirathalied her.

17. Mit den vier Versen: „Schreitet mit Agni...“ (AV. 4. 14. 2—5) besteigen (die Priester) den Altar.

18. Mit dem Liede: „Diese, o Savitar...“ (AV. 7. 15, begleitet der Adhvarju) das Anlegen von Brennholz.

19. (Darauf) spricht er leise die Verse: „Vier Hörner hat er...“ (RV. 4. 58. 3), „Besinget...“ (AV. 7. 82. 1), die drei Verse: „O Agni, herbei...“ (AV. 3. 20. 2—4) und die zwei: „Den Arjaman, den Bṛhaspati...“ (AV. 3. 20. 7, 8).

20. (Dann opfert er) mit dem Verse: „Auf Anregung *(prasava)* zur Kraft *(vâǵa)*...“ (AV. 7. 6. 4) die Vâǵaprasavîjahoma.

21. Das Lied: „Zusammen mögen mich giessen...“ (AV. 7. 33) heisst (der Brahman den Jaǵamâna) zu sprechen, wenn derselbe gesalbt wird.

22. (Der erstere spricht) das Lied: „Welche essend...“ (AV. 2. 35) und die zwei Verse: „Diesen, ihr Oerter...“ (AV. 6. 123. 1, 2).

23. Mit dem Verse: „Durch den du tausend...“ (AV. 9. 5. 17, opfert der Adhvarju) die Homa an Viçvakarman.

'dhvarjur açmann ûrǵam iti tri̯ḥ pradakshiṇam agniṃ parishiñk'an parjeti, nidhâja kumbham açmaṃs te kshud, amuṃ te çug ṛk'hatu jaṃ dvishma iti trir aparishiñk'an pratiparjeti — — — avakâvetasaçâkhâṃ maṇḍûkaṃ k'a dîrghavaṃçe prabadhja samudrasja tvâ 'vakaje 'ti saptabhir ashṭâbhir vâ 'gniṃ vikarshati.

14) Kâtj. Çr. 18. 3. 4, 12, 13; über den richtigen Wortlaut des Textes s. Ind. Stud. 13, 278 Anm.

15) Kâtj. Çr. 18. 3. 14.

16) Kâtj. Çr. 18. 3. 17.

17) Kâtj. Çr. 18. 4. 1.

18) Kâtj. Çr. 18. 4. 6.

20) Kâtj. Çr. 18. 5. 4. A'p. Çr. 18. 5: *vâǵaçk'a prasavaçk'e 'ti dvâdaça vâǵaprasavîjân homân hutvâ — —.*

21) Kâtj. Çr. 18. 5. 9 fgg.

Capitel 30.

1. Derjenige, welcher das Agnik'ajana vollzogen hat, sowie derjenige (Brâhmaṇa), bei welchem der (getrunkene) Soma purgirt oder Erbrechen verursacht hat, wird durch die Sautrâmaṇî geweiht.
2. (Ebenso ist dieselbe) für einen, den das Glück verlassen hat, oder der nach der Herrschaft strebt, (bestimmt).
3. Niemand, der nicht schon ein Somaopfer dargebracht hat, (darf mit der Sautrâmaṇî opfern).
4. (Zuerst findet) eine Ishṭi für die Aditi (statt).
5. (Sodann) ein Thieropfer an Indra.
6. Nach dem (dieses Thieropfer abschliessenden) Geniessen des Saftes (begleitet der Adhvarju) mit dem Liede: „Die, welche braun sind..." (AV. 8. 7) das Mischen der Surâ mit Kräutern.
7. Mit dem Verse: „Gereinigt mit des Windes..." (AV. 6. 51. 1) das Durchseien der für denjenigen bestimmten (Surâ), bei dem der Soma purgirt hat.
8. (Ist die Surâ) für Jemanden (bestimmt), der in Folge des Somagenusses sich erbrochen hat, (so wird derselbe Vers verwendet, nur) mit Abänderung (des Wortes „der Soma hinten" *pratjañ somo)* in „der Soma vorn" *(prâñ somo)*.
9. Den Vers:

„O Adhvarju, lasse den durch die Steine gepressten Soma in die Seihe einströmen,
„Läutere ihn für Indra zum Trunk!" (cf. VS. 20. 31)

(richtet der Brahman) an den Adhvarju, wenn er (die Surâ) klärt.
10. Nachdem die Schmalzspenden geschöpft sind, den Vers: „Soll's so sein, wie wenn Kornbauer..." (AV. 20. 125. 2) an denselben, wenn er die Milchgraha schöpft.

---

1) Kâtj. Çr. 19. 1. 2. Gop. Br. 2. 5. 6.
2) Kâtj. 19. 1. 3, 4: für einen besitzlosen Vaiçja und einen vertriebenen König.
4) Kâtj. Çr. 19. 1. 5.
5) Kâtj. Çr. 19. 1. 16.
6) Vait. 21. 20. Kâtj. Çr. 19. 1. 20 fgg.
7) Kâtj. Çr. 19. 2. 9. In Whitney's alphabetischem Verzeichniss der Versanfänge der Atharva-Saṃhitâ (Ind. Stud. 4.) ist der genannte Vers aus Versehen als 6. 57. 1 bezeichnet.
8) Cf. VS. 19. 3a, b. Kâtj. Çr. 12. 2. 10.
9) Kâtj. Çr. 19. 2. 12.
10) Kâtj. Çr. 19. 2. 13.

11. Wenn die Netzhäute (der für die Açvin, Sarasvatî und Indra geopferten Thiere) abgewischt sind, findet mit den vier Versen: „Als ihr, o Açvin, einen Surârausch..." (AV. 20. 125. 4—7) das Geniessen von Graha, welche in milchgemischter Surâ, nicht in reiner Surâ bestehen, statt.

12. Nach einigen (dann das Geniessen) eines den Açvin geweihten Graha mit dem Verse:

„Den die Açvin vor dem asurischen Namuk'i tranken,
„Den Sarasvatî zur Kraft kelterte,
„Ihn, den hellen süssen Tropfen,
„Den König Soma geniesse ich hier." (VS. 19. 34).

13. Mit den Liedern: „Reinigen mögen mich.. " (AV. 6. 19), „Was auf dem Berg, in den Aragarâṭa..." (AV. 6. 69) und dem Verse: „Was auf den Bergen..." (AV. 9. 1. 18, begleitet der Adhvarju) das Eingiessen (der Surâ) in den hundertfach durchlöcherten (Krug, *kumbhî*).

14. (Darauf) sagt er folgende fünf Verse her, die zwei: „Erheben mögen sich..." (AV. 18. 1. 44, 45), ferner: „Ihr Väter, die ihr auf dem Barhis sitzt..." (AV. 18. 1. 51), „Die von uns herbeigerufenen Väter..." (AV. 18. 3. 45) und „O ihr im Feuer verbrannten Väter..." (AV. 18. 3. 44).

15. Nach dem an die Thieropfer für die Açvin, Sarasvatî und Indra sich anschliessenden Opfer an den Vanaspati heisst (der Brahman den Jagamâna), wenn er (mit den Restern der Surâ) begossen wird, die Formeln: „Om, bhûs, bhuvas, svar, ǵanad om!" aufzusagen.

16. Der (von dem Adhvarju) zum Singen des Sâmaliedes aufgeforderte (Brahman) singt die Saṃçâna (Sâman, welche) in folgendem an Indra gerichteten Bṛhatîverse (bestehen):

„Das grosse, zum Sieg führende Lied singet dem Indra, o Marut,
„Durch welches die frommen das wachsame Licht, den Gott dem Gotte erzeugten." (RV. 8. 78. 1).

---

11) Kâtj. Çr. 19. 3. 2—4. — Cf. Zeitschr. f. vgl. Spr. N. F. III, 476, 524.
12) Kâtj. Çr. 19. 3. 10. Lâtj. Çr. 5. 4. 15. Ueber *eke* s. Vait. 23. 21 Anm.
13) Kâtj. Çr. 19. 3. 20.
14) Kâtj. Çr. 19. 3. 21.
15) § 11. Kâtj. Çr. 19. 4. 1—7, 14. Lâtj. Çr. 5. 4. 16.
16) Das auch Gop. Br. 2. 5. 7 überlieferte *saṃçjâna* habe ich in *saṃçâna* (s. dass. im PW.) verändert, da ich annehme, dass das *j* sich in Folge der Gop. Br. aaO. danebenstehenden *samaçjan*, *saṃçjanti* eingeschlichen

17. Folgende Anfangs-Stobha sind (vor jedem Pâda des genannten Verses einzuschalten): „Man schickt dich zusammen mit den Dhâjitâji(?); man schafft dich zusammen (mit ihnen); man lässt dich zusammen übrig (mit ihnen); man hat dich (mit ihnen) zusammen gefertigt.

18. Die Schlusssätze des Sâman *(nidhana)* sind (für einen Brâhmaṇa): „Zu vollständigem Ansehen, zu hervorragendem Ansehn, zu wahrhaftem Ansehen, zum Ansehen!"

19. Für einen Kshatrija sind die Schlusssätze: „Zu vollständigem Siege, zu hervorragendem Siege, zu wahrhaftem Siege, zum Siege!", für einen Vaiçja: „Zu vollständigem Gedeihen, zu hervorragendem Gedeihen, zu wahrhaftem Gedeihen, zum Gedeihen!"

20. Alle (dh. Prastotar, Udgâtar und Pratihartar) stimmen in den Schlusssatz ein.

21. Nach der Homaspende für das Barhis (findet) das Reinigungsbad (statt).

---

und die irrthümliche Form von hier aus ihren Eingang in das Vait. gefunden habe Çat. Br. 12. 8. 3. 23—26. Kâtj. Çr. 19. 5. 1, 2.

17) Lâtj. Çr. 5. 4. 18.

18) Die Corresponsion mit den folgenden *nidhana* erfordert diese von mir den Worten *saṃçravas* usw. beigelegten Bedeutungen; im PW. sind die Worte an den verschiedenen Stellen muthmasslich, aber nicht mit Berücksichtigung der entsprechenden Worte in den anderen *nidhana* übersetzt. Der Brâhmaṇa erwartet eben als eine Frucht, die das Opfer ihm trägt, Erhöhung und Vermehrung seines geistlichen Ansehns (sonst *brahmavarkasa)*, wie der Kshatrija Sieg und Macht, und der Vaiçja Reichthum. — Gop. Br. 2. 5. 7. Kâtj. Çr. 19. 5. 3 (Çat. Br. 12. 8. 3. 20). Lâtj. Çr. 5. 4. 19.

19) Kâtj. Çr. 19. 5. 4, 5. Lâtj. Çr. 5. 4. 19.

20) So auch wörtlich Çâṅkh. Çr. 8. 10. — Haug, Ait. Br. II. 198 Anm. 39. — Man lasse sich nicht durch die Uebereinstimmung im Ausdruck mit Kâtj. Çr. 19. 5. 3, 6 verleiten in diesem § den Sinn zu sehen, dass eins der genannten *nidhana* ohne Unterschied der Kasten allgemein zulässig sei, wie Kâtj. aaO. von dem ersten *(saṃçravase* usw.) sagt. Das Fehlen des Wortes *brâhmaṇasja* in § 18 unseres Capitels entspricht vollständig dem Sprachgebrauche der Sûtra, welche bei Aufzählungen gewöhnlich das erste Glied auslassen, wie der Leser z. B. im Vait. stets bei einer solchen Gelegenheit *prâtaḥsavana* vermisst haben wird, wenn es in der Folge auf den Gegensatz von *mâdhjandina* und *tṛtîjasavana* ankam.

21) Kâtj. Çr. 19. 5. 11.

22. Mit dem Liede: „Was wir, o Götter..." (AV. 6. 114, begleitet der Jaǵamâna) das Abwaschen des Mâsaratopfes.
23. Den Vers: „Gleichwie von dem Pfahl..." (AV. 6. 115. 3, spricht er) zu dem Kleide, (das er zum Behufe des Bades abgelegt hat).
24. Es folgt eine Ishṭi mit geronnener Milch an Mitra und Varuṇa.
25. Ein Thieropfer an Indra Vajodhas.
26. Und eine Ishṭi an die Aditi.
27. Mit dem Verse: „Obwohl er auch fern..." (AV. 3. 3. 2), an dessen Schluss die Silbe 'om' anzuhängen (und welcher) in einförmigem Tone (*tâna*, zu recitiren ist), erweisen sie ihre Verehrung dem in dem Mantra genannten (dh. der Sautrâmaṇîceremonie).

---

22) Kâtj. Çr. 19. 5. 13. *mâsara* heisst die nach § 6 mit Vegetabilien gemischte Surâ. Kâtj. Çr. 19. 1. 20.
23) Kâtj. Çr. 19. 5. 16.
24) Kâtj. Çr. 19. 5. 21.
25) Kâtj. Çr. 19. 5. 22.
27) *tâna* ist ein einförmiger, in der Verkehrssprache unüblicher Ton, welcher die Accente unberücksichtigt lässt und speciell bei der Recitation eines Mantra seine Anwendung findet. Schol. zu Kâtj. Çr. 1. 8. 18.

BUCH VI.

Capitel 31.

1. An dem elften Tage vor dem Mâghavollmond sollen sich diejenigen, welche ein Sattra begehen und welche (als solche) zum mindesten siebenzehn fungirende sein müssen, auf die im Brâhmaṇa vorgeschriebene Weise weihen.
2. (Zulässig sind nur solche), die schon mindestens einmal ein Somaopfer angestellt; oder auch der Gṛhapati (der Veranstalter des Sattra).
3. Nachdem sie in dessen Feuer, (das Gârhapatja), die (anderen) Feuer zusammengethan, opfern sie mit einem (Thieropfer) an Prag̀âpati.
4. An dem Ekâshṭakâtage (dem achten Tage der dunkelen, zweiten Hälfte des Mâghamonats), welcher den Namen 'Regeler der Tage' *(ahnâṃ vidhânî)* führt, koche (der Sattrin) einen Kuchen von vier Çarâva und verbrenne am Morgen mit demselben Gestrüpp, indem er durch Recitation des Liedes: „Es möge uns dieser Nabhasaspati..." (AV. 6. 79, diese Handlung) für die beiden in dem Mantra genannten Gottheiten bestimmt, (nämlich dem Nabhasaspati, dh. Vâju, und dem Saṃsphâna dh. A'ditja).
5. Wenn er brennt, so giebt es ein gutes Jahr; dagegen, wenn er nicht brennt, ein schlechtes.
6. Es folgt die Beschreibung des Gavâmajana.
7. Der erste Monat (dieser Jahresfeier) umfasst einen einleitenden (Atirâtra-) und einen K'aturviṃçatag, vier Abhiplava- und einen Pṛshṭhjashaḍaha.

---

1) Lâṭj. Çr. 10. 1. 1. Kâtj. Çr. 12. 2. 15; 13. 1. 8.
3) Kâtj. Çr. 12. 1. 16, 17.
4) Kâtj. Çr. 13. 1. 2. TS. 3. 3. 8. 4—6. Gop. Br. 2. 4. 9. A'çv. Gṛhj. 2. 4. 5, 9.
5) TS. 3. 3. 8. 5. Gop. Br. 2. 4. 9.
7) Kâtj. Çr. 13. 2. 2, 3.

8. Die vier (nächsten Monate) die gleichen Feiern mit Ausschluss des einleitenden (Atirâtra) und des K'aturviṃça.

9. Der sechste (Monat) drei Abhiplava- und einen Pṛshṭhjashaḍaha, den Abhigit- und die drei Svarasâmantage.

10. Ueberzählig ist der Vishuvanttag selbst, (der Wendetag zwischen den beiden Halbjahren, an welchem ein Agnishṭoma zu feiern ist).

11. In umgekehrter Reihenfolge gestaltet sich die andere Hälfte (des Jahres).

12. Der siebente (Monat nämlich) umfasst die drei Svarasâman- und den Viçvagittag, einen Pṛshṭhja- und vier Abhiplavashaḍaha.

13. Die vier (nächsten Monate) die gleichen Feiern mit Ausschluss der Svarasâmantage und des Viçvagit.

14. Der zwölfte (Monat) zwei Abhiplavashaḍaha, den Go- und A'justag, den zehntägigen U'rdhvastoma, den Mahâvratatag und einen abschliessenden (Atirâtra).

---

8) Kâtj. Çr. 13. 2. 3.

9) Kâtj. Çr. 13. 2. 4—6.

10) Kâtj. Çr. 13. 2. 7.

11) *âvṛtte* wie sonst das in dieser Literatur häufigere *pratiloma*. Kâtj. Çr. 13. 2. 13.

12) Kâtj. Çr. 13. 2. 14.

14) Kâtj. Çr. 13. 2. 16. Das Schema des Gavâmajana ist demnach:

1. Halbjahr:	Feiern:	Anzahl der Tage:	2. Halbjahr:	Feiern:	Anzahl der Tage:
1. Monat:	Atirâtra	1	7. Monat:	Svarasâman	3
	K'aturviṃça	1		Viçvagit	1
	4 Abhiplava	24		Pṛshṭhja	6
	Pṛshṭhja	6		4 Abhiplava	24
2.—5. Monat je:	4 Abhiplava	96	8.—11. Monat je:	Pṛshṭhja	24
	Pṛshṭhja	24		4 Abhiplava	96
6. Monat:	3 Abhiplava	18	12. Monat:	2 Abhiplava	12
	Pṛshṭhja	6		Go	1
	Abhigit	1		A'jus	1
	Svarasâman	3		Daçarâtra	10
		180		Mahâvrata	1
	Vishuvant	1		Atirâtra	1
					180

Im Ganzen also 360 Tage, den Vishuvant ausgeschlossen. Vgl. hierzu Lâtj. Çr. 4. 5. 1—4, bes. Schol. zu 3. Gop. Br. 1. 4. 21—23.

15. Dasselbe besagt auch folgender Çloka:

„Zwei Atirâtra, hundertundsechs Agnishṭoma, zweimal hundertundzwanzig Ukthja

„Und zwölf Shoḍaçin, das sind sechsigmal sechs Tage; dazu kommt der Vishuvanttag.

16. (Es folgt die Beschreibung der einzelnen Festtage des Gavâmajana; der Atirâtra ist schon aus Vait. 26 bekannt.) Am K'aturvimça ist: „Dem Indra jubelten laut die Sänger ..." (AV. 20. 38. 4—6) der A'gjastotrija, oder auch: „O Indra, komm herbei, du hellleuchtender..." (AV. 20. 84).

17. Die dem Abhiplava von dem dritten Tage an zukommenden Stotrija legt (darauf der Hotar) ein.

18. Die beiden Pragâtha im Bṛhatîmetrum, der erste: „Besinge den freigebigen..." (AV. 20. 51. 1, 2) ist der Pṛshṭhastotrija, der zweite: „Den berühmten, freigebigen..." (AV. 20. 51. 3, 4) der Pṛshṭhaanurûpa; oder auch die beiden folgenden: „Nichts anderes saget her..." (AV. 20. 85. 1, 2) und „Wenn dich auch die Leute hier..." (AV. 20. 85. 3, 4).

19. (Darauf) legt (der Hotar) das für mehrtägige Somafeste bestimmte Lied: „Ihm, dem kraftvollen, starken..." (AV. 20. 35) ein.

20. Am Abhigit, Vishuvant, Viçvagit und Mahâvrata ist: „Der einzig vertheilt..." (AV. 20. 63. 4—6) der Ukthastotrija und: „O Indra, welcher als der am meisten durch Somatrunk erregte..." (AV. 20. 63. 7—9) der Ukthaanurûpa.

21. Am Abhiplava sind die sechs Verse: „Komm herbei; wir haben dir gepresst..." (AV. 20. 3, 4) die A'gjastotrija; ausgeschlossen sind hier Anfangsvers und Parjâsa.

22. (An diesen Abhiplavatagen) legt (der Hotar nach der Reihe einen der) folgenden Tṛk'a ein: „Zur Stärke, mit der Vṛtra getödtet wird..." (AV. 20. 19. 1—3), „Unsern feurigsten zur Hülfeleistung..." (AV. 20. 20. 1—3), „Herbei zu uns, o Indra, mir zugewendet..." (AV. 20. 23. 1—3), „Komm her zu unserm gepressten..." (AV. 20. 24. 1—3),

---

15) Auch Gop. Br. 1. 5. 23, aber ohne ersichtliches Versmaass. Es geht hieraus hervor, dass der Udajanîjatag gleich dem Prâjaṇîja ein Atirâtra sein soll, während Kâtj. Çr. 13. 2. 16. einen Agnishṭoma vorschreibt. Den Atirâtra hat auch der Schol. zu Lâtj. Çr. 4. 5. 3.

16) A'çv. Çr. 7. 6. 1.

18) Wie aus diesen je zwei Versen Tṛk'a herzustellen sind, ist aus Vait. 22. 8, 9 zu ersehen.

„Wenn ich, o Indra, gleichwie du...“ (AV. 20. 27. 1—3), „Gleich der lustigen Wasserwelle...“ (AV. 20. 28. 4; 29. 1—2?).

23. Das Lied: „Ihn den wunderthätigen, widerstandskräftigen...“ (AV. 20. 9) ist der Pṛshṭhastotrija (v. 1, 2) und -anurûpa (v. 3, 4).

24. (Wenn die Çastra) aus einer geraden Anzahl (von Versen bestehen?, so tritt hierfür) das Lied: „Besinge den freigebigen...“ (AV. 20. 51, ein).

25. Von den Sampâtaliedern: „Indra, der Burgenzerbrecher, überwand mit Blitzen den Dämon...“ (AV. 20. 11), „Der allein für die Menschen anzurufen ist...“ (AV. 20. 36), „Der wie ein furchtbares Thier mit scharfen Hörnern...“ (AV. 20. 37) legt (der Brâmaṇâk'k'hamsin) je eines Tag für Tag ein; ebenso an den Pṛshṭhja-, den K'handomatagen und dem zehnten (Tage).

26. An den mittleren (Tagen, dem vierten bis sechsten Pṛshṭhja- resp. Abhiplavatage als dem zweiten Drittel eines Navarâtra) ist das Lied: „Heldenhaft bist du ja...“ (AV. 20. 60) für die Ukthastotrija (v. 1—3) und -anurûpa (v. 4—6, zu verwenden).

27. An dem sechsten Pṛshṭhjatag fügen (die Hotarpriester) die folgenden Paruk'k'hepaverse: „Es erlangt der Presser die Wohnung des Reichthums...“ (AV. 20. 67. 1, 2) und „Bei allen Kelterungen treiben sie dich an...“ (AV. 20. 72. 1—3) an den beiden (ersten) Savana vor den Prasthitajâǵjâ ein und den Vers: „Mit den Opfern euch verbindend, mit euren scheckigen Stuten und Speeren...“ (AV. 20. 67. 4) nach den Ṛtujâǵjâ.

Capitel 32.

1) An dem sechstägigen (Pṛshṭhja) sind die A'ǵjastotrija dieselben, wie beim Abhiplava; an den beiden ersten (Tagen) ebenso auch die einzulegenden Lieder, sowie die Pṛshṭhastotrija und -anurûpa.

2. Am dritten (Tage sind) die fünf Verse: „In den Kämpfen sei siegreich...“ (AV. 20. 19. 6, 7; 20. 1—3, einzulegen).

3. Am vierten die neun Verse: „Mit hundert Weisen wollen wir des vielgepriesenen...“ (AV. 20. 19. 4—7; 20. 1—5).

4. Am fünften die fünfzehn Verse: „Wenn ich, o Indra, gleichwie du...“ (AV. 20. 27—29).

---

25) Gop. Br. 2. 6. 1, 2. 4. Ait. Br. 6. 18. Die K'handomatage sind der siebente bis neunte Tag des Dvâdaçâha (Haug. Ait. Br. II. 347 Anm. 4), nicht, wie im PW. angegeben ist, der achte bis zehnte.

26) Sâj. zu Ait. Br. 5. 3 bei Haug II. 322.

1) Vait. 31. 21, 22.

5. Am sechsten die einundzwanzig Verse: „Dem Rinderherrn jubele zu mit dem Liede...“ (AV. 20. 92).

6. Für den dritten und die folgenden (Tage, dh. den vierten bis sechsten sind) die Lieder: „Wir mit unserm Somatrank...“ (AV. 20. 52, 53) für die Pṛshṭhastotrija und -anurûpa (zu verwenden).

7. Am vierten (Tage sind einzulegen) die sechs Verse: „Dir stelle ich alle diese Kelterungen an, o Held...“ (AV. 20. 73) vor den Sampâtaliedern (Vait. 31. 25, und zwar) die (letzten) drei (Verse des genannten Liedes) halbversweise.

8. Am fünften (Tage) das siebenversige Pañktilied: „Wenn wir auch immer, o wahrhafter Somatrinker...“ (AV. 20. 74, und zwar in der Weise), dass er immer nach zwei Pâda absetzt und den fünften anschliesst, oder dass er nach drei Pâda absetzt und die (letzten) zwei (ohne Unterbrechung folgen lässt).

9. Am sechsten (Tage) das Lied: „Es haben dich bestürmt zu Paaren die Hülfesuchenden...“ (AV. 20. 75, in der Weise), dass er von den sieben Pâda jedesmal einen (recitirt, dann) absetzt und zwei anschliesst, dann nach zwei (dem vierten und fünften Pâda) absetzt und die (letzten) zwei anschliesst.

10. Ausserdem (ist noch am sechsten Tage) das achtversige Lied: „Der im Holze ist oder auch nicht, wurde niedergesetzt und liess sich's gefallen...“ (AV. 20. 76, einzulegen).

11. An den mittleren (Tagen, dem vierten bis sechsten Pṛshṭhjatag) sind die Ukthastotrija und -anurûpa die gleichen, wie beim Abhiplava.

12. Am sechsten (Tage recitirt der Brâhmaṇâk'k'haṃsin) folgende zwei (Halbverse) von zwei Pâda: „Diese Welten wollen wir gedeihen lassen...“ (AV. 20. 63. 1ab) und „Wie die Götter kamen, nachdem sie die Dämonen getödtet...“ (AV. 20. 63. 2cd) pâdaweise.

13. (Ferner) das Sukîrtilied: „Fort treibe unsere Feinde, o Indra, freigebiger, nach Osten...“ (AV. 20. 125); den vierten Vers (desselben) halbversweise.

14. (Darauf) das Vṛshâkapilied: „Sie schickten ihn fort vom Somaopfer...“ (AV. 20. 126, in folgender Weise): nach den einzelnen Pâda hält er

---

6. 11) Vait. 31. 26.

7) Ait. Br. 6. 20. Gop. Br. 2. 6. 2, 4.

9) Setze im Text den Interpunctionsstrich vor *sapta*.

10) Gop. Br. 2. 6. 2.

12) A'çv. Çr. 8. 3. 1. Gop. Br. 2. 6. 12.

13) A'çv. Çr. 8. 3. 2, 3. Gop. Br. 2. 6. 12.

14) A'çv. Çr. 7. 11. 9—11; 8. 3. 4. Haug, Ait. Br. II. 431 Anm. 16. Gop. Br. 2. 6. 12.

inne, aber ohne (innerhalb derselben) eine Pause zu machen (dh. markirt nur die Trennung der verschiedenen Pâda); jedesmal nach dem zweiten (Pâda) setzt er ab und nimmt bei dem dritten mit dem zweiten und letzten Vokal und in den beiden (o-Reihen), welche mit den eben genannten Vocalen anheben, den Njûṅkha und den Ninarda vor. Darauf schliesst er das (letzte) Pâdapaar an.

15. In den Njûṅkha und Pratigara tritt bei dem ersten, vierten, achten und zwölften (o) Plutirung ein; in den Ninarda bei dem ersten und dritten, während das mittlere svaritirt ist.

16. Beispiel (AV. 20. 126):

17. „Sie schickten ihn fort vom Somaopfer; selbst den Indra hielten sie für keinen Gott mehr; wo3 o o o3 o o o o o3 o o o o3 sich gütlich that Vṛshâkap-o3 o o3 an dem Vorrathe des Kargen, er mein Gefährte. Allem ist Indra überlegen — om!“

(In der gleichen Weise dann) mit dem (zweiten) Verse: „Fort, o Indra...“ (usw.)

18. Der Pratigara (für den Njûṅkha) ist: „o3 o o o3 o o o o3 o o o o3“, für den Ninarda die Worte: „*madetha madaivo* 3o o3 *thâmo daiva.*“

19. Das Kuntâpastück: „Höret, ihr Leute, auf dieses...“ (AV. 20. 127, 128, recitirt der Brâhmaṇâk'k'haṃsin?) halbversweise; die vierzehn Verse (des ersten Liedes jedoch) mit Markirung der Pâdaschlüsse.

20. (Dann) den Aitaçapralâpa: „Diese Stuten springen heran...“ (AV. 20. 129) mit Markirung der Pâdaschlüsse; jedesmal zum Schluss des letzten Pâda dieser (Abschnitte) spricht er die Silbe *om* aus.

21. Darauf (recitirt er) die Pravalhikâ: „Ausgespannt sind zwei Kiraṇa...“ (AV. 20. 133).

22. Die Pratirâdha: „Hier vorn, hinten, oben und unten...“ (AV. 20. 134), an welche er nicht *om* anfügt.

23. Die drei A'gigñâsenjâ: „Der mit dem Laute *bhug* herankommt...“ (AV. 20. 135. 1—3).

24. Für diese Pravalhikâ usw. (dh. Pratirâdha und A'gigñâsenjâ) giebt es fünfzehn Pratigara.

---

15. 16) A'çv. Çr. 7. 11. 13.

17) A'çv. Çr. 7. 11. 14, 13 *(makârânta uttamaḥ).*

18) A'çv. Çr. 7. 11. 15; 8. 3. 11.

19) Ait. Br. 6. 32. Gop. Br. 2. 6. 12. A'çv. Çr. 8. 3. 7, 8, 10, 12, 13.

20) Ait. Br. 6. 33. Gop. Br. 2. 6. 13. A'çv. Çr. 8. 3. 14—17.

21) A'çv. Çr. 8. 3. 18.

22) A'çv. Çr. 8. 3. 20.

23) A'çv. Çr. 8. 3. 22.

25. „*Dundubhim âhananâbhjâṃ* (AV. 20. 133. 1 b) *ǵaritar othâmo daiva*“ „*koçabile*“ (2 b) „*raǵani grantḥer dânam*“ (3 b) „*upânahi pâdam*“ (4 b) „*uttamâñǵanim âñǵanjâm*“ (5 b) „*uttamâñǵanî nvartmanjât*“ (6 b) „*alâbûni*“ (20. 134. 1 b) „*pṛshâtakâni*“ (2 b) „*açvatthapalâçam*“ (3 b) „*pipîlikâvaṭah*“ (6 b) „*k'amasaḥ*“ (5 b) „*vipruṭ*“ (4 b) „*çvâ*“ (135. 1 b) „*parṇaçadaḥ*“ (2 b) „*goçapho* (3 b) *ǵaritar!*“ sind (die Pratigara) für die vorhergenannten (Pravalhikâ und A'ǵiǵñâsenjâ) und die vorhergenannten (Pratirâdha).

26. (Darauf recitirt er) den Atîvâda: „Aus einander gingen die Götter hier...“ (AV. 20. 135. 4).

27. „Wenn die Gattin erblickt wird, o Sänger“ und „*hotâ vishṭîmena ǵaritar*“ sind die beiden Pratigara (hierzu).

28. (Darauf recitirt er) den Devanîtha: „Die A'ditja, o Sänger...“ (AV. 20. 135. 6—10) nach der Weise des Aitaçapralâpa (§ 20).

29. „*Oṃ ha ǵaritar*“ und „*Tathâ ha ǵaritar*“ sind die beiden abwechselnd (für die einzelnen Pâda des Devanîtha zu verwendenden) Pratigara.

30. (Darauf recitirt er) die Bhûtek'k'had: „Du, o Indra, mögest Schutz verleihen...“ (AV. 20. 135. 11—13).

31. Die A'hanasjâ: „Wenn er dieser engspaltigen...“ (AV. 20. 136) nach der Weise des Vṛshâkapiliedes (§ 17).

32. Der Pratigara (für den Njûñkha) ist (hier) der Vocal î, für den Ninarda: „*Kim ajam idam âho*3 o o3 *tḥâmo daiva.*“

33. (Darauf recitirt er) den Vers: „Des Dadhikrâvan gedachte ich...“ (AV. 20. 137. 3) halbverweise, die Pâvamânîverse: Die gepressten, süssesten...“ (AV. 20. 137. 4—6) und den Tṛk'a: „Es tauchte der Tropfen in den somareichen Strom...“ (AV. 20. 137. 7—9) pâdaweise.

34. Den letzten Vers dieses (Tṛk'a) verwendet er als Paridhânîjâ, oder auch den ständigen.

---

25) A'çv. Çr. 8. 3. 19, 21, 23. — S. die kritischen Noten zu der Stelle.

26) A'çv. Çr. 8. 3. 23. Zu §§ 21—26 Ait. Br. 6. 33. Gop. Br. 2. 6. 13.

27) Ich vermuthe in diesen beiden Citaten das in den Hftn. des AV. hinter 20. 135. 4 fehlende Stück. A'çv. Çr. 8. 3. 24, wo *patnî jîjapsjate.*

28) Ait. Br. 6. 34, 35. Gop. Br. 2. 6. 14. A'çv. Çr. 8. 3. 25.

29) A'çv. Çr. 8. 3. 25.

30) Ait. Br. 6. 36. Gop. Br. 2. 6. 14. A'çv. Çr. 8. 3. 27.

31) Ait. Br. 6. 36. Gop. Br. 2. 6. 15. A'çv. Çr. 8. 3. 28, 2

32) § 18. A'çv. Çr. 8. 3. 31.

33) Ait. Br. 6. 36. Gop. Br. 2. 6. 16. A'çv. Çr. 8. 3. 33.

34) A'çv. Çr. 8. 3. 34.

35. Einige lassen den Gagatîṭṛk'a an Indra (AV. 20. 17. 1—3?) aus; andere (endigen erst) nach der Recitation des (§ 33 genannten Ṭṛk'a) an Indra und Bṛhaspati (AV. 20. 137. 7—9) und des abschliessenden Gagatîṭṛk'a an Indra.

Capitel 33.

1. Beim Navarâtra gehen die Abhigit-, Vishuvant- und Viçvagitfeiern in der Weise vor sich, wie der K'aturviṃça, das Uktha ausgenommen; nur die Abhiplavastotrija (legt der Hotar) alle, (wie für den K'aturviṃça Vait. 31. 17 vorgeschrieben wurde, ein).
2. „Zu dir hin, o Gewaltiger, giesse ich aus bei der Kelterung..." (AV. 20. 22. 1—3), „Empor zu dem gabenberühmten..." (AV. 20. 7. 1—3), „Man schirret an den falben, rothen, dahinwandelnden..." (AV. 20. 26. 4—6) sind die A'gjastotrija.
3. An den Svarasâman (dagegen): „Komm herbei; wir haben dir gepresst..." (AV. 20. 38. 1—3), „Dem Indra jubelten laut die Sänger..." (AV. 20. 38. 4—6), „Mit Indra vereint erscheinst du..." (AV. 20. 40. 1—3).
4. Das übrige (findet statt), wie vom zweiten Tage des Abhiplava an, nach Art einer dreitägigen Feier; nur gilt hier das Einlegen von fünf Versen.
5. Am Vishuvant sind beim Saurjapṛshṭha (sâman) die sechs Verse: „Es führen ihn empor, den G'âtavedas..." (AV. 13. 2. 16—21) der Stotrija.
6. „Es erhob sich das leuchtende Antlitz der Götter..." (AV. 13. 2. 35—37) ist der Pṛshṭhastotrija, der (nach der Version des RV. folgende Ṭṛk'a): „Das ist der Sonne Göttlichkeit, das ihre Grösse..." (RV. 1. 115. 4—6. AV. 20. 123) der Pṛshṭhaanurûpa. Oder (es sind hierfür zu verwenden) folgende zwei Stücke: „Fürwahr gross bist du, o Sonne..." (AV. 20. 58. 3, 4) und „Gleichsam bei der Sonne euch befindend..." (AV. 20. 58. 1, 2), oder „O Indra, Verstand bringe uns herbei... (AV. 20. 79) und „O Indra, den vorzüglichsten bringe uns herbei..." (AV. 20. 80), oder auch die beiden ständigen (Pṛshṭhastotrija und -anurûpa).
7. In der zweiten Hälfte (des Navarâtra recitirt der Brâhmaṇâk'k'haṃ-

35) Ait. Br. 6. 36. Gop. Br. 2. 6. 16.

1) Kâtj. Çr. 24. 3. 20. Vait. 31. 16—20. Der Navarâtra reicht also vom Abhigit bis zum Viçvagit, s. das Schema des Gavâmajana 31. 14 Anm. Cf. Schol. zu A'çv. Çr. 8. 7. 11.

5) Dem Saurjapṛshṭha entspricht am Viçvagit das Vairâgapṛshṭha, s. § 9.

7) A'çv. Çr. 8. 6. 16, 17. Çâṅkh. Çr. 7. 23: *naudhasaṃ brâhmaṇâk'k'haṃsino rathantarapṛshṭhe, çjaitaṃ bṛhatpṛshṭhe.*

sin) nach dem Anurûpa die Naudhasajoni: „Ihn, den wunderthätigen, widerstandskräftigen..." (AV. 20. 9) und die Çjaitajoni: „Besinge den freigebigen..." (AV. 20. 51).

8. (Darauf) legt er nach Belieben folgende zwei Liederschlüsse ein: „Des Vaiçvânara Ebenbild ist oben der Himmel..." (AV. 8. 9. 6—26) und „Leuchtend, aufmerkend, gewaltig ist der schöngeflügelte..." (AV. 13. 2. 32—46).

9. Am Viçvagit ist beim Vairâgaprshṭha(sâman) „Wenn dir, o Indra, hundert Himmel..." (AV. 20. 81) der Prshṭhastotrija, „Wenn ich, o Indra, über so viel als du..." (AV. 20. 82) der Prshṭhaanurûpa.

10. (Darauf recitirt der Brâhmaṇâk'k'hamsin) die beiden (Pragâtha) im Bṛhatîmetrum, welche (§ 7) als Joni genannt wurden, und als dritte (Joni dazu): „O Indra, Verstand bringe uns herbei... (AV. 20. 79).

11. (Es folgt) das Lied: „O Indra, dreifachen Schutz..." (AV. 20. 83) als Sâmapragâtha.

12. (Dann) legt er das Sukîrti- und Vṛshâkapilied, das Lied: „Welcher sogleich bei seiner Geburt einsichtsvoll..." (AV. 20. 34), ferner ein Sâman- und ein Ahînalied ein.

13. (Durch die bisher beschriebenen Feiern) ist (auch) der Daçarâtra erklärt.

14. An den Prshṭhja- und K'handomatagen (welche Theile desselben bilden) sind: O Indra, komm herbei, du hellleuchtender..." (AV. 20. 84), „Ihn, den Indra, treiben wir an..." (AV. 20. 137. 12—14), und „Der grosse Indra, der mit Macht..." (AV. 20. 138) die A'gjastotrija.

15. Die zwölf Verse: „Den schönes erschaffenden zum Beistand..." (AV. 20. 68), die zweiunddreissig: „Er sei uns gegenwärtig bei dem Werke..." (AV. 20. 69, 70), die sechsunddreissig: „Mit den selbst das feste zerbrechenden..." (AV. 20. 70, 71) legt (hier der Hotar) ein.

16. Die mit dem Tṛk'a: „Wir mit unserm Somatrank..." (AV. 20. 52) beginnenden und dem (in einen Tṛk'a zu verwandelnden) Dvṛk'a: „Fürwahr, gross bist du, o Sonne..." (AV. 20. 58. 3—4) endenden Tṛk'a sind (als) Prshṭhastotrija und -anurûpa (zu verwenden).

17. Bei den beiden späteren (Savana, dem Mâdhjandina und Tṛtîja), legt (der Hotar) ausserdem noch das achtversige Lied: „Herbei komme der wahrhafte, freigebige, voreilende..." (AV. 20. 77) ein.

---

9) A'çv. Çr. 8. 7. 3. Lâtj. Çr. 10. 13. 10.

13) A'çv. Çr. 8. 7. 17 fgg.

15) Es ist merkwürdig, aber durch die genannte Anzahl der Verse sicher gestellt, dass das Lied AV. 20. 70 hier zweimal zu recitiren ist.

18. Für die andern achtversigen Mahâstotralieder sind (am ersten K'handomatage) die sechs Verse: „Der einzig vertheilt..." (AV. 20. 63. 4—9) als Ukthastotrija und -anurûpa (zu verwenden).

19. Am zweiten (Tage sind) folgende für eintägige Feiern gültige (Lieder erforderlich): „O Adhvarjus, den röthlichen, entmelkten Soma..." (AV. 20. 87), „Der mit Macht die Enden der Erde feststellte..." (AV. 20. 88.), „Gleichwie ein Schütze, der sich duckend weithin schiesst..." (AV. 20. 89).

20. Am dritten die folgenden: „O Adhvarjus, den röthlichen..." (AV. 20. 87), „Der den Felsen spaltet, der erstgeborene heilige..." (AV. 20. 90), „Herbei möge Indra kommen, der unumschränkte Herrscher, sich zu berauschen..." (AV. 20. 94).

21. Von den beiden Liedern: „Der den Felsen spaltet..." (AV. 20. 90) und „Dieses siebentheilige Lied hat unser Vater..." (AV. 20. 91, ist) jedesmal eines zu Anfang des mittleren, (zweiten K'handomatages einzulegen), oder auch zum Schluss desselben.

22. Der zehnte Tag (des Daçarâtra) geht in der Weise vor sich, wie der vierte Pṛshṭhjatag, das Uktha ausgeschlossen.

23. „Erfreuen mögen dich..." (AV. 20. 93. 1—3) ist der A'ǵjastotrija.

24. „Es erheben sich die süssesten..." (AV. 20. 59. 1, 2) der Pṛshṭhastotrija, „Hervorragend ist sein..." (AV. 20. 59. 3, 4) der Pṛshṭhaanurûpa.

25. Nach den (an diesem Tage zu feiernden) Patnîsâṃjâǵa schreiten (die K'handogasänger), nachdem ihnen (von dem Adhvarju) ein Zeichen gegeben ist (als Aufforderung) zum stillen Stotra, nach dem Sadas.

26. Das ganze (Stotra) ist nur im Geiste (zu singen, aber) ohne Fehler.

27. (Der Brahman) fordert den Hotar auf mit der Formel: „Aufsteigen bist du, ein geistiges, dem Geiste (bestimme ich) dich; fördere den Geist!"

28. Und spricht darnach das Lied: „Heran schritt dieser Stier..." (AV. 6. 31).

29. Mit den Worten: „Stillstehen bist du, eigenes Stillstehen bist du!" fassen (die Priester) den Udumbarazast in der Mitte (des Sadas) an und setzen sich nieder.

---

18) Cf. *mahâstoma* Ait. Br. 6. 19.

25) A'çv. Çr. 8. 13. 1 cf. Schol. 3 cf. Schol. Lâṭj. Çr. 3. 8. 1.

28) A'çv. Çr. 8. 13. 6. Lâṭj. Çr. 3. 8. 1.

29) A'çv. Çr. 8. 13. 1, 22.

Capitel 34.

1. Wenn die Sterne sichtbar geworden sind, gehen (die Priester aus dem Sadas) heraus und sprechen leise den Vers:

„Verjaget ihr, o Indra und Parvata, als Vorkämpfer
„Einen jeden, welcher uns angreift; verjaget einen jeden mit dem Donnerkeil.
„Wenn er sich in der Ferne verborgen hält, so gefalle ihm das Versteck, das erreicht hat.
„Es durchbreche unsere Feinde ringsum, o Held, der Zerbrecher ringsum (RV. 1. 132. 6).

2. Darauf gehen sie auf dem Pfade des Adhvarju (dh. auf dem Wege, welcher zwischen den Havirdhânawagen und dem A'gnîdrîja hindurchführt), setzen sich südwestlich von dem Feuer nieder, wünschen sich ihre Wünsche und sprechen: „Was wir hier zu wenig oder zu viel thaten, das gehe zum Vater Praǵâpati!“

3. (Darauf) laden sie stehend die Stimme (*vâk'*) ein, mit den Worten: „Die Stimme komme, die Stimme komme heran, die Stimme komme heran zu mir, die Stimme!“

4. (Und recitiren) dazu die Subrahmaṇjâlitanei.

5. Derjenige, welcher (die letztere) nicht auswendig weiss, sagt (anstatt derselben) dreimal: „Subrahmaṇja om!“

6. Am Mahâvrata ist: „Den schönes erschaffenden zum Beistand...“ (AV. 20, 57. 1—3) der A'ǵastotrija.

7. Die Verse: „Die sich schwankend bewegenden, geschäftigen...“ (AV. 20. 93. 4—8) legt (der Hotar) ein; dazu noch die Abhiplavastotrija am Mâdhjandina.

8. Die Hotraka (dh. der Hotar und seine Gehülfen) verfertigen sich Grasssitze und setzen sich darauf.

9. Das Herumgehen der Krüge tragenden (Sclavinnen) um den Mârǵâlîja begleitet (der Hotar) mit den Versen:

„Schön duftende Kühe, nach Bdellion duftende Kühe,
„Kühe, die Mütter der Opferbutter, mögen sich hier mehren! Hier ist Süssigkeit.

---

1) A'çv. Çr. 8. 13. 23.
2) A'çv. Çr. 8. 13. 24—26.
3) A'çv. Çr. 8. 13. 27.
4. 5) A'çv. Çr. 8. 13. 28.
7) Vait. 31. 17, 21 fgg.
9) Kâtj. Çr. 13. 3. 19—23. Lâṭj. Çr. 4. 3. 18. Vgl. die krit. Anm. zum Texte.

„Nicht tranken die Kühe des Mañgîra das Wasser der Gañgâ,
„Sie tranken aus dem Strom der Sarasvatî, stiegen hinein nach Osten. Hier ist Süssigkeit.
„So schwimmen wir nun — — — — — —
„Dem Manne ergeht es wohl im Reiche des weitherrschenden Königs.

10. „Hier ist Süssigkeit, hier ist Süssigkeit!“ (sprechen die herumgehenden Sclavinnen).

11. Die durch Ueberspannen eines Büffelfells in der Weiberhütte hergestellte Erdtrommel schlagen dieselben mit einem Schwanze und recitiren dazu die Lieder: „Die laut tönende...“ (AV. 5. 20) und „Fülle mit Brausen...“ (AV. 6. 126).

12. An den König oder einen andern (Kshatrija, der sich nun zum Behufe der Ausrüstung) auf einem Orte des Tîrthaweges (befinden soll, richtet der Brahman) das Lied: „Deine Glieder...“ (AV. 7. 118).

13. Wenn derselbe gerüstet ist, spricht er darauf das Lied: „Indra soll siegen...“ (AV. 6. 98) nach.

14. Dem Ausgerüsteten lässt er das Gastgericht aus gemischtem Honig *(madhuparka)* herbeibringen und ihn dasselbe durch einen Brâhmaṇa empfangen.

15. (Darauf) heisst er ihn den Wagen zu besteigen, welcher mit dem Verse: „O Pfosten, starkgliederig mögest du...“ (AV. 6. 125. 4) besprochen ist.

16. Und spricht, wenn derselbe ihn bestiegen hat, darnach: „Es mögen sich erregen...“ (AV. 3. 19. 6, 7).

17. Den vierten (hierzu gehörigen) Vers: „Losgeschossen enteile...“ (AV. 3. 19. 8), wenn der Pfeil abgeschossen ist.

18. Wenn derselbe das Brâhmaṇageschenk empfängt, so kauft es ihm der Jaǵamâna ab.

19. „An den Trikadrukatagen hat der Gewaltige...“ (AV. 20. 95. 1) ist der Stotrija, „Preiset ihm seine hervorragende...“ (AV. 20. 95. 2) der Anurûpa.

---

10) Lâṭj. Çr. 4. 3. 18.

11) Kâtj. Cr. 13. 3. 14—17. Lâṭj. Çr. 4. 3. 19. A'çv. Gṛhj. 3. 12. 17. Kauç. 16: *uḳ'ḳ'airgosha upaçvâsaje 'ti sarvavâditrâṇi prakshâlja tagaroçîreṇa saṃdhâvja saṃpâtavanti trir âhatja prajaḳ'ḳ'hati.*

12) Kâtj. Çr. 13. 3. 10, 11. Kauç. 16: *marmâṇi ta iti kshatrijaṃ saṃnâhajati.*

13) Kauç. 16: *indro ǵajâtî 'ti râǵâ triḥ senâṃ parijâti.*

17) A'çv. Gṛhj. 3. 12. 18. — Um vier Verse aus dem Stück AV. 3. 19. 6—8 zu erhalten, müsste v. 6 in zwei zerlegt werden.

20. (Darauf) legt (der Hotar) die vierundzwanzig Verse: „Trinke von diesem starken, kräftigen...“ (AV. 20. 96) ein.

21. Nun (nach Abschluss der Recitation) soll sich (der Jaǵamâna) beeilen mit der Feier des G'jotishṭoma, Agnishṭoma, A'tmanishkrajaṇa, Sahasradakshiṇa und Pṛshṭhaçamanîja.

Capitel 35.

1. Immer auf das Absingen des Stoma lässt (der Hotar) seine Recitationen folgen.

2. Er vermehre (beim Prâtaḥsavana) seine Recitation um einen oder zwei Verse über die Versanzahl des Stoma; jedoch nicht eher, als der zwölftheilige (Stoma) gesungen ist (?).

3. Dasselbe gilt auch bei dem Einlegen der Stotrija an den Shaḍaha (Abhiplava und Pṛshṭhja).

4. (Dagegen mag der Hotar seine Recitation) um eine unbeschränkte Anzahl (von Versen) bei den beiden späteren Savana (erhöhen).

5. Der Anurûpa muss (dem Stotrija) nach Metrum und Gottheit entsprechen.

6. Bei Unkenntniss (eines solchen Anurûpa recitire man) den Stotrija zweimal an den Ekâha.

7. Nach dem Anurûpa findet das Einlegen (von Versen) statt.

8. Die Pragâtha (recitire der Hotar) am Mâdhjandina.

9. Bei einer Jahresfeier ist ausserdem nach dem Anfangsvers *(ârambhaṇîjâ)* noch ein Anurûpa, wie er auf einen Stotrija folgt, erforderlich.

10. (Und zwar ist): „Den Indra rufen wir von allen Seiten...“ (AV. 20. 39. 1) dieser Anfangsvers.

11. Die Verse: „Durch den Luftraum drang er...“ (AV. 20. 39. 2–5) bilden den Parjâsa.

12. Am Mâdhjandina ist das Lied: „Was neues soll von den bittenden...“ (AV. 20. 50) der das Wort 'Welcher' *(ka)* enthaltende Sâmapragâtha.

13. Der Vers: „Mit dem Spruche schirre ich dir die auf den Spruch sich schirrenden...“ (AV. 20. 86. 1) der Anfangsvers.

14. Wir wollen nun die Stoma zum Recitiren der überzähligen Verse aufzählen.

---

20) Das Lied hat in der Vulgata nur dreiundzwanzig Verse.

21) Diese Feiern sind nicht alle miteinander zu vollziehen, sondern optionell. Kâtj. Çr. 13. 4. 5, 8, 9. Gop. Br. 1. 5. 8.

1) A'çv. Çr. 6. 5. 9.

2. 4) Ait. Br. 6. 8, 23. Gop. Br. 2. 6. 5.

5) Cf. Vait. 42. 10.

12) Vait. 27. 13. Gop. Br. 2. 6. 3.

15. Bei dem A'ǵja des Gotages ist ein dreiversiger (Stoma) erforderlich; ein fünfzehnversiger bei dem des A'justages; bei dem Pṛshṭha dieser beiden ein siebenzehnversiger.
16. Bei dem Ukthja (dh. dem A'ǵja desselben) ein einundzwanzigv., bei dem Pṛshṭha (desselben) ein drei-, fünfzehn-, siebenzehn-, einundzwanzig-, siebenundzwanzig- und dreiunddreissigversiger.
17. Bei dem A'ǵja des Abhiǵit und Viçvaǵit ein fünfzehn- und einundzwanzigv., bei dem Pṛshṭha (derselben) ein siebenundzwanzig- und dreiunddreissigversiger.
18. Bei den Svarasâman ein siebenzehnversiger.
19. Bei dem Vishuvant ein einundzwanzigversiger.
20. Bei den K'handoma ein vierundzwanzig-, vierundvierzig- und achtundvierzigversiger.
21. Bei dem A'ǵja und Pṛshṭha am zehnten (Tage des Dvâdaçâha) ein einundzwanzigversiger.
22. Beim Mahâvrata ein fünfundzwanzigversiger.
23. Ueberall folgen Stoma und Stotrija der Form nach (?) dem Texte des Sâmaveda.

---

15) Ueber *âǵja* und *pṛshṭha* s. Vait. 27. 15 Anm.
20. 21) Vait. 31. 25 Anm.

BUCH VII.

Capitel 36.

1. Es folgt die Beschreibung des Râǵasûja.
2. Vor dem Taishavollmondstag findet der Pavitra statt.
3. An den Tagen, welche in dem Zwischenraum (vom Taishavollmond bis zum Mâgha)monat liegen, finden die zehn Saṃsṛp-Ishṭi statt.
4. Nach dem Mâghavollmondstag der Abhishek'anîja.
5. Auf das Marutvatîja(çastra) folgt (hier) eine Ishṭi an Bṛhaspati.
6. Vor den Havirdhânawagen (breitet der Adhvarju) ein Tigerfell (aus).
7. Darauf heisst er (den Jaǵamâna) mit dem Liede: „Entstanden verleiht er den Geschöpfen..." (AV. 4. 8) den gepolsterten Rohrstuhl zu besteigen und salbt ihn.
8. Nach dem Phâlgunavollmondstag findet der Daçapeja statt.
9. Die K'âturmâsja dehnen sich (von diesem Vollmondstage an) über das ganze Jahr hin aus.
10. Wenn diese zum Abschluss gelangt sind, findet nach dem K'aitravollmondstag der Pratjavarohaṇîja statt.

---

1) Kâtj. Çr. 15. 1. 1. A'çv. Çr. 9. 3. 1.

2) Ein Somajâga nach der Grundform des Agnishṭoma mit vier Dîkshâtagen. Kâtj. Çr. 15. 1. 4. A'çv. Çr. 9. 3. 2.

3) Kâtj. 15. 8. 1. A'çv. Çr. 9. 3. 17; 4. 6. Zu *mâsântareshu* vgl. *parvântareshu* A'çv. Çr. 9. 3. 5.

4) A'çv. Çr. 9. 3. 7.

5. 6) Kâtj. Çr. 15. 5. 1.

7) Kâtj. Çr. 15. 5. 25, 30. Kauç. 17: *bhûto bhûteshv iti râǵânam abhishekjam .....darbheshu tishṭhantam abhishiñk'ati.* — *upabarhaṇa* halte ich hier für ein adj.

8) Kâtj. Çr. 15. 3. 49.

9) Kâtj. Çr. 15. 1. 17. A'çv. Çr. 2. 14. 2; 9. 3. 3, 7.

10) A'p. Çr. 18. 7: *pratjavarohed bṛhaspatisavena vâ prâtjavarohaṇîjena jaǵeta, çvetak'k'hattrî 'ha bhavatî 'ti viǵñâjate.*

11. Nach dem Vaiçâkhavollmondstag die Zweitagefeier der Vjushṭi.
12. Nach dem G'jaishṭhavollmondstag der Kshatradhṛti.
13. Nach dem A'shâḍhavollmondstag der Pavitra zum Abschluss.
14. Es folgt die Beschreibung des Açvamedha.
15. Nach dem Phâlgunavollmondstag giebt (der Jaǵamâna den Hauptpriestern), deren vierter der Udgâtar ist, (dh. ausser diesem noch dem Brahman, Hotar und Adhvarju) das für Brâhmaṇa vorgeschriebene Muss.
16. Wenn die Früh-A'huti geopfert ist, dem Brahman das, was er sich wünscht.
17. Es folgt eine Ishṭi an Agni und eine an Pûshan.
18. Mit dem Liede: „Sei windschnell..." (AV. 6. 92) begleitet (der Adhvarju) das Anbinden des Rosses.
19. Mit dem Verse: „Es band die Altersschwäche dich..." (AV. 3. 11. 8) das Losmachen desselben.
20. Mit dem A'çâpâlalied (AV. 1. 31) das Freilassen desselben auf ein Jahr.
21. Es folgen drei Ishṭi an Savitar.
22. Zum Behufe der Erzählung der Pâriplavalegende (von Seiten des Hotar) setzen sich (die Priester) südlich von der Vedi auf goldene Sitze.
23. Ein Kissenpolster gebührt dem Brahman, ein Grassitz dem Jaǵamâna.
24. Bei den (einzelnen, im Verlaufe eines ganzen Jahres in Cyklen von je zehn Tagen sich wiederholenden) Erzählungen (des Pâriplava) lässt (der Brahman den Jaǵamâna) für einen jeden Veda die Vjâhṛti hersagen.
25. Nach Verfluss des Jahres findet die Weihung statt; und zwar sind einundzwanzig Weihetage erforderlich.

---

11) Kâtj. Çr. 15. 9. 22. A'çv. Çr. 9. 3. 25.
12) Kâtj. Çr. 15. 9. 24. A'çv. Çr. 9. 3. 27. } Lâṭj. Çr. 8. 11. 11.
15) Kâtj. Çr. 20. 1. 2, 4, 5. Lâṭj. Çr. 9. 9. 8.
16) Kâtj. Çr. 20. 1. 11, 20.
17) Kâtj. Çr. 20. 1. 22, 25. A'çv. Çr. 10. 6. 3, 5. Lâṭj. Çr. 9. 9. 9.
18) Kâtj. Çr. 20. 1. 28.
20) Kâtj. Çr. 20. 2. 11. Lâṭj. Çr. 9. 9. 4, 5.
21) A'çv. Çr. 10. 6, 7—9.
22) Kâtj. Çr. 20. 2. 18; 3. 1. A'çv. Çr. 10. 6. 10; 7. 1—9.
23) Kâtj. Çr. 20. 2. 19—22. Zu §§ 21—23 Lâṭj. Çr. 9. 9. 10, 11.
24) Dh. *oṁ* für den Atharvan, *bhûs* für den Rk, *bhuvas* für den Jaǵur- und *svar* für den Sâma-Veda. Gop. Br. 1. 1. 16—20.
25) Kâtj. Çr. 20. 4. 15. A'çv. Çr. 10. 7. 11. Lâṭj. Çr. 9. 9. 15, 17.

26. Der erste Tag (des drei Sutjâtage umfassenden Açvamedha) ist dem ersten Tage des Abhiplava gleich, der zweite dem vierten des Pṛshṭhja.

27. Nach dem Bahishpavamâna(stotra des zweiten Tages) begleitet (der Adhvarju) das Anbinden des Rosses mit dem Verse:

„Es mögen dich die Gandharva, es mögen dich die Wasser fesseln
„Am Zusammenfluss der beiden Ströme für ein volles Jahr;
„Die dich immer unablässig behüten,
„Deren Leben nimm wahr als Savitar und hüte es!"

28. Kauçika schreibt (anstatt dessen) den Vers: „Der himmlische Gandharva..." (AV. 2. 2. 1) vor.

29. Die Mahishî (die erste Gemahlin des opfernden Königs) heissen sie (darauf) sich zu dem getödteten (Pferde) niederzulassen und bedecken (die beiden) zusammen mit einem Ueberwurf.

30. Gegen diese beiden fährt der Jaǵamâna mit folgendem Verse los:

„Ihr beide sollt euch mit der Himmelswelt verhüllen!
„Wir legten ihn auf deine Weichen; drücke den Hintern ein!
„Bringe den glatten heran, was ja die Lust der Weiber ist."
(cf. VS. 23. 20, 21)

31. Nach einer (ebensolchen) Schmähredе von Seiten des Hotar (an die Mahishî fährt) nun auch der Brahman gegen die Vâvâtâ (die zweite Gemahlin des Königs) los mit folgendem Verse:

„Hebe sie in die Höhe, gleichwie jemand, der auf dem Berge eine Last trägt!
„Darauf soll ihr des Leibes Mitte gedeihen, wie jemand, der bei kühlem Winde (Korn) sichtet (VS. 23. 26).

32. Die Dienerinnen (der Königsfrauen) fahren nun auf den Brahman los mit dem Verse: „Hebe ihn in die Höhe..." (VS. 23. 27).

33. Es fragt nun im Sadas, nachdem das Räthselfragen *(brahmodja)* zwischen Hotar und Adhvarju stattgefunden, der Brahman den Udgâtar:

---

26) Vait. 31. 21—25; 32. 3.
27) Kâtj. Çr. 20. 5. 3. Lâṭj. Çr. 9. 9. 18.
29) A'çv. Çr. 10. 8. 8, 9. Kâtj. Çr. 20. 6. 15.
30) Kâtj. Çr. 20. 6. 16, 17.
31) A'çv. Çr. 10. 8. 10, 12. Lâṭj. Çr. 9. 10. 3.
32) A'çv. Çr. 10. 8. 13. Lâṭj. Çr. 9. 10. 4.
33) Kâtj. Çr. 20. 7. 11. A'çv. Çr. 10. 8. 14; 9. 1. Lâṭj. Çr. 9. 10. 8.

Capitel 37.

1. „Ich frage dich, damit ich es verstehe, o Götterfreund,
„Wenn du mit deiner Einsicht dahin gelangt bist:
„Was sind die drei Schritte, in denen der siegreiche Vishṇu
„Dies ganze All durchdrungen hat? (cf. VS. 23. 49)

2. Nach der Erwiderung und Gegenfrage desselben (VS. 23. 50, 51) spricht (der Brahman weiter):
„In die fünf (Lebenshauche: prâṇa, apâna, samâna, vjâna, udâna) ging die Seele ein;
„Diese sind gefestigt in der Seele.
„Das entgegne ich dir hier:
„Nicht bist du ein Opferhüter, höher als ich; (cf. VS. 23. 52)
„Nicht bist du besser, vorzüglicher, stehst mir nicht voran!
„Was also weiter? bescheide dich weise damit!
„Eine ganz lehrreiche Rede führst du da zwar;
„Aber mit mir darfst du dich nicht zusammenstellen."

3. Alle wenden sich, nachdem sie (aus dem Sadas) herausgeschritten, (nach einander) an den Jaǵamâna mit dem Verse: „Ich frage dich nach dem äussersten Ende der Erde..." (VS. 23. 61), und der Jaǵamâna erwidert den Vers: „Diese Vedi ist..." (VS. 23. 62).

4. An dem dritten (Sutjâtage des Açvamedha) finden die beiden (ersten) Savana wie beim K'aturviṃça statt.

5. Normal sind die A'ǵjastotrija und -anurûpa.

6. Das Tṛtîjasavana sammt dem, was darauf folgt, ist wie beim Atirâtra.

7. Nach Abschluss (des Açvamedha) ist ein gegabelter Opferpfosten zum Behufe der Anbindung von fünf Opferthieren erforderlich.

8. (Während des laufenden Jahres) sind in jeder Jahreszeit sechs Thieropfer und zwar (nach der Reihe) an Agni (im Frühling), an Indra (im

---

1) Kâtj. Çr. 20. 7. 11. A'çv. Çr. 10. 9. 2. Lâtj. Çr. 9. 10. 9.

2) A'çv. Çr. 10. 9. 2. Lâtj. Çr. 9. 10. 10—12. Diese ganze Unterredung ist insofern von Interesse, als aus derselben anschaulich hervorgeht, dass von den andern Hauptpriestern die hervorragende Stellung des Brahman bestritten wurde; vgl. Haug, Brahma und die Brahmanen, pag. 10.

3) A'çv. Çr. 10. 9. 2, 3. Lâtj. Çr. 9. 10. 13, 14. Nach Kâtj. Çr. 20. 7. 14, 15 sind diese beiden Verse in gerade umgekehrter Weise zu verwenden.

4) Vait. 31. 16.

6) Kâtj. Çr. 20. 8. 12.

8) Kâtj. Çr. 20. 8. 30. Zu §§ 7. 8 Çâṅkh. Çr. 16. 9: *pañk'apaçur viçâkhajûpaḥ; saṃvatsaram ṛtupaçavaḥ; shaḍ âgnejâ vasanta, aindrâ grîshme,*

Sommer), an die Marut (in der Regenzeit), an Mitra-Varuṇa (im Herbst), an Indra-Varuṇa (in der Reifzeit) und an Agni-Vishṇu (im Winter) darzubringen.

9. Die Anzahl der an den gegabelten Opferpfosten anzubindenden und der in den einzelnen Jahreszeiten zu opfernden Thiere (dh. der in § 7 und 8 genannten) verdoppelt sich beim Purushamedha und vervierfacht sich beim Sarvamedha.

10. Der Purushamedha geht in der gleichen Weise vor sich, wie der Açvamedha.

11. Vor dem K'aitravollmondstag (ist der Purushamedha zu feiern); derselbe schliesst mit dem Auszahlen des Lohnes, dessen Gegenstände von dem Wunsch (der Priester) abhängen.

12. (Darzubringen sind) Ishṭi für Agni Kâma, Dâtar und Pathikṛt.

13. (Darauf) ruft (der Adhvarju?) dem Volke (des opfernden Fürsten) laut zu: „Die ganze Beute des Jaǵamâna komme zusammen!“

14. Der Jaǵamâna: „Wem soll ich die tausend (Kühe) mit den hundert Rossen als Eigenthum für seine Familie geben? Durch wen kann ich zum Ziel gelangen?“

15. Wenn (darauf hin) ein Brâhmaṇa oder Kshatrija kommt (um sich zum Verkaufe anzubieten), so verkündet er: „Das Opfer ist zu Stande gekommen!“

16. Kommt keiner, so besiege er seinen nächsten Feind und opfere mit diesem.

17. Dem (etwa sich meldenden Brâhmaṇa oder Kshatrija) gebe er die (§ 14) genannte Summe (als Kaufpreis) für seine Familie.

18. Wenn die Frau eines (der Anwesenden) sich in die Rede mischt, so nehme er das ganze Besitzthum desselben fort und rufe laut: „Diese Nicht-Brâhmaṇafrau will ich tödten!“

19. Das Freilassen des gebadeten und geschmückten (Opfermenschen) nun begleitet (der Adhvarju) mit den Liedern: „Tausendarmig ist der Maṇn...“ (AV. 19. 6) und „Durch den die Fersen...“ (AV. 10. 2).

---

mârutâḥ pârǵanjâ vâ varshâsu, maitrâvaruṇâḥ çaradi, bârhaspatjâ hemanta, aindrâvaishṇavâḥ çiçire.

12) Çâṅkh. Çr. 16. 10: *athâ 'gnaje kâmâja dâtre pathikṛta iti havîṃshj; agnir vai kâmo devânâm içvaraḥ sarveshâm eva devânâṃ prîtjâ; agnir vai dâtâ, sa evâ 'smai jaǵñaṃ dadâtj; agnir vai pathikṛt, sa evai 'naṃ punar jaǵñapâtham apipâthajati.*

14) Es handelt sich hier um den Kauf eines Menschen zum Purushamedha. Kâtj. Çr. 22. 1. 8. Lâṭj. Çr. 8. 1. 28. Çâṅkh. Çr. 16. 10, 18: *brâhmaṇâṃ kshatrijaṃ vâ sahasreṇa çatâçvenâ 'vakrîja saṃvatsarâjo 'tsṛǵanti.*

20. Ein Jahr lang finden Ishṭi an die Pathjâ Svasti, Aditi und Anumati statt.
21. Am Ende des Jahres ein Thieropfer an Indra-Pûshan.
22. Das Mahâvrata ist der dritte (Tag des Purushamedha).
23. Das Anbinden (des § 21 genannten Thieres) an den Opferpfosten begleitet (der Adhvarju) mit den drei Versen: „Erheben mögen sich...“ (AV. 18. 1. 44—46); das Losbinden mit denselben und ausserdem mit den Utthâpanîversen.
24. Das Hinschaffen zum Schlachtplatz *(çâmitra)* mit den Hariṇîversen.
25. Mit den zwei Versen: „Biete ihm ein angenehmes Lager...“ (AV. 18. 2. 19, 20) das Fällen (des Thieres).
26. Mit dem Sahasrabâhulied (AV. 19. 6) und mit Liedern an Jama und Sarasvatî den erfolgten Tod.

Capitel 38.

1. Zum Zweck der Heilung richtet der Brahman bei der (36. 30—32 beschriebenen) Schmährede an den Jaǵamâna folgende Verse und Lieder: „Aus deinen Augen...“ (AV. 2. 33), „Ich löse dich...“ (AV. 1. 10. 4), „Ihr Götter...“ (AV. 4. 13), „Da ich in deinen... (AV. 6. 84), „Fort gehe von hier...“ (Citat unbekannt), „Der Wind wehe her...“ (RV. 10. 186).
2. Die Dienerinnen (der Fürstinnen sprechen) östlich (von ihm) den Vers: „Ein wohl trinkbarer Teich...“ (AV. 20. 128. 9).
3. Darauf ist die Verwendung des Verses: „Erhebe dich, Weib...“ (AV. 18. 3. 2) vorgeschrieben.
4. Alle (Priester recitiren darauf) den Spruch: „Den Verstand, der uns mit den Vätern zusammen...“
5. Nach dem (37. 1, 2 beschriebenen) Räthselfragen (zwischen Brahman und Udgâtar richtet der erstere) an den Udgâtar den Vers:

---

20) Çâṅkh. Çr. 16. 10: *anumataje pathjâjai svastaje 'ditaja iti saṃvatsaraṃ havîṃshi, sâvitrair viparjâsaṃ, pâriplavîjair nârâçaṃsânj; anumatjâ 'numato 'nena jaǵñena jaǵâ iti; vâg vai pathjâ svastiḥ, svastjajanam eva tad jaǵñe jaǵamânâja karoti; 'jaṃ vâ aditiḥ, pratishṭhâ vâ aditir, asjâṃ evai 'naṃ tad adînâjâm antataḥ pratishṭhâpajati.*

23. 24) Kauç. 82, 83: *utthâpanîbhir utthâpja hariṇîbhir harejuḥ.* Es ist nicht klar, welche Versklassen in der Saṃhitâ darunter zu verstehen sind.

25) Kauç. 81: *sjoná 'smai bhave 'tj uttarato 'gneḥ çarîraṃ nidadhâti.*

26) Kauç. 83: *jâmasârasvatahomân hutvâ...*

1) Der Vers *'ape 'ta etu'* steht vollständig Kauç. 97: *ape 'ta etu nirṛtir nehâsjâ apa kiṃk'ana | apâ 'sjâḥ satvanaḥ pâçân mṛtjûn ekaçataṃ nude ||*

4) Der Spruch steht vollständig Kauç. 88; s. Vait. 20. 9 Anm.

„Die Rinder frassen begierig das Gras und sorglos,
„Ich sah sie sammt ihrem Hirten wandeln,
„Auf den Anruf kamen sie freudig ringsum heran;
„Wie sehr mag über sie der Herr sich freuen!" (RV. 10. 27. 8)

6. Und bei der Erwiderung (des Udgâtar, wohl RV. 10.27. 9,10) den Vers:
„Dessen Tochter von jeher blind war,
„Welcher kluge wird nach ihr, der blinden verlangen?
„Wer wird gegen den die Waffe richten,
„Der sie heirathet oder der um sie wirbt?" (RV. 10. 27. 11)

7. Der vierte (Tag des Purushamedha) ist der vierte des Pṛshṭhja, der fünfte ein Atirâtra.

8. Wenn als mittlerer (dritter) Tag (ein Atirâtra) eintritt, so ist (am ersten und fünften Tage) ein Agnishṭoma, (am zweiten und vierten) ein Ukthja zu feiern.

9. An dem letzten Tage, an welchem zugleich für den Açvamedha (der Opferlohn gezahlt wird, sind zu geben) zweierlei Diener für die Priester und deren Frauen.

10. Der Sarvamedha enthält zwei Tage des Açvamedha und drei des Purushamedha; derselbe geht in gleicher Weise vor sich, wie der Purushamedha.

11. Die Tage desselben sind der Agnishṭut, Indrastut, Sûrjastut, Vaiçvadevastut, der dritte und fünfte des Purushamedha, ein Vâǵapeja und ein Aptorjâman.

12. In diesem (Sarvamedha) gewinnen (die Jaǵamâna) alle Opfer.

13. Der zehnte Tag (desselben) ist ein auf den Viçvaǵit fallender Atirâtra (identisch mit dem fünften Purushamedhatag nach § 7), wie er bei dem Abschluss des Pṛshṭhja zu feiern ist.

---

8) Kâtj. Çr. 21. 1. 3.

11) Kâtj. Çr. 21. 2. 2, 4, 9, 10. Die zehn Tage des Sarvamedha erhält man durch Addition der in § 10 genannten zwei Tage (und zwar des ersten und zweiten) des Açvamedha; der vierte Tag des Purushamedha ist, wie aus Vait. 36. 26 und 38. 7 hervorgeht, mit dem zweiten Tage des Açvamedha identisch und so erklärt sich der Ausdruck '*trjahaḥ purushamedhasja*' (sc. dritter, vierter und fünfter Tag) in § 10.

12) Der Schol. zu Kâtj. Çr. 21. 2. 4 erklärt '*sarvam asminn álabhate*' seines Textes irrthümlich mit dem letztgenannten Aptorjâmatag, während die Beziehung auf den ganzen Sarvamedha evident ist.

13) Dh. ein Atirâtra, der die Eigenschaften des *sarvastoma* und *sarvapṛshṭha* in sich vereinigt. Kâtj. Çr. 21. 2. 12; 24. 1. 14. Zu §§ 11—13 Çat. Br. 13. 7. 1. 2—12.

14. Am Ende des Jahres werfe (der Jagamâna) das untere Reibholz in das Gârhapatja-, das obere in das A'havanîjafeuer, bringe das Feuer unter Verwendung des Verses: „Dies ist deine Geburtsstätte..." (AV. 3. 20. 1) mit seiner Person in Berührung (durch Erwärmen der Hände) und gehe darauf in den Wald.

15. Das war die Beschreibung der Opfer des Kshatrija (dh. Râgasûja, Açva-, Purusha- und Sarvamedha).

14) Vait. 24. 24 nebst Anm. Çat. Çr. 13. 6. 2. 20 und Comm. des Harisvâmin dazu.

BUCH VIII.

Capitel 39.

1. Es folgt die Beschreibung der Abänderungen, welche die Stotrija erleiden.

2. An den Ekâha ist: „Diesen deinen Rausch preisen wir ...“ (AV. 20. 61. 1—3, der normale Stotrija).

3. Beim Bṛhaspatisava sind die Lieder: „Das besinge beim Somatrank ...“ (AV. 20. 78) und „Wir haben gestern ihn ...“ (AV. 20. 97) bei den beiden (dem ersten und dritten) Savana der das Uktha beginnende Tṛk'a und der Parjâsa; beim Mâdhjandina fällt der Parjâsa und dieser Anfangstṛk'a fort(?).

4. Beim Gosava und Abhishek'anîja tritt: „Man schirret an den falben, rothen ...“ (AV. 20. 26. 4—6, als Stotrija) ein.

5. Beim Çjena, Saṃdaṃça, Aǵira und Vaǵra: „Den schönes erschaffenden zum Beistand ...“ (AV. 20. 57. 1—3), „Erfreuen mögen dich die Gesänge ...“ (AV. 20. 93. 1—3), „Dich rufen wir ...“ (AV. 20. 98).

6. Beim Apûrva: „Hin zu dir zum Vortrank ...“ (AV. 20. 99).

7. Bei den Vrâtjastoma: „Kömmet heran und setzt euch ...“ (AV. 20. 68. 11, 12) und „Nun, o Indra, Liederfreund ...“ (AV. 20. 100).

8. Bei den Agnishṭut: „Der anzuflehende verehrungswerthe ...“ (AV. 20. 102), „Agni wählen wir zum Boten ...“ (AV. 20. 101), „Agni flehe an um Beistand ...“ (AV. 20. 103), „Agni, komme heran mit den Agni ...“ (AV. 20. 103. 2, 3).

9. Beim Tîvrasut, Upaçada und Upahavja: „Dieser ist dein; du besuchst ihn ...“ (AV. 20. 45) und „Es sollen dich, o schätzereicher, diese ...“ (AV. 20. 104. 1, 2). Dieselben Tṛk'a gelten auch für die Zweitagefeier der Vjushṭi.

10. Beim Gosava, Vivadha und Vaiçjastoma: „Den Indra rufen wir von

---

3) Die im folgenden genannten Ekâha sind, mit Ausnahme von *âpûrva* § 6 und *pratîk'înastoma* § 11, im PW. zu finden; merkwürdig ist die mehrfache Nennung von *vaǵra*, *upaçada*, *tîvrasut* u. a.

allen Seiten..." (AV. 20. 39. 1—3) und „Uns möge er, der anzurufen in allen..." (AV. 20. 104. 3, 4).

11. Beim Pratîk'înastoma: „Du, o Indra, bist in deinen Anläufen..." (AV. 20. 105. 1—3).

12. Beim Râǵ: „Der der König der Menschen..." (AV. 20. 105. 4, 5).

13. Beim Udbhid und Balabhid: „Das Opfer kräftigte Indra..." (AV. 20. 27. 5, 6).

14. Beim Indrastoma: „O Indra, Verstand bringe uns herbei..." (AV. 20. 79) und „Dein ist diese grosse Indrakraft..." (AV. 20. 106).

15. Beim Vighana: „Es beugen seinem Grimme sich die Völker..." (AV. 20. 107. 1—3) und „Das war im All das beste..." (AV. 20. 107. 4—6).

16. Beim Sûrjastut: „Es führen ihn empor, den G'âtavedas..." (AV. 13. 2. 16—18) und „Leuchtend hat der Götter Wahrzeichen und Erscheinung..." (AV. 13. 2. 34—36).

17. Beim Vaǵra und Punaḥstoma: „Du, o Indra, bringe uns herbei..." (AV. 20. 108).

18. Beim Sarvaǵit, Rshabha, Marutstoma und Sâhasrântja (wörtlich 'wobei zum Schluss ein tausendfacher Opferlohn zu geben ist'): „Das besinge beim Somatrank..." (AV. 20. 78) und „Wir haben gestern ihn..." (AV. 20. 97).

19. Bei den beiden Sâhasrâdja: „So trinke nun von dem süssen, in der Mitte befindlichen..." (AV. 20. 109).

Capitel 40.

1. Beim Virâǵ, Bhûmistoma, Vanaspatisava, Tvishi, Apak'iti, Indrâgnjoḥstoma und Indrâgnjoḥkulâja: „Dem sich berauschenden Indra sollen den Trank..." (AV. 20. 110) und „Wenn du den Soma, o Indra, beim Vishṇu..." (AV. 20. 111).

2. Beim Virâǵa, Agneḥstoma und Agneḥkulâja: „Agni wählen wir zum Boten..." (AV. 20. 101) und „Agni flehe an um Beistand..." (AV. 20. 103).

3. Beim Vinutti und Abhibhûti, Râçi und Marâja, Çada und Upaçada, Saṃrâǵ und Svarâǵ: „Ueber alles was auch immer, o Feindetödter..." (AV. 20. 112) und „Es höre unser beiderseitiges..." (AV. 20. 113).

---

18. 19) Es muss dahingestellt bleiben, ob *sâhasrântja* (auch 40. 5) und *sâhasrâdja* zwei wirklich neue Ekâha oder nur Modificationen vorher genannter bezeichen.

1) Von den in diesem Capitel aufgezählten Ekâha fehlen im PW. *tvishi*, *apak'iti* (auch A'çv. Çr. 9. 8. 21), *indrâgnjoḥstoma* § 1; *virâǵa* (cf. Gop. Br. 2. 3. 20), *agneḥstoma*, *agneḥkulâja* § 2; *vibhraṃçajaǵña* § 5.

4. An den Râǵasûjatagen: „Wenn du den Soma, o Indra, beim Vishṇu...“ (AV. 20. 111), „Nun, o Indra, Liederfreund...“ (AV. 20. 100), „Ohne Nebenbuhler bist du ja...“ (AV. 20. 114), „Du, o Indra, bringe uns herbei...“ (AV. 20. 108). Dieselben Tṛk'a gelten für die mehrtägigen Feiern des K'aturaha und Pañk'âha, für den Daçâha und K'handomadaçâha.
5. Beim Tîvrasut und den beiden Sâhasrântja mit den vier (Stoma)reihen, bei dem Daçapeja und Vibhraṃçajaǵña: „Gleichsam bei der Sonne euch befindend...“ (AV. 20. 58).
6. Bei den Sâdjaḥkra mit Ausnahme des Çjena der gleiche Tṛk'a und dazu: „Ich habe ja vom Vater her...“ (AV. 20. 115).
7. Bei den beiden Sarvastoma der Atirâtra: „Nicht seien wir wie fremde...“ (AV. 20. 116) und „Der einsam hinläuft auf des Wassers Rücken...“ (AV. 9. 10. 9—12).
8. Beim Trivṛt, Pañk'adaça, Saptadaça, Ekaviṃça, Triṇava, Trajastriṃça und Navasaptadaça: „Es höre unser beiderseitiges...“ (AV. 20. 113), „Wir haben gestern ihn...“ (AV. 20. 97), „Trinke den Soma, o Indra; er berausche dich...“ (AV. 20. 117).
9. Beim Abhiǵit ausser den (§ 8 genannten Tṛk'a) noch: „Dem Rinderherrn jubele zu mit dem Liede...“ (AV. 20. 22. 4—6).
10. Wenn (am Abhiǵit) kein Atirâtra gefeiert wird...“, (anstatt dessen) „Zu dir hin, o gewaltiger, giesse ich aus bei der Kelterung...“ (AV 20. 22. 1—3).
11. Beim K'aturviṃça: „O Indra, komm herbei, du hellleuchtender...‘ (AV. 20. 84) und „Nichts anderes saget her...“ (AV. 20. 85).
12. Beim Viçvaǵit: „Der einzig vertheilt...“ (AV. 20. 63. 4—6).
13. Beim Vishuvant: „O Indra, Verstand bringe uns herbei...“ (AV 20. 79).
14. Bei den Svarasâman, dem Go und A'jus des Abhiplava, sowie für alle übrigen (Stotra) des Pṛshṭha und den Ekaviṃça: „Indra hat mir des Dadhjañk' Knochen...“ (AV. 20. 41), „Den Helden, der allen Feindesheeren überlegen ist...“ (AV. 20. 54), „Heldenhaft bist du ja...‘ (AV. 20. 60).

Capitel 41.

1. (An dem ersten Tage) der Zweitagefeiern der Vjushṭi, des A'ṅgirasa Kâpivana und K'aitraratha: „Diesen deinen Rausch preisen wir...‘

---

5) Lâṭj. Çr. 6. 8. 1fgg.

6) Kâtj. Çr. 22. 3. 24 Schol. Lâṭj. Çr. 8. 3. 1, 2.

1) *âṅgirasa*, auch Kâtj. Çr. 23. 2. 3. A'çv. Çr. 10. 2. 1, ist als Dvjaha nicht im PW. belegt.

(AV. 20. 61. 1—3); jedesmal an dem zweiten (Tage): „Den Helden, der allen Feindesheeren überlegen ist..." (AV. 20. 54).

2. (An dem ersten Tage) der Dreitagefeiern des Vaiçvadeva, (des ersten Parvan) der K'âturmâsja, des Garga, Vaida, des nach der Weise der K'handoma vor sich gehenden Parâka, des Antarvasu und Açvamedha: „Hilf wohl, o Herr der Hülfe..." (AV. 20. 118. 1, 2).

3. (An dem ersten Tage) des (dreitägigen) Sâkamedha: „Den Indra rufen wir zum Gottesdienst..." (AV. 20. 118. 3, 4).

4. Des Vaida und der Svarasâman: „Du, o Indra, bringe uns herbei..." (AV. 20. 108).

5. Jedesmal an dem zweiten (Tage der in §§ 2—4 genannten Trjaha mit Ausschluss des Açvamedha): „Ihn, den Indra treiben wir an..." (AV. 20. 47. 1—3), „Gesungen ist das vorzüglichste Lied..." (AV. 20. 119), „Diesen deinen Rausch preisen wir..." (AV. 20. 61. 1—3).

6. (An dem zweiten Tage) des Açvamedha: „Einen achttheiligen Spruch habe ich..." (AV. 20. 42) und „So trinke nun von dem süssen, in der Mitte befindlichen..." (AV. 20. 109).

7. Des Pṛshṭhjatrjaha: „Heldenhaft bist du ja..." (AV. 20. 60. 1—3), und zwar beim Uktha.

8. Jedesmal an dem dritten (Tage dieser Trjaha mit Ausschluss des Sâkamedha): „Der grosse Indra, der mit Macht..." (AV. 20. 138), „Besinge den freigebigen..." (AV. 20. 51. 1, 2), „Heldenhaft bist du ja..." (AV. 20. 60. 1—3).

9. (An dem dritten Tage) des Sâkamedha: „Ihn, den Indra treiben wir an..." (AV. 20. 47. 1—3) und „Gleichsam bei der Sonne euch befindend..." (AV. 20. 58. 1, 2).

10. Für die Viertagefeiern (mit Ausnahme des Saṃsarpa und K'aturvîra, an den ersten drei Tagen): „Gleichsam bei der Sonne euch befindend..." (AV. 20. 58. 1, 2) und „Du, o Indra, bringe uns herbei..." (AV. 20. 108).

11. Jedesmal an dem vierten (Tage derselben): „Der grosse Indra, der mit Macht..." (AV. 20. 138) und „Der einzig vertheilt..." (AV. 20. 63. 4—6).

12. An allen (Tagen): „Nicht seien wir wie fremde..." (AV. 20. 116) und „Der einsam hinläuft auf des Wassers Rücken..." (AV 9. 10. 9—11).

13. Beim Saṃsarpa und K'aturvîra: „Dieser ist dein; du besuchst ihn..." (AV. 20. 45) und „Es sollen dich, o schätzereicher, diese..." (AV. 20. 104. 1, 2).

---

2) Diesen *k'handomavatparâka* heisst bei A'çv. Çr. 10. 2. 13 *k'handomaparâka*, wie ich glaube, dass im Gegensatz zu dem Scholiasten, welcher *parâkak'handomaḥ parâkaçk'a* trennt, abzutheilen ist.

14. An den Fünftagefeiern (sind dieselben Tṛk'a als Stotrija zu verwenden), wie beim Trivṛt usw.

15. Am zweiten (Tage) des Abhjâsaṅgja und Pañk'açâradîja: „Du, o Indra, bringe uns herbei...“ (AV. 20. 108).

16. (Am zweiten Tage) des Pṛshṭhjapañk'âha: „Heldenhaft bist du ja...“ (AV. 20. 60. 1—3).

17. Am fünften (Tage der bisher genannten Pañk'âha mit Ausschluss des Abhjâsaṅgja und Pañk'açâradîja): „Dich mit Kraft erhebend...“ (AV. 20. 42. 3; 43. 1—2), „Indra ergötzte sich zum Rausche...“ (AV. 20. 56. 1—3), „Dem Indra singet das Lied...“ (AV. 20. 62. 5—7).

18. (Am fünften Tage) des Abhiplavapañk'âha: „Der einzig vertheilt...“ (AV. 20. 63. 4—7).

19. Des Abhjâsaṅgja und Pañk'açâradîja noch ausser diesem Tṛk'a: „Gleichsam bei der Sonne euch befindend...“ (AV. 20. 58. 1, 2).

20. An dem Gotage des sechstägigen (Pṛshṭhja): „Ohne Nebenbuhler bist du ja...“ (AV. 20. 114), am A'justage: „Du, o Indra, bringe uns herbei...“ (AV. 20. 108).

21. Am fünften (Tage): „O Indra, komme her zu uns als Freund...“ (AV. 20. 64).

22. Wenn der sechste ein Ukthja ist, „Der einzig vertheilt...“ (AV. 20. 63. 4—7) und „Wenn du den Soma, o Indra, beim Vishṇu...“ (AV. 20. 111).

Capitel 42.

1. Am zweiten (Tage) des Pṛshṭhja: „Heldenhaft bist du ja...“ (AV. 20. 60. 1—3).

2. Am dritten: „Mit Indra zusammen erscheinst du...“ (AV. 20. 40), „Wir mit unserm Somatrank...“ (AV. 20. 52), „Du, o Indra, bringe uns herbei...“ (AV. 20. 108).

3. Am achten (Tage) des Daçâha: „Wenn du, o Indra, im Osten, Westen, Norden...“ (AV. 20. 120).

4. Am neunten: „Kommt herbei, den Indra wollen wir besingen...“ (RV. 8. 70. 4—6).

---

14) Vait. 40. 8.

15) Den Pañk'âha Abhjâsaṅgja habe ich, ausser Pañk'. Br. 22. 4. 6, noch vorgefunden in Tâlavṛntanivâsin's Prajogavṛtti zu Kapardisvâmin's A'pastamba-Commentar, India Off. Libr. 1127 fol. 84b: *abhjâsaṅgjo dvitîjaḥ* (sc. *pañk'âhaḥ*), *abhjâsaṅgjena pañk'arâtreṇa jakshje sarvakâmârtham* usw.

20) Vait 40. 14. — Der Shaḍaha im ausgezeichneten Sinne ist der Pṛshṭhja; so auch 32. 1.

5. An den neun (Tagen) des zehntägigen Trikakud — ausgeschlossen ist der achte —: „Hilf wohl, o Herr der Hülfe...“ (AV. 20. 118. 1, 2), „Dem Rinderherren jubele zu mit dem Liede...“ (AV. 20. 22. 4—6), „Ihn, den wunderthätigen, widerstandskräftigen...“ (AV. 20. 9. 1, 2), „Wir haben gestern ihn...“ (AV. 20. 97), „Dem Indra jubelten laut die Sänger...“ (AV. 20. 38. 4—6), „Gleichsam bei der Sonne euch befindend...“ (AV. 20. 58. 1, 2), „Wer kennt ihn beim Somatrank...“ (AV. 20. 53), „Ihn, den Helden, der allen Feindesheeren überlegen ist...“ (AV. 20. 54), „Wenn du, o Indra, im Osten, Westen, Norden...“ (AV. 20. 120).
6. Am achten (Tage): „Der grosse Indra, der mit Macht...“ (AV. 20. 138).
7. Am ersten und letzten K'handomatage des Dvâdaçâha: „Du, o Indra, bringe uns herbei...“ (AV. 20. 108) und „Der einzig vertheilt...“ (AV. 20. 63. 4—6).
8. Bei den Svarasâman abwechselnd: „Schaffe schnell hierher glänzenden...“ (AV. 20. 71. 11—13) und „Ihn, der zum bessern hinführt...“ (AV. 20. 46). Dieselben Tṛk'a gelten auch für den Abhiplava.
9. Beim Tanûpṛshṭha: „Dir, o Held, jubeln wir zu...“ (AV. 20. 121), „Dich rufen wir...“ (AV. 20. 98), „Wenn dir, o Indra, hundert Himmel...“ (AV. 20. 81), „Trinke den Soma, o Indra, er berausche dich...“ (AV. 20. 117), „Mit welchem Beistand wird der strahlende hier sein...“ (AV. 20. 124. 1—3), „Prangende seien an unserm Fest...“ (AV. 20. 122).
10. Auf (alle) diese (Stotrija) folgt unmittelbar ein Anurûpa, womöglich dem Metrum nach auf das des (correspondirenden) Stotrija beschränkt.
11. Durch das Gavâmajana (Vait. 31. 6 — Cap. 34 incl.) sind die über ein Jahr sich erstreckenden (Sattra) erklärt.
12. Ebenso sind aus demselben die Ahîna, die Râtrisattra und auch einige Ekâha bekannt.
13. Ueberall (darf man) beliebige Anordnungen (über Stotra) aus dem Sâmaveda (treffen).
14. Die Ahîna sind Feste von zwei Tagen an bis zur Zwölftagefeier, welche entweder mit einem Atirâtra beginnt oder schliesst.
15. Die Râtrisattra beginnen mit einer Zwölftagefeier und dehnen sich bis zu einem Jahre aus.
16. Der Daçarâtra beginnt und endet mit einem Atirâtra.
17. Der Dvâdaçâha ist ein Ahîna, der mit einem Agnishṭoma anfängt.

---

8) Vait 40. 14.
10) Cf. Vait. 35. 5.
14) Kâtj. Çr. 24. 1. 12 Schol.
15) Kâtj. Çr. 24. 1. 1. Zu §§ 14. 15 A'p. Par. 139.

18. Periodische Feste, bis zu tausend Jahren umfassend, opfere man durch den Viçvagit, welcher tausend Jahre sinnbildlich darstellt.

Capitel 43.

1. Das Agnjâdheja (ist vorgeschrieben) im Frühling für einen Brâhmaṇa, der geistlichen Vorrang wünscht; im Sommer für einen Râǵanja, der Macht wünscht; in der Regenzeit für einen Vaiçja, der Wohlstand wünscht. Im Herbst (ist dasselbe) für alle Kasten (zulässig).
2. Nach einigen schliesst dasselbe zum Behufe der Vertreibung von Krankheiten mit einer Volllöffelâhuti.
3. Nach Juvan Kauçika gilt dies (nur) für diejenigen, welche das Agnihotra periodisch (mit Uebergehung anderer Opfer) feiern.
4. Für diese (ist) beim A'grajaṇa (das Geniessen) neuer (Frucht angeordnet).
5. (Man opfere) das Agnihotra mit einer Topfspeise oder mit Reisbrühe.
6. Wenn (diese beiden Stoffe) nicht zur Hand sind, so gebe man der Gavîḍâkuh neue Frucht zu essen und (opfere dann) mit der Milch derselben für Jemanden, der Schönheit wünscht.
7. Unbedingt erforderlich ist das Hellbleiben der Feuer.

8. Das (normale) Agnihotra	gilt für einen, der	die himmlische Welt	zu erlangen wünscht.
9. Mit (frischer) Milch (geopfert)		alles	
10. Mit saurer Milch (geopfert)		körperliche Kraft	
11. Mit Schmalz		Macht	
12. Mit Sesamöl		Schönheit	
13. Mit Muss		Kinder	
14. Mit Reisbrühe		den Besitz eines Dorfes	
15. Mit Reiskörnern		Kraft	
16. Mit Soma		geistlichen Vorrang	
17. Mit Fleisch		Wohlstand	
18. Mit Wasser		langes Leben	
19. Das Darçapûrṇamâsaopfer		alles	
20. Das Dâkshâjaṇaopfer		Kinder	
21. Das Sâkamprasthâjjaopfer		Vieh	
22. Das Saṅkramaopfer		alles	

18) Gop. Br. 1. 5. 10.
1) Vait. 5. 2.
3) Kâtj. Çr. 4. 6. 11.
4) Kâtj. Çr. 4. 6. 11. Ait. Br. 7. 9. Gop. Br. 2. 1. 17.
6) Kâtj. Çr. 4. 6. 12.
8—18) Kâtj. Çr. 4. 15. 21—26. A'p. Çr. 6. 15: *pajasâ paçukâmasja juhu-*

23. Der Idâdadha	gilt f. einen, d.	Vieh	z. erl. wünscht.
24. Das Sârvasenaopfer		Kinder	
25. Das Çaunakaopfer		die Zauberkunst	
26. Das Vasishṭhaopfer		Kinder	
27. Das Djâvâpṛthivjorajana		einen festen Standpunkt	

28. Diese (von §§ 21—27 genannten Opfer) sind die periodischen Formen des Darçapûrṇamâsaopfers.

29. Das A'grajaṇa	gilt (gelten) f. einen, der	Nahrung	zu erlangen wünscht.
30. Die K'âturmâsja		alles	
31. Das Thieropfer an Indra-Agni		langes Leben, Kinder u. Vieh	
32. (Die Opferung) eines papageigelben oder auch weissen (Stieres) an Jama,		Gesundheit und für einen, der die Welt der Väter	
33. Eines stutenähnlichen Hengstes an Tvashṭar		Kinder	

34. Diese beiden (letzten Opfer) sind beliebig.

35. Die Sutjâtage	gelten, (gilt) für einen, der	alles	zu erlangen wünscht.
36. Der Ukthja		Vieh	
37. Der Vâǵapeja		unumschränkte Herrschaft	
38. Der Atirâtra		Wohlfahrt	

39. Das Gavâmajana ist dem Dvâdaçâha (gleichwerthig).

40. Der Râǵasûja	gilt für einen, der	unumschränkte Herrschaft	zu erlangen wünscht.
41. Der Açvamedha und Purushamedha		alles	
42. Der Sarvamedha		Vorrang	

43. Wenn die Wünsche endlos sind, haben in Folge dessen auch die Opfer keine Beschränkung.

44. Diese sind in ihren Grundformen erklärt.

45. Die rituelle Reihenfolge derselben ist (schon) aus dem Brâhmaṇa be-

---

jâd, dadhne 'ndrijakâmasja, javâgvâ grâmakâmasjau, 'danenâ 'nnâdjakâmasja, taṇḍulair ojaskâmasja, balakâmasje 'tj eke, mâṃsena jaçaskâmasja, somena brahmavark'asakâmasjâ, 'ǵjena tejaskâmasja.

25) *çaunakajaǵña* noch Çâṅkh. Çr. 3. 10. Zu §§ 23—26 A'p. Çr. 3. 17: *saṃtishṭhate dâkshâjaṇajaǵño, etene 'ḍâdadhaḥ sârvasenijaǵño vasishṭhajaǵñaḥ çaunakajaǵñaç k'a vjâkhjâtâḥ.*

32. 33) Gop. Br. 2. 2. 1, wo der Text, wie die Hftn. des Vait. Verderbnisse aufweist. Maitrâjaṇîçâkhâpratîkâni 3. 5: *çuṇṭho vâ bhavati çukahariḥ* (Ind. Stud. 13. 122).

45) Kâtj. Çr. 25. 14. 36.

kannt, und ebenso die Art und Weise, wie etwas, das man versehen hat, wieder in Ordnung zu bringen ist.

46. Wer diese beiden Kalpabücher (das Gopatha Brâhmaṇa und das Vaitâna Sûtra) liesst und wer sie dazu auch versteht, von dem wird mit allen Opferhandlungen geopfert und der erreicht alle seine Wünsche.

47. Dazu citirt man auch:

„Wie dem Opferer, so dem Leser ist diese für Brâhmaṇa gültige Zusage gegeben."

Verbesserungen.

Seite	5	Zeile	2 v. u.	lies *pañk'adaça* vor *sâmidhenîr.*
„	8	„	5 v. u.	tilge das Komma hinter *ṭvâ.*
„	9	„	2 v. u.	lies *amutrâ* anstatt *'mutrâ.*
„	10	„	13 v. u.	lies *ǵigîvâṃsaṃ* anstatt *ǵigivâṃsaṃ.*

Druck von Gebr. Unger (Th. Grimm) in Berlin, Schönebergerstr. 17a.

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 18 July, 2018